

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Миколаївський навчально-науковий інститут права
Миколаївський юридичний фаховий коледж

ПРИВАТНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ ПРАВО В УМОВАХ ВІЙНИ

**Матеріали
круглого столу**

**20 травня 2023 року
м. Миколаїв**

#stopwarinukraine

Одеса
«Юридична література»
2023

УДК 340(063)
П752

#stopwarinukraine

Збірник містить матеріали наукових доповідей, присвячених загальнотеоретичним, методологічним та практичним питанням приватного та публічного права в умовах війни.

Збірник адресовано юридичній громадськості для ознайомлення з дослідженнями фахівців у сфері права та молодих науковців. Він може бути корисним як для навчального процесу, так і для практичної діяльності.

Відповідальний за випуск

декан факультету судового та міжнародного права, кандидат юридичних наук, доцент **Б. В. Фасій**

Робоча група:

Д. О. Височин, аспірант кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції;

З. В. Коришун, голова Студентської ради Миколаївського юридичного фахового коледжу

Друкується за наказом ректора НУ «Одеська юридична академія»
В. Є. Загороднього (*наказ № 493—75 від 22.02.2023 р.*)

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники круглого столу, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи закладів вищої освіти та установ, які рекомендували ці матеріали до друку. Згідно з вимогами «Положення про забезпечення оригінальності наукових робіт і запобігання та виявлення академічного плагіату» НУ «Одеська юридична академія» всі подані матеріали пройшли перевірку на оригінальність та плагіат.

**Шановні учасники
круглого столу
«Приватне та публічне право в умовах війни»**

Круглий стіл «Приватне та публічне право в умовах війни» — не-оцінений внесок у розвиток юридичної науки загалом. Наукова діяльність завжди була найбільш пріоритетним напрямком розвитку Національного університету «Одеська юридична академія» як профільного закладу вищої юридичної освіти, навіть в умовах воєнного стану. Я пишаюся таким динамічним розвитком наукового потенціалу професорсько-викладацького складу та студентства.

Актуальність заходу зростає з кожним роком у зв'язку з затребуваністю на ринку праці спеціалістів у сфері права, особливо в умовах війни.

Для молодих науковців та професорсько-викладацького складу круглий стіл в місті-герої Миколаєві — це перш за все, шанс проявити себе, шлях, який допомагає рухатися у вірному напрямку. Знати більше, ніж цього вимагають стандарти, критично мислити, нестандартно вирішувати завдання — ось які навички допомагає здобути конференція, навички, без яких неможливо уявити успішного юриста.

Формат круглого столу, в якому вона проводиться, надає можливість учасникам обговорити проблематику доповідей з науковцями та практиками. Це унікальна можливість для студентів та молодих науковців представити результати своїх досліджень до уваги юридичної спільноти щодо розвитку науки саме в обраному ними напрямку. У свою чергу професорсько-викладацькому складу та практикам цікаво почути думки студентів щодо розвитку юридичної науки в умовах війни. Саме поєднання цих аспектів зумовлює цінність та наукову практичність круглого столу.

Впевнений, подані матеріали круглого столу не тільки будуть цікавими фахівцям з відповідних напрямків юриспруденції, а також стануть підґрунтям для подальших наукових досліджень.

Сергій КИВАЛОВ,
*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України,
президент Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Козаченко О. В.

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ

Заохочувальні заходи в таксономічній системі правових заходів [1; 2] займають особливе місце — належать до таксону «підрид» і притаманні будь-якому роду правових заходів, в тому числі тому, який відносяться до класу публічно-правових заходів. Особливе значення полягає в їх соціально-обумовленому потенціалі, оскільки дозволяють стимулювати суспільно корисну поведінку особи, навіть і тої особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Тому в системі кримінально-правових заходів окреме місце займають заохочувальні заходи, які є системою прийомів і способів впливу на поведінку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, з метою спонукання такої особи до соціально-позитивної поведінки шляхом пом'якшення або відмови від подальшого застосування кримінально-правового впливу, за виключенням заходів, які мають компенсаційний характер [3, с. 181].

У системі кримінально-правових заходів можна виділити два різновиди заохочувальних заходів: ті, які належать до заходів (форм) реалізації кримінальної відповідальності, і ті які не пов'язані з кримінальною відповідальністю — види звільнення від кримінальної відповідальності. Обидва різновиди відносяться до політипових заходів, оскільки мають досить різноманітні підстави та умови для їх застосування.

Серед способів впливу, які використовуються при застосуванні даних заходів, домінуючим є заохочення, а примус, хоча і має місце, однак має другорядний характер. Заохочувальним кримінально-правовим заходам притаманні наступні ознаки.

По-перше, заохочувальні кримінально-правові заходи за своєю галузевою належністю є виключно кримінально-правовими. Водночас, вказівка в ст. 1 КК України, що Кримінальний кодекс визначає які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями і які покарання слід застосовувати в разі їх вчинення, не відповідає сучасному стану регулювання кримінально-правових відносин, і не враховує потенціал кримінального закону щодо можливості регулювання і правомірних вчинків особи. Саме тому вже в проєкті КК України, в ст. 1.1.2 ширше вказано: КК визначає: 1) ознаки складів кримінальних правопорушень — злочинів і кримінальних проступків та вичерпний

їх перелік; 2) види і розміри кримінально-правових засобів; 3) підстави та умови, за яких ці засоби застосовуються або не застосовуються [4]. Хоча тут не погоджуємося з розробниками щодо вживання терміна «засоби» як субстрату всіх форм здійснення кримінально-правового впливу, аргументи на користь цього нами неодноразово доводилися Робочій групі розробників проекту КК України [5; 6].

По-друге, заохочувальні заходи по відношенню до примусових заходів є вторинними, оскільки вони застосовуються не тільки після вчинення кримінального правопорушення, але в більшості випадків — після застосування примусових кримінально-правових заходів. Винятком є види звільнення від кримінальної відповідальності, хоча і в цьому разі перші стадії (виникнення, притягнення до кримінальної відповідальності) мають місце.

По-третє, безпосередніми умовами застосування заохочувальних кримінально-правових заходів виступає система нормативних вимог, які умовно можна поділити на два види: умови об'єктивного характеру, до яких відноситься вчинення кримінально протиправного діяння певного виду або ступеня тяжкості, певні юридично значимі властивості особи (наприклад, щодо особи прийнято уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого), яка вчинила кримінально протиправне діяння, та суб'єктивного характеру, які у свою чергу поділяються на активні соціально-позитивні постзлочинні дії, до яких, наприклад, може відноситися щире каяття, відшкодування шкоди, визнання своєї вини, активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, належний догляд своєї дитини, сумлінна поведінка і ставлення до праці та інші, а також пасивна правомірна поведінка особи, а саме: не вчиняти злочинного діяння повторно, не ухилятися від позитивного впливу громадськості та інші.

По-четверте, основною метою застосування заохочувальних кримінально-правових заходів є спонукання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до соціально-позитивної або нейтральної поведінки шляхом пом'якшення або відмови від застосування примусових заходів кримінально-правових заходів. Єдиним винятком із даної ознаки слід визнати компенсаційні кримінально-правові заходи, які повинні бути застосовані в повному обсязі.

Вказані ознаки і визначають загальну мету застосування заохочувальних кримінально-правових заходів, яка має певні особливості прояву при використанні різних видів заходів даної групи.

Оскільки цілі застосування заохочувальних кримінально-правових є соціально обумовленими, підстави, умови їх застосування можуть змінюватися внаслідок соціально значимих для конкретного історичного періоду явищ. Так, активна боротьба з корупцією в нашій

країні обумовила зміни в КК України щодо обмеження застосування різних видів заохочувальних заходів у разі вчинення особою корупційного кримінального правопорушення або пов'язаного з корупцією (не застосовуються всі види звільнення від кримінальної відповідальності, крім звільнення неповнолітніх і у зв'язку із закінченням строків давності, звільнення з випробуванням, в тому числі вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років тощо, обмеження по застосуванню амністії, збільшення строків відбування покарання для застосування умовно-дострокового звільнення та ін.). Збільшення кількості ДТП у стані сп'яніння в Україні зумовила ситуацію, коли певні заохочувальні кримінально-правові заходи також не можуть бути застосовані при порушенні правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Необхідність активного обміну військовополонених, що є дуже важливим для суспільства в сучасних умовах війни, обумовив появу в КК України нового виду звільнення від відбування покарання — у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого. Норми, які регулюють умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміну покарання на більш м'яке також нещодавно зазнали змін, що уможливило до осіб, яких засуджено до відбування покарання у виді довічного позбавлення волі, також застосовувати дані заходи, що тепер відповідає засадам Конституції України та міжнародним зобов'язанням України.

Таким чином, заохочувальні заходи є важливим елементом регулювання кримінально-правового впливу на особу і можуть виступати певним регулятором протидії окремим негативним соціальним явищам. Як бачимо, сучасна система заохочувальних кримінально-правових заходів є несталою, оскільки обумовлюється державними інтересами та соціальною доцільністю, вона розширюється і трансформується з огляду на суспільні процеси, які наразі відбуваються в нашій державі.

Використані джерела

1. Taxonomy of compulsory and incentive legal consequences (legal measures) of committing illegal acts [Oleksandr V. Kozachenko, Olesia K. Vasyliaka, Larysa V. Chornozub y Olga M. Musychenko]. *Cuestiones Politicas*. Vol. 38, № 67 (2020). Especial (2da parte). 2020. P. 151–168. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/34688>
2. Козаченко О. В., Мусиченко О. М., Василяка О. К., Чорнозуб Л. В. Таксономія правових заходів. *Прикарпатський юридичний вісник: збір-*

- ник наукових праць / Національний університет «Одеська юридична академія». 2022. Випуск № 5(46). С. 13–20. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v5_2022/2.pdf
3. Кримінально-правові заходи в Україні : підручник / за ред. Козаченка О. В. Миколаїв: Літон, 2015. 216 с.
 4. Контрольний текст проекту Кримінального кодексу України від 30.01.2023. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/proyekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-standom-na-30-01-2023.pdf>
 5. Козаченко О. Адекватна термінологія — адекватність кримінального закону. Новітні кримінально-правові дослідження — 2020 : альманах наукових досліджень / за ред. О. В. Козаченка, О. М. Мусиченко. Миколаїв, 2020. С. 20–28.
 6. Козаченко О. В. Щодо визначення правових наслідків вчинення злочину в проекті кримінального закону України. *Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 17–19 жовтня 2019 року / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), Ю. В. Баулін (заст. голов. ред) та ін. Харків : Право, 2019. С. 282–286.

Фасій Б. В.

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права,
декан факультету судового та міжнародного права Національного
університету «Одеська юридична академія»*

**РОЗСУД, ВОЛЯ ТА ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ УЧАСНИКІВ
ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ**

Приватне право є регулятором відносин між фізичними та юридичними особами в сфері їх власності, зобов'язань, контрактів та інших правових відносин. У свою чергу, розсуд учасників цивільних відносин відіграє важливу роль у цій галузі права, оскільки він є одним з механізмів забезпечення виконання прав та зобов'язань.

Розсуд учасників цивільних відносин є здатністю до самостійного прийняття рішень, вирішення проблем та виконання зобов'язань у відповідності з встановленими нормами права. Фізична особа може виступати як сторона у договорі, зобов'язання якої виникає з домовленості з іншою стороною.

При цьому, розсуд фізичних осіб може бути обмежений законодавством, яке встановлює обов'язки та відповідальність за порушення прав інших осіб або суспільства загалом.

Тому, можливо зазначити, що розсуд учасників цивільних відносин є важливою складовою приватного права, оскільки він забезпе-

чує виконання прав та зобов'язань сторін у відповідності з нормами права та рішеннями судів.

Розсуд в приватному праві означає здатність суддів та інших осіб (у тому числі фізичних осіб), які приймають рішення в приватних правових спорах, приймати розумні та обґрунтовані рішення відповідно до правових принципів, норм та ідей.

У приватному праві, розсуд зазвичай використовується для вирішення цивільних, господарських та сімейних спорів між приватними сторонами, такими як фізичні особи, підприємства та організації. Розсуд включає в себе здатність здійснювати інтерпретацію та застосування законів та правових норм до конкретних фактичних обставин, які виникають у приватно-правових спорах.

Розсуд учасників цивільних відносин, як правило, ґрунтується на правових принципах, таких як справедливість, рівність перед законом та приватна власність. Судді та інші особи, які приймають рішення в приватних правових спорах, повинні враховувати ці принципи та застосовувати їх до кожного випадку згідно з законом та попередніми рішеннями суду. Тому розсуд учасників цивільних відносин в приватному праві є важливою складовою правосуддя, оскільки забезпечує здійснення справедливості та захист прав фізичних осіб та підприємств в приватно-правових спорах.

Щодо категорія «воля», то в приватному праві вона відноситься до можливості особи розпоряджатися своїм майном та іншими особистими правами за своїм бажанням без втручання держави або інших осіб. Це включає право на володіння, користування та розпорядження майном, право на успадкування, право на укладання договорів і т. п.

Воля учасників цивільних відносин у приватному праві є однією з основних засад цивільного права. Вона забезпечує особисту свободу та автономію кожної особи в її взаєминах з іншими людьми та державою.

Захист волі в приватному праві є важливою функцією правової системи. Цей захист забезпечується шляхом законодавчих актів, судових рішень та захисту прав через правоохоронні органи.

Однак, воля учасників цивільних відносин в приватному праві не є необмеженою. Деякі дії можуть бути обмежені законом або судовим рішенням, що забезпечує захист інтересів інших людей та суспільства в цілому.

Воля та волевиявлення в цивільному праві України мають важливе значення, оскільки є основою для укладення правочинів та договорів між особами.

Волею учасників цивільних відносин можна визначити здатність фізичної особи здійснювати правочини, тобто мати права та

зобов'язання. Воля може бути проявлена в формі активної дії (наприклад, укладання договору) або відмови від такої дії.

Волевиявлення учасників цивільних відносин — це конкретний акт волі, який містить згоду чи незгоду на певну правовий юридичний факт. Волевиявлення може бути виражене як у письмовій формі, так і в усній.

Згідно Цивільного кодексу України, дієздатні особи мають право на волевиявлення та волю укласти договори. Однак, є деякі обмеження на волю укласти договори, такі як неповноліття, обмежена дієздатність, відсутність свідомості або узгодженості волі.

Також, воля та волевиявлення можуть бути підлягають впливу зовнішніх обставин, таких як підстави для недійсності договору, якщо вони були зіставлені з недобросовісною поведінкою однієї зі сторін або під час укладання договору була помилкова воля.

Отже, розсуд, воля та волевиявлення учасників цивільних відносин є важливими складовими приватного права, що визначають здатність особи до вчинення правомірних юридичних фактів, укладання правочинів та укладання договорів, а також відповідальність за їх виконання.

Мусиченко О. М.

PhD, доцент, доцент кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»

СТАТУС ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Вторгнення російської федерації до нашої країни зумовило низку проблем та пробілів у правовому регулюванні у сфері кримінальної юстиції. Одна з таких проблем виникла у зв'язку з обмінами військовополонених між країнами протистояння, які відбуваються в умовах війни постійно, і до списків для обміну потрапляють особи, які вже набули статусу підозрюваного, обвинуваченого чи засудженого в кримінальному провадженні. До прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» від 28.07.2022 р. № 2472-IX не був врегульований процесуальний порядок подальшого кримінально-процесуального переслідування у зв'язку з обміном військовополонених, які набули статусу підозрю-

ваного, обвинуваченого, тому таких осіб звільняли з-під варти з подальшим обміном та оголошенням після цього такої особи в розшук. Звичайно, мало місце порушення основних засад: справедливого судового розгляду, невідворотності кримінальної відповідальності та інших, оскільки вкрай туманною залишалася перспектива подальшого притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності в іншій країні. На сьогодні, у зв'язку з прийняттям вищезазначеного закону законодавець намагається вирішити цю проблему, запровадивши можливість для осіб, стосовно яких уповноваженим органом прийнято рішення про передачу для обміну як військовополонених та такий обмін відбувся, спеціального (заочного, *in absentia*) досудового розслідування та судового провадження. Крім того, законодавцем запроваджено нову підставу для зупинення досудового розслідування, судового провадження — прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного (обвинуваченого) для обміну як військовополоненого та якщо підозрюваним (обвинуваченим) надано письмову згоду на проведення такого обміну (п. 5 ч. 1 ст. 280 КПК України, ч. 2 ст. 335 КПК України) [1] до моменту, коли обмін підозрюваного як військовополоненого проведено або такий обмін не відбувся. Визначено і як окрему підставу для скасування запобіжного заходу для такого підозрюваного, обвинуваченого (ст. 201–1 КПК України) [1].

Відповідно до вищевказаного закону № 2472-IX в КПК України з'явився новий суб'єкт кримінального провадження — особа, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого. Цей суб'єкт має так званий «подвійний статус», оскільки визначено, що це будь-яка особа, яка має процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого, засудженого та яка включена відповідним уповноваженим органом до списку для обміну як військовополонений (п. 28 ч. 1 ст. 3 КПК України). Тобто, такі особи вже набули процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, користуються відповідними правами, обов'язками, несуть відповідальність, однак, крім цього, якщо вони включені до списку обміну як військовополонені, їх процесуальний статус розширюється за рахунок додаткових.

Слід підкреслити, що правовий статус військовополоненого в кримінальному процесі регулюється не лише нормами КПК України. Це і міжнародні акти [2], і нормативні відомчі акти [3–5]. Категорії осіб-військовополонених визначено в Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України (п. 8). Відповідно до п. 12 розділу 14 даного нормативного акта «Особа, свобода яких обмежена», особа, яка бере участь у воєнних діях і потрапляє під владу супротивної сторони, вважається військовопо-

лоненим і користується захистом Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року про поводження з військовополоненими [4].

Аналіз Женевської конвенції про поводження з військовополоненими [2], яка захищає права таких осіб дозволяє визначити положення щодо регулювання їх правового статусу в кримінальному провадженні. Так, конвенція урівноважує військовополоненого в правах з іншими особами в кримінальному процесі, і навіть надає певні додаткові гарантії, що відповідає засадам рівності перед законом і судом, закріпленим в ст. 10 КПК України. Відповідно до ст. 102 Женевської конвенції законним буде лише той вирок, який виноситься за тим же судом і тим же процесуальним порядком і, що встановлений для осіб зі складу збройних сил держави, що тримає в полоні. Військовополонений має право на оскарження вироку в апеляційному та касаційному порядку (ст. 106). Згідно зі ст. 103 розслідування щодо військовополоненого проводять максимально швидко, його не можуть тримати під вартою в очікуванні суду, якщо таке позбавлення свободи не передбачено для особи зі складу збройних сил держави, що тримає в полоні, якби вона обвинувачувалася в подібному порушенні. Крім того, максимальний строк позбавлення свободи не має перевищувати 3-місячного строку, і цей строк повинен бути зарахований в строк покарання за вироком.

Окремо визначається гарантії правничої допомоги такому обвинуваченому (підозрюваному). Так, у ст. 105 визначається, що військовополонений має право користуватися допомогою одного зі своїх товаришів-полонених, мати захист кваліфікованого адвоката або радника на власний вибір, викликати до суду свідків, також користуватися послугами перекладача. У випадку, якщо ні військовополонений, ні держава-покровителька не вибрали захисника зі списку, який має надати держава, яка тримає в полоні, йому призначається цією державою кваліфікований адвокат для здійснення захисту. Зауважимо, що в Постанові Кабінетів міністрів України від 05.04.2022 р. № 413 теж акцентується на забезпеченні військовополоненому права на захист: «Військовополоненому гарантується право на правову допомогу, конфіденційні юридичні консультації із захисником (захисниками) у кримінальному провадженні, адвокатом (адвокатами), законним представником (законними представниками), який (які) представляє (представляють) особу під час розгляду справ у суді, у порядку, визначеному для осіб, які тримаються під вартою. У разі коли військовополонений є учасником кримінального провадження, йому гарантується можливість користуватися відповідними правами, визначеними КПК України» [3].

При затриманні такої особи та застосуванні інших запобіжних заходів, слід враховувати положення вже згадуваних Женевської кон-

венції та Порядку тримання військовополонених про те, що заборонено вилучати у військовополонених посвідчення особи, особистих речей та передбачений спеціальний порядок вилучення грошей.

Цими ж документами уточняється порядок проведення допиту: допит військовополонених проводиться зрозумілою для них мовою; заборонено застосування фізичних та моральних тортур та будь-якої іншої форми примусу для одержання від них будь-яких відомостей; на військовополонених покладений обов'язок під час допиту повідомити не лише свої прізвище, ім'я та по батькові, а й військове звання, дату народження і армійський, полковий, особовий чи серійний номер або, якщо цього немає, іншу рівноцінну інформацію. При тому військовополонених, які не можуть надати про себе відомості через свій фізичний або психічний стан, слід передати до медичної частини (ст. 17 Женевської конвенції, п. 6 Порядку тримання військовополонених) [2; 3].

Слід підкреслити, що КПК України виокремив не учасника підозрюваного-військовополоненого, а того, стосовно якого прийнято уповноваженим органом рішення про обмін. Відповідно, аналіз нормативно-правових актів дозволяє уточнити питання правового статусу саме цього суб'єкта. З огляду на специфіку такого військовополоненого — передачі його для обміну, в КПК України передбачено можливість, поряд з такими суб'єктами як потерпілий, свідок, допитати таку особу в неординарному порядку на досудовому розслідуванні — слідчим суддею в судовому засіданні. Показання, отримані при такому виді допиту є допустимими під час судового провадження.

Таким чином, статус військовополоненого, щодо якого прийнято уповноваженим органом рішення про обмін, регламентується здебільшого не нормами КПК України, хоча процедуру кримінального провадження, пов'язану з необхідністю обміну, досить детально регламентовано. Вважаємо, що з огляду на виокремлення такого специфічного суб'єкта, слід було б унормувати права й обов'язки військовополоненого при допиті, процедуру вилучення речей і документів при затриманні в КПК України, зважаючи на специфіку цих процесуальних дій, що витікають із міжнародних зобов'язань України.

Використані джерела

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 30.04.2023).
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 30.04.2023).

3. Про порядок тримання військовополонених: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 р. № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#n23> (дата звернення: 30.04.02.2023).
4. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17?find=1&text=військовополонен#wl_1 (дата звернення: 30.04.02.2023).
5. Про затвердження порядку здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2022 р. № 721. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/721-2022-%D0%BF#n13> (дата звернення: 30.04.02.2023).

Мусиченко О. М.

PhD, доцент, доцент кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»

Чернюк В. В.

студент 1 курсу магістратури Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ В КРАЇНІ НА ЗМІНУ «ОБЛИЧЧЯ ЗЛОЧИННОСТІ»

Кримінальна протиправність (злочинність) є невід’ємною частиною суспільства. Водночас їй, як соціальному явищу, притаманна така ознака як історична мінливість. Сьогодні ми живемо в окремому історичному періоді, коли наша країна потерпає від агресії рф в умовах розпочатої широкомасштабної війни. Відповідно «обличчя злочинності» навіть за минулий рік суттєво змінилося, що підтверджується відповідними офіційними показниками. Залежно від ситуації, причини зміни в показниках можуть бути різними. У даній статті буде розглянуто, як змінилися показники, які характеризують кримінальну протиправність (злочинність) під час воєнного стану.

По-перше, кардинально змінилась динаміка вчинюваних кримінальних правопорушень. У 2016 році, фактичних зареєстрованих кримінальних правопорушень, складала 562 604. У наступних роках, з 2017 до 2021 ця динаміка поступово знижувалась (у 2021 році — 362 443). Можемо побачити, що з кожним роком кількість кримінальних правопорушень стрімко падала вниз. І це дуже добре, свідчить про ефективність заходів протидії кримінальній протиправності. Але з 2022 року, з початком військової агресії рф, кількість зареєстрованих

кримінальних правопорушень стала зростати, і в 2022 році їх вже було зареєстровано 362 636 [4].

По-друге, порівнюючи структуру злочинності (кримінальної протиправності) за 2021 та 2022 роки, бачимо, що 2021 році найбільше кримінальних правопорушень проти власності — 49 %, проти життя і здоров'я — 10 %, «наркотичних» — 9 %, інших — 13 %. Загалом в останні роки структура злочинності в першу чергу визначалася саме вказаними кримінальними правопорушеннями.

У 2022 році маємо зовсім іншу структуру кримінальної протиправності. Найбільше зареєстровано кримінальних правопорушень проти власності — 31 %, проти миру, безпеки людства — 17 %, проти життя і здоров'я — 12 %, «наркотичних» — 9 %. Така суттєва зміна структури обумовлена війсьним станом та збройною агресією, оскільки раніше у структурі злочинності були майже відсутні кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (а таких реєструється сьогодні 17 % від усіх!). Крім того, вагоме місце у структурі злочинності займають злочини проти основ національної безпеки (5 %), що також було нетиповим для українських реалій минулого. Також бачимо, що суттєво знизився рівень кримінальної протиправності проти власності — до 31 %. Якщо порівнювати місце кримінальних правопорушень проти власності в структурі всієї злочинності, то в минулому зазвичай їх частка складала 50–60 % серед усіх зареєстрованих, тому зниження відсотка саме цього виду кримінальної протиправності також є нетиповим.

Зауважимо, що майже на початку впровадження дії воєнного стану почалися кардинальні зміни до процесуального законодавства. 3 березня 2022 року Законом України № 2117-IX «Про внесення до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», було прийняті та внесені зміни стосовно основних майнових злочинів: крадіжка, грабіж, розбій, розтрата, вимагання, заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем [1]. Таке посилення кримінальної відповідальності зумовило зміну в характері сучасної корисливої кримінальної протиправності. Так, частка тяжких, особливо тяжких злочинів проти власності значно підвищилася (якщо у 2021 році вона становила 47 %, то у 2022 році — вже аж 78 %). Водночас абсолютна кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, навпаки, знизилася (з майже 160 тис. у 2021 році до 113 тис. у 2022 році). Останнє зумовлене, на наш погляд тим, що сьогодні збільшилася латентність цього виду кримінальної протиправності.

По-третє, змінився і характер кримінальної протиправності в цілому (тобто частка тяжких, особливо тяжких злочинів в структурі кримінальної протиправності). Тут доречно порівняти кримінальні

правопорушення за тяжкістю. У 2020 та 2021 роках характер кримінальної протиправності не дуже розрізнявся: тяжкі злочини становили — 41 %, кримінальні проступки — 37 %, нетяжкі — 18 % і тяжкі — 4 % (характер — 45 %). А ось у 2022 році бачимо іншу ситуацію, зокрема: тяжкі — 31 %, особливо тяжкі — 26 %, кримінальні проступки — 25 %, нетяжкі — 18 % (тобто характер кримінальної протиправності — становить 57 %). Різкий стрибок відсотку особливо тяжких злочинів, порівняно з довоєнним часом, дуже суттєвий, та зрозуміло чому: не лише за рахунок того, що воєнний стан став кваліфікуючою ознакою ряду кримінальних правопорушень, але сьогодні й фактично вчиняється значна кількість тяжких, особливо тяжких злочинів проти життя і здоров'я, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, проти основ національної безпеки, воєнних злочинів.

Воєнний стан завжди призводить до зміни показників злочинності. Іноді ці зміни можуть бути невеликими, а іноді — кардинальними. Однією з причин змін є зміна умов життя людей. У військовий період зменшується кількість продуктів харчування та ресурсів, і це може викликати крадіжки та розбійні напади. Також, звичайні люди можуть стати жертвами війни, що призводить до зростання насильства та вбивств. У таких випадках злочинні групи можуть використовувати цю ситуацію, щоб збагатитися.

Наприклад, крадіжка — ч. 1 ст. 185 КК України до цього вважалася не злочином, а кримінальним проступком, і за неї було передбачено покарання від штрафу 17 тисяч гривень до обмеження волі строком до 5 років. Лише в разі вчинення крадіжки повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 185 КК України), з проникненням у житло або інше володіння (ч. 3 ст. 185 КК України) чи у великому, особливо великому розмірі (ч. 4, 5 ст. 185 КК України) — передбачалися покарання у вигляді позбавлення волі [2].

Сьогодні ж покарання для осіб, визнаних винними у вчиненні кримінальних правопорушень в період воєнного стану, суд буде призначати з урахуванням цієї обтяжувальної обставини, тобто вид і розмір призначеного покарання буде наближеним до максимальної межі, передбаченої КК України [3].

Зміна структури злочинності під час воєнного стану може також відбуватися через зміну відношення людей до суспільства та моральних цінностей. У воєнний період деякі люди можуть почуватися більш агресивними та більш нахабними, що може відображатися в їх поведінці. Це може призводити до зростання насильства, нападів на випадкових прохожих та інших злочинів, які можуть бути спричинені агресивним настроєм певних груп населення, що і підтверджується аналізом показників кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я. Так, характер цього виду кримінальної протиправності змі-

нівся — з 15 % у 2021 році до 55 % у 2022 році. Суттєво збільшився і рівень зареєстрованих кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я — з 33 657 у 2021 році до 43 199 у 2022 році [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що воєнний стан є тим історичним періодом, коли зміна показників кримінальної протиправності (злочинності) є досить очевидною. Зміни умов життя, зміна влади та контролю за цим небезпечним явищем, зміна відношення людей до суспільства та моральних цінностей — це ті причини, які можуть призводити до зміни показників, зокрема і структури злочинності. У таких періодах держава повинна вживати більше заходів для зменшення її рівня, зокрема, слід збільшувати кількість поліцейських та інших органів, які контролюють кримінальну протиправність, забезпечувати соціальну підтримку вразливих груп населення, проводити інформаційну роботу з населенням щодо небезпек воєнного стану та регулювати законодавство, яке б враховувало особливості цього періоду.

У кінцевих висновках можна зазначити, що зміна «обличчя злочинності», про що свідчать проаналізовані показники, під час дії воєнного стану, а в майбутньому — і в повоєнний час, є складним та багатограним явищем, яке вимагає ретельного аналізу та вивчення. Важливо зрозуміти, що зміни в умовах життя можуть призводити до зростання кількості кримінальних правопорушень, зміни їх видів, які раніше масово були не притаманні суспільству, збільшення частки більш суспільно небезпечних кримінальних правопорушень, тому держава повинна вживати заходів для зменшення та корегування таких явищ та забезпечення безпеки громадян. Особливу увагу необхідно приділяти правам та свободам людини, які повинні бути захищені у будь-яких умовах та незалежно від того, чи оголошений воєнний стан чи ні.

Використані джерела

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text> (дата звернення: 01.05.2023).
2. Відповідальність за майнові злочини в умовах воєнного стану / Козівська громада — вітаємо на офіційному веб-сайті. URL: <https://kozova-rada.gov.ua/news/1667998094/> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Покарання за вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану буде наближеним до максимальної межі / ВС ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209796_pokarannya-za-vchinennya-kriminalnogo-pravoporushennya-v-umovakh-vonnogo-stanu-bude-nablizhenim-do-maksimalno-mezh-vs (дата звернення: 01.05.2023).

4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2022, 2023 роки / Офіс Генерального прокурора: веб-сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 01.05.2023).

Чорнозуб Л. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»

ПІДТРИМКА ТА ЗАХИСТ ЖЕРТВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ПІДХІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

24 лютого 2022 року російська федерація розпочала кровопролитну війну проти України. Грубо порушуючи засади міжнародного гуманітарного права, представники держави-агресора вбивають та тероризують мирне населення, знищують цілі міста та селища, завдають масштабних руйнувань цивільних об'єкти, вдаються до інших заборонених засобів та методів ведення війни. За даними УВКБ ООН, станом на 02.04.2023 загинуло понад 22 607 цивільних осіб. За офіційною інформацією правоохоронних установ України, загинуло щонайменше 468 дітей, понад 947 — поранено, 404 — пропали без вісти, 19384 — примусово депортовано до російської федерації. При цьому реальні цифри є значно вищими. Крім того, у пошуках безпеки і допомоги більше 8 мільйонів осіб вимушено залишили нашу країну і переважно вирушили до держав-членів ЄС.

Європейський Союз та його держави-члени демонструють безпрецедентну солідарність та підтримку Україні. Зокрема, уперше в історії ЄС було активовано механізм тимчасового захисту згідно з Директивою 2001/55/EU на основі Рішення Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022. За даними Європейської агенції з притулку, близько 4 мільйонів осіб отримали тимчасовий захист в державах-членах ЄС, який дає право проживати, працювати, навчатися та користуватися мінімальною соціальною і медичною допомогою.

Варто відзначити, що механізм тимчасового захисту став доволі дієвим превентивним механізмом швидкого захисту перед викликами організованої злочинності у ЄС, зокрема формі торгівлі людьми, трудової та сексуальної експлуатації тощо. Так, дослідження переміщених осіб з України показує, що 90 % — це жінки і діти, серед яких близько 70 % не досягли 13 років. Отже, йдеться про найбільш враз-

ливій категорії потенційних жертв. Крім того, за даними Європолу, на території держав-членів ЄС було виявлено десятки тисяч дітей без супроводу батьків. Крім того, для значної кількості переміщених осіб це вже не перша міграція. Багато українців вимушено залишили свої домівки ще у 2014 році у зв'язку з незаконною анексією росією Автономної Республіки Крим та її підтримкою сепаратистських рухів на Сході України.

Необхідно також звернути увагу, що механізм тимчасового захисту застосовується державами-членами ЄС не до усіх осіб, які шукають порятунку від російської агресії на їхній території (ч. 1 ст. 2 Рішення Ради ЄС 2022/382). Зокрема, йдеться про громадян України, які на момент повномасштабного вторгнення навчалися або працювали за межами нашої країни, а також про іноземних громадян, які проживали в Україні, зокрема, шукачів міжнародного захисту. Держави-члени ЄС здебільшого не надають тимчасовий захист таким категоріям осіб, у результаті чого вони перебувають у групі ризику стати жертвами злочинів, оскільки не отримують легального статусу.

Не зважаючи на значну законодавчу та практичну підтримку, за даними Управління ООН із наркотиків і злочинності (далі — UNODC), «громадяни України найчастіше ставали жертвами злочинів, що вчинялися на території держав-членів ЄС у 2022 році» [1]. Експерти Дослідницького інституту ООН із міжрегіональної злочинності та судочинства встановили, що конфлікти, передусім військові, є «ключовими драйверами торгівлі людьми. Війна посилює зростання злочинності» [2]. Зазначаючи остраху перед звірствами війни, будучи свідками воєнних злочинів та перебуваючи в глибокій депресії, потенційні жертви перетворюються на легкі мішені для злочинців, що використовують їхнє скрутне становище для власного збагачення. Крім того, Агенція ЄС з притулку своєму Огляді від 16.03.2023 [3] звертає увагу на психологічні травми жертв російської агресії, мовні бар'єри та відсутність достатніх коштів у країні перебування як на фактори, що впливають на посилення вразливості потенційних жертв. У зв'язку з цим UNODC у 2023 році прогнозує 5 % зростання кількості злочинів у формі торгівлі людьми на території Європи щодо осіб, які вимушено залишили Україну.

Визначаючи активізацію злочинних організацій на території ЄС, сфокусованих на жертвах російської агресії, Європейська Комісія прийняла та реалізує Спільний план проти торгівлі людьми під керівництвом Координатора з протидії торгівлі людьми з 06.05.2022 [4]. Відповідно до цього Плану, «загроза торгівлі людьми залишається високою і неминучою». У зв'язку з цим його мета — попередити ризики, забезпечити підтримку потенційних жертв та підвищити обізнаність щодо можливих загроз.

Необхідно зазначити, що злочини проти осіб, які є жертвами російської агресії, на території ЄС характеризуються високим ступенем латентності. За офіційною статистикою Агенції з фундаментальних прав ЄС, «кількість зареєстрованих злочинів проти громадян України на даний час є низькою». Зокрема, це пов'язано із тим, що виявлення таких злочинів є складним практичним завданням, а їхні жертви у багатьох випадках побоюються повідомляти про їхнє вчинення або не мають інформації, як захистити себе.

У зв'язку з цим важливим є законодавча та практична підтримка правоохоронних органів ЄС з боку Союзу, а також визначення єдиних мінімальних стандартів, що мають бути запроваджені державами-членами у національному кримінальному судочинстві для забезпечення права на захист жертвам злочинів і справедливий суд. Зокрема, на сьогодні на рівні ЄС прийнято загальні нормативні акти про захист і підтримку жертв злочинів, а також нормативні акти, що стосуються окремих видів злочинів. До загальних актів належить Директива 2012/29/ЄС про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів та Директива Ради 2004/80/ЄС про компенсацію жертвам злочинів. Серед спеціальних нормативних актів ЄС варто виділити Директиву 2011/36/ЄС про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею та захист її жертв; Директиву 2011/93/ЄС про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією; Рамкове рішення Ради 2008/913/JHA про боротьбу з певними формами та проявами расизму та ксенофобії за допомогою кримінального права.

Підсумовуючи, варто відзначити, що проблематика захисту жертв злочинів російської агресії на території ЄС з огляду на її новизну не є вивченою у вітчизняній науці, а відтак є широким полем для досліджень і практичного застосування отриманих наукових результатів. Крім того, вивчення підходів ЄС є актуальним практичним завданням у контексті набуття Україною членства в ЄС, зокрема, у процесі наближення законодавства та практики його застосування до стандартів ЄС.

Використані джерела

1. UN: 2023 could see spike in human trafficking cases from Ukraine (26.01.2023). URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/un-2023-could-see-spike-in-human-trafficking-cases-from-ukraine/>
2. The Conflict in Ukraine and its Impact on Organized Crime and Security: A Snapshot of Key Trends / United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, November 2022. URL: [https://unicri.it/sites/default/files/2022-11/The %20conflict %20in %20Ukraine %20and %20its %20im-pact %20on %20organized %20crime %20and %20security_0.pdf](https://unicri.it/sites/default/files/2022-11/The%20conflict%20in%20Ukraine%20and%20its%20impact%20on%20organized%20crime%20and%20security_0.pdf)

3. Identifying and Supporting victims of human trafficking in the asylum procedure: Situation Update, Issue 17, 16.03.2023. URL: <https://euaa.europa.eu/publications/identifying-and-supporting-victims-human-trafficking-asylum-procedure>
4. A Common Anti-Trafficking Plan to address the risks of trafficking in human beings and support potential victims among those fleeing the war in Ukraine, under the lead of the EU Anti-trafficking Coordinator, 06.05.2022. URL: [https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-05/Anti-Trafficking %20Plan_en.pdf](https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-05/Anti-Trafficking_%20Plan_en.pdf)

Данильченко О. В.

старший викладач кафедри загальнотеоретичної, конституційної та цивілістичної юриспруденції Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Здійснення суб'єктивного цивільного права є одним із важливих питань цивілістики, в ньому закладено сутність права як регулятора суспільних відносин. Саме набуття права, в більшості випадків, не є самоціллю, важливим визнається саме дії уповноваженої особи щодо його здійснення. Під здійсненням суб'єктивного цивільного права розуміють вчинення фактичних та юридичних дій (можна розглядати як форми здійснення), що визначенні змістом самого права.

За твердженням Стефанчука Р. можливість здійснення суб'єктивного цивільного права полягає в реалізації тих правомочностей, які за своїм змістом закладені у правовідношенні [1, с. 80].

В юридичній літературі чимало досліджень щодо здійснення права, проте особливої актуальності це питання набирає під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Регулюванню цивільно-правових відносин, здійсненню суб'єктивних прав, виконанню обов'язків та захисту прав в умовах воєнного стану присвячені роботи Бандурки О., Бичкової С., Гончаренко В., Маковія В., Малахова В., Луцюка Д., Орзіха Ю., Попіка Ю., Фасія Б. [3–5].

Зазвичай особи здійснюють свої права на свій розсуд, за своєю волею (вільне волевиявлення, рівність та майнова самостійність — є основою приватно-правових відносин).

На думку Харитонova О. Є. гарантіями права особи на вільне здійснення цивільного права є: презумпція добросовісності та розумності його здійснення, яка діє, поки інше не буде встановлене рішенням суду, а по друге закріплене в законі правило згідно з яким нездійснен-

ня особою свого цивільного права не є підставою для припинення цього права, крім випадків, встановлених в законі. Він робить наголос саме на законі, а не підзаконному акті [2, с. 179].

З моменту проголошення воєнного стану в Україні важливими є питання співвідношення приватно-правових і публічно-правових відносин; можливості держави забезпечити здійснення і захист суб'єктивних цивільних прав.

Умови воєнної дійсності сьогодні позбавляють особу на свій розсуд реалізовувати свої права задля забезпечення національної безпеки, державного суверенітету, захисту особи і суспільства в цілому, держава має право на обмеження певних прав як майнових, так і особистих немайнових.

Відповідно до положень Закону України Про правовий режим воєнного стану військове командування разом із військовими адміністраціями можуть примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану. Здійснення реквізиції повинно відбуватися відповідно до вимог законодавства. Більшість обмежень стосується здійснення особистих немайнових прав — це обмеження що стосуються свободи пересування, так забороняти громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України, змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України; обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби; забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів; порушувати у порядку, визначеному Конституцією та законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на стійкість критичної інфраструктури, права і свободи людини, здоров'я населення; заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень, а також встановлювати спеціальний режим світломаскування тощо [6]. Основними вимогами щодо обмежень прав є правова визначеність обмежень і пропорційність у співвідношенні обмежень і тієї законної мети задля якої вони вводяться. Що стосується здій-

снення цивільних прав то межами їх здійснення залишаються договір, закон і норми суспільної моралі.

Виконання обов'язку полягає у вчиненні зобов'язаної особою певних дій передбачених договором або законом. В умовах воєнного стану виконання обов'язку може зазнавати також певних обмежень. Перш за все це стосується встановлення мораторію на вчинення певних дій. Так під час війни платник податків звільняється від відповідальності за несвоєчасне виконання податкових обов'язків; на територіях що перебувають або перебували в зоні бойових дій або окупації встановлено мораторій на примусове стягнення боргів щодо сплати комунальних послуг; це і мораторій на підвищення тарифів за надання комунальних послуг (за своєю суттю є односторонньою зміною договору).

Попри запровадженні обмеження прав за час війни держава зробила чимало, щоб учасники цивільних правовідносин могли здійснювати свої права і виконувати обов'язки. Впровадження застосування «держава і я» (ДІЯ) зробила доступним для українців здійснення прав і виконання обов'язків, участі у суспільному житті держави за допомогою цифрових технологій. За цифровим документом українці можуть отримувати медичне обслуговування, здійснювати банківські операції, отримувати адмінпослуги, реєструвати народження дитини, визначення походження дитини, у разі якщо батьки не є подружжям, подати позов до суду, перевірити наявну інформацію про себе із 5 державних реєстрів.

Використані джерела

1. Цивільне право України. Академічний курс: підруч.: у 2 т. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. Вид. 2-ге, доп. і перер. Т. 1: Загальна частина. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 696 с.
2. Цивільне право України : підручник / Є. О. Харитонов, Н. О. Саніахметова. К.: Істина, 2003. 776 с.
3. Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 29 верес. 2022 р.) / редкол.: С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський, В. П. Мироненко та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 204 с.
4. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (Харків, 20 травня 2022 р.). Харків, 2022.
5. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія [Електронне видання] / за ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитоновой, К. Г. Некіт ; упор.-укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 336 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23423>
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015, № 28. Ст. 250.

Ананьєва О. В.

викладач циклової комісії правових дисциплін Миколаївського юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВІКТИМНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Неповнолітні внаслідок своєї фізичної і розумової незрілості вимагають спеціальної охорони й піклування, включаючи належний правовий захист, що знайшло свої відображення як в національному так і у міжнародному праві, і їх традиційно відносять до числа осіб, яким притаманна підвищена віктимність. Проблема вивчення віктимності неповнолітніх має значне теоретичне і практичне значення для вирішення питань щодо визначення заходів запобігання кримінальним правопорушенням. На формування віктимної поведінки з деформуванням особистого профілю в значній мірі впливають соціально-психологічні чинники (соціокультурний статус, віктимізація суспільства, побутове оточення, засоби масової інформації, тендерні особливості).

Отже, дослідження питання віктимності неповнолітніх є завжди актуальним та важливим з профілактичної та корекційної роботи із вказаною категорією осіб.

Проблему віктимності неповнолітніх досліджували: Ю. М. Антонян, В. В. Василевич, В. В. Голіна, Джужа, В. Н. Дрьомін, А. Ф. Зелінський, Л. М. Іванова, О. О. Луцак, Д. В. Рівман, В. О. Туляков та ін.

Віктимогенні деформації особистості виступають детермінантами індивідуальної віктимності неповнолітніх осіб, під якими розуміють сукупність соціально-психологічних властивостей, пов'язаних із: «несприятливими умовами соціалізації, поганою адаптованістю до норм суспільного життя, низькою культурою спілкування, емоційною нестійкістю, пониженою здатністю до критичного мислення і прогнозування розвитку подій, пригніченістю волі до чинення опору, а також веденням асоціального способу життя, неадекватною поведінкою у кризових ситуаціях» [1, с. 45]. Тобто внаслідок несприятливої соціалізації особистості та вироблених стереотипів суспільно-небезпечної поведінки у кризових ситуаціях формуються зазначені деформації.

Також, як детермінантом індивідуальної віктимності неповнолітніх слід вказати і на попередньо протиправну віктимну поведінку та психічний стан жертв у момент кримінально-протиправного посягання. Дослідження вказують, що «особистість із віктимогенними деформаціями порівняно частіше поводить себе негативно, чим привертає увагу злочинців. Наприклад, при вчиненні умисних убивств

та заподіяння тяжких тілесних ушкоджень передзлочинна поведінка понад 60 % жертв характеризується як негативна. У багатьох випадках вона слугувала приводом для вчинення особливо тяжкого злочину (погрози, приниження, образи, зради)» [1, с. 49].

Відсутність психологічного контакту, брутальність, ворожість, автонормність, непослідовність батьків та обмеженість у прояві щиро-сердньої теплоти до дітей є сукупністю соціально-психологічних умов, що впливають на формування віктимності у неповнолітніх. При дослідженні потерпілих 16–18-літнього віку, Є. М. Мойсеев з'ясував, що «психологічними рисами, які відрізняють таких потерпілих, є: підвищена сугестивність, пасивність, підпорядкованість, психологічна інфантильність, погана орієнтація в новій ситуації, прояв сповільненості при орієнтуванні в нових ситуаціях, невміння належною мірою прогнозувати розвиток подій, у тому числі пов'язаних з власною поведінкою» [2, с. 99].

За результатами досліджень психологів, вказана роль соціалізації й умов виховання в дитинстві на все життя людини, на її психіку, причому, вказується, що мова може йти або про твердий, «директивний тип сімейного виховання» або про «тип соціально покинутої дитини» [3, с. 256]. У зв'язку з чим можемо вказати на можливий вплив визначеного стилю взаємодії між дітьми і батьками на формування психологічного профілю віктимної особистості неповнолітнього.

Соціально-психологічні причини віктимної поведінки неповнолітніх визначають: «страх зіштовхнутися з брутальністю, фізичним і психічним насильством; почуття беззахисності, непотрібності, байдужість з боку значимих дорослих» [4, с. 261]. Невпевненість у собі, страхи можуть розглядатися як результат формування тривожно-недовірливого характеру, що найчастіше є наслідком домінуючого і суперечливого виховання в батьківській родині. Крім того, особливості та тип сімейного виховання, характер соціальної підтримки в сім'ї, наявність фактів насильства в сім'ї є показниками віктимогенності сім'ї неповнолітнього.

Погоджуємося з думкою О. Є. Мойсеева, який «розділяє умови віктимізації неповнолітніх на біопсихологічні (тип темпераменту, наявність рис, характерних для психічних розладів), власне психологічні (агресивність, тривожність, жорстокість, необ'єктивна оцінка можливостей, емоцій, нерівноваженість або наявність однієї чи декількох акцентуацій характеру) та соціально-психологічні (потреба у спілкуванні, самоствердження, правова необізнаність, незнання головних методів забезпечення особистої безпеки тощо)» [2, с. 101].

Отже, причини та умови віктимності неповнолітніх мають, в першу чергу, соціально обумовлений характер. Складні життєві ситуації, які виникають у суспільстві, можуть мати значний віктимогенний

вплив на людину, особливо молодшу та призвести до віктимізації особистості. Воєнний стан в країні, який триває вже більше року, соціально-економічні та соціально-психологічні суперечності у країні призвели до глибокої переорієнтації молоді, зробили її більш вразливою.

Причини віктимності неповнолітніх можна розділити на дві великі групи: ті, що пов'язані з особистісними особливостями неповнолітніх та ті, що викликані соціальними негараздами. До першої групи відносять ряд психологічних особливостей віку неповнолітніх: довірливість, наївність, допитливість, невміння адекватно реагувати на ситуацію, настрій, що швидко змінюється через незавершеність морального формування, відставання психічного розвитку від фізичного, перевага в психічній діяльності процесів збудження над процесами гальмування, а інколи і просто фізична слабкість [5, с. 353].

Отже, дослідження та аналіз сукупності віктимогенних властивостей дітей та підлітків, соціально-психологічних чинників становлення їх віктимної поведінки дозволить не лише визначити наявні чи потенційні ознаки віктимізації конкретних підлітків, а й диференційовано виявляти шляхи профілактики їх віктимної поведінки. При тому у системі профілактичних заходів основний акцент, на наш погляд, повинен бути зміщений на психокорекційну роботу, оскільки саме індивідуально-особистісні якості дітей та підлітків, як провідні психологічні чинники, сприяють становленню їх віктимної поведінки.

Використані джерела

1. Козерацька О. А. Судово-психіатрична оцінка віктимної поведінки потерпілих внаслідок сексуального насильства. *ScienceRise: Medical Science: Scientific Journal*. 2017. № 7(15). С. 45–51.
2. Мойсєєва О. Віктимність неповнолітніх як психолого-правова проблема. *Право України*. 2010. № 7. С. 99–104.
3. Голіна В. Науково-практичний семінар «Основні риси сучасної злочинності неповнолітніх: стан та шляхи її попередження». *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 1 (36). С. 256–270.
4. Кримінологічна віктимологія : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джу́жа, В. В. Васи́левич та ін.; за заг. ред. О. М. Джу́жи. К. : Атіка, 2006. 498 с.
5. Закалюк А. П., Михайленко П. П. Запобігання — провідний напрям системи протидії злочинності. *Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Х. : Право*, 2008. Т. 5. 457 с.

Височин Д. О.

*аспірант кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції,
викладач Миколаївського юридичного фахового коледжу Національного
університету «Одеська юридична академія»*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Особливість лікарських засобів у тому, що вони вирішують завдання загальнодержавного значення, задовольняють потреби населення, створені задля охорону здоров'я.

Згідно до законодавства України лікарські засоби визначаються, як «речовини або їх суміші природного, синтетичного чи біотехнологічного походження, що застосовуються для попередження вагітності, профілактики, діагностики та лікування захворювань людини або зміни стану та функцій організму».

До лікарських засобів належать: діючі речовини (субстанції); готові лікарські засоби (ліки); гомеопатичні засоби; засоби, що використовуються для виявлення патогенних мікроорганізмів, а також боротьби з патогенними мікроорганізмами чи паразитами; лікувальна косметика та лікувальні добавки до продуктів харчування.

Переміщення лікарських засобів через кордон України неможливе без проведення митними органами процедур митного контролю, передбачених статтями 40, 45, 81, 86 Митного кодексу України.

При цьому останні здійснюються у порядку та на умовах, передбачених ст. 40 КК України, згідно з якою такому контролю підлягають усі товари (у тому числі лікарські засоби) та транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон.

Зауважимо, що ввезення зареєстрованих та незареєстрованих лікарських засобів регулюється ст. 17 Закону «Про лікарські засоби» та наказом МОЗ України від 26.04.2011 № 237 «Порядок ввезення на територію України незареєстрованих лікарських засобів, стандартних зразків, реактивів» [1].

З 2016 року набрали чинності зміни до Закону України «Про лікарські засоби», згідно з якими було запроваджено спрощену процедуру реєстрації лікарських засобів, зареєстрованих уповноваженими органами зарубіжних країн. А саме, Сполучені Штати Америки, Швейцарія, Японія, Австралія, Канада та Європейський Союз.

Під якістю лікарських засобів і виробів медичного призначення розуміється їх відповідність усім умовам реєстрації та виробництва (технології, виробничі площі, персонал) і заданим характеристикам. Під час випуску продукції на ринок підприємство видає сертифікат якості або відповідності, підписаний уповноваженою особою вироб-

ника, якщо він відповідає показникам якості реєстраційного досьє щодо безпеки та ефективності та виготовлений згідно з правилами [2, с. 66].

До основних показників, що визначають якість фармацевтичної та медичної продукції є: безпека; функціональні властивості; надійність.

Безпека — найважливіша якість, якою повинні володіти всі споживчі товари. Втрата корисності або соціальної функції, перевищення допустимого рівня показників безпеки відносить товар до небезпечних категорій, які підлягають знищенню.

Експлуатаційні властивості вказують на придатність виробів виконувати призначені функції в конкретних умовах експлуатації або зношування [2, с. 67—68].

Надійність — це здатність виробу зберігати свою функціональну функцію в процесі зберігання та/або носіння (експлуатації) протягом заданих термінів. Вона постійно змінюється внаслідок процесів, що відбуваються під час зберігання, споживання та використання товарів.

Також, подолання всіх відвідувань для контролю якості надання послуг митниці — митні органи діють під час контролю відповідності статутним повноваженням декларанта з вилученням усіх необхідних документів від органів спеціального призначення здійснювати державний нагляд за лікарськими засобами та лікарськими засобами.

У Законі України «Про лікарські засоби» прямо зазначено, що державна інспекція з контролю якості лікарських засобів здійснює контроль за ввезенням на територію України лікарських засобів (ст. 17), а органи місцевого самоврядування вилучають інформацію про реєстрацію медичних пілг у МОЗ на підставі результатів експертизи реєстраційних матеріалів (реєстраційного досьє) на таку достатність та контроль якості, що здійснюється ДП «Державний фармакологічний центр» [2, с. 69].

Матеріали з методики контролю якості лікарських засобів вже направляються до Державної інспекції з контролю якості лікарських засобів МОЗ. Наказом МОЗ про державну реєстрацію лікарських засобів затверджуються фармакопійні статті або методи контролю якості, медичні інструкції, листки-вкладиші, які містять відомості про пацієнта, технічні регламенти або затвердження технології виробництва, та надається реєстраційний номер державної реєстрації лікарських засобів [3, с.132].

Наразі думка міжнародних та вітчизняних експертів щодо ввезення лікарських засобів на територію не лише України, а й інших країн ґрунтується на тому, що для перетину митного кордону держави лі-

карські засоби мають бути сертифіковані міжнародними компаніями та ВООЗ зокрема, а також зареєстрованими в країні, куди ввозяться лікарські засоби.

Фахівці МОЗ України вважають, що наразі відсутня чітка система контролю за ввезенням деяких ліків, часто буває, що заборонені препарати якимось чином потрапляють до державних аптек, не проходячи митного контролю.

Використані джерела

1. Про лікарські засоби: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 22. Ст. 86.
2. Волкова Н. В. Митні органи в системі державного контролю якості лікарських засобів. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Право. 2009. № 2 (3). С. 66–72.
3. Кузьміна Т., Чурсіна Л., Березовський Ю. Актуальні питання митного контролю та експертизи лікарських засобів, що ввозяться на територію України. *Товарознавчий вісник*. 2020. 1(13). С. 131–146.

Fasii A.

Master of Laws of the National University «Odesa Law Academy»

CRIMINAL LAW IN EU COUNTRIES

Criminal law is a branch of law that deals with crimes committed against society as a whole. It encompasses the rules and regulations that define prohibited behavior, as well as the punishment and legal procedures for individuals who violate those laws.

The primary purpose of criminal law is to maintain order and protect society by deterring and punishing criminal behavior. It sets out the various offenses that are considered crimes and outlines the consequences for individuals found guilty of committing those crimes. Criminal law typically involves acts such as theft, assault, murder, fraud, drug offenses, and many other types of unlawful conduct.

Key elements of criminal law include:

Offenses: Criminal law defines specific acts or omissions that are considered criminal offenses. These offenses are classified into various categories based on their nature and severity.

Legal principles: Criminal law is based on legal principles, such as the presumption of innocence, burden of proof, and the right to a fair trial. These principles ensure that individuals accused of crimes are treated fairly and given an opportunity to present their defense.

Punishment: Criminal law establishes penalties for individuals convicted of crimes. These penalties can range from fines and probation to imprisonment and, in some jurisdictions, even capital punishment. The severity of the punishment often depends on the nature of the offense and the jurisdiction's laws.

Legal procedures: Criminal law outlines the procedures that must be followed during the investigation, arrest, trial, and sentencing of individuals accused of crimes. These procedures are designed to protect the rights of the accused and ensure a fair and impartial legal process.

Criminal liability: Criminal law establishes the elements necessary to establish criminal liability. These elements typically include the act (*actus reus*) and the mental state (*mens rea*) of the accused. In other words, to be convicted of a crime, a person must have committed a prohibited act with the intent or knowledge of wrongdoing.

It's important to note that criminal law varies between jurisdictions, and different countries or regions may have different legal systems and definitions of crimes. Additionally, the interpretation and application of criminal law can evolve over time through legislative changes and court decisions.

Criminal law in EU countries is governed by a combination of European Union law and the individual laws of each member state. While the EU has established some harmonization in certain areas of criminal law, each country has its own legal system and autonomy in defining and enforcing criminal offenses.

The primary EU legislation in the field of criminal law is the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). Article 83 of the TFEU provides the legal basis for the adoption of minimum rules concerning the definition of criminal offenses and sanctions in specific areas, particularly those related to cross-border crime and serious forms of organized crime.

The EU has also issued directives in various criminal law areas to promote cooperation and harmonization among member states. These directives cover topics such as terrorism, human trafficking, money laundering, cybercrime, and the rights of crime victims. Directives set out certain minimum standards that member states must incorporate into their national legislation, while leaving room for countries to implement stricter measures if they wish.

However, it's important to note that criminal law remains primarily within the jurisdiction of the individual member states. Each country has its own criminal code and legal system, which defines and prosecutes criminal offenses. The specific definitions of crimes, the applicable penalties, and the procedural rules can vary from one EU country to another.

To ensure cooperation and mutual legal assistance among member states, the EU has established mechanisms such as the European Arrest Warrant (EAW) and Eurojust. The EAW facilitates the extradition of indi-

viduals suspected or convicted of a crime from one member state to another, while Eurojust promotes coordination and cooperation between national authorities in investigating and prosecuting cross-border crimes.

It's worth noting that the information provided here is a general overview, and there may be specific variations and updates in the criminal law of individual EU countries. It is always advisable to consult the specific legislation and legal resources of the country in question for accurate and up-to-date information on criminal law within that jurisdiction.

Афанасьєва К. Ю.

*студентка 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Ткаченко В. В.

*студент 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Лазарева Н. М.*

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ

У двадцять першому столітті людство переживає нову еру, сповнену викликів і непередбачуваних обставин: нестримні зміни клімату, поширення пандемії нових, раніше невідомих захворювань, збройні зіткнення національного та міждержавного характеру. За таких обставин відбувається переосмислення людських цінностей, розуміння цінності людини, її прав та інтересів. Збереження життя і здоров'я людини, а також забезпечення її цілісного існування як соціальної цінності є пріоритетом будь-якої демократичної держави світу. Це явище має міжнародний характер, адже в світі, охопленому глобалізацією, жодна країна не може перебувати у формі ізоляції, аби здійснювати свою діяльність окремо, не враховуючи геополітичні та соціально-економічні інтереси інших держав.

Не менш важливим, як показала практика двох світових війн і кількох міждержавних і внутрішньодержавних конфліктів, є дотримання прав і свобод людини в умовах військового конфлікту. Військовий конфлікт є не тільки порушенням норм міжнародного права щодо мирного співіснування держав і вирішення спорів без застосування сили, а й прямим порушенням життєдіяльності населення країни, що зазнала агресії. Таку ситуацію ми спостерігаємо щодо України в контексті повномасштабного вторгнення РФ. Нинішня ситуація військової окупації є еволюцією попередньої гібридної війни, про що

свідчить наявність сфери міжнародного правоохоронного характеру та визнання міжнародним співтовариством. У даному дослідженні за допомогою загальнонаукових методів виявлено причинно-наслідковий зв'язок між виникненням та ескалацією військового конфлікту міждержавного характеру.

В умовах збройної агресії РФ проти України з'ясовано важливість дотримання режиму військової окупації та нейтралітету як одного з найважливіших завдань конфліктуючих сторін у захисті прав і свобод людини. Зокрема, йдеться про застосування на практиці тих міжнародно-правових актів, які стосуються захисту медичних закладів, передбачають допомогу всім, хто потребує медичної допомоги та лікування, а також збереження та забезпечення функціонування об'єктів критичної інфраструктури. Основні порушення прав людини та свободи в умовах збройної агресії РФ та в умовах окупації частини території нашої держави є також такі воєнні злочини, як примус окупантською стороною населення до військової служби країни-агресора, захоплення людей у заручники, жорстоке поводження та катування щодо них з метою отримання інформації про Батьківщину, її Збройні Сили, кількість і потужність зброї, розташування, масові розстріли мирного населення, переслідування за мовними, релігійними та расовими ознаками.

Один із найважливіших принципів міжнародного права — принцип незастосування сили або загрози силою є основоположною гарантією миру та безпеки у світі. Цей принцип закріплено в Статуті Організації Об'єднаних Націй [1], Декларації про принципи міжнародного права та Гельсінському заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі [2]. Однак деякі держави порушують зазначені принципи з соціальних, економічних чи політичних причин, на підставі конкуренції за обмежені ресурси, статус, владу та цінності. Крім того, держави-порушники зазвичай не визнають себе винними у протиправній поведінці, пояснюючи збройну агресію проти іншої країни конкретними гуманітарними ідеями та миротворчими місіями. Прикладом такої протиправної поведінки держави є РФ. Допустивши повномасштабну війну на території нашої держави, країна-агресор пояснила характер таких дій проведенням спецоперації із захисту мирного населення від «диктаторського режиму української влади». Проте тисячі загублених життів, руїни українських міст і сіл свідчать про протилежне.

Військовий конфлікт, що відбувається на міжнародному рівні, супроводжується виключно вторгненням на територію іншої держави або вторгненням, поєднаним з її окупацією. Нині право військової окупації є одним із найважливіших інститутів міжнародного гуманітарного права. Як показали останні збройні конфлікти, принцип

співіснування держав у світі потребує оновлення, а система безпеки ООН переживає глибоку кризу. Необхідно пам'ятати, що порушником норм і принципів міжнародного права є не лише держава, яка застосовує силу або загрозу силою проти іншої держави, у міжнародній практиці є звичайним явище, коли кілька держав та/або міжнародних організацій сприяють спільно до неподільної шкоди третій стороні. Як співнику країни-агресора достатньо бездіяльності чи нерішучості, коли йдеться про зміни, а саме — про посилення відповідальності за порушення керівних принципів, які забезпечують мирне співіснування країн світу. Окрім того, якщо розглядати причинно-наслідковий зв'язок між військовим конфліктом та окупацією, а також міжнародні відносини, то можна відзначити вплив політичного аспекту, особливо після завершення військового конфлікту. З точки зору міжнародного гуманітарного права, держава-агресор має нести міжнародну відповідальність за свої винні дії. Міждержавні військові конфлікти є деструктивною силою для економічного і соціального розвитку держав і перешкоджають посиленню їх політичного впливу на світовій арені та повноцінному міжнародному співробітництву з іншими державами.

Можна зробити висновок, що у разі окупації території або частини території однієї країни іншою, що відбувається в умовах міжнародного військового конфлікту, держава-агресор несе додаткові зобов'язання щодо захисту цивільного населення, яке знаходиться на цій території. Проте, як показала гуманітарна трагедія Маріуполя в умовах збройної агресії РФ проти України, в умовах окупації країна-агресор порушила всі можливі норми міжнародного права щодо захисту мирних жителів під час війни: їх піддавали жорстоким тортурам, позбавляли ліків, їжі та води. Величезної шкоди військовий конфлікт завдає цивільному населенню, особливо жінкам і дітям, як найбільш вразливим соціальним категоріям, про що свідчать події в Ірпені та Бучі. Така ситуація неприпустима в цивілізованому світі і не повинна повторитися в жодній країні в майбутньому.

Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що сучасний світ стрімко змінюється і вносить зміни в міжнародне право, зокрема гуманітарне право, як фундаментальне право прав і свобод людини. Низка чинних міжнародно-правових актів, які регулюють окремі питання, потребують переосмислення відповідно до викликів сьогодення, насамперед, йдеться про оновлення того міжнародного законодавства, яке регулює питання війни. Той факт, що у світі продовжують відбуватися військові конфлікти внутрішньодержавного та міждержавного характеру, свідчить про необхідність посилення покарань і санкцій для тих держав, які не дотримуються законів і звичаїв війни. Збереження життя, фізичного і психічного здоров'я людини, дотримання прав і свобод людини в умовах воєнного конфлікту є першочерговим

завданням для країни, що зазнала агресії, а для країн світу, співтовариства контроль за дотриманням звичаїв війни країною-агресором і застосовувати до неї санкції у разі їх порушення.

Використані джерела

1. Статут Організації Об'єднаних Націй (станом на 07.04.2023 року). URL: [https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN %20Charter_Ukrainian.pdf](https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf)
2. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі (станом на 07.04.2023 року). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU75010>
3. Oleksandra Kalmykova. Ukraine, Russia, and International Law: Occupation, Armed Conflict and Human Rights. URL: <https://lbsherald.org/index.php/journal/article/view/36/29>

Афанасьєва К. Ю.

*студентка 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Ткаченко В. В.

*студент 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

ПРАВО ЗАСУДЖЕНИХ НА ОСОБИСТУ БЕЗПЕКУ

Одним із головних обов'язків держави є захист її громадян. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Стаття 29 Основного Закону оголошує право особи на особисту недоторканість, яке за своєю суттю є гарантією того, що особа повинна бути захищена від будь-якого обмеження чи втручання, котре не має підстав, визначених чинним законодавством [1]. Так, статтею 10 Кримінально-виконавчого кодексу України передбачено, що засуджені мають право на особисту безпеку [2]. Це положення базується на визначених кримінально-виконавчим правом принципах поваги до прав і свобод людини і взаємної відповідальності держави і засудженого [4].

Дослідження цієї проблеми в Україні започаткували В. С. Зеленецький та М. В. Куркін, окремі аспекти розглядали такі науковці: В. І. Бояров, В. І. Галаган, В. В. Гевко, Ю. В. Гуцуляк, Н. С. Карпов, В. Т. Маляренко, М. В. Новікова, Т. І. Панасюк, М. А. Погорельський, С. М. Стахівський, А. А. Тимошенко, В. М. Тертишник, О. В. Усен-

ко, Л. М. Шестопалова, С. П. Щерба, О. В. Лисодед, В. М. Чорний, Н. В. Мальцева та інші.

Метою статті є дослідження фактичного стану правового регулювання особистої безпеки засудженого як глобального і принципового положення кримінально-виконавчого права.

Особиста безпека засуджених, насамперед, складається з поваги до фізичної недоторканності, захисту від психічних мук і незаконних погроз, адміністрація пенітенціарної установи зобов'язана вживати заходів, необхідних для забезпечення безпеки як у пенітенціарних установах, так і поза ними. Проте видається, що безпека ув'язнених — це передусім переконання засуджених у тому, що їх недоторканість і внутрішня свобода будуть гарантовані державою принаймні на тому ж рівні, який забезпечується іншим особам поза в'язницею на основі конституційних і законодавчих норм. Вважаємо, що забезпечення цього права є лише частиною загального безпечного становища засудженого, механізмом підтримки та надання йому реальності й можливості бути втіленим у життя.

Насильство та примус між ув'язненими можуть призвести до серйозних ризиків для здоров'я, прямо чи опосередковано. Зіткнення можуть мати етнічні причини або суперництво між кланами чи бандами. Закриті, часто дуже перенаселені умови проживання також призводять до ворожнечі між ув'язненими. Втомливе тюремне середовище: відсутність занять для розуму й тіла та проста нудьга — призводять до накопичених розчарувань і напруги. Це середовище веде до високоризикових видів діяльності, таких як вживання наркотиків, сексуальні стосунки між чоловіками, татування та інші дії в стилі «кровного братства». Дехто вдається до цих занять, щоб побороти нудьгу. Інші, однак, змушені брати участь у примусовій грі заради влади чи грошової вигоди. Ризикований спосіб життя може призвести до передачі захворювань від ув'язненого до ув'язненого та становить серйозний ризик для здоров'я населення, якщо його не контролювати. Внутрішня ієрархія ув'язнених, яку порівнюють із кастовою системою, потурала, заохочувала, ігнорувала або навіть заперечувала «в'язничні органи». Така система суворо карає ув'язнених із низьких каст, у крайніх випадках перетворюючи деяких із них на сексуальних об'єктів і жертв насильства.

Варто звернути увагу, що від початку повномасштабного вторгнення в Україну, установи виконання покарань опинилися під низькою ризиків, з якими усі громадяни стикаються у регіонах, де ведуться активні бойові дії. Окреслені ризики пов'язані як безпосередньо із загрозою обстрілів відповідних установ, так із ймовірними труднощами щодо матеріально-побутового забезпечення цих установ, забезпечення продуктами харчування, водою, засобами гігієни чи медикаментами. Що також потребує вжиття необхідних заходів безпеки,

адже законодавець вводить поняття «право засудженого на особисту безпеку», проте не визначає чітку процедуру дотримання цього права в разі виникнення серйозної загрози життю, здоров'ю засудженого, яка може призвести до тяжких наслідків [3]. Водночас, існує пряма вказівка на можливість застосування таких заходів, як: ізольоване тримання, що застосовується у разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засудженого, необхідності захисту його від розправи або за заявою останнього, переведення в іншу установу покарання.

Підсумовуючи, варто зауважити, що безпека засуджених є одним з основних завдань, яке повинно вирішуватися під час виконання та відбування покарання, тож, на сьогодні, все вищевикладене є вкрай важливим та актуальним.

Використані джерела

1. Конституція України (станом на 25.03.2023 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінально-виконавчий кодекс України (станом на 26.03.2023 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
3. Михальчук А. М. Евакуація засуджених з установ виконання покарань як дотримання їх права на особисту безпеку / Національний університет «Одеська юридична академія». URL: dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/20007/
4. Романов М. В. Право засудженого на особисту безпеку / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2014/47.pdf

Афанасьєва К. Ю.

*студентка 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Ткаченко В. В.

*студент 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — PhD, доцент Мусиченко О. М.*

УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ: ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТА НОВЕЛИ

Кримінально-правовий інститут умовно-дострокового звільнення від відбування покарання є надзвичайно орієнтованим на поведінку засудженого, його особисті якості та інші обставини, які надають можливість вчасно відреагувати на позитивні зміни особистості засу-

дженого з боку компетентних органів. Однак наразі ж законодавець не визначив чіткий перелік критеріїв, за якими ми можемо розуміти, що засуджена особа виправилася, водночас було розроблено щоденник індивідуальної роботи з засудженим.

Відповідно до ст. 537 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) одним з питань, які вирішуються судом під час виконання вироків є умовно-дострокове звільнення від відбування покарання [2].

Так, для дослідження статистики щодо рівня вирішення питань умовно-дострокового звільнення від відбування покарання під час виконання вироків та застосування цієї норми на практиці нами було проаналізовано відомості з Єдиного реєстру судових рішень. За період з 2021 по 2023 рік у м. Миколаєві було постановлено всього 23 ухвали, з яких: 10 клопотань засуджених — повернуто заявникам для звернення до належного суду, адже згідно п. 1 ч. 2 ст. 539 КПК України, клопотання (подання) про вирішення питання про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений відбуває покарання. Враховуючи те, що розгляд по суті заяв про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання засуджених призведе до порушення визначених кримінальним процесуальним законом правил підсудності, що є неприпустимим, а також з метою недопущення порушення прав засуджених на розгляд судом питання про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, суди приходять до висновку, що заяви слід повернути засудженим з роз'ясненням права звернутися до суду, в межах територіальної юрисдикції якого останні відбувають покарання; 1 клопотання засудженого — з урахуванням вимог статті 81 КК України залишено без розгляду; 7 подань начальника ДУ «Миколаївський слідчий ізолятор» та спостережної комісії адміністрації — задовольнили; 2 клопотання засуджених — задовольнили; 1 клопотання засудженого — відмовили у задоволенні, адже суду не надано достатніх доказів, які в своїй сукупності підтверджували б виправлення засудженого; 1 клопотання засудженого — відмовили у задоволенні, бо застосування норм статей 81, 82 КК України до осіб, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, законодавством не передбачено; 1 клопотання засудженого — повернуто заявнику через порушення процедури, передбаченої вимогами Кримінально-виконавчого кодексу України та КПК України щодо порядку та суб'єктів його подання.

Відтак, звертаючись до суду, слід враховувати, що відповідно до п. 1 ч. 2 статті 539 КПК України: клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку, подається: до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений

відбуває покарання, — у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 2–4, 6, 7 (крім клопотання про припинення примусового лікування, яке подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться установа або заклад, в якому засуджений перебуває на лікуванні), 7–1, 13–1, 13–4, 14 частини першої статті 537 цього Кодексу [2]. Оскільки, як ми бачимо, найбільшу кількість клопотань засудженим повернуто саме через порушення вимог статті 539 КПК України.

Якщо ж розглядати загальну статистику, то впродовж 2019 року судами з понад 6500 клопотань про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК України) задоволено 4756. З них — 3750 клопотань (подань) з боку установ виконання покарань і 1006 клопотань від самих засуджених та інших учасників процесу. У 2020 році судами з майже 6,4 тис. клопотань (подань) задоволено 4284, зокрема, 3502 клопотань (подань) установ виконання покарань, 782 клопотання засуджених та інших учасників процесу.

Таким чином, загальний відсоток відмов засудженим у застосуванні вказаної заохочувальної норми в ряді випадків перевищує 60 % від загальної кількості осіб, які формально підпадають під дію цієї заохочувальної норми (ст. 81 КК України). Наведене свідчить про недостатнє використання вказаної заохочувальної норми та необхідність у зв'язку з цим активізації діяльності прокурорів, інших учасників судового провадження.

Однак, у зв'язку з довгоочікуваними змінами кримінального законодавства, які розширюють дію ст. 81 та ст. 82 КК України на осіб, яких засуджено до відбування покарання у виді довічного позбавлення волі [1] на підставі Рішення Конституційного Суду України № 6-р(П)/2021 від 16.09.2021 року положення ч. 1 ст. 81 та ч. 1 ст. 82 КК України були визнані такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) в тім, що вони унеможливають їх застосування до осіб, яких засуджено до відбування покарання у виді довічного позбавлення волі [3].

На нашу думку, ці зміни можуть покращити статистику застосування заохочувальної норми, адже тривалий час судова практика дотримувалась правової позиції, викладеної у постанові Верховного Суду України від 12 вересня 2011 року (справа № 5–16кс11), у якій зазначалось: «Покарання у виді довічного позбавлення волі не належить до строкових видів покарання і відповідно до нього не можна застосовувати строкові критерії. Отже, загальним для видів покарань, до яких може бути застосовано умовно-дострокове звільнення або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, є те, що всі вони є строковими і юридичною підставою застосування даної норми є відбуття засудженою особою певної частини строку призначеного їй покарання» [4].

Отже, на даний час ми спостерігаємо недостатнє застосування заохочувальної норми у виді умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, що пов'язано як і з відносною невизначеністю законодавцем чітких критеріїв виправлення засудженої особи, так і з тим, що засуджені особи лише формально підпадають під дію цієї заохочувальної норми. Однак, кримінальне законодавство невпинно розвивається та наразі законодавець намагається усунути правові недоліки за рахунок прийняття змін, які розширюють перелік засуджених осіб, що підпадають під дію цієї заохочувальної норми.

Використані джерела

1. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 року // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n72> (дата звернення — 10.04.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13.04.2012 року // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення — 09.04.2023).
3. Рішення Конституційного Суду України № 6-р(П)/2021 від 16.09.2021 року // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-21#Text> (дата звернення 08.04.2023).
4. Узагальнення практики перегляду Верховним Судом України судових рішень у кримінальних справах із підстав, передбачених ст. 400–12 Кримінально-процесуального кодексу України // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0011700-13#Text> (дата звернення 08.04.2023).

Афанасьєва К. Ю.

*студентка 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Ткаченко В. В.

*студент 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Василяк О. К.*

ПРИВАТНА ДЕТЕКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ: В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Приватна детективна діяльність в Україні не є законодавчо врегульованою, незважаючи на те, що законодавцем було вжито декілька спроб здійснити відповідне нормативно-правове регулювання цієї сфери.

Перша спроба відбулася ще у 2015 році, тоді на сайті Верховної Ради зареєстрували Законопроект № 3726 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» від 28.12.2015 року, який прийнятий Верховною Радою України, але він не подолав вето Президента України та у кінцеву рахунку був відхилений з цієї підстави [4].

Друга спроба відбулася 04.02.2020 року, коли було зареєстровано Законопроект № 3010 «Про приватну детективну діяльність», однак вона досі є незавершеною, оскільки після його прийняття у першому читанні процес подальшого руху зупинився і наразі йде підготовка до другого читання [5].

На цей час в усіх куточках України, за неофіційною інформацією, здійснює свою діяльність приблизно декілька тисяч приватних детективів та детективних агентств. Послуги таких приватних детективів користуються значним попитом серед різних верств населення, а найбільше — серед бізнесу та політикуму.

Дуже влучний порівняльно-правовий аналіз здійснено К. Л. Бугайчуком з інституту приватних детективів за кордоном (США, Великобританія, Франція, Іспанія, Італія). Ним розглянуто повноваження та компетенцію приватних детективів, вимоги щодо отримання ними ліцензії, взаємовідносини між приватними детективами й державними правоохоронними органами. Варто звернути увагу на наведення ним таких статистичних даних: на 2008 р. у США налічувалося понад 3500 розшукових агентств, бюро і компаній, з них у Нью Йорку — 713 зареєстрованих і у два рази більше незареєстрованих. Серед викладеної інформації, вартою для запозичення є та, що у США розшукові бюро самостійно або разом із правоохоронними органами можуть збирати відомості про злочини чи погрози стосовно уряду США й окремих штатів; у Іспанії діє Етичний кодекс приватних детективів, який розповсюджується на всіх членів Асоціації приватних детективів Іспанії; приватні детективи Італії беруть участь у розслідуванні кримінальних справ; у багатьох зарубіжних країнах працюють навчальні центри з підготовки приватних детективів; їм може надаватися доступ до інформаційних баз правоохоронних органів; для виконання своїх функціональних обов'язків приватні детективи можуть отримати право на носіння зброї в порядку, передбаченому законодавством [2].

Пропонуємо більш детально зупинитися саме на розгляді становища приватних детективів в США. Там приватні детективи шукають інформацію про юридичні, фінансові та особисті питання. Вони пропонують багато послуг, таких як: перевірка даних і свідчень людей, пошук зниклих безвісти та розслідування комп'ютерних злочинів [1].

До обов'язків приватних детективів США входить: опитування людей з метою збору інформації, пошук певних відомостей в інтернет-ресурсах, публічних та судових записах, ведення спостереження,

збір доказів для клієнтів та здійснення перевірки осіб на їх участь у цивільних судових рішеннях та їх кримінальної історії [1]. Виходячи з цього, ми розуміємо, що приватні детективи пропонують об'ємний асортимент послуг не тільки для фізичних осіб, а й для адвокатів і різноманітних компаній. Наприклад, приватна детективна діяльність в США може включати в себе виконання перевірок, перевірку співробітників на можливу крадіжку в компанії, доведення або спростування невірності в шлюбнорозлучній справі та допомогу в пошуку зниклої особи.

Під час своєї діяльності американські приватні детективи використовують різноманітні інструменти при дослідженні фактів у справі. Значна частина їхньої роботи виконується за допомогою комп'ютера, що дозволяє їм отримувати таку інформацію, як номери телефонів, подробиці про соціальні мережі, описи онлайн-дій і записи про попередні арешти людини. Вони здійснюють телефонні дзвінки для перевірки фактів і опитують людей під час проведення розслідування [1].

Також детективи ведуть спостереження під час розслідування справи. Вони можуть вести таємне спостереження за певними місцями, такими як дім або офіс людини, використовуючи при цьому камери та біноклі, для збору інформації про певних людей.

Однак в США приватні детективи не мають повноважень як у поліцейських, за рахунок чого їхню роботу потрібно виконувати з такими ж повноваженнями, як і приватні громадяни, інакше зібрані докази можуть бути непридатними для розгляду в суді, і вони можуть зіткнутися з кримінальним переслідуванням [1].

У зв'язку з чим в США є три класи ліцензій, які видаються приватним детективам: ліцензія класу «А» передбачає основною сферою діяльності приватного детектива тільки збір інформації. Детектив, який отримав таку ліцензію, не має права займатися охоронною діяльністю; ліцензія класу «В» передбачає основною сферою діяльності приватного детектива здійснення охоронної функції. Детектив, який отримав таку ліцензію, не має права займатися збором та накопиченням інформації про особу; ліцензія класу «С» — комбінована ліцензія, яка надає її власнику право займатися як розшуковою роботою (ліцензія класу «А»), так і виконувати охоронні функції (ліцензія класу «В») [3].

Виходячи з вищевикладеного, ми розуміємо, що наразі в Україні відсутнє нормативно-правове врегулювання приватної детективної діяльності. Відтак, вважаємо, що законодавцю необхідно переймати іноземний підхід до врегулювання цієї сфери, а саме — досвід США, який, на нашу думку, є найбільш практичним та ефективним.

Використані джерела

1. Private Detectives and Investigators // БД «Publications» / U. S. Bureau of labor statistics. URL: <https://www.bls.gov/ooh/protective-service/private-detectives-and-investigators.htm#tab-2>
2. Бугайчук К. Л. Інститут приватних детективів за кордоном: порівняльно-правовий аналіз. *Право і безпека*. 2016. № 1 (60). С. 7–12.
3. Приватні детективи в Україні / Асоціація правників України. URL: <https://uba.ua/ukr/news/8318>
4. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: Проект Закону № 3726 від 28.12.2015 р. // БД «Законотворчість України» / ВР України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580
5. Про приватну детективну діяльність: Проект Закону № 3010 від 04.02.2020 р. // БД «Законотворчість України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68051

Величко А. С.

*студентка 2 курсу Миколаївського юридичного фахового коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Височин Д. О.*

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Впровадження ефективної системи безпеки життєдіяльності та цивільного захисту є важливим завданням для будь-якої країни, зокрема України. Державне регулювання є ключовим елементом цієї системи, оскільки воно забезпечує визначення норм та правил, виконання яких має на меті захист життя, здоров'я, майна та навколишнього середовища.

Державне регулювання в Україні охоплює такі напрямки, як нормативне забезпечення, нагляд та контроль за дотриманням встановлених правил та норм, державну реєстрацію об'єктів техніки та обладнання, які можуть бути небезпечними для людей та навколишнього середовища, а також організацію та координацію діяльності у сфері цивільного захисту.

Одним з основних елементів державного регулювання є нормативне забезпечення. Для забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту Україна має ряд законів, нормативних актів, правил та стандартів, які встановлюють вимоги до технічного стану обладнання та матеріалів, що використовуються в побуті та промис-

ловості, а також вимоги до охорони праці та безпеки життєдіяльності [1].

Крім того, державне регулювання передбачає проведення нагляду та контролю за дотриманням встановлених норм та правил. Національні органи державного нагляду та контролю забезпечують нагляд за дотриманням вимог безпеки в промисловості та будівництві, охорони праці, безпеки харчових продуктів, використання енергетичних ресурсів та інших важливих сферах діяльності. За порушення встановлених норм та правил передбачені адміністративні та кримінальні відповідальності.

Окрім цього, держава зобов'язана забезпечувати державну реєстрацію об'єктів техніки та обладнання, які можуть бути небезпечними для людей та навколишнього середовища. Це стосується, наприклад, автомобілів, літаків, побутової техніки тощо. Реєстрація дозволяє забезпечити контроль за використанням цих об'єктів, їх технічним станом та вчасним проведенням необхідного технічного обслуговування [3].

Окремою складовою державного регулювання є організація та координація діяльності у сфері цивільного захисту. Це включає в себе розробку планів цивільного захисту та проведення навчальних заходів з населенням, забезпечення наявності необхідного обладнання та матеріалів для захисту населення в разі надзвичайних ситуацій, а також організацію рятувальних робіт у разі стихійних лих чи інших надзвичайних ситуацій [1].

Таким чином, державне регулювання в Україні є важливим інструментом у забезпеченні безпеки життєдіяльності та цивільного захисту. Він забезпечує встановлення вимог та норм, контроль за їх дотриманням та організацію діяльності у сфері цивільного захисту. Завдяки ефективному державному регулюванню можна забезпечити ефективну захист населення від різних небезпек, включаючи надзвичайні ситуації техногенного, природного та іншого характеру.

Проте, варто зазначити, що державне регулювання не може бути єдиним інструментом у забезпеченні безпеки життєдіяльності та цивільного захисту. Важливим є також самосвідоме ставлення населення до питань безпеки, дотримання правил і вимог, пов'язаних з цими питаннями. Самосвідоме ставлення населення до питань безпеки є надзвичайно важливим у забезпеченні безпеки життєдіяльності та цивільного захисту. Люди повинні дотримуватися правил, пов'язаних з безпекою, які були встановлені державою, та забезпечувати власну безпеку і безпеку оточуючих.

Крім того, розвиток системи попередження надзвичайних ситуацій та швидкої реакції на них є не менш важливим. Це можливо здійснити завдяки плануванню, тренуванням та підготовці, розробці

системи швидкого реагування та реалізації заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям. Також важливо розробляти та впроваджувати нові технології та інновації у сфері безпеки життєдіяльності та цивільного захисту. Наприклад, використання дронів для моніторингу надзвичайних ситуацій та рятувальних операцій, розробка нових матеріалів, що забезпечують високу міцність та зносостійкість, і багато іншого. Необхідно розвивати систему попередження надзвичайних ситуацій та швидкої реакції на них.

Також у забезпеченні безпеки життєдіяльності та цивільного захисту важливу роль відіграють міжнародні стандарти та норми. Україна, як і більшість країн світу, приймає активну участь у роботі міжнародних організацій з питань безпеки, таких як ООН, ЄС, НАТО та інших.

Відповідно до своїх зобов'язань, Україна приймає та реалізує різноманітні міжнародні стандарти та норми у сфері безпеки життєдіяльності та цивільного захисту. Це може бути стандартизація технічних засобів та обладнання, забезпечення якості продукції та послуг, а також участь у спільних міжнародних проєктах [2].

У забезпеченні безпеки життєдіяльності та цивільного захисту важливою роллю виступає і науково-дослідна діяльність. Науковці та експерти в галузі безпеки розробляють нові методи та технології, що дозволяють ефективно запобігати небезпекам та управляти ними. До таких методів можна віднести моделювання небезпечних ситуацій, аналіз ризиків та розробку планів заходів у надзвичайних ситуаціях.

Отже, можна зробити висновок, що державне регулювання в Україні є важливим інструментом у забезпеченні безпеки життєдіяльності та цивільного захисту. Це забезпечується встановленням вимог та норм, контролем за їх дотриманням та організацією діяльності у сфері цивільного захисту. Важливо зазначити, що самосвідоме ставлення населення до питань безпеки, дотримання правил і вимог також є важливими компонентами у забезпеченні безпеки. Крім того, необхідно розвивати систему попередження надзвичайних ситуацій та швидкої реакції на них. Успішна реалізація державного регулювання вимагає спільних зусиль держави та населення у питаннях безпеки життєдіяльності. Забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту є складним та багатогранним процесом, який вимагає співпраці різних секторів суспільства. Україна активно взаємодіє з міжнародними організаціями та дотримується міжнародних стандартів у сфері безпеки та цивільного захисту.

Важливо не тільки встановлювати вимоги та норми, але й забезпечувати їх ефективний контроль та відповідальність за їх порушення. Для цього потрібно розвивати систему моніторингу та оцінки рівня

безпеки в різних сферах життєдіяльності, а також підвищувати кваліфікацію фахівців, які займаються питаннями цивільного захисту та безпеки.

Отже, ефективне державне регулювання в сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в Україні потребує комплексного підходу та спільних зусиль держави, фахівців та населення.

Використані джерела

1. Білоконь А. І., Кравченко О. О. Державне регулювання цивільного захисту України в системі державної безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 19. С. 123–129. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.19.123>
2. Таман П. І. Роль державного управління у системі забезпечення цивільного захисту в Україні. *Державне управління*. 2019. (1). С. 25–33. URL: <https://doi.org/10.32689/2618-0065-2018-1/1-25-33>
3. Запорожець О. І. Безпека життєдіяльності — 6.1. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/2347-61-pravove-zabezpechennya-bezpeki-jittdynalnost.html>

Величко А. С.

*студентка 2 курсу Миколаївського юридичного фахового коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Височин Д. О.*

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ: ЮРИДИЧНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

У сучасному світі електронні докази набули значущого значення в судових процесах. За допомогою електронних доказів можна підтвердити факти, які сталися в онлайн-середовищі, зберегти цифрову інформацію і використовувати її для дослідження правових питань. Проте використання електронних доказів породжує юридичні та технологічні проблеми, які необхідно вирішувати для забезпечення ефективності правосуддя та захисту прав людини.

Однією з головних проблем є питання достовірності електронних доказів. Якщо електронний доказ може бути змінений або вилучений з системи, то його можна надати як недостовірний. Також, існує проблема з визнанням електронних доказів як доказів у судовому процесі. Для вирішення цих проблем юридичні експерти повинні знати про різні види електронних доказів і технічні засоби, які можуть бути використані для забезпечення їх достовірності.

Також, необхідно розробити стандарти для зберігання і передачі електронних доказів, які забезпечать їхню безпеку та цілісність. Зокрема, має бути створено механізми для підтвердження автентичності електронних доказів та перевірки їхньої цілісності. Для ефективного використання електронних доказів у судових процесах необхідно забезпечити належний рівень технологічної інфраструктури. Наприклад, судова система повинна мати належні технічні засоби для збереження та обробки електронних доказів [5].

Одним з основних видів електронних доказів є електронні повідомлення, які включають електронну пошту, повідомлення в соціальних мережах та месенджерах. Щоб забезпечити їх достовірність, юристи повинні знати, як встановити автентичність та цілісність повідомлень. Для цього можуть використовуватися цифрові підписи та криптографічні методи шифрування.

Окремої уваги потребує питання зберігання електронних доказів, особливо в тих випадках, коли вони є єдиним джерелом інформації про правову справу. Юристи повинні знати, які терміни зберігання застосовуються до різних видів електронних доказів та які технічні засоби використовуються для їх зберігання. Для забезпечення довготривалого зберігання електронних доказів можуть бути використані спеціальні технології, наприклад, архівація даних або електронна печатка [3].

Щоб електронні докази були достовірними та відповідали вимогам судової практики, необхідно використовувати відповідні технології. Одним з таких технологій є електронний документообіг. Він забезпечує зберігання та передачу електронних документів відповідно до вимог законодавства та стандартів безпеки [1].

Для забезпечення цілісності та безпеки електронних доказів можуть використовуватися технології блокчейн. Блокчейн — це розподілена база даних, в якій зберігається послідовність блоків, кожен з яких містить криптографічний хеш попереднього блоку. Це забезпечує безпеку та цілісність даних, тому блокчейн може бути використаний для зберігання та передачі електронних доказів [4].

Також, для зберігання електронних доказів можуть використовуватися хмарні технології. Хмарні сервіси забезпечують зберігання даних на віддалених серверах та їх доступність з будь-якого пристрою з підключенням до Інтернету. Це зменшує ризик втрати даних та забезпечує можливість швидкого доступу до них. Проте, при використанні хмарних технологій необхідно забезпечити їхню безпеку та конфіденційність. Для цього можуть використовуватися шифрування даних, двофакторна аутентифікація та інші заходи захисту [2].

У кінцевому результаті, електронні докази стають все більш важливими у сучасних судових процесах, тому необхідно дотримуватися вимог щодо їх зберігання, передачі та документування. Для цього по-

трібно використовувати відповідні технології та стандарти, що забезпечать їхню достовірність та надійність.

Отже, електронні докази стають все більш поширеними в судових процесах. Для того, щоб вони були прийняті судом та вважалися достовірними, необхідно дотримуватися вимог щодо автентичності та цілісності електронних доказів. Для цього використовуються цифрові підписи, криптографічні методи шифрування, електронний документообіг, технології блокчейн та хмарні сервіси.

Також важливо розробити стандарти для зберігання та передачі електронних доказів, що забезпечать їх безпеку та цілісність. Юристи повинні бути ознайомлені з такими технологіями та стандартами, щоб забезпечити ефективну захист прав своїх клієнтів та успішне проведення судових процесів. Вони повинні бути здатні розуміти технологічні аспекти збору електронних доказів та знати, як ефективно використовувати ці докази в суді.

Крім того, юристи повинні бути ознайомлені з різноманітними типами електронних доказів, які можуть бути представлені в суді. Це можуть бути електронні повідомлення, електронні документи, відео-та аудіозаписи, даних з мобільних телефонів та інші.

Юристи повинні знати про різноманітні методи зберігання та передачі електронних доказів, такі як хмарні сервіси, флеш-накопичувачі та локальні сервери. Вони повинні бути ознайомлені з технологіями шифрування та методами аутентифікації, які забезпечують безпеку та цілісність електронних доказів.

Загалом, юристи повинні бути свідомі того, що використання електронних доказів вимагає від них відповідального та компетентного підходу. Вони повинні мати достатні знання та навички, щоб забезпечити успішне використання цих доказів у судових процесах та захист прав своїх клієнтів.

В цілому, використання електронних доказів має багато переваг, таких як швидкість та легкість передачі та зберігання інформації, але також вимагає відповідального та компетентного підходу до їхнього використання.

Використані джерела

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
2. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях: метод. реком. / М. В. Гуцалюк, В. Д. Гавловський, В. Г. Ханановський та ін.; за заг. ред. О. В. Корнейка. Вид. 2-ге, доп. Київ : Вид-во Нац. акад. внутр. справ, 2020. 104 с. URL: [http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17605/1/Використання %20електронних %20цифрових %20доказів.pdf](http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17605/1/Використання%20електронних%20цифрових%20доказів.pdf)

3. Карташов В. В. Правові засади електронної доказової бази в кримінальному процесі України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 6. С. 106–112.
4. Кожевнікова А. В. Технологія блокчейн у цивільному процесі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2022/11.pdf
5. Логіненко В. М. Електронні докази: проблеми захисту прав власності. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка*. Право. 2018. № 2. С. 39–42.

Величко А. С.

*студентка 2 курсу Миколаївського юридичного фахового коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Яценко О. Л.*

ЗАКОНОДАВЧІ ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Умови війни негативно впливають на всі аспекти життя громадян, в тому числі й на освіту. Зокрема, війна може створювати значні виклики для реалізації права на освіту. Може призвести до фізичних руйнувань освітніх установ, переселення людей, зміни умов навчання, що створюють перешкоди для отримання якісної освіти.

Однак, незважаючи на ці перешкоди, існують законодавчі гарантії, які забезпечують право на освіту в умовах війни. Ці гарантії можуть включати заходи, що сприяють забезпеченню безпеки навчальних закладів, фінансуванню освіти, допомозі дітям з біженців та переселенців, захисту від дискримінації, забезпеченню доступності до освіти та пропагуванню миру та толерантності.

Законодавчі гарантії реалізації права на освіту в умовах війни є важливим кроком до забезпечення рівного доступу до освіти та покращення якості освіти в умовах конфлікту, тому це питання наразі є надзвичайно актуальним та обговорюється як науковцями, педагогами, так і посадовими особами.

Одним із головних законів, що забезпечує право на освіту, є Конституція України [1]. Вона гарантує право на освіту безкоштовно, на всіх рівнях та в усіх типах навчальних закладів, забезпечує рівні можливості для здобуття освіти, а також захищає право на культурний розвиток. Додаткові гарантії надаються Законом України «Про освіту» [2], який визначає права та обов'язки учасників освітнього процесу, а також забезпечує право на безпеку та здоров'я учасників освітнього процесу. У березні 2022 року було опубліковано Закон

України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» [3].

Також, один з найважливіших документів, що визначає право на освіту є Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. У ньому зазначено, що кожна держава-учасниця зобов'язується забезпечити доступ до освіти всім без дискримінації будь-якого роду, та гарантувати рівні можливості в навчанні. Освіта повинна бути спрямована на розвиток людської особистості та забезпечення повноцінного використання прав людини [4].

У свою чергу, міжнародні конвенції також передбачають гарантії щодо права на освіту в умовах війни. Зокрема, Конвенція ООН про права дитини [5] визнає право кожної дитини на освіту, яка повинна бути забезпечена незалежно від того, чи знаходиться дитина в умовах миру чи війни. Також, Гаазький статут Міжнародного кримінального суду визнає, що атаки на освітні заклади та персонал є злочином проти людства.

У зв'язку з введенням воєнного стану виникла необхідність забезпечення безперебійного та якісного освітнього процесу для студентів та працівників освітніх закладів. З метою створення умов для продовження навчання в умовах воєнного стану передбачено забезпечення особливого періоду державних гарантій, що стосуються здобувачів освіти, працівників закладів та установ освіти, наукових установ, включаючи тих, хто змушений був змінити місце проживання (перебування) через надзвичайні обставини. Ці гарантії передбачають забезпечення доступу до освітніх ресурсів та інформації віддалено, з метою забезпечення навчання на відстані. Також, передбачено можливість проведення дистанційних занять, які забезпечують якість освіти та враховують особливості умов, в яких знаходяться студенти та працівники освітніх закладів під час воєнного стану.

Крім того, з метою забезпечення безпеки студентів та працівників освітніх закладів, передбачено проведення регулярних перевірок безпеки приміщень, в яких проводяться заняття, а також організацію евакуації у разі надзвичайних ситуацій. Загальна мета цих заходів — створення умов для продовження якісного та безпечного освітнього процесу в умовах воєнного стану та забезпечення навчання для всіх здобувачів освіти, незалежно від місця їх проживання (перебування).

Крім законодавчих гарантій, для забезпечення реалізації права на освіту в умовах війни можуть бути важливими такі практичні заходи, як:

- Забезпечення безпеки навчальних закладів та їхніх працівників і учнів. Для цього можуть використовуватись різноманітні заходи, включаючи розгортання військових чи поліцейських підрозділів

біля навчальних закладів, створення безпечних коридорів для учнів та працівників навколо навчальних закладів тощо.

– Розроблення спеціальних програм навчання та підтримки для учнів, які постраждали від війни. Такі програми можуть містити психологічну підтримку, підвищення рівня здоров'я, навчання навичкам життя в умовах війни та інші фактори, що допоможуть учням успішно пройти через важкі життєві обставини.

– Забезпечення доступу до освіти для внутрішньо переміщених осіб. У разі зміни місця проживання внаслідок війни, деякі учні можуть втратити можливість відвідувати свій звичайний навчальний заклад. Тому важливо забезпечити їм доступ до нових навчальних закладів [6].

– Розвиток інноваційних методів навчання. Це можуть бути онлайн-курси, відеоуроки, використання різних додатків та інші технології, які дозволяють забезпечити навчання незалежно від місця проживання та інших обставин. Розроблення механізмів оцінки якості освіти в умовах війни.

Отже, забезпечення гарантій права на освіту в умовах війни є важливим завданням для держави. Законодавчі гарантії на рівні міжнародного та національного права забезпечують доступ до освіти та забезпечують право на неї для всіх груп населення, включаючи вразливі групи, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Держава має забезпечити належні умови для навчання, доступ до необхідних матеріалів та обладнання, а також можливість навчання українською мовою та мовами національних меншин. Для забезпечення якісної освіти можуть бути застосовані інноваційні методи навчання, включаючи дистанційне навчання та використання інформаційно-комунікаційних технологій. Також, держава повинна забезпечити доступ до вищої освіти та створити спеціальні програми підтримки та фінансування для студентів, які постраждали від війни.

Забезпечення гарантій прав на освіту в умовах війни вимагає не тільки законодавчого регулювання, але й конкретних заходів з боку держави та громадськості. Такі заходи мають на меті забезпечити належні умови для навчання та забезпечити право на освіту для всіх, незалежно від складних життєвих обставин.

Використані джерела

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254_%D0_%BA/96-_%D0_%B2_%D1_%80#Text (дата звернення 18.04.2023).
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 18.04.2023).

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text> (дата звернення 18.04.2023).
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення 18.04.2023).
5. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 18.04.2023).
6. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Державна наукова установа / за заг. ред. С. Шкарлет. Київ: Інститут освітньої аналітики, 2022. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna_%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitic.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf (дата звернення 18.04.2023).

Володичев О. В.

*студент 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

НЕОСУДНІСТЬ ОСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПЛАНІ ТА ПРИМУСОВІ ЗАХОДИ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Аналізуючи статистичні дані щодо кримінальних правопорушень, чітко прослідковується певна тенденція. Суть цієї тенденції стосується правопорушень, які були вчиненні неосудними особами. Як показує практика, такі випадки не рідкість для нашої держави, саме тому постає важливе питання правового регулювання таких ситуацій.

Кримінальні правопорушення вчиняються неосудними особами через психічні захворювання, адже така людина не здатна повноцінно контролювати свої вчинки, дії та наслідки цих дій. Проте, в юридичній практиці зустрічаються випадки, коли суб'єкта кримінального правопорушення, а саме винну особу, не завжди можна притягнути до відповідальності. Є особи, котрих законодавець визначив як неосудних у зв'язку з певним психічним станом.

Так, Кримінальним кодексом України відповідно до ч. 2 ст. 19 було передбачено питання неосудності. Неосудну особу можна охарактеризувати, як таку, що під час вчинення кримінального правопорушення не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого

стану психіки. До такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру. Не підлягає покаранню особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. До такої особи за рішенням суду можуть застосовуватися примусові заходи медичного характеру, а після одужання така особа може підлягати покаранню [1]. Після визнання судом особи неосудною, її можуть направити до медичного закладу. Тут зі сторони держави діє імперативний метод, інакше кажучи метод примусу, адже ні особа ні її близькі родичі не можуть відмовитись від такого лікування. Особа, яка визнана судом виною, несе пряму загрозу для оточуючого суспільства і є необхідною потреба в її обмеженні та нагляді. Проте, до особи застосовуються методи лікування психічних захворювань, які йдуть їй на користь.

Поняття неосудності включає в себе два критерії — медичний та юридичний. Медичний критерій окреслює всі можливі психічні захворювання, що істотно впливають на свідомість і волю людини. У ст. 19 Кримінального кодексу України виокремлено чотири види психічних захворювань: хронічна психічна хвороба, тимчасовий розлад психічної діяльності, слабоумство та інший хворобливий стан психіки.

Хронічна психічна хвороба — це хвороба, яка проявляється в порушенні нормальної психічної діяльності, що впливає на здатність особи не сприймати взагалі, або недостатньо сприймати навколишню дійсність і керувати своїми діями. Перелік таких захворювань є чітко сформований, деякі з них: шизофренія, епілепсія, маніакально-депресивний психоз. Такі розлади класифікуються як неухильно прогресуючі. Сучасна психотерапія констатує, що деякі з них взагалі не підлягають лікуванню. Інколи у осіб хворих на такі психічні захворювання буває покращення стану, вони приходять до тями, повноцінно мислять, але такий стан не постійний, виражається мінливістю.

Тимчасовий розлад психічної діяльності — психічне захворювання, що розпочинається раптово, характеризується швидким розвитком, триває відносно недовго і як правило закінчується повним одужанням особи. Це деякі алкогольні психози (наприклад, біла гарячка), гострі психози при загальних інфекційних захворюваннях (наприклад, при тифі), реактивні стани (тимчасовий розлад психічної діяльності під впливом тяжких душевних потрясінь) і так звані виняткові стани (патологічне сп'яніння, паморочні стани, патологічний афект та ін.).

Слабоумство є стійким психічним захворюванням, що вбачає в собі неповноцінність розумової діяльності та хворобливий стан пси-

хіки. Такі прояви можуть спостерігатись з дитинства, а можуть бути й набуті. За глибиною ураження розумових властивостей розрізняють три ступені слабоумства: ідіотію, імбецильність, дебільність.

Щодо іншого хворобливого стану психіки, то до нього відносять такі хворобливі розлади, що не охоплюються раніше названими трьома видами психічних захворювань. До них відносяться різні форми психопатії, аномалії психіки у глухонімих та інші психічні розлади, викликані деякими захворюваннями. Це не психічні захворювання в чистому вигляді, але за своїми психопатичними порушеннями можуть бути прирівняні до них. Інакше кажучи, це неповноцінне психічне захворювання, проте можливі випадки коли його перебіг є досить тяжким та супроводжується різними порушеннями психічної діяльності [3, с. 46].

Маємо зазначити, що встановлення медичного критерію ще не дає підстав для висновку про неосудність особи на час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом. Це є лише підстава для встановлення критерію юридичного, який остаточно визначає стан неосудності. Юридичний критерій неосудності полягає в нездатності особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними саме внаслідок наявності психічного захворювання — тобто критерію медичного. Відповідно до ст. 19 Кримінального кодексу України, юридичний критерій неосудності складається з декількох ознак, сюди відносимо інтелектуальну, коли особа не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та вольову, тобто особа не могла керувати своїми діями.

Маємо зазначити, якщо особа, яка була хвора на психічні захворювання, одужала і може повноцінно усвідомлювати власні дії, то її можуть перевести в заклади пенітенціарного характеру для подальшого відбування покарання.

Кримінальний Кодекс України виділяє декілька видів примусового лікування, а саме: надання амбулаторної допомоги психічнохворому примусово, госпіталізація особи зі звичайним наглядом, госпіталізація особи з посиленням наглядом та госпіталізація особи з суворим наглядом. Застосування примусових заходів медичного характеру в психіатричних закладах регламентується Законом України «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 р. та відповідними інструкціями МОЗ України. Примусові заходи медичного характеру є одним із видів психіатричної допомоги особам які страждають на психічні захворювання, вони включають заходи що будуть спрямовані на лікування особи, а також забезпечення суспільного порядку та захисту населення шляхом тримання такої особи у відповідних медичних закладах. Заборонено вчинення будь-яких дій, котрі несуть

за собою шкоду для фізичного чи психічного стану особи, її життю, честі та гідності, адже курс лікування має базуватись на принципах законності, гуманності, додержання прав людини і громадянина, добровільності, доступності та відповідно до сучасного рівня наукових знань тощо [2].

Проаналізувавши чинне законодавство та доробки вчених, можемо дійти висновку, що держава докладає вагомих зусиль для забезпечення безпеки суспільства, при цьому враховуючи принцип гуманізму щодо осіб, які є суб'єктами кримінального правопорушення та визнаються неосудними. Особу може бути визнано неосудною у разі, якщо встановлено одну з ознак критерію юридичного на підставі хоча б однієї з ознак критерію медичного.

Використані джерела

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.03.2023).
2. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 19. Ст. 143. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення: 21.03.2023).
3. Бурдін В. М. Осудність та неосудність (кримінально-правове дослідження): монографія / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 78 с.

Володичев О. В.

*студент 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Фасій Б. В.*

КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ОБОРОТІ УКРАЇНИ

Нині проблематика питання обігу культурних цінностей постало дуже гостро. З одного боку держава має докласти зусиль для збереження культурних цінностей нашої країни, з іншої, розробити такий механізм обігу цих об'єктів, який буде дієво регулювати дану галузь цивільних правовідносин. На мою суб'єктивну думку, держава не може повністю заборонити обіг культурних цінностей в цивільному обороті, адже характер відносин щодо таких об'єктів полягає саме в їх матеріальності. Також потрібно детально охарактеризувати такі поняття, як: «культурна спадщина», «культурні цінності» або «культурні надбання».

Всі ці речі є об'єктами матеріальними, історичними, духовними та підлягають детальній охороні. Так наприклад основи регулювання обороту таких речей визначені в Законах України «Про ратифікацію Угоди про вивезення та ввезення культурних цінностей», «Про охорону культурної спадщини» та інших нормативно-правових актах.

Законодавець надав певну можливість реалізації культурних цінностей, але з певними обмеженнями, наприклад існує заборона на вивіз об'єктів історичної, культурної та духовної спадщини на територію інших держав. Як показує митна практика ситуації з намаганнями вивезти такі культурні цінності не рідкість. Така заборона є правильним рішенням, адже вона захищає об'єкти культурної спадщини від негативних посягань суб'єктів. Особи намагаються вивезти з території держави такі об'єкти найчастіше для подальшого перепродажу на чорних ринках інших держав, за кращою ціною, і така ситуація приводить до того, що частина нашої спадщини залишається у приватних колекціях без подальшої можливості їх повернення.

До об'єктів культурних цінностей належать: історична спадщина, твори живопису та монументалізму, вироби з порцеляни, колекційні речі та інші об'єкти, які мають велику цінність та значення [1].

За своєю структурою культурні цінності можна охарактеризувати як і будь-які об'єкти цивільного права. Вони бувають роздільні та нероздільні, прості та складні (наприклад колекція картин одного художника є одною культурною цінністю, котра складається з певної кількості інших об'єктів). Також культурні цінності можуть бути вільними в обороті, обмеженими чи вилученими з цивільного обороту, останній вид речей найчастіше має найбільше культурне значення для держави, також найчастіше такі речі мають індивідуально визначенні характеристики, як то всі відома Скіфська Пектораль, або ікони середньовіччя. [2]

Велику увагу треба приділити творах художнього мистецтва, адже наша держава славилась багатьма митцями. І на превеликий жаль у нас досі не створено належного інструмента захисту культурних цінностей даного виду. У мирний час на території нашої держави доволі часто були виставки творів художнього мистецтва, це дає можливість суспільству ознайомитись з творами різних художників, середньовічних іконописців та інших. Так наприклад, фонди Національного художнього музею України налічують майже 40 000 експонатів. Серед них класичний живопис XIX ст., український авангард і мистецтво тоталітарного періоду, твори межі XX ст., графіка та стародруки [3].

Важливість таких об'єктів культурної спадщини полягає в тому, що всі вони формують своєрідний кістяк нації, дають змогу зрозуміти ким є наша нація, звідки вона з'явилась та який тернистий шлях їй довелося пройти. На превеликий жаль наша країна в різні часові епохи

була в епіцентрі багатьох війн, окупації та змін. Десятки тисяч безцінних культурних об'єктів спадщини було знищено чи вкрадено і відгос цих подій доходить і до сьогоднішніх днів. Так найбільша кількість історичних об'єктів знаходиться на території російських університетів та музеїв, на превеликий жаль нам не пощастило з сусідом, впродовж всієї історії він обкрадав та калічив нашу націю. Україна проводить політику повернення об'єктів культурної спадщини і ці процеси не припиняються ні на хвилину, хоч і з початком повномасштабного вторгнення РФ на території України відійшли на другий план.

Щодо юридичних моментів можна нагадати судовий процес України проти Росії за колекцію скіфських золотих прикрас та інших витворів історичного характеру. Початок цієї історії почався ще в 2014 році після окупації Росією Кримського пів-острова. Ще до окупації пів-острова безцінна колекція витворів поїхала на цілий ряд виставок в країнах Європи, там вона і залишилась до винесення вироку суду, а точніше Рішення апеляції в Амстердамі. Суто бюрократична, на перший погляд, суперечка між музеями та міністерствами різних країн за ці роки перетворилася на запеклу політичну баталію за участі найвищих державних посадовців України та Росії.

Кінцевий вирок звучить так: «Хоча експонати музею походять із Криму і в цьому сенсі також можуть розглядатися як спадщина Криму, вони є частиною культурної спадщини України». Така ситуація є прекрасним прикладом клопіткої та важкої юридичної роботи в сфері міжнародного права щодо повернення того, що по праву є нашим.

Якщо повернутись до внутрішньої системи цивільного обороту культурних цінностей, то треба зазначити, що він є оборотом рухомих та нерухомих об'єктів культурної спадщини. Щодо нерухомих об'єктів то тут законодавець приділив більше уваги, наприклад більш чітко визначений процес купівлі-продажу таких об'єктів з дотриманням вимог законодавства, або варто зазначити, що багато об'єктів нерухокої спадщини охороняються саме державою, реалізується це шляхом внесення таких об'єктів до списків культурної спадщини, або якщо це місто, то міська адміністрація створює список об'єктів, які поставлені на державний облік, та мають статус пам'яток культури, або місцевого значення. Для прикладу в місті Миколаїв нараховується 139 пам'яток архітектури, 109 пам'яток історії та 21 пам'ятка монументального мистецтва. Щодо всієї держави то юридична діяльність з питань історичних пам'яток покладається на Державний реєстр нерухомих пам'яток України [4].

Якщо звернути увагу на оборот рухомих речей, то тут законодавець не надає жодних вказівок. З одного боку законодавець ввів спеціальний митний контроль щодо культурних цінностей, з іншого не надав їм спеціального статусу для їх охорони. Так наприклад різні вчені

пропонували такі методи подолання цієї проблеми: наприклад створенням спеціальних каталогів та внесення в них інформації, щодо прав особи на об'єкт культурної цінності, створенням нових, або розширення вже існуючих державних фондів, передача до них об'єктів культурних цінностей, які були вилучені через неправомірні дії особи щодо цих об'єктів, це й те саме порушення митного контролю, або умисне намагання знищення речі, яка має важливий культурний характер для держави. На мою суб'єктивну думку саме облік культурних цінностей унеможливить оборот незаконно отриманих культурних цінностей, оскільки не можлива реєстрація права власності на них, а як наслідок — правочини з ними будуть недійсними, бо в набувача не виникне права власності на таку річ. Система обліку рухомих культурних цінностей також надасть можливість визначити їх законного власника й допоможе вирішити їх повернення останньому.

Звісно такі ідеї це лише думки деяких вчених, а практичні дії можуть бути лише зі сторони законодавця. Але я вважаю, що в подальшому держава створить нові інструменти подолання проблем пов'язаних із захистом та обігом культурних цінностей. Так наприклад, слід боротись не лише з нелегальним вивозом культурних цінностей, а й з внутрішнім чорним ринком культурних цінностей. Котрий на превеликий жаль досі існує та має чималий річний дохід. Котрий шкодить як бюджету держави через тіньову економіку, так і культурному аспекту нашої держави. Якщо не знайти нові інструменти впливу то існує загроза з роками втратити те надбання, що у нас було. Також держава має переглянути політику в сфері фінансування державних культурних закладів, такі як музеї, галереї, об'єкти нерухомої спадщини та інше.

Використані джерела

1. Зверховська В. Ф. Культурні цінності як об'єкти цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 212 с.
2. В. Л. Скуратівський. Культурні цінності // *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016.
3. Національний художній музей України. Живопис XIX — початку XX століття : каталог / редкол.: Л. В. Толстова (голова) та ін. Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2015. Вип. 2. Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2015.
4. Зараховський О. Є. Сучасний стан державної реєстрації українських нерухомих об'єктів культурної спадщини. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2019. Вип. 20. С. 88–98.

Володичев О. В.

*студент 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Прогонюк Л. Ю.*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВЕТЕРАНІВ ТА УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Після початку повномасштабної агресії тисячі чоловіків та жінок стали на захист нашої держави та взяли до рук зброю. Суттєво поповнилися лави Збройних Сил України. Актуальність цієї теми полягає в тому, що кількість ветеранів в нашій країні збільшується і кожен з них має право на соціальний захист від держави. Належний соціальний захист формує важелі стимулювання до участі у відсічі та стримування збройної агресії росії та подолання її наслідків, впливають на рівень соціальної захищеності учасників бойових дій та створюють належні умови для забезпечення гідного рівня їх життя, здоров'я, освіти, праці тощо. Такий соціальний захист від держави це своєрідний прояв поваги та подяки до осіб, які приймали чи приймають участь у відсічі збройної агресії та захисту нашої держави.

Теоретичні та методичні основи дослідження питань соціального захисту та ветеранів зробили українські вчені, такі як Л. Баранник, С. Березіна, Л. Васечко, О. Жук, О. Кириленко, Е. Лібанова, Л. Клівіденко, М. Мальований, О. Насібова, Н. Савченко, Н. Телічко, але гадаю слід точніше та детальніше дослідити саме соціальний захист ветеранів після початку повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави. На мою думку важливим питанням буде розвиток соціального захисту ветеранів та учасників бойових дій. Такі люди мають бути в повному обсязі захищені державою та відчувати її вагому підтримку.

На даний момент галузь соціального захисту ветеранів регулюється Законом України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист» № 203/98-ВР. Охарактеризується він, як нормативно-правовий акт, що регулює правові відносини в сфері соціального захисту відповідних категорій працівників, котрі в законі перелічені. Законодавець описав всі норми та правові механізми, як саме особа, яка перебувала на відповідній державній посаді. [1]. Наразі, участь у бойових діях приймають як регулярні військові, так і інші силові структури: Служба безпеки України, Центр спеціальних операцій, Генеральне управління розвідки, Національна поліція, Нацгвардія та інші. І всі вони підпадають під статус ветеранів та учасників бойових дій.

Законом визначено перелік осіб котрі є учасниками бойових дій: Військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, поліцейські, особи рядового, начальницького складу і військовослужбовці Міністерства внутрішніх справ України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань згідно з Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993р. № 3551-ХІІ [5].

В свою чергу до ветеранів відносяться особи, які брали безпосередньо участь у виконанні бойових завдань як у воєнний, так і у мирний час. Ветерани в свою чергу це особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю отриманою внаслідок приймання участі в бойових діях, особи котрі були прямо залучені до ведення бойових дій. Згідно з законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993р. — № 3551-ХІІ [5]

В законі України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист» написано, що : Держава гарантує кожному ветерану військової служби можливості в економічній, соціальній, політичній сферах щодо задоволення різноманітних життєвих потреб, а також надає різні види допомоги шляхом:

- реалізації права на працю відповідно до рівня професійної підготовки та цільових програм соціальної адаптації;
- створення умов для підтримки та поліпшення здоров'я з метою забезпечення активного довголіття;
- надання пільг, компенсацій та соціальних гарантій у процесі трудової діяльності та заслуженого відпочинку;
- реалізації цільових програм поліпшення житлових умов.

Але як показує практика нашої держави, не завжди такий соціальний захист виконується в належній мірі, і ми не можемо допустити, аби після війни ветерани страждали від бюрократичних процесів та зловживанням права зі сторони органів виконавчої влади.

На даний момент в нашій країні створюється та вже існує не один фонд чи курси реабілітації та соціальної допомоги для ветеранів війни, осіб які отримали інвалідність та інших. Але це все спонсорується на даний момент лише за рахунок волонтерських коштів та об'єктивно в замалих об'ємах для нашої держави.

Я гадаю, що доцільним вирішенням такої проблеми буде рекодифікація та зміна законодавства в плані соціального захисту ветеранів, вітчизняний законодавець має переглянути деякі аспекти та змінити їх, одним з перших це трансформація законодавства відповідно до

провідних європейських країн, другим є утворення в майбутньому нормативно-правових актів, котрі будуть детальніше описувати механізми соціального захисту ветеранів та учасників бойових дій, адже той закон, що є зараз був підписаний аж в 1998 році, і хоч на сьогоднішній день він зі змінами та доповненнями, але не надає повноцінного поняття соціального захисту.

Гарним варіантом буде рецепція права наших партнерів, країн блоку НАТО, або слід звернути увагу на правову систему США, як країни з найкращою армією в світі та найбільшим фінансуванням її. На даний момент такі зміни проглядаються, але досі не втілені на практиці і з'являться скоріше за все точно лише в далекоглядній перспективі.

Я виділив низку проблем пов'язаних з недоцілним соціальним захистом ветеранів та учасників бойових дій Деякі з них:

- зловживання правом зі сторони виконавчих органів влади;
- недоцільне фінансування державою такої сфери;
- застарілість механізмів правового регулювання;
- зловживання правом зі сторони військовослужбовців.

Останнє, як практична дія на даний момент не проглядається, але було широко розповсюджена за часів АТО, коли багато осіб свідомо шляхом підкупу чи корупційних механізмів робили собі статус УБД, що звісно йшло не на користь ЗСУ та державі.

Деякі механізми держава спромоглась знайти, і перший з них це цифровізація юридичних процесів, подання документів, довідок та інших аспектів. На даний момент у нас існує Єдиний реєстр учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони. Діяльність якого регулюється Наказом Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення» [2].

Також певні зміни починають впроваджуватись в державний застосунок Дія, які безпосередньо допомагають уникнути бюрократії, корупції та зайвих дій. Велику увагу на мій погляд необхідно приділити також особам, котрі отримали інвалідність під час виконання бойових завдань, тобто інвалідів війни, адже це мабуть найбільш незахищена верства населення, котра потребує найбільшої охорони та допомоги.

При цьому в Україні підвищується актуальність розвитку військово-медичної реабілітації та відповідної інфраструктури, враховуючи те, що швидкими темпами зростає інвалідність унаслідок військових дій в Україні. За таких обставин виникає потреба посилення інвести-

цій держави, місцевого самоврядування у розвиток сучасної реабілітаційної інфраструктури, залучення інвестицій інших суб'єктів у цю важливу сферу.

Особливо актуальним для учасників бойових дій, враховуючи відомі ризики, пов'язані з їхньою участю у війні, можна назвати соціальне страхування. Разом з тим на сьогодні норм загальновідомих законів у даній сфері («Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування») недостатньо, вважає Є. П. Гордієнко [4, с. 123].

Закон України визначає інвалідів війни так: особи з інвалідністю І та ІІ груп, інвалідність яких настала внаслідок захворювання, одержаного в період проходження військової служби, служби в органах внутрішніх справ. Держава надає їм повноцінну медичну допомогу, в тому числі допомогу у сферах першочергового безоплатного зубопротезування, а також безоплатне забезпечення протезами та протезно-ортопедичними виробами. Таким особам надається безкоштовно медична допомога, переважне право на забезпечення санаторно-курортним лікуванням у санаторіях Міністерства оборони України. З інших аспектів у ветеранів війни також є такі права, на:

- безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту;
- право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла.

Проаналізовіючи деякі наукові джерела, я ознайомився з думкою вчених щодо актуальних питань військової психології з урахуванням сучасних досліджень відомих вітчизняних і зарубіжних учених таких як Гордієнко Є. П., Статівка Н. В., Малюга Л. Ю. Слід зазначити, що багато осіб, які зараз служать в лавах ЗСУ та приймають участь в бойових діях та відсічі агресії часто страждають на психологічні захворювання і їм необхідно надати всю необхідну соціальну допомогу від держави. На жаль наша держава не вбачала доцільності в фінансуванні медичних закладів психічного характеру і ця сфера зараз страждає, як від недостатньої матеріально-технічної бази, так і від нестачі кадрів [3].

Водночас досліджуючи тему соціального захисту вчена Л. Ю. Малюга зазначає, що в нашій державі що в Україні є велика кількість установ, заснованих на різних формах власності, що надають послуги з реабілітації інвалідів, спрямовані на їх адаптацію у суспільстві. Зазначає, що такі установи можуть дієво допомогти учасникам бойових дій котрій зазнали каліцтва під час захисту своєї держави чи інших надзвичайних ситуацій, які мали негативний вплив на становище

держави. Вона описує те, що, будучи різноманітними та багатопрофільними за своїм призначенням, вони надають широкий спектр реабілітаційних послуг інвалідам з урахуванням їх потреб, віку, статі та захворювання [6, с. 271].

Використані джерела

1. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист : Закон України від 24.03.1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 40—41. Ст. 249.
2. Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення : Наказ Кабінету Міністрів України від 20.10.2020. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 208.
3. Бондарев, Г. В. Основи військової психології : навч. посіб. / Г. В. Бондарев, П. П. Круть ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 272 с.
4. Гордієнко Є. П. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту учасників бойових дій. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1. С. 117—125.і
5. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 1993. № 3551-ХІІ.
6. Малюга Л. Ю. Соціальний захист інвалідів та постраждалих внаслідок катастрофи на ЧАЕС в Україні: навч. посіб. Київ : Алтера, 2016. 324 с.

Гентош С. М.

*студент 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

КОРУПЦІЯ ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, СПОСОБИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Корупція створює загрозу національній безпеці та, можна зазначити, що вона є найбільшою перешкодою, що заважає розвитку України. Можна сказати, що корупція створює велику загрозу руйнування нашої держави, виступаючи найвищою перепорою для повноцінного та спокійного життя населення, економічного розвитку, протидії злочинності та становлення громадянського суспільства.

Переглянувши статистику рівня корупції за 2021—2022 роки маємо такі результати, що в 2021 році за результатами дослідження між-

народної організації «Transparency International» Україна посідає 122 місце серед 180 світу за корумпованістю, що вимірюється за шкалою від найменш корумпованих держав до найбільш, а це означає, що в Європі Україна була на 2 місці за корумпованістю. Поглянувши на дослідження за 2022 рік Україна посідає 116 місце у світі. Опираючись навіть на данні всього лише за 2 роки, можна зрозуміти важливість боротьби з корупцією.

Проблема корупції в сучасній українській державі набуває глобального характеру, коли корупція в країні створює свого виду систему відносин, які тісно пов'язаних між собою.

За роки незалежності України, корупція була і є головною загрозою для національної безпеки в країні. Керівники держави, розуміють та визнають наявність загрози, створюють державно-правові механізми шляхом введення системи радикальних методів, а також удосконалюють правові та організаційні засади запобігання й протидії корупції.

Корупція не являється надбанням сучасності, але вже сприймається суспільством як повноцінний елемент суспільного життя та відтворюється в різноманітних формах.

У сучасному Українському законодавстві, термін «корупція» трактується в Законі України «Про запобігання корупції». Корупція — використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди уповноваженій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Важливо зазначити, що сутність корупції полягає в тому, що вона має свою вартість, яку платить суспільство за її існування, в результаті чого, маємо її негативний вплив на всі сфери суспільного життя.

Отже, враховуючи вище наведені приклади, можна сказати, що корупція — це зловживання уповноваженою особою своїми повноваженнями, з метою отримання неправомірної вигоди.

Варто звернути увагу на те, як реагує кримінальне право на вчинення корупційних дій. Корупційне правопорушення — діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною в Законі України «Про запобігання корупції», за яке встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Нами ж розглядається кримінальна відповідальність.

Корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до Кримінального кодексу України вважаються кримінальні правопо-

рушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364–1, 365–2, 368–369–2.

Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до Кримінального Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366–2, 366–3 [2].

Для боротьби з корупцією в Україні засновано органи, діяльність яких спрямована на подолання корупційних схем в державі, а саме: Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції та Вищий антикорупційний суд України. Якщо досліджувати роботу законодавця у цій сфері, то було запроваджено Нову Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки [3].

Антикорупційна стратегія представляє із себе документ, котрий повинен допомагати забезпечувати командну роботу всіх органів влади для подолання корупції.

Реалізація антикорупційної стратегії відбувається шляхом виконання відповідної державної антикорупційної програми, яка розробляється Національним агентством з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про запобігання корупції», та затверджується Кабінетом Міністрів України на термін дії цієї Антикорупційної стратегії.

На основі проведеної роботи можна виокремити такі основні напрями подолання корупції в Україні: забезпечення рівності усіх перед законом й дотримання законодавчих норм у запобіганні та протидії корупції усіма суб'єктами правовідносин у різних сферах суспільного життя; вдосконалення судової практики у напрямі забезпечення неминучості юридичної відповідальності за вчинення корупційного злочину; поєднання зусиль державних і громадських інституцій, аде знижити рівень корупції в Україні можливо лише шляхом координації зусиль та ресурсів різних державних органів, суспільства, міжнародних організацій, а також шляхом формування негативного соціального ставлення суспільства до цього явища; надання довгострокового й послідовного характеру заходам із протидії корупції. Зрештою, цілком слушно зазначила І. Христич, що «головна проблема боротьби з корупцією в Україні полягає не в її масштабах, а в тому, що суспільство сприймає корупцію як повсякденне явище, як загальний засіб досягнення мети» [4, с. 63].

Отже, підбиваючи підсумки проведеної нами роботи, варто зазначити, що корупція — це негативне явище, яке можливе в кожній державі. Вона має вагомий вплив на економічний, соціальний, політичний розвиток держави. Простіше кажучи, корупція руйнує державу із

середини і є бар'єром для її подальшого розвитку, тому законодавець намагається створювати дієві засоби для боротьби з корупцією такі як антикорупційна стратегія та інші.

Стосовно кримінальної відповідальності, то на нашу думку, законодавець звісно зазначає кримінальну відповідальність за вчинення корупційних дій, що зазначені в КК України. Але, все ж таки, відповідальність не така жорстока, яка б повинна була бути. Законодавцю варто переглянути санкції за вчинення кримінальних корупційних дій.

Використані джерела

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII : станом на 26 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 27 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки : Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
4. Христич І. О. Корупція в Україні: сучасний стан і шляхи її подолання. *Правові та інституційні механізми протидії корупційним правопорушенням: матеріали наук.-практ. семінару*, 20 квіт. 2012 р. Київ : Ред. журн. «Право України»; Харків : Право, 2013. С. 61–64. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3732/1/Xristich_61_64.pdf

Гентош С. М.

*студент 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Володичев О. В.

*студент 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Василяка О. К.*

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 в країні було запроваджено воєнний стан [1]. Втручання російської федерації в один день змінила нашу реальність створивши нові загрози та виклики в усіх сферах життя. Враховуючи це в країні було проведено низку

змін у сферах діяльності держави. Не виключенням стало і публічне управління, яке з 24 лютого і до сьогоднішнього дня вимушене забезпечувати безперебійне функціонування держави, яка знаходиться в умовах війни.

Нами було обрано питання, що стосується публічного адміністрування у сфері економіки. Адже в даний час воно почало набувати нові характерні особливості та механізми розвитку. Ефективність та результативність у публічному адмініструванні є наразі однією з найголовніших теоретичних проблем, які потребують ґрунтовного дослідження і якнайшвидшого вирішення. Адже саме від здатності публічного управління в повній мірі виконувати свої функції сьогодні залежить наша національна безпека.

Метою дослідження є детальне вивчення та ознайомлення з проблематикою публічного адміністрування у воєнний стан, а також вплив публічного управління на економіку під час воєнного стану.

Стан економіки, рівень її розвитку, ефективність прямо залежать від спроможності державної влади управляти виробництвом і обігом виробленої продукції. Для більш ефективного діяльності необхідні належні умови, проте ми живемо в такі часи, коли цього добитися дуже складно, а інколи майже не можливо. Найбільшими економічними складовими системи України є: енергетичний комплекс; агропромисловий комплекс; будівельний комплекс; промисловість; транспорт і дорожнє господарство; зв'язок; торговельний комплекс; житлове господарство; побутове обслуговування населення; сфера використання й охорони природних ресурсів. Але наразі, у зв'язку із збройною агресією більшість цих тісно пов'язаних між собою складових не мають можливості для проведення своєї діяльності, а багато з них просто зруйновано.

Доречно буде, для початку, дізнатися які ж саме функції публічного адміністрування у сфері економіки, та як саме повинна діяти для її підтримки у воєнний стан.

З урахуванням пріоритетності публічна адміністрація виконує такі основні функції в сфері економіки [2]:

- організаційна, полягає у створенні правової основи здійснення господарської діяльності;
- контрольна, здійснює контроль за дотриманням правових норм і законодавства в сфері господарювання;
- захисту ринкових основ господарювання, відіграє важливу роль у захисті економічної конкуренції також недопущення концентрації, регулювання цін, проводить контроль, захист конкуренції у сфері державних закупівель;
- регулятивна, полягає в тому, що публічна адміністрація для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та

інших програм і програм економічного і соціального розвитку застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності.

У зв'язку з проведенням бойових дій на територіях де знаходиться переважна кількість підприємств, що відіграють важливу роль у ВВП країни, отримуємо колосальні проблеми в економіці держави. Найважливіші окуповані ділянки за кількістю підприємств, які не мають можливості здійснювати діяльність є у таких областях, як Київська, Запорізька, Херсонська та Донецька [3].

Багато логістичних ланцюжків повністю розірвані, багато підприємств знищено фізично, деякі — не можуть працювати в режимі війни, багато працівників виїхали [4]. Проте економіка держави повинна працювати перш за все забезпечуючи як потреби Збройних сил України під час війни, так і щоденні потреби населення в житлі, їжі, ліках, одязі тощо.

Важому увагу слід приділити думці науковців з питань економіки, нами було виділено думку науковців Державного Університету «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (Небрат В. В., Супрун Н. А., Курбет О. П., Боднарчук Т. Л.) які взяли участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в пост воєнний період в Україні»

Зокрема, Небрат В. В. у своїй доповіді «Роль науки у забезпеченні повоєнного відновлення та розвитку економіки: історичний досвід успішних країн» наголосила, що українське суспільство, вся система державної влади стоять перед необхідністю усвідомлення нової реальності, означеної вторгненням російської армії з багатьох напрямів на нашу територію з використанням усіх видів наступальної зброї. Вони наголосили, що необхідно ознайомитись з практикою інших воюючих країн. так наприклад вчені зазначають, що Генеральним напрямом змін має стати забезпечення обороноздатності та національної безпеки за рахунок досягнення якісних переваг над противником.

Для забезпечення економічної та оборонної могутності держави, посилення готовності до збройного самозахисту з використанням високотехнологічних засобів та найсучаснішої зброї, підтримання боєздатності Збройних сил України на рівні, життєво важливим є зміцнення інноваційного потенціалу Збройних сил України. Тому необхідно виробити комплекс заходів щодо:

- перерозподілу ресурсів держави на розвиток наукових досліджень фундаментального та прикладного (безпосередньо військового) характеру;
- запровадження фіскальних і кредитних механізмів стимулювання науково-технічних та експериментально-конструкторських робіт,

інноваційних розробок, спрямованих на досягнення якісної переваги у всіх галузях.

Також з початком війни Україна отримала нові виклики, які потребують економічного врегулювання: зросла потреба у витратах на інформаційну сферу війни — дезінформацію, пропаганду та протидію їм; мобілізувати населення для військових дій складніше, зростає роль розподілу благ серед суспільних груп; інвестиції, акції компаній, фінансові та платіжні системи потребують максимального збереження сприятливого клімату розвитку; повне імпортозаміщення стає неможливим — зростає роль запасів нових типів ресурсів, патентів, технологій, спеціалістів з вироблення; логістика військових дій чи стратегії оборони мусить враховувати чималу кількість нових сфер, зокрема кіберсферу [3].

Головною проблемою є робота публічного адміністрування на тимчасово окупованих територіях, та в районах активних бойових дій. В населених пунктах де пошкоджено або ж і зовсім зруйновано інфраструктуру та логістику виникають питання забезпечення потреб населення, а також створення відповідних безпечних умов та про поводження з документами, питання евакуації, створення гуманітарних коридорів, продовольчу логістику. Наразі в більшості подібних населених пунктах система публічного управління почала адаптуватися до критичних умов, представляючи нашу державу в тилу ворога, захищаючи національні інтереси.

Також з початком війни Україна отримала нові виклики, які потребують економічного врегулювання: зросла потреба у витратах на інформаційну сферу війни — дезінформацію, пропаганду та протидію їм; мобілізувати населення для військових дій складніше, зростає роль розподілу благ серед суспільних груп; інвестиції, акції компаній, фінансові та платіжні системи потребують максимального збереження сприятливого клімату розвитку; повне імпортозаміщення стає неможливим — зростає роль запасів нових типів ресурсів, патентів, технологій, спеціалістів з вироблення; логістика військових дій чи стратегії оборони мусить враховувати чималу кількість нових сфер, зокрема кіберсферу [5].

Повномасштабні воєнні дії в Україні зумовили посилення низки негативних соціально-економічних процесів, а саме: збільшення міграційних потоків наших співвітчизників як всередині держави, так і за її межами [6]; унеможливорюється вчасність й якісність надання освітніх, медичних, адміністративних та інших послуг населенню; почастишали валютні коливання, що є лакмусовим папірцем щодо посилення зовнішньої агресії; збільшується зовнішній борг України; знижуються рівні доходів українців; збільшується серед них кількість безробітних, а також масштаби соціальної апатії, невдоволення, хаосу та ін. [7].

Зважаючи на це, надходить думка, що для інтересів держави та суспільства, а також забезпечення соціального розвитку важливим є публічне управління та адміністрування. Адже в це й час найдоречніше для забезпечення соціальної стабільності буде виступати імперативність публічного адміністрування.

Проте економіка держави повинна працювати, перш за все забезпечуючи як потреби Збройних сил України під час війни, так і щоденні потреби населення в житлі, їжі, ліках, одязі тощо.

Зважаючи на це, надходить думка, що для інтересів держави та суспільства, а також забезпечення соціального розвитку важливим є публічне управління та адміністрування. Адже в це й час найдоречніше для забезпечення соціальної стабільності буде виступати імперативність публічного адміністрування.

Перед державою також постало вагоме питання щодо нормального та систематичного забезпечення війська потрібними речами: тепловізори, бронежилети, безпілотники, інші товари які прямо пов'язані з військом. І тут гарним рішенням на нашу думку стала постанова Кабміну «Про перелік товарів, на міжнародні передачі (імпорт) яких не поширюється дія Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» у період воєнного стану на території України» від 9 грудня 2022 [8].

Нікому не секрет, що в нашій країні розвинена система волонтерства і саме волонтери займають вагоме місце в забезпеченні армії необхідними товарами. До моменту видання цієї постанови у волонтерів були проблеми з ввозом товарів подвійного призначення, адже для ввозу їх на територію нашої держави необхідно було або сплатити мито за ввіз товарів, або документ від військової частини, який затверджує юридичний факт волонтерської допомоги. На даний час вся ця система полегшилась, що дає вагомий внесок в питанні забезпечення війська. Тобто цю ситуацію можна охарактеризувати так, що держава знайшла певні інструменти подолання такої проблеми.

Ми вважаємо, що чим більше законодавець буде знаходити таких можливостей для спрощення забезпечення війська то ліпше буде ситуація прямо на лінії фронту. Чим більше волонтери завезуть безпілотників, засобів захисту, рацій і так далі то більше буде врятованих життів наших солдатів, а це є найдорожчою цінністю та головною ідеєю, зберегти життя людей.

Неодноразово держава знаходила подібні інструменти адміністрування економіки в умовах воєнного стану і це не може не радувати суспільство. Також можна зазначити про продаж військових облігацій, купівля яких прямо підтримує нашу економіку та військо. Слід зазначити, що держава підійшла до цього питання відповідально та

з певним креативом, чого вартує лише ідея про продаж облігацій через програму Дія, кожен охочий може купити військову облігацію перейшовши до застосунку та підтримати економіку держави. На нашу думку такі нововведення дійсно необхідні та мають місце в суспільстві, адже з одного боку держава заохочує суспільство давати державі позику та отримувати певну вигоду від цього, з іншого це великі суми коштів, котрі надходять від громадян і підуть на забезпечення Сил оборони в тому чи іншому питанні.

Також постає вагоме питання про можливі майбутні варіанти процесів адміністрування економіки, адже до завершення війни ще далеко, і кожне рішення чи ідея вирішення певного питання дає вагомий внесок до нашої спільної перемоги. Звісно в цьому питанні кожен може думати по своєму, але наша суб'єктивна думка полягає в тому, що законодавець має переглянути питання оподаткування середнього та великого бізнесу, великі за масштабами компанії та фірми мають платити більший відсоток податків ніж зараз, звісно все має бути в межах розуму та не виходити за рамки дозволеного, адже держава має допомагати бізнесу в умовах війни, але не «душити» його податками та зборами.

Також вагомим питанням є регулювання соціальної політики, виплати соціального забезпечення: пенсії, пільги, виплати особам, які мають статус ВПО і так далі. На нашу думку така фінансова допомога від держави має бути переглянута, адже доволі часто відомі ситуації махінацій та інших дій, котрі мають негативний характер для економіки держави.

І на останок наша думка полягає в тому, що економіку поступово треба переводити на режим «військових рельсів». Обґрунтувати її можна так, що кожен суб'єкт має працювати на оборону, вся економіка має бути спрямована на повноцінне забезпечення війська всім необхідним, в певній мірі держава вже використовує такі інструменти, як приклад можна згадати постанову Кабміну про збільшення видатків на оборону, законопроектом передбачено збільшення видатків загального фонду державного бюджету на 537,2 млрд гривень, у тому числі:

- на сектор безпеки і оборони — 518,2 млрд грн, з яких 477,2 млрд грн — оплата праці з нарахуваннями, спецтехніка та обладнання — 30,2 млрд грн, інші видатки — 10,8 млрд гривень;
- на резервний фонд — 19,0 млрд гривень.

Або слід згадати те, що Міністерство оборони зараз заключає велику кількість контрактів з вітчизняними фірмами військово-промислового комплексу, таким чином це дає одразу декілька позитивних моментів, такі як: збільшення робочих місць, збільшення забезпечення Сил оборони, підтримка вітчизняних компаній і розвиток військових технологій.

Звісно, до завершення війни ще далеко і всі мають працювати на перемогу, але такі моменти не можуть не радувати, держава робить все можливе для забезпечення економіки шляхом її адміністрування і ми гадаємо, що ще безліч корисних та позитивних змін для нашої економіки ще попереду.

Використані джерела

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 14 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 16.03.2023).
2. Тимцуник В. І. Публічне адміністрування: навчальний посібник. Київ, 2013.
3. Наслідки будуть колосальними: Марченко розповів, як війна вплине на економіку України / Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/14/novyna/ekonomika/naslidky-budutkolosalnymy-marchenko-rozpoviv-yak-vijna-vplyne-ekonomiku-ukrayiny> (дата звернення 13.04.2022).
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 12.04.2022).
5. Економіка війни: як виглядає сучасний перехід на військові рейки? / Фонд «Повернись живим». URL: <https://savelife.in.ua/ua/ekonomika-vijny-yakvyglydaye-suchasnyj-perehid-na-vijskovi-rejky/> (дата звернення 12.04.2022).
6. Звіт з моніторингу міграційних процесів / Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/monitoring-migracijnix-procesiv/zvit-zmonitoringu-migracijnix-procesiv.html>
7. Помаза-Пономаренко А. Л. Соціальний розвиток і безпека регіонів: державно-управлінські аспекти: монографія. Харків: Діса плюс, 2017. 270 с.
8. Про перелік товарів, на міжнародні передачі (імпорт) яких не поширюється дія Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» у період воєнного стану на території України : Постанова Каб. Міністрів України від 09.12.2022 р. № 1378 : станом на 18 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-2022-p#Text> (дата звернення: 16.03.2023).

Гентош С. М.

*студент 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Фасій Б. В.*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2022 рік, став для всієї України найтяжчим за всі роки її незалежності. У зв'язку з військовою агресією з боку Російської Федерації, 24 лютого 2022 року Президентом України було введено воєнний стан [1].

Вторгнення агресора на нашу територію тягло за собою великі зміни не лише у суспільному житті, а й в діяльності держави. Була необхідність в швидкій реакції на події, що відбувалися у нас за вікном. У зв'язку з цим в країні було проведено низку змін у сферах діяльності держави.

Не виключенням стало й цивільно-правова сфера, адже від постійних обстрілів, на превеликий жаль, страждають не лише військові об'єкти, а й об'єкти інфраструктури, цивільні об'єкти, великий і малий бізнес, аграрій і так далі.

При дослідженні поставленого питання, важливо зазначити, що предметом цивільного права є особисті майнові й немайнові відносини адже в умовах сучасного життя вони зазнають великих пошкоджень і державі необхідно надати все можливе для їх захисту. Говорячи за цивільно-правову відповідальність варто зазначити те, що воєнний стан не спричиняє наслідків для цивільно-правових зобов'язань. Ці наслідки будуть утворюватися лише тоді, коли закон буде сам вказувати на них і посилається на воєнний стан.

Найважливішим механізмом відновлення належного цивільного обороту є такий захід захисту цивільних прав та інтересів, як цивільно-правова відповідальність [2]. Цивільно-правова відповідальність — це юридичні наслідки, що виникають у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням особою обов'язків, зобов'язань, що порушують цивільні права іншої особи. Враховуючи ті обставини, які несуть за собою військові дії, багато людей потребують захисту своїх прав та інтересів.

Доцільно буде зазначити про підстави настання цивільно-правової відповідальності. Законодавцем визначено чотири основні підстави: наявність шкоди чи збитки; протиправність поведінки боржника; причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкодою; вина боржника.

Нині законодавцем чітко визначаються наслідки воєнного стану для сфери позикових відносин, передбачаючи певні пільги для борж-

ників. А саме, після ухвалення Закону від 15.03.2022 № 2120-IX було внесено деякі зміни в Цивільному кодексу України (далі — ЦК України), Закон України «Про іпотеку» та «Про споживче кредитування».

Стосовно Закону України «Про споживче кредитування» було внесено зміни, а саме законодавець зазначив, що у період дії воєнного стану та у строк тридцять днів після його завершення у разі прострочення споживачем виконання зобов'язань за договором про споживчий кредит споживач звільняється від відповідальності перед кредитором за таке прострочення. Тобто у разі допущення такого прострочення споживач звільняється від сплати штрафу, пені або ж інших платежів, що були передбачені в договорі.

Введено заборону на підвищення ставки за споживчими кредитами, за винятком, якщо договором від самого початку було передбачено змінювану ставку.

У Законі України «Про іпотеку» заборною стало виселення фізичних осіб із об'єктів іпотеки, а також виставляти на торги іпотечне майно та набуття на нього права власності.

Також важливим нововведенням можна вважати зупинення на період дії воєнного стану ряд строків, а саме позовної давності та спеціальних строків припинення зобов'язання поруки, які продовжуються на час дії воєнного стану.

Ми вважаємо, що дослідити питання форс-мажору буде доречно в даній ситуації. Поняття «форс-мажорні обставини» трактується в багатьох законах України, нами було використано Закон України «Про торгово-промислові плати в Україні», який встановлює у ч. 2 ст. 14—1, що такими обставинами є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами.

Далі у вищезазначеній статті зазначено перелік форс-мажорних ситуацій, серед яких є загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту.

Звернувшись до ЦК України, а саме до ст. 617 можна дізнатися підстави, за якими особа звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання: особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили.

Таким чином, воєнний стан є беззаперечною обставиною непереборної сили, яку особа не могла передбачити або передбачала, але не могла відвернути. Головним наслідком введення воєнного стану в Україні для суб'єктів цивільних правовідносин є те, що на час його дії вони можуть призупинити виконання своїх зобов'язань у зв'язку з

неможливістю їх виконання без застосування до них цивільно-правової відповідальності [3].

Проте, не все так просто, як здається. Адже важливо пам'ятати, що ключовою ознакою форс-мажору є причинно-наслідковий зв'язок між форс-мажорними обставинами та неможливістю виконати конкретне зобов'язання. Простіше кажучи, війна з РФ не може автоматично звільняти будь-ким в Україні будь-яких зобов'язань, незалежно від того, чи є реальна можливість їх виконати чи ні.

Війна вважається як обставина непереборної сили, звільняє від відповідальності лише тоді, якщо причиною, чому компанія або ж фізична особа не має можливості виконувати поставлені перед нею зобов'язання буде війна. Як приклад, можна навести ситуацію, де форм-мажор буде застосований, якщо був пошкоджений склад і це не дає змогу постачати продукцію, яка там перебувала на зберіганні, або якщо в регіоні відбуваються бойові дії, в наслідок яких транспортування продукції із цього складу є неможливим. Відповідно, іноземні партнери не можуть посилатись на війну як форс-мажор, що не дає їм можливості постачати товар, чи здійснити оплату українській компанії, бізнес якої страждає від війни.

Отже, війна впливає на всі сфери життя, а введення воєнного стану в країні змушує проводити зміни. Законодавець вимушений підлаштовувати діяльність держави під ситуації які відбуваються у нас в країні. На перший погляд він полегшив життя населенню, але все це буде мати свої наслідки, зокрема економічні проблеми.

Використані джерела

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Кривенко Ю. В. Поняття та підстави цивільно-правової відповідальності. *Шерешевські читання: Проблеми цивілістики в умовах пандемії та IT* : матер. Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.) / МОН України, НУ «ОЮА» ; за заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2021. С. 31–34.
3. Кочина О. С., Болдирева В. М. Вплив воєнного стану на цивільні правовідносини. *Нове Українське право*. 2022. № 2. URL: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.7> (дата звернення: 20.03.2023).

Добрянська Є. Є.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — ст. викладач Данильченко О. В.*

ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року на території України почалось повномасштабне вторгнення Російської Федерації, наслідком якого стало порушення територіальної цілісності України та державного суверенітету. Наразі ми живемо в реаліях війни. Запровадження воєнного стану через напад Росії на Україну змінило діяльність і в цілому життя абсолютно всіх верств населення, зміни торкнулись і діяльності нотаріусів.

На сьогоднішній день тема даного дослідження є дуже актуальною, адже на території нашої держави змінилась ситуація у різних сферах життя суспільства, тому вважаємо необхідним розібратись з питанням нотаріальної діяльності в Україні під час дії воєнного стану.

Питання нотаріальної діяльності досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: А. Авер'янова, В. Сердюк, С. Фурса, І. Черемних, Л. Грудцина та багато інших.

Одним з основних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність нотаріату під час воєнного стану є Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 року № 164, якою був встановлений певний перелік особливостей і заборон, що стосуються діяльності нотаріусів на період дії режиму воєнного стану [1]. Зокрема, для нотаріусів нею передбачено порядок дій на випадок загрози неправомірного вилучення або ж втрати спеціальних бланків нотаріальних документів та печатки. Також серед ключових положень зазначимо суворі обмеження, що стосуються громадян Російської Федерації та юридичних осіб, безпосередньо пов'язаних з країною-агресором.

Також функціонування діяльності нотаріату регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» від 6 березня 2022 року № 209, нею були запроваджені зміни щодо Постанови Кабінету Міністрів України № 164, зокрема припинено вимогу щодо використання нотаріальних бланків при посвідченні заповітів, довіреностей та засвідчення справжності підпису на документах [2]. Щодо засвідчення справжності підпису на заяві про надання дозволу на виїзд дитини за кордон строком до трьох місяців, то це здійснюється без

використання бланків. Потрібна документація складається на білому аркуші, на якому вже надруковані реквізити нотаріуса (Державний Герб України, прізвище, ім'я, по батькові, найменування нотаріальної контори, адреса робочого місця та номер телефону).

Маємо зазначити, що робота деяких державних реєстрів була зупинена Міністерством юстиції України. Це зроблено з метою захисту персональних даних громадян та інформації, що міститься у даних реєстрах. У період дії воєнного стану та протягом місяця після його припинення, нотаріальні дії вчиняються з урахуванням деяких заборон та особливостей. Звісно, під час дії воєнного стану державний реєстр для нотаріусів починає відновлювати роботу, але це стосується лише тих регіонів, де не ведуться бойові дії. Відповідно, доступ до цього реєстру є лише у державних реєстраторів, Міністерства юстиції та нотаріусів. Проте, будь-яка особа може дізнатись за допомогою реєстру інформацію щодо діючого нотаріуса. Пошук нотаріуса можна здійснити за прізвищем або місцезнаходженням (місто, населений пункт).

Через зміни, що відбуваються у діяльності нотаріальних органів, включення нотаріусів до реєстрів відбувається після подання ними заяви. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» від 19 квітня 2022 р. № 480, заява подається до відділення Нотаріальної палати України та територіального органу Міністерства юстиції України в паперовій або електронній формі (з електронним підписом) про включення до переліку [3]. Згодом Міністерство юстиції перевіряє дані, внесені нотаріусом, але час перевірки має складати не більше п'яти днів з дня надходження заяви.

Варто зазначити, що до вказаного переліку входять державні нотаріуси, які працюють в конторах та нотаріуси, що не припинили свою роботу. Проте всі вони мають відповідати певним вимогам: щоб у відношенні до них Міністерством юстиції не приймалось рішень про блокування доступу до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, також доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно після 1 січня 2020 року. Також нотаріуси не мають посвідчувати договори щодо відчуження нерухомого майна, іпотеки, поділу нерухомого майна, встановлення довірчої власності на нерухоме майно до включення їх до переліку. Щодо них на розгляді Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції не має бути подання про скасування дії свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Також важливо зазначити, що будь-які нотаріальні дії від імені померлих,

або ж осіб, що в момент їх вчинення знаходяться за межами України (крім дій на підставі довіреності таких осіб чи в порядку законного представництва) вчинятись не можуть.

Отже, враховуючи вищевикладене, можемо зробити висновки. Під час дій військового стану Кабінетом Міністрів України було внесено ряд змін до нормативно-правових актів, що стосуються нотаріальної діяльності. Нотаріусам довелося пристосовуватись до змін та продовжувати свою роботу з урахуванням певних особливостей з метою забезпечення потреб громадян у вчиненні нотаріальних дій. Особам, які займаються нотаріальною діяльністю й громадянам необхідно адаптуватись до сучасних реалій українського життя та з розумінням ставитися до законодавчих доповнень.

Використані джерела

1. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>
2. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text>
3. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 р. № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2022-%D0%BF#Text>

Добрянська Є. Є.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Фасій Б. В.*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Інформація та перші прояви щодо спадкового договору можна побачити ще з досить давніх часів. Ці прояви певним чином були переплетені із правовими ідеями Стародавнього Риму задля отримання майна зі сторони осіб на випадок смерті, але у безпосередньо власному розумінні спадкового договору не існувало. У ті часи ідея спадкового договору тільки починала зароджуватись. Тому можемо зазначи-

ти, що основи спадкового договору були започатковані досить рано, а остаточно сформовані в новітні часи.

Спадковий договір як інститут цивільного права саме в Україні був окреслений законодавцем після набрання чинності Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) у 2003 року. Ці основи були запроваджені і окреслені саме в ст. 90 цього кодексу. Відповідно до ст. 1302 ЦК України, спадковим визнається договір, в якому одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача. Спадковий договір був відносно новим у вітчизняному цивільному законодавстві. Звісно, перший час після запровадження спадкового договору був об'єктом обережного відношення та інтересу до нього, але на сьогоднішня спадковий договір набуває більшого розповсюдження та поширення.

Проводячи паралель по ознаках спадкового договору, окремі цивілісти прийшли до висновку, що він охоплює особливий характер вираження волі і об'єднує комплексні складові певних правовідносин і через це не відповідає стандартному трактуванню договірних відносин. Саме через це юридичну природу спадкового договору маємо розбирати як своєрідний речово-зобов'язальний правочин відчуження-послуги. Його предметом слід вважати надання послуг набувачем на користь відчужувача за якого передача майна у власність набувача здійснюється у випадку смерті відчужувача [2].

Проаналізувавши норми чинного цивільного законодавства України про положення спадкового договору, можемо окреслити характерні риси, недоліки та переваги спадкового договору.

На наш погляд, спадковий договір не входить в перелік видів спадкування, таких як спадкування за заповітом і за законом. Саме через це на нього не поширюються певні обмеження, встановлені щодо спадкування за заповітом. Також, на цю категорію відносин не поширюється основи щодо обов'язкової частки в спадщині, що саме спадковий договір надасть можливість відчужувачеві вирішити долю права власності на майно на випадок смерті так, що на це майно не можуть претендувати ті спадкоємці, за якими закон передбачає право на обов'язкову частку в спадщині, в цьому і полягає перевага в укладенні саме спадкового договору. Спадковий договір є двосторонньою зобов'язувальний, для якого характерне волевиявлення двох сторін, заснованих на диспозитивних засадах [1].

Вважаємо за потрібне зазначити, що досить вагомим критерієм є те, що спадковий договір усуває ризики недобросовісного виконання покладених на набувача обов'язків, адже спадковий договір зберігає право власності на майно за відчужувачем до його смерті. А також спадковий договір може бути скасований за прохання (вимоги)

відчужувача або набувача, але маємо зазначити, що це не може бути втілене в дію, якщо таку вимогу висунуть інші особи, в тому числі спадкоємці відчужувача [3].

Маємо зазначити, що багато категорій мають як переваги так і ризики. Щодо укладання спадкового договору, то він також має і певні недоліки або ризики в цьому аспекті. Окремої уваги заслуговує те, що, набувачами за спадковим договором визначаються як фізичні так і юридичні особи, при цьому законодавство чітко не встановлює вік та обсяг дієздатності фізичних осіб, як учасників (сторін) спадкового договору.

Може бути відчужувачем чи набувачем права власності на майно за спадковим договором неповнолітні та обмежено дієздатні фізичні особи. Питання контролю за дотриманням спадкового договору також містить певні прогалини та проблеми. Згідно з ч. 3 ст. 1307 ЦК України, відчужувач має право призначати особу, що буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті, а у разі відсутності такої особи контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини [1]. В цьому аспекті є питання щодо нотаріусу, який здійснюватиме контроль за дотриманням спадкового договору, зокрема, якщо припинено нотаріальну діяльність нотаріуса, що посвідчував спадковий договір; чи повинен інший нотаріус здійснювати контроль за виконанням спадкового договору.

Зауважимо, що варто систематизувати та окреслити повноваження нотаріуса у реалізації та дотриманні контролю за виконання умов спадкового договору.

Отже, можемо дійти до висновку, що правове регулювання інституту спадкового договору не досконале, що певною мірою є проблемою, але ми вважаємо, що спадковий договір є дуже вдалою правовою конструкцією у сучасному цивільному законодавстві в порівнянні зі схожими за призначенням правочинами.

Використані джерела

1. Цивільний кодекс України: Коментар / за заг. ред. Є. О. Харитонova, О. М. Калітенко. Одеса : Юридична література, 2003. 1080 с.
2. Вербанський А. В., Карпенко Р. В. Дискусійні питання правової природи спадкового договору. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 39–44.
3. Фасій Б. В. Спадковий договір за цивільним законодавством України. *Цивільне право України : посібник для аудиторного і самостійного вивчення курсу* / за ред. Є. О. Харитонova, І. В. Давидової, К. Г. Некіт. Одеса : Фенікс, 2016. С. 444–448.

Добрянська Є. Є.
студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.

МАРОДЕРСТВО ТА ІНШІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішній день питання щодо мародерства є дуже актуальним. Це пояснюється тим, що 24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення збройних сил російської федерації в Україну, що триває і досі. На даний момент наша держава і населення страждає від дій окупантів, але трапляються випадки, коли люди страждають і від дій власних співвітчизників. Ці прояви відбуваються у виді розкрадання майна у час, коли власники залишили свої будинки, рятуючись від бомбардувань та обстрілів.

Через початок війни Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 було введено воєнний стан. Задля захисту безпеки населення та інтересів держави було встановлено заходи, що є необхідними для забезпечення оборони країни [1].

В Україні прийняті закони, які змінили Кримінальний кодекс, відповідно, посиливши кримінальну відповідальність за певний перелік кримінальних правопорушень в умовах надзвичайного чи воєнного стану.

Варто зазначити, що з 7 березня 2022 року посилено відповідальність саме за мародерство (ст. 432 Кримінального кодексу України) та встановлено мінімальну межу покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років, це передбачено Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» [2]. Також відбулися зміни, що стосуються і складу кримінальних правопорушень, передбачених у статтях 185, 186, 187, 189, 191 Кримінального кодексу України, тобто було посилено не тільки покарання за мародерство, а й за використання бойових дій або інших трагічних обставин задля власної наживи та корисливих цілей [3].

Значну частину кримінальної статистики України завжди становили кримінальні правопорушення проти власності. Сюди відносимо грабіж, крадіжку, вимагання, заволодіння майном шляхом зловживанням службовим становищем, а також розтрата. Кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану кваліфікуються за ч. 4 відповідної статті (185, 186, 187, 189, 191 Кримінального кодексу України) як особливо кваліфіковані. Відтепер, відповідними частинами Кримінального кодексу передбачено зна-

чно більші покарання за особливо кваліфіковані злочини. Наразі за вчинення крадіжки, грабежу, розбою, вимагання, або привласнення (розтрата) майна в залежності від тяжкості скоєного кримінального правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану передбачено покарання від п'яти до п'ятнадцяти років позбавлення волі.

Мародерство, вчинене на полі бою, також має певні особливості та ознаки. Особа, що вчинила дане правопорушення буде нести покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років. Маємо зазначити, що під «мародерством» на сьогоднішній день розуміють не тільки крадіжки, вчинені виключно на полі бою. Сюди відносимо також крадіжки, вчинені під час воєнного стану й на інших територіях України.

Тобто, з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» було суттєво посилено кримінальну відповідальність й за викрадення майна поза межами поля бою і майна не тільки загиблих чи поранених. Тобто нововведення стосувалось не тільки мародерства, що визначено у ст. 432 Кримінального кодексу України.

Зазначимо, що деякий час населенням набував поширення самосуд мародерів та правопорушників, що вчинили певні кримінальні правопорушення щодо власності. Це відбувалося у вигляді прив'язування порушників до дерев або вуличних опор задля загального осуду. Однак, ми вважаємо, що всі правопорушники мають нести відповідальність виключно за законом. Відповідно, такі особи мають бути передані правоохоронним органам, аби жоден з них не зміг уникнути покарання, адже мародерство є неприйнятним у демократичному, соціальному та правовому середовищі.

Отже, можемо дійти до висновку, що через воєнні дії було внесено значні зміни в життя всього населення та певні державні зміни, що стосуються корективів законодавства, не оминаючи й Кримінальний кодекс України.

Використані джерела

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022/ Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 26.04.22).
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 3 березня 2022 р. № 2117-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20> (дата звернення: 26.04.22).
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 26.04.22).

Дяченко А. В.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Конституцією України вказано, що людина, її здоров'я та життя, честь і гідність, недоторканність і безпека — займають найвищий ступінь соціальної цінності. Тобто держава забезпечує гарантії збереження вищезгаданих соціальних інститутів, але без підтримання цілісності та національної безпеки держави, неможливо забезпечити належне виконання боротьби зі злочинністю, та підтримання належного рівня захисту громадян. Злочини проти основ національної безпеки насамперед є найбільш небезпечними посяганнями на суспільство та їхні відносини. Що в свою чергу забезпечують державну безпеку, її обороноздатність та незалежність.

Злочини проти основ національної безпеки України є передбачені законодавством умисні дії, які мають суспільно небезпечний характер, метою яких є заподіяння шкоди або створення загрози заподіяння шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності чи конституційному ладу.

Забезпечення кримінальної відповідальності дає фундамент для нормального функціонування держави та її як правових інститутів так і суспільних відносин. Через що в національному законодавстві відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України передбачено в першому розділі Особливої частини. Також був прийнятий Закон України «Про національну безпеку України» [2]. Цей закон дає визначення основам та принципам національної безпеки, які є гарантами захисту безпеки держави та в свою чергу її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності та обороноздатності.

В Законі України «Про національну безпеку України», а саме п. 9 ч. 1 ст. 1 національна безпека України визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2]. Також ст.3 цього закону визначає головні 3 аспекти національної безпеки: 1) держава, та територія; 2) людина і громадяни; 3) суспільство.

До злочинів проти основ національної безпеки України відносяться: дії, що на меті мають насильницьку зміну, повалення конституційного ладу чи на захоплення державної влади (ст. 109 КК України);

посягання на територіальну цілісність та недоторканність України (ст. 110 КК України); фінансування дій, метою яких є насильницька зміна, повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, чи зміна меж території або державного кордону України (ст. 110⁻² КК України); державна зрада (ст. 111 КК України); колабораційна діяльність (ст. 111⁻¹ КК України); пособництво державі-агресору (ст. 111⁻² КК України); посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України); диверсія (ст. 113 КК України); шпигунство (ст. 114 КК України); перешкоджання діяльності ЗСУ та інших військових формувань (ст. 114⁻¹ КК України); несанкціоноване поширення інформації про переміщення зброї, рух, переміщення або розміщення ЗСУ чи інших військових формувань утворених відповідно до законодавства України, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114⁻² КК України) [1].

Родовим об'єктом злочинів проти основ національної безпеки України є суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України: її конституційного ладу, суверенітету, територіальної недоторканності, обороноздатності, а основним безпосереднім об'єктом кожного окремого злочину — національна безпека в тій чи іншій її сфері. Злочини, що передбачені статтями 112, 113 КК України мають додаткові об'єкти — життя, здоров'я, власність тощо.

Щодо об'єктивної сторони, то можна сказати, що злочини, які стосуються основ національної безпеки України, здійснюються через активну діяльність або бездіяльність з боку злочинців. Більшість з цих порушень, згідно з законодавством, вважаються закінченими з моменту вчинення дії, незалежно від того, чи сталася фактична шкода (ст. ст. 111, 114 КК України). Деякі з порушень є усіченими, тобто вони вважаються закінченими на стадії готування або замаху (ст. ст. 109, 112 КК України).

Суб'єктом злочинів є особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку, в деяких випадках, 14-річного віку. При цьому статтями 109, 110, 111, та 114 КК України містять ознаки спеціального суб'єкта злочину (наприклад, громадянин України, представник влади тощо).

За суб'єктивною стороною злочини, що розглядаються, зазвичай вчиняються з прямим умислом з метою заподіяти шкоду основам національної безпеки України. У диспозиціях окремих статей зміст суб'єктивної сторони злочинів охоплює такі її складові, як мотив (ст. 112 КК України) і спеціальна мета (наприклад, статті 110, 113 КК України), які є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони конкретного злочину.

Покарання за вчинення злочинів проти основ національної безпеки можуть бути різними, їх розмір визначається саме видом злочину

який було здійснено. За вчинення злочинів проти основ національної безпеки, може бути призначено: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, конфіскація майна, обмеження волі, позбавленням волі тощо. Найбільш суровим покаранням вважається довічне позбавлення волі.

Як реакція на виклики сьогодення покликані повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України 3 березня 2022 були прийняті зміни в Кримінальний кодекс України, а саме внесено корективи до розділу першого Особливої частини КК, які висвітлені в Законі України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» згідно з яким було посилено кримінальну відповідальність за злочини проти основ національної безпеки в умовах дії режиму воєнного стану [3].

Зміни торкнулися покарання за вчинення державної зради відповідно до ст. 111 КК України. Відтепер така діяльність карається у виді позбавлення волі до п'ятнадцяти років або довічне ув'язнення, конфіскацією майна. Максимально було посилено кримінальну відповідальність за диверсію (ст. 113 КК України), зокрема, законом було доповнено статтю кваліфікуючою ознакою «Ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту» та передбачено відповідальність у вигляді позбавлення волі до п'ятнадцяти років або довічне ув'язнення, конфіскації майна.

Відповідно до ч. 4 ст. 86 КК України та ч. 1 ст. 4 Закону України «Про застосування амністії в Україні» забороняється застосування амністії щодо осіб, яких засуджено за злочини проти основ національної безпеки України [1; 4].

Відповідно до змін Кримінальним кодексом України також було встановлено відповідальність за колабораційну діяльність за ст. 111¹. У випадку вчинення такого злочину в залежності від частини статті передбачено покарання у вигляді виправних робіт на строк до двох років або арешт на строк до шести місяців, позбавлення волі на строк від трьох років до п'ятнадцяти років або довічне позбавлення волі, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років, конфіскація майна.

Крім того, Кримінальний кодекс також було доповнено статтями 111² та 114², які передбачають відповідальність за пособництво державі-агресору, покарання за яке передбачено позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років, з конфіскацією майна; та несанкціоноване поширення інформації про направлення, чи переміщення зброї, озброєн-

ня та бойових припасів в Україну, рух чи переміщення або розміщення збройних сил України чи інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану, що карається в залежності від частини статті поzbавленням волі на строк від трьох до дванадцяти років.

Отже, законодавством України чітко прописано міри покарання за злочини проти основ національної безпеки України, адже в першу чергу такі злочини підривають державний суверенітет, територіальну цілісність та конституційний лад, що в свою чергу стає поштовхом для зростання злочинності та інших факторів які несуть загрозу для захисту соціуму.

Використані джерела

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III / База даних «Законодавство України»; Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341>—14 (дата звернення: 25.04.2023).
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII / База даних «Законодавство України»; Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469>—19 (дата звернення: 25.04.2023)
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 3 березня 2022 року № 2113-IX / База даних «Законодавство України»; Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113>—20 (дата звернення: 12.05.2023).
4. Про застосування амністії в Україні: Закон України від 1 жовтня 1996 року № 392/96-ВР // База даних «Законодавство України»; Верховна Рада України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96- %D0 %B2 %D1 %80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-%D0%B2%D1%80#Text) (дата звернення: 12.05.2023).

Заржицька В. М.

*студентка 1 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

МІСЦЕ ПРОКУРАТУРИ В СИТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

В сучасному світі поняття «державна влада» є важливим та широко вживаним, адже саме вона визначає напрямок розвитку суспільства. Одним із складових елементів державної влади є органи прокуратури, які відіграють важливу роль у забезпеченні правопорядку

та захисту прав і свобод громадян. Закон України «Про прокуратуру» визначає, що прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів держави та суспільства [1]. Прокуратура виконує свої функції на підставі Конституції України та інших законодавчих актів, але важливо розуміти, що вона повинна бути незалежною та діяти на користь людини та держави, а не на користь окремих політичних чи економічних інтересів. Тому місце прокуратури в системі органів державної влади має особливе значення для демократичного розвитку правової держави.

Функції, які покладені на органи прокуратури відповідно до законодавства України, дають змогу визначити місце прокуратури в системі поділу влади. Так, Закон України «Про прокуратуру» визначає такі функції, що покладені на органи прокуратури:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [1].

Зміст законодавчо закріплених функцій прокуратури дає розуміння того, що правоохоронна діяльність органів прокуратури пронизує всі галузі державного управління та суспільного життя. Але, окрім функцій, що властиві більшості правоохоронних органів, таких як забезпечення правопорядку та дотримання законності, органи прокуратури мають виключні повноваження щодо здійснення прокурорського нагляду та підтримки державного обвинувачення в суді. Саме ці функції відрізняють органи прокуратури як від органів державної влади, так і від інших правоохоронних органів, і наділяють їх особливим адміністративним статусом.

Дослідженням організаційно-правових засад функціонування прокуратури присвячені праці багатьох вчених і в них вони досліджують різні аспекти діяльності прокуратури, зокрема, її місце в системі органів державної влади. Так, у своїй праці «Прокуратура як орган державної влади в Україні: питання теорії та практики» І. М. Бабенко стверджує, що прокуратура є одним із органів влади в Україні, який відіграє важливу роль у забезпеченні додержання законності, прав і свобод людини і громадянина, захисту інтересів держави та суспіль-

ства та у системі органів державної влади в Україні прокуратура має своє специфічне місце. Водночас, прокуратура виконує свої функції відповідно до закону та не має права втручатися у діяльність інших гілок влади [2, с. 22].

В. П. Вінничук у своїй праці «Прокуратура в системі державної влади України» пише, що прокуратура є незалежним органом в системі органів державної влади України, який здійснює прокурорський нагляд за дотриманням законів та прав людини і громадянина. За поглядом автора, прокуратура є важливим органом державної влади, який забезпечує дотримання законів, захищає права та свободи громадян і має бути незалежним від політичного впливу [3, с. 27].

Л. І. Заблоцька у своїй праці «Прокуратура в Україні: організаційно-правовий аспект», зазначає, що місце прокуратури в системі органів державної влади розглядається як провідне та необхідне для забезпечення правової держави в Україні [4, с. 116].

Місце прокуратури в системі органів державної влади розглядає у своїй праці «Прокуратура як орган державної влади в Україні: інституційні та правові проблеми функціонування» О. В. Ковальов. За його поглядами прокуратура є органом державної влади в Україні та має своє визначене місце в системі державної влади разом із законодавчою та виконавчою гілками влади. Також, автор зазначає, що прокуратура виконує свої функції в рамках конституційних повноважень та законів України, а також з урахуванням міжнародних стандартів та зобов'язань України перед міжнародним співтовариством [5, с. 95].

Згідно з дослідженням праці С. М. Неретіна «Прокуратура України як суб'єкт конституційної влади», прокуратура розглядається як один з органів державної влади, який виконує свої повноваження в межах своєї компетенції відповідно до Конституції та законів України. Також автор зазначає, що прокуратура є одним із трьох головних органів державної влади в Україні, разом з Верховною Радою та Президентом. Водночас він підкреслює, що прокуратура виконує свої повноваження незалежно від інших гілок влади, зокрема, вона не залежить від уряду та судів [6, с. 78].

Аналізуючи наукові праці відзначимо, що прокуратура займає чільне та вагомe місце в системі гілок державної влади, проте до жодної з них не належить, а є самостійним державним органом зі своїми власними функціями.

Виходячи з вищенаведеного, можна зробити висновок, що прокуратура — важлива складова частина системи органів державної влади, яка має на меті захист прав та свобод людини, інтересів держави та суспільства, і вона займає незалежне та самостійне місце в цій системі. Прокуратура має свої особливості, що роблять її незалежною від

інших органів влади та дозволяють діяти на користь людини та держави. Важливо забезпечити розвиток прокуратури та зберегти її незалежність, щоб вона могла забезпечувати права та свободи людини, інтереси держави та суспільства у майбутньому.

Використані джерела

1. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII / ВВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1697-18> (дата звернення: 14.04.2023).
2. Бабенко І. М. Прокуратура як орган державної влади в Україні: питання теорії та практики. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. С. 18–24.
3. Вінничук В. П. Прокуратура в системі державної влади України. *Право та державне управління*. 2014. С. 23–28.
4. Заблоцька Л. І. Прокуратура в Україні: організаційно-правовий аспект. *Право України*. 2015. С. 106–117.
5. Ковальов О. В. Прокуратура як орган державної влади в Україні: інституційні та правові проблеми функціонування. *Право України*. 2016. С. 86–98.
6. Неретін С. М. Прокуратура як орган державної влади: теорія та практика. *Право України*. 2015. С. 71–79.

Казарян М. М.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально — наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЕКОЦИД: НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ

Відповідно до ст. 441 КК України екоцид — масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу [1].

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, 24 лютого 2022 року розпочався незворотній процес руйнування та знищення екологічної системи нашої країни. Зокрема атмосферного повітря, вод, ґрунтів, рослинного та тваринного світів тощо.

Досліджувана тема є насправді актуальною у зв'язку з подіями, які відбуваються на території України. Екоцид є кримінальним правопорушенням, що передбачений як національним законодавством України, так і є воєнним злочином згідно з Римським статутом Між-

народного кримінального суду. Новизна полягає в тому, що принаймні до лютого 2022 року спостерігався мінімальний інтерес науковців до даного питання. Тема екоциду як кримінального правопорушення потребує провадження активного дискусусу серед правників та науковців не тільки українських, але і іноземних задля притягнення злочинців до повної відповідальності за скоєний злочин проти екологічної системи України.

Ми всі є свідками безвідповідальних, протиправних дій російської армії. ЗАЕС є найбільшою атомною станцією Європи, Україна — один з постачальників електроенергії до країн Європи. 24 лютого 2022 року була захоплена російськими військами Чорнобильська АЕС, а 4 березня 2022 року Запорізька атомна та теплова електростанції під час битви за місто Енергодар. Російська армія розмістила та території станції реактивні системи залпового вогню, а також іншу військову зброю та техніку, фактично використовує Запорізьку АЕС як щит від українських воїнів. В зоні Чорнобильської АЕС солдати без остраху рили окопи в забрудненому радіацією ґрунті. Поряд з їхніми покинутими позиціями дозиметр без упину сповіщає про небезпеку. Наслідком чого стала активізація радіоактивного пилу в атмосферному повітрі. Також відбулася зміна ґрунтового покриву внаслідок артилерійських дій.

Через неконтрольовану роботу захоплених Росією Каховської ГЕС, Північно-Кримського і Каховського магістрального каналу падає рівень води в Каховському водосховищі. Навмисне скидування води — це військовий злочин проти навколишнього природного середовища та людства. Осушуванням водосховища окупанти прагнуть залишити українців без доступу до питної води.

Наслідком активних військових дій стало отруєння ґрунтових вод трупною отрутою. Це відбувається внаслідок великої кількості захоронень покинутих трупів окупантів. На деокупованих територіях працівники прокуратури та інших органів знаходять велику кількість масових поховань цивільного населення та українських воїнів, які відбувалися, звісно, поза будь-якими правилами та вимогами до поховальної справи. Забруднення ґрунтових вод спричиняє отруєння річок, криниць, які є джерелами питної та технічної води для населення. Має місце й захоплення берегової лінії Азовського моря, що унеможливує проведення перевірки українськими екологами.

Ще однією екологічною та економічною проблемою є велика кількість замінованих територій населених пунктів (сільськогосподарські угіддя тощо), які забезпечують зерновою продукцією Україну та інші країни, адже наша держава є світовим експортером зернових та олійних культур. Сапери невпинно розмінують території (більшість з цих територій вилучені з господарського використання), за-

для поновлення роботи аграрного сектору. Асоціація саперів України разом з канадсько — українською фундацією започаткували в 2021 році проект «Очистимо Донбас разом», що дозволить здійснювати прискорене розмінування територій. Загальна сума розрахованих Державною екологічною інспекцією України збитків довіллю за період з 24.02.2022 року по 03.03.2023 рік по ґрунтовим, водним ресурсам та атмосферному повітрю становить майже 52 млрд доларів.

Зазначені дії є кримінальним правопорушенням, адже відповідають всім ознакам, які передбачені Загальною частиною національного кримінального законодавства: 1) свідоме та вольове діяння, яке вчинене у формі дії (активна поведінка); 2) суспільна небезпека — заподіює шкоду соціальним цінностям; 3) винність; 4) протиправність; 5) кримінальна караність; 6) наявність суб'єкта. Для того, щоб класифікувати правопорушення за статтею, необхідно визначити склад кримінального правопорушення, який має 4 структурних елементи.

1) Об'єкт — суспільні цінності, які охороняються кримінальним законом, в нашому випадку це довкілля. Предметом даного кримінального правопорушення є атмосферне повітря, води, ґрунти, рослинний та тваринний світи тощо.

2) Об'єктивна сторона — це діяння, яке вчиняється у формі дії, тобто активної поведінки. Диспозиція ст. 441 КК України висвітлює об'єктивну сторону як масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу [1].

3) Суб'єкт — екоцид на території України вчиняється загальним суб'єктом. Кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років [1].

4) Суб'єктивна сторона — вина, що є у формі прямого умислу. При прямому умислі особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його суспільно небезпечні наслідки і бажає їх настання.

Діяння російських окупантів та їх керівництва підлягають кримінальній відповідальності відповідно до ст. 441 КК України «екоцид», що карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років. Проте, не лише національне законодавство України визначає такі діяння як кримінальне правопорушення. Римський статут (офіційний переклад наданий Міністерством юстиції) Міжнародного кримінального суду у ст. 8 «Воєнні злочини» ч. 2 п. iv визначає «екоцид» як умисне вчинення нападу з усвідомленням того, що такий напад призведе до випадкової загибелі чи поранення цивільних осіб або заподіє шкоди цивільним об'єктам чи масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде

явно надмірною в порівнянні з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою [2].

Також це порушення Додаткового Протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (ратифікований Президією Верховної Ради від 18.08.1989 року) у ст. 55 — при веденні воєнних дій має бути виявлена турбота про захист природного середовища від широкої, довготривалої і серйозної шкоди. Такий захист включає заборону використання методів або засобів ведення війни, що мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть такої шкоди природному середовищу й тим самим завдадуть шкоди здоров'ю або виживанню населення. Висловлюючи своє переконання в тому, що ніщо в цьому Протоколі або в Женевських конвенціях не може бути витлумачене як таке, що узаконює чи санкціонує будь-який акт агресії або будь-яке інше застосування сили, несумісне із Статутом Організації Об'єднаних Націй [3]. Тому це є і порушенням Статуту ООН.

Наказом Генерального прокурора України від 2 серпня 2021 року № 247 було затверджено положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора. Наразі працівники прокуратури здійснюють збір доказів про екологічні злочини (які можна класифікувати за статтею екоцид) держави-терористки та її керівництва на території України для майбутнього міжнародного трибуналу. 17 березня 2023 року Палата досудового провадження Міжнародного кримінального суду видала ордер на арешт президента Російської Федерації В. Путіна за воєнні злочини незаконної депортації та переміщення населення з тимчасово окупованих районів України, що завдало шкоди українським дітям. Це лише початок кримінальної відповідальності злочинців держави-терористки. Питання екоциду неодмінно буде приєднано до вже існуючих обвинувачень.

Екоцид є екологічною катастрофою не лише для України. Атмосферне повітря, річки не мають кордонів, тому загроза радіаційного впливу, забруднення водойм для споживання населенням поширюється і на сусідні країни. Недарма Президент України Володимир Зеленський у своєму зверненні до учасників саміту «G20» представив формулу миру, де 8 пунктом є потреба негайного захисту природи. Враховуючи вище зазначене, Україна має негайно приєднатися до Римського статуту, щоб правопорушники понесли належну кримінальну відповідальність. Також Росія як правонаступниця СРСР (це вона стверджує сама) має сплатити репарації українському населенню, яке постраждало від найбільшої техногенної катастрофи XX століття на Чорнобильській АЕС (26 квітня 1986 року). Радянська

влада робила все, щоб приховати від світової спільноти наслідки катастрофи. Аварія сталася внаслідок безвідповідальної експлуатації ЧАЕС. Злочинці мають бути покарані за всі свої діяння щодо руйнування екологічної системи України. Ніхто не має право в центрі Європи в XXI столітті створювати загрозу радіаційної та ядерної катастроф, коли існує маса міжнародних організацій для яких головним завданням є підтримання миру в світі.

Використані джерела

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змін. та доп.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду : офіційний переклад. URL: <https://minjust.gov.ua/m/mijnarodniy-kriminalniy-sud>
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 (ратифікація Президією Верховної Ради УРСР № 7960-XI від 18.08.1989). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

Казарян М. М.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Фасій Б. В.*

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТИ

Одним з напрямків розвитку суспільства стало фіксування результатів творчої діяльності особи. Для країн з розвинутою ринковою економікою важливим є не тільки визнання права інтелектуальної власності за творцем, а й захист та охорона його права. Право особи, яка створила об'єкт інтелектуальної власності включає не тільки майнове право на результат діяльності, а й особисте немайнове право, яке визнається, охороняється та гарантується державою відповідно до ЦК України. Обрана тема дослідження перебуває в колі активного дискусу серед науковців та практиків. Актуальність полягає в проблематиці захисту права інтелектуальної власності в Україні. 23 червня 2022 року країни — члени Європейського союзу (далі — ЄС) проголосували за надання Україні статусу країни кандидата на вступ до ЄС. На шляху до вступу України до ЄС, необхідно провести низку змін та привести українське законодавство до стандартів європейського права. Зокрема одним із напрямків є удосконалення захисту

права інтелектуальної власності творця. Так, 01.12.2022 року Верховна Рада України ухвалила новий закон України «Про авторське право та суміжні права» (набрання чинності від 01.01.2023 року). Тим самим новий закон урегулював колізії, які виникали між ЦК України та попереднім законом, що втратив чинність. Також актуальність даної теми обумовлена адаптацією законодавства до розвитку цифрових технологій та захисту інтелектуальної власності в мережі Інтернет.

Дослідженню окремих способів захисту права інтелектуальної власності присвячено праці таких науковців як В. Дроб'язко, В. Жарова, зокрема і представників Одеської школи права: кандидатів юридичних наук, доцентів кафедри права інтелектуальної власності Національного університету «Одеська юридична академія» Р. Еннан та С. Мазуренко.

Для того, щоб здійснювати захист, необхідно визначити перелік об'єктів, що охороняються.

На національному рівні до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, програми організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування напівпровідникових виробів; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [1].

Захист прав інтелектуальної власності — це діяльність особи (суб'єкта права інтелектуальної власності) та компетентних органів державної влади щодо застосування до правопорушника у встановленому законом порядку правоохоронних заходів примусового впливу з метою припинення правопорушення, відновлення порушеного чи визнання оспорюваного права, а також вплив на правопорушника [2].

Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності. Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про: 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів; 4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; 5) застосування разового

грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності; 6) опублікування в медіа відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення [1].

Розрізняють дві основні форми захисту: юрисдикційний та неюрисдикційний.

Юрисдикційна форма характеризується залученням державних органів до вирішення наявного спору. Найефективнішим способом є судовий захист (в порядку цивільного, кримінального та адміністративного провадження).

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням асоціації «Дім авторів музики в Україні» щодо офіційного тлумачення положень п. 7 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» у взаємозв'язку з положеннями п. «г» ч. 1 ст. 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (наразі даний закон не чинний) від 28.11.2013 року № 12-рп/2013. Звернення полягало в наданні тлумачення чинного законодавства стосовно звільнення від сплати судового збору на організації колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав у разі їх звернення до суду із заявою щодо захисту майнових прав та інтересів суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав. Виходячи з розгляду та дослідження матеріалів клопотання суд вирішив, що організації колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, утворені відповідно до ч. 2 ст. 47 Закону України «Про авторське право і суміжні права», не належать до тих платників судового збору, які звільняються від його сплати у разі звернення до суду із заявами щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством [3].

Неюрисдикційною формою є дії фізичних та юридичних осіб, щодо захисту права на об'єкти інтелектуальної власності, без залучення державних органів. Переважною формою неюрисдикційного захисту є самозахист, вирішення наявного спору за допомогою третейського суду, медіації тощо.

Важливу роль у процесі охорони права інтелектуальної власності відіграє Суд Європейських Співтовариств як міжнародний аспект захисту права інтелектуальної власності. Вагомим внеском суду в подолання суперечності між національними законодавствами та правом співтовариств стала вироблена судом концепція існування прав інтелектуальної власності, що була сформульована в рішеннях справ вище зазначеного суду. Зокрема, це концепція невичерпності патентних прав (як інституту права інтелектуальної власності). Охорона та захист права інтелектуальної власності на рівні країн — учасниць ЄС здійснюється такими нормативно — правовими актами як Па-

ризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1983 року (набрання чинності для України від 25.12.1991 року), Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.01.1971 року, змінено 02.10.1979 року (приєднання Україною від 31.05.1995 року); Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організації мовлення від 26.10.1961 року (приєднання Україною від 20.09.2001 року), Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 02.12.1961 року, переглянута в м. Женеві від 10.11.1972 року, 23.10.1978 року та 19.03.1991 року (приєднання Україною від 02.08.2006 року) тощо.

Для глобальної пропаганди в сфері інтелектуальної власності існує Всесвітня організація інтелектуальної власності. Правова основа — Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996 року та положення Бернської конвенції (1971 р.), на які містяться посилання у Договорі.

Наразі, формування дієвої системи захисту права інтелектуальної власності в Україні лише починає формуватися. Основною проблемою є відсутність єдиного кодифікованого законодавства. Більшість науковців є прихильниками думки, що прийнятною конструкцією для майбутнього Кодексу України є приклад Кодексу інтелектуальної власності Франції. Створення Кодексу має сприяти пришвидшеному розвитку даної галузі на національному рівні відповідно до стандартів європейського права. Великий проміжок часу, інтереси українського законодавця не співпадали з інтересами країн — учасницями ЄС, тобто саме право інтелектуальної власності, його охорона та захист не викликали активного дискусу, результатом чого була відсутність потреби в законотворчості з досліджуваного питання. Простежуючи практику судових рішень за допомогою Єдиного реєстру судових рішень, чітко видно, що більшість цивільних позовів про захист права інтелектуальної власності не приймаються судом до розгляду. Можливо, це пов'язано з недостатнім обґрунтуванням позовних вимог, а можливо з некомпетентністю національних судів щодо даного спору.

Використані джерела

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV(зі змін. та доп.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40—41. Ст. 356.
2. Еннан Р. Є., Мазуренко С. В. Право інтелектуальної власності: навчально-методичні посібники. Одеса : НУ «ОЮА», 2019. С. 136. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16024>
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням асоціації «Дім авторів музики в Україні» щодо офіційного тлумачення положень п. 7 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» у

взаємозв'язку з положеннями п. «Г» ч. 1 ст. 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 12-рп/2013 від 28 листопада 2013 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-13#Text>

Казарян М. М.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — ст. викладач Данильченко О. В.*

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ ЗА УЧАСТЮ ОСІБ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДЕРЖАВОЮ-АГРЕСОРОМ

Нотаріат України в умовах військового часу зазнав суттєвих змін. Це стосується не лише зміни строків прийняття спадщини або відмови в її прийнятті, місця відкриття спадщини та питання заведення спадкової справи; встановлення дозволу на вчинення нотаріальних дій без використання спеціальних бланків, а й безпосередньо переліку осіб (резидентів), які мають право на вчинення нотаріальних дій. Так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України (далі — КМУ) від 28 лютого 2022 р. № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» регламентується запровадження на період воєнного стану та протягом одного місяця з дня його припинення або скасування особливостей (заборон) під час вчинення нотаріальних дій. Для окреслення кола осіб, на яких розповсюджується нотаріальна заборона прийнято постанову КМУ від 3 березня 2022 р. № 187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації».

Визначення таких осіб і встановлення особливостей вчинення нотаріальних дій за участю осіб, пов'язаних з державою — агресором було нагальною дією Уряду, з метою захисту національної безпеки та інтересів України, і в подальшому забезпечення захисту міжнародних судових позовів України у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації. Актуальність даного питання полягає у тлумаченні та науковому викладі положень законодавства щодо можливості держави виробити та застосувати заходи щодо пристосування права, пов'язаного з вчиненням нотаріальних дій даними суб'єктами до умов воєнного часу.

Інтерес до цієї теми серед науковців не великий, що і зумовлює потребу в здійсненні розгляду законодавства з урахуванням змін, які

були внесені до вищезазначених постанов КМУ після їх прийняття. Більшість правників приділяє увагу особливостям спадкування в умовах воєнного стану. Зокрема такими представниками є І. Голубенко в співавторстві зі студентами — О. Грачовою та М. Масловою. Або питанням вчинення нотаріальних дій щодо цінного майна. Дану особливість досліджувала представниця Національного університету «Одеська юридична академія» І. Ілюпол. Проте, на нашу думку вчиняти такі нотаріальні дії варто лише після вивчення кола осіб, які мають відповідне право або ж навпаки у яких це право обмежене у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та тим, що дані особи належать до осіб пов'язаних з державою-агресором.

КМУ встановив таке врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором та наклад мораторій на:

1) виконання, у тому числі в примусовому порядку, грошових та інших зобов'язань, кредиторами (стягувачами) за якими є Російська Федерація або такі особи: громадяни Російської Федерації, крім тих які є резидентами, тобто проживають на законних підставах на території України; юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства Російської Федерації; юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства України, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку в статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є Російська Федерація, громадянин Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах;

2) відчуження, передачу в заставу, будь-які інші дії, які мають чи можуть мати наслідком відчуження нерухомого майна, цінних паперів, корпоративних прав, транспортних засобів, повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання Російською Федерацією або особами, пов'язаними з державою-агресором та набуття ними права власності на такі об'єкти на підставі рішення суду або свідчення про право на спадщину крім: безоплатного відчуження/передачі на користь держави Україна; задоволення вимог Національного банку за наданими кредитами рефінансування з підтримки ліквідності банків [1].

Незавершені нотаріальні дії за зверненням зазначених осіб — зупиняються. У разі звернення такої особи за вчиненням нотаріальної дії нотаріус має право відмовити у її вчиненні [2] керуючись постановою КМУ «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану». Проте такі обмеження не застосовуються до юридичних осіб, утворених та зареєстрованих відповідно до законодавства України, а саме:

1) які є банками або за рахунками яких на підставі нормативно-правових актів або рішень Національного банку дозволяється здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій тощо;

2) визначених розпорядженням Національного центру оперативного-технічного управління мережами телекомунікацій, прийнятим відповідно до Порядку оперативного-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану, затвердженого постановою КМУ від 29 червня 2004 р. № 812 «Деякі питання оперативного-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану»;

3) щодо яких за поданням міністерства, іншого державного органу у зв'язку з провадженням такими юридичними особами діяльності, необхідної для забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації проти України або подолання її наслідків, КМУ прийнято рішення про тимчасове управління державою відповідними акціями, корпоративними правами або іншими правами участі (контролю), що належать Російській Федерації або особі, пов'язаній з державою-агресором [1].

Але, існують і винятки. Особа, яка пов'язана з державою-агресором звертається до нотаріуса з проханням вчинити нотаріальні дії щодо засвідчення справжності підпису на заяві про вихід з громадянства Російської Федерації; видачі свідоцтва про право на спадщину; посвідчення заповіту військовополоненого, то нотаріус не відмовляє у їх вчиненні, останнє право охороняється гуманітарним міжнародним правом. Відповідно до Женевської конвенції про поводження з військовополоненими заповіт військовополоненого складається згідно з вимогами чинного законодавства країни походження полоненого. У разі смерті військовополоненого заповіт передається державі, відповідно до вимог якої був укладений заповіт та надсилається одна нотаріально завірена копія до Центрального агентства у справах військовополонених.

Зараз, коли тривають запеклі бої за незалежність та вільне існування України та миру в Європі, механізм функціонування держави та міжнародного співтовариства повинен впроваджувати та відповідно здійснювати всі можливі і необхідні заходи щодо захисту національної безпеки та інтересів також і в сфері нотаріату України. На інститут нотаріату покладається обов'язок посвідчувати права та факти, які мають юридичне значення; вчиняти нотаріальні дії з метою надання їм юридичної вірогідності. Відповідні постанови КМУ, що врегулювали особливості здійснення нотаріальних дій за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором є значними, проте не порушують прав резидентів, але забезпечують захист інтересів України.

Використані джерела

1. Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2022 р. № 187. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2022- %D0 %BF#n10](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2022-%D0%BF#n10)
2. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022- %D0 %BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text)

Козлов В. В.

*студент 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — PhD, доцент Мусиченко О. М.*

ІНСТИТУТ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЗА ПРОЄКТОМ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Вступ. Інститут звільнення від покарання є правовим механізмом, який регулює суспільні відносини, пов'язані з недоцільністю призначення покарання, неможливістю його повного виконання та досягнення мети. В Україні процес формування цього інституту тривав протягом багатьох років і на нього вплинула правова думка, національне і зарубіжне законодавство, судова практика. З 2019 року робоча група з питань розвитку кримінального права при Президентові України працює над проєктом нового Кримінального кодексу України, в якому розробляються положення щодо інституту звільнення від покарання. Під час розроблення цих положень були враховані конституційні принципи, міжнародні зобов'язання України, досвід інших країн, проблеми судової практики та наукові концепції. Робота над цими положеннями триває вже три роки. Робоча група також взяла до уваги наукові розвідки та ґрунтовні пропозиції Є. Письменського, цінні поради О. Житного, А. Музики, П. Хряпінського, А. Ященка, а також слухні зауваження інших вітчизняних науковців та практиків [4].

Виклад основного матеріалу. Пропозиція щодо зміни назви розділу, що ідентифікує інститут звільнення від покарання в Кримінальному кодексі України, є предметом обговорення серед вчених. Декілька варіантів запропоновано, включаючи «Звільнення від покарання, його відбування, подальшого відбування, заміна покарання більш м'яким та пом'якшення покарання,» «Засудження без призначення покарання та звільнення від призначеного покарання,» та «Звільнення від покарання та відбування його частини. Відстрочка виконання

покарання.» Фахівці з термінології розробили правила нормотворчої техніки, вимагаючи лаконічних і чітких назв структурних частин закону, які відповідають їх змісту. Враховуючи ці вимоги, запропоновано назву «Звільнення від покарання» для розділу проекту нового Кримінального кодексу. Також рекомендується визначити термінологію «звільнення від покарання» та видів звільнення від покарання в проекті нового Кримінального кодексу. Запропоновано визначити «звільнення від покарання» як відмову держави застосовувати покарання до особи, засудженої за кримінальне правопорушення, з урахуванням передбачених цим Кодексом підстав. Для оптимізації системи видів звільнення від покарання було прийнято рішення про трансформацію інституту звільнення від кримінальної відповідальності в інститут звільнення від покарання. Це рішення не було однозначним серед членів робочої групи, проте більшість з них підтримали цю ідею. Нагальність такого рішення обумовлена вагомими аргументами, зокрема тим, що в кримінальному законодавстві більшості іноземних держав встановлено лише норми про звільнення від покарання. Необхідність заміни видів звільнення від кримінальної відповідальності аналогічними видами звільнення від покарання в Україні обумовлена неможливістю застосування звільнення від кримінальної відповідальності до осіб, яких ще не визнано винуватими вчиненням злочином обвинувальним вироком суду. Це рішення також впливає з неузгодженості інституту звільнення від кримінальної відповідальності з принципом презумпції невинуватості та принципом верховенства права. Деякі українські вчені навіть пропонували внести зміни до Конституції України, зокрема до частини 1 статті 62 Конституції України, шляхом вилучення з неї вказівки на встановлення винуватості особи виключно обвинувальним вироком суду [1].

Автори проекту нового Кримінального кодексу пропонують систематизувати види звільнення від покарання, передбачені кримінальним законодавством, з урахуванням стадії кримінального провадження. Це дозволить суду вирішувати питання про застосування різних видів звільнення від покарання залежно від ступеня суворості правових наслідків для засудженого [3].

На стадії досудового розслідування автори пропонують застосовувати два види звільнення від покарання: непризначення покарання з причини позитивної поведінки особи після вчинення злочину і непризначення покарання з причини закінчення строків давності. Ці види звільнення від покарання можуть також застосовуватись на стадії судового провадження.

На стадії судового провадження суд може застосовувати ще три види звільнення від покарання: невиконання призначеного покарання під умовою, відстрочення виконання призначеного покарання у

зв'язку з хворобою та відстрочення виконання призначеного покарання у зв'язку з особливою обставиною. Інші види звільнення від покарання можуть бути застосовані лише під час виконання вироку.

Реформування законодавства про звільнення від покарання мало на меті вдосконалення правового регулювання видів звільнення.

Зокрема, новелою проєкту нового Кримінального кодексу встановлено, що перебіг давності має зупинитися, якщо особі не оголошено про підозру у вчиненні злочину або якщо вирок не звернено до виконання через службове зловживання прокурора або працівника органу досудового розслідування. Робоча група також вирішила використовувати поняття «ризик вчинення нового злочину» в положеннях про невиконання під умовою призначеного ув'язнення та зупинення під умовою виконання покарання. Ці зміни спрямовані на уникнення звільнення від покарання через недоброчесні причини, які можуть бути пов'язані з корупцією.

Пробаційний арешт (згідно з проєктом нового Кримінального кодексу) може бути застосований судом як альтернатива не виконання покарання у випадках, коли засуджена особа вважається високоризиковою для вчинення нового злочину. Це спрямовано на ознайомлення засудженого з негативними наслідками ізоляції від суспільства, які можуть виникнути внаслідок порушення пробаційних обов'язків [3].

Висновок. Вітчизняний інститут звільнення від покарання зазнавав довготривалу еволюцію, а його сучасне вдосконалення визначається Конституцією України та зобов'язаннями держави в галузі прав людини. Основні зміни включають перегляд термінології, оптимізацію системи видів звільнення від покарання (перетворення інституту звільнення від кримінальної відповідальності на інститут звільнення від покарання) і систематизацію видів звільнення, що передбачені в кримінальному законодавстві. Також здійснено поліпшення правового регулювання цих видів звільнення.

Використані джерела

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 23.07.1996 р. (дата звернення: 15.05.2023).
2. Кримінально-процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / В. Т. Маляренко, В. Г. Гончаренко. 6-те вид., перероб. і доп.. К.: Юрисконсульт, Юстініян, 2010.
3. Текст проєкту КК України станом на 30.01.2023. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 15.05.2023).
4. Горох О. П. Звільнення від покарання за проєктом нового Кримінального кодексу України, 2021. URL: <http://nrplaw.ukma.edu.ua/article/download/253980/251251/583966> (дата звернення: 15.05.2023).

Колодій Д. І.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ У ВИПАДКАХ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Вчинення кримінальних правопорушень із застосуванням вибухових пристроїв набувають все більш широкі масштаби та все більшою мірою стають загрозою міжнародному миру і безпеці. Внаслідок повномасштабної збройної агресії Росії проти України та усього українського народу, Україна стала країною, що має одну з найбільших за площею замінованих територій у світі. Російські війська під час вчинення воєнних злочинів застосовують фосфорні бомби, які заборонені Женевською конвенцією, використовують заборонені міжнародними договорами протипіхотні міни, вони мінують дороги, будинки, машини та навіть тіла загиблих українців, застосовують термобаричну зброю, що також відома, як вакуумна бомба та саморобні вибухові пристрої з метою завдати великої шкоди нашій країні.

Наказом МВС України від 19.08.2019 р. № 691, визначено порядок поводження з вибуховими матеріалами працівниками МВС України у разі скоєння кримінального правопорушення пов'язаного із застосуванням вибухових пристроїв і вибухових речовин [1]. Також дії спеціаліста-вибухотехніка та способи огляду місця події, описані у методичці комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху [5].

Отримавши повідомлення про скоєне кримінальне правопорушення і попередню інформацію про подію, масштаби руйнування та наявність жертв, слідчий, повинен вжити заходів до запобігання або послаблення шкідливих наслідків кримінального правопорушення та заходів щодо охорони місця події використавши засоби для огороження території (обмежувальні стрічки, попереджувальні прапорці тощо), вирішити питання про склад слідчо-оперативної групи, викликати фахівців-вибухотехніків, експертів-криміналістів, пожежників та інший необхідний персонал (судові медики, автотехніки, кіногологи). Перевірити готовність необхідних науково-технічних засобів, таких як: фото-, відеоапаратура з великим запасом пам'яті, для фіксації всіх етапів огляду (зокрема вилучення речових доказів, опитування очевидців), пакувальних засобів (поліетиленові пакети,

коробки, мішки, зав'язки), освітлення тительних засобів (ліхтарі, прожектори) для забезпечення робіт у вечірній і нічний час, підсобних інструментів для розбирання завалів і взяття проб, навісів від атмосферних опадів (брзент, рулони поліетиленової плівки), комплекти науково-технічних засобів.

Безпосередньо після прибуття на місце події слідчий або керівник слідчо-оперативної групи, разом зі спеціалістом-криміналістом або експертом-вибухотехніком, повинні здійснити загальний огляд місця події для виявлення ознак вибуху та оцінки його потужності, крім того, визначити способи та прийоми детального огляду. На даному етапі жодні зміни на місці події не допускаються, вся обстановка фіксується із застосуванням фото-, відеофіксації в первісному вигляді зі складанням масштабного плану-схеми місцевості, що оглядається. У процесі цього встановлюються межі території або приміщення, що підлягають огляду, характер і ступінь руйнувань навколишніх об'єктів і інформацією, щодо обставин вибуху.

Спеціальні технічні засоби, які можуть бути застосовані в процесі огляду місця вибуху, це ті прилади та пристрої, за допомогою яких можна виявити летючі гази вибухових речовин, зорієнтуватись на визначення марки вибухових речовин, зібрати фрагменти (уламки) вибухових пристроїв, здійснити рентгенологічний контроль пристроїв з метою припущимої їх належності до вибухових в цілому або за частинами [7, ст. 126].

На етапі детального огляду місця вибуху необхідно ретельно дослідити всі предмети, об'єкти й сліди, які можуть мати відношення до справи, зафіксувати стан слідів на момент їхнього виявлення та вилучення, їх індивідуальні ознаки та місцезнаходження, щоб у подальшому, під час проведення експертних досліджень, отримати об'єктивні результати.

Виявлення, фіксація і вилучення слідів вибуху і залишків вибухового пристрою починаються з епіцентру вибуху. Тут наявні або вирва, або заглиблення, вищербління, розлом. Їх форму, розміри необхідно чітко фіксувати на фото та відео із застосуванням масштабною лінійки. У цій ділянці сконцентрованні усі ознаки, бризантного і термічного вибуху, і як правило, залишаються тільки фрагменти вибухових пристроїв — металеві, пластмасові, скляні осколки, обривки паперу, картону, електронних схем, батарей, частини пружин, ударників, тумблерів, обривки проводів, ізоляційної стрічки [4, ст. 166].

З особливою ретельністю повинен проводитися зовнішній огляд зруйнованих приміщень, оскільки, крім залишків вибухового пристрою, на елементах будівельних конструкцій можуть зберегтися сліди, утворені вибухом окремими елементами вибухового пристрою [2, ст. 38].

Під час вибуху всередині транспортного засобу, руйнування найчастіше локалізоване саме габаритами самого засобу. В зв'язку з цим потрібен точний опис окремих деталей і фіксованих на них пошкоджень, що викликає необхідність залучення фахівця з транспортного засобу, що оглядається, наприклад, автотехніка. Загалом, під час вибухів автомобілів застосовуються міні-пастки, як з механічним, так і з електричним способом підривання, найчастіше при використанні акумулятора, як блоку електроживлення.

У разі використання дистанційно керованого вибухового пристрою необхідно відшукати місце, звідки злочинець ініціював вибух, і ретельно обстежити це місце. При пошуку місця засідки треба виходити з типу і потужності приймально-передавальних компонентів вибухових пристроїв і прямої видимості жертви з такого місця, тобто мають бути відсутні будь-які перешкоди між приймачем вибухового пристрою і передавачем [3, ст. 161].

Щодо особливості зовнішнього огляду трупа на місці вибуху. Під час огляду трупів за цією категорією справ належать, крім фіксації відстані від трупа до найближчих нерухомих орієнтирів, вказується також відстань від вогнища вибуху до найближчої частини трупа та під час огляду одягу ретельно оглядають і описують одяг, його стан, пошкодження і забруднення на ньому, вміст кишень [6, ст. 23]. Також детально описуються розташування трупа та відірвані частини тіла.

На заключній стадії огляду місця вибуху оцінюються комплексно і процесуально закріплюються всі отримані фактичні дані, вилучаються і упаковуються об'єкти, сліди і предмети, які мають відношення до справи і можуть стати речовими доказами, дактилоскопують труп, якщо такі є, остаточно оформляють необхідні протоколи, плани і схеми. Слідчим складається протокол, у якому, крім загальних відомостей, за участю спеціаліста-вибухотехніка НПУ детально описуються виявлені вибухові матеріали, їх частини, конструктивно схожі предмети, інші сліди кримінального правопорушення, які мають значення для кримінального провадження [1].

Підсумовуючи вищенаведений матеріал, як висновок, варто зазначити, що застосування вибухових пристроїв та вибухових речовин у кримінально протиправних цілях мають тенденцію до постійного вдосконалення. Тому зараз, в часи терористичної загрози, від країни величезного терору зростає значення криміналістичної вибухотехніки, яка на основі використання сучасних досягнень науки і техніки покликана сприяти розкриттю й розслідуванню таких кримінальних правопорушень.

Використані джерела

1. Про затвердження Інструкції про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 19.08.2019 р. № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-19#Text> (дата звернення 27.04.2023).
2. Saha D., Dhabal S., Sen DJ. Forensic science deals with safety armour during warfare explosives. *J Forensic Sci Res.* 2022. 6: URL: <https://www.forensicscijournal.com/articles/jfsr-aid1033.pdf> (дата звернення 01.05.2023).
3. Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров. К. : Юрінком Інтер, 2011.
4. Криміналістика: підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та ін. К. : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с. (дата звернення 29.04.2023).
5. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху. К.:, 2007. 218 с. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/arm/arm_bmb_exp/idb/metod_wte.html (дата звернення 27.04.2023).
6. Пам'ятка слідчому щодо проведення огляду трупа на місці події / Я. В. Фурман, Л. Т. Котляренко. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 41 с.
7. Примак Р. М., Волошин О. Г., Техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, пов'язаного з вибухом. *Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з використанням вибухонебезпечних матеріалів: криміналістичні аспекти*: матеріали І-го Міжнародного круглого столу (Київ, 18 лютого 2021 р.) / редкол.: А. А. Саковський, Є. В. Білозьоров, Р. М. Примак та ін. Київ: Навч.-наук. інст. № 2, Нац. Акад. внутр. справ. 2021. 178 с.

Крюк Ю. В.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чернозуб Л. В.*

ГАЛУЗІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

На сьогодні в Україні досить широко використовується криміналістична техніка в розслідуванні, розкритті, протидії та попередженні кримінальних правопорушень. Для того щоб досягти відповідних завдань, слідчі використовують у своїй діяльності так звані науково-технічні засоби та методи боротьби з кримінальною протиправністю, застосовуючи знання з відповідних галузей криміналістичної техніки.

Криміналістична техніка є одним з ключових елементів системи криміналістики, під якою розуміють систему наукових положень та заснованих на них технічних засобів, прийомів роботи з доказами та здійснення інших заходів розслідування та попередження кримінальних правопорушень [1, с. 42].

До основних галузей криміналістичної техніки відносять: криміналістичну фотографію та відеозапис, трасологію, криміналістичне дослідження вогнепальної та холодної зброї, техніко-криміналістичне дослідження документів, криміналістичне дослідження письма, габітологію та інші галузі.

Криміналістична фотографія і відеозапис — сукупність наукових положень та розроблених на їх основі спеціальних фото-, відеозаписуючих засобів та відповідних методів, що використовуються для збирання, дослідження та демонстрування зібраних доказів [1, с. 77].

Трасологія вивчає закономірності і механізм виникнення різних видів (типів) слідів-відображень, розробляє засоби, прийоми та методи виявлення, збирання, а також дослідження слідів з метою подальшого їх використання під час досудового розслідування та запобігання кримінальних правопорушень. Її підгалузями є криміналістичне дослідження слідів рук людини, тобто дактилоскопія, криміналістичне дослідження слідів ніг, інших частин тіла людини, слідів транспортних засобів, знарядь злочину та інструментів тощо [4, с. 104].

Криміналістичне дослідження вогнепальної зброї — вивчає закономірності конструювання та дії вогнепальної зброї, виникнення слідів застосування зброї, а також розробляє засоби, прийоми і методи дослідження відповідних об'єктів та слідів з метою використання під час досудового розслідування та попередження кримінальних правопорушень [2, с. 175].

Криміналістичне дослідження холодної зброї є галуззю, що вивчає холодну зброю та конструктивно схожі з нею вироби, сліди їх застосування при вчиненні протиправних діянь та розробляє технічні прийоми, методи і засоби виявлення, фіксації, вилучення та дослідження таких об'єктів.

Криміналістичне дослідження документів — охоплює вивчення закономірностей виготовлення документів та способи їх повної або часткової підробки, закономірностей природи письма (письмової мови та почерку), а також розробляє засоби, прийоми та методи дослідження таких об'єктів з метою використання під час розслідування та попередження кримінальних правопорушень [3, с. 67].

Габітологія є вченням про основні ознаки зовнішності людини, їх матеріальні та ідеальні відображення, методи їх використання при встановленні фактів, що мають значення при розслідуванні.

Криміналістична реєстрація — система наукових положень і практичних рекомендацій щодо формування, організації та використання криміналістичних інформаційних систем (обліків), які функціонують у правоохоронних органах з метою забезпечення запобігання, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

В основу системи криміналістичної техніки покладено предметний принцип, що відображає особливості кожної із зазначених галузей, вони є тісно пов'язаними між собою та іншими розділами науки криміналістики. Сама ж система галузей криміналістичної техніки побудована з урахуванням видів (типів) слідів кримінальних правопорушень, а також особливостей слідовідображуючих об'єктів і завдань, які досліджуються при їх вивченні і дозволяє подати відповідні знання у структурі, що охоплює основні елементи (галузі) криміналістичної техніки.

Даний перелік галузей криміналістичної техніки не є вичерпним. У зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу та потребами правоохоронної практики виникають й інші галузі знань, що також можна віднести до криміналістичної техніки. Наприклад, в останні роки активно розвиваються такі напрями, як криміналістична вибухотехніка, криміналістичне дослідження звукових слідів (фоноскопія), криміналістичне дослідження слідів запаху (одорологія), криміналістичний профайлінг, криміналістичне матеріалознавство, речовинознавство, криміналістична форензика та ін. В останні десятиліття серед новітніх розділів криміналістичної техніки особливо актуальними й ефективними в практичній діяльності органів кримінальної юстиції є криміналістичний ДНК-аналіз і цифрова криміналістика.

Таким чином, галузі криміналістичної техніки відіграють надзвичайно велику роль у виявленні факту кримінального правопорушення, його розслідування, розкриття та попередження вчинення нових випадків порушення закону. В сучасних умовах розвитку криміналістики як науки формуються нові напрями дослідження цього питання, поява нових технічних засобів дозволяє покращити методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, що зробить надзвичайно великий крок вперед у вдосконаленні практичної діяльності органів досудового розслідування.

Використані джерела

1. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внут. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
2. Криміналістика : підручник / В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Самодін та ін. ; за заг. ред. В. В. Пяковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 752 с.

3. Криміналістична техніка, тактика і методика: навчальний посібник / В. В. Копча, Н. В. Копча. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 286 с.
4. Шеремет А. П., Криміналістика: навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Шеремет. 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

Кубінець І. М.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Василяка О. К.*

АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Від початку повномасштабного вторгнення пройшло більше року, а моменти згадуються і сьогодні. Введення воєнного стану на території України спричинило масу невдоволення народу щодо безробіття та фінансування. Більшість українців змушені були покинути свої рідні оселі через постійні обстріли. Переїхавши на безпечну територію зіткнулися з проблемою оренди житла та працевлаштуванням. В свою чергу волонтери та держава почала забезпечувати внутрішню переміщення осіб гуманітарною допомогою, яка мала в собі продукти харчування, одяг, фінансове забезпечення та речі першої необхідності. Не дивлячись на стан в країні народ почав фіксувати нецільове використання за призначенням гуманітарної допомоги. Це відобразалось у ненаданні особі, яка її потребує, неповного переліку товарів на одну особу, або ж перепродування товарів та речей в продовольчих магазинах та ін. Тому законодавець вносить відповідну статтю до Кримінального кодексу України аби покарати осіб за незаконні дії.

Правові аспекти настання кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги під час воєнного стану досліджували О. О. Дудоров, О. К. Марін, Р. О. Мовчан, Н. Д. Муравська, І. М. Хавронюк, С. Д. Шапченко та багато інших.

Сам термін «гуманітарна допомога» законодавець визначив у законі України «Про гуманітарну допомогу», що означає цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною

незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [2].

Дослідивши статтю 201–2 КК України, а саме незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, можемо проаналізувати склад кримінального провадження.

В якості безпосереднього об'єкта даного кримінального правопорушення виступають суспільні відносини у зв'язку з неналежним використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з метою отримання прибутку.

Предметом є речі, продукти харчування, які можуть оформлювати у вигляді гуманітарної допомоги аби обминати митний контроль та не сплачувати митні платежі, або продавати з метою отримання прибутку [4].

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується вчиненням дій продажу товарів або предметів гуманітарної допомоги, можемо розуміти будь-які дії через які отримаємо оплату за даний вид товару; використання благодійних пожертв або допомоги не за призначенням; а також укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, яке зазначено вище [3].

Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту вчиненням нецільового використання за призначенням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги або ж отриманням за це оплати.

З приводу суб'єкта то він загальний. Зазвичай це фізична осудна особа, яка досягла 16 віку. Але потрібно звернути увагу на те, що хто є підозрюваним, бо найчастіше дії вчинені з використанням службового становища в ролі суб'єкта виступає службова особа. І це не дивно. В нас час вони мають вільний доступ до предметів (товарів) гуманітарної допомоги. Під списанням або недоврахуванням товару, яке має ознаки допомоги найчастіше є привід корупції. Через деякий час на поліцях магазину можемо зустріти даний вид товару, але отримати його вже можна лише сплативши певну суму коштів, а не безкоштовно [1].

Щодо суб'єктивної сторони то тут все дуже просто, прямий умисел вчинення протиправних дій. Метою є отримання прибутку (оплати) за розповсюдження гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги. Мотив — корисливий.

Кваліфікуючими ознаками даного правопорушення є: вчинення у значному розмірі; повторно, за попередньою змовою групою осіб або службовою з використанням службового становища; організованою групою; або в особливо великих розмірах; або під час надзвичайного чи воєнного стану [1].

Все ж таки постає питання, яка відповідальність буде? Посилаючись на санкції ст. 201–2 КК України, де законодавець зазначає, що в ч. 1 ст. за продаж певного виду гуманітарної допомоги будуть карати штрафом від 2-х до 3-х тисяч неоподаткований мінімум доходів громадян, або застосують виправні роботи до 2-х років, а найтяжче — обмеження волі на строк до 4-х років [1].

Згідно до ч. 2 даної статті покарання застосовуватимуть у вигляді позбавлення волі на строк від 3-х до 5 років, з умовою обіймати певні посади або ж займатися певною діяльністю до 3-х років з конфіскацією майна. Але все ж таки якщо це буде вчинено організованою групою та в особливо великих розмірах та й ще під час надзвичайного та воєнного стану відповідальність у вигляді позбавлення волі від 5 до 7 років з позбавлення обіймати певні посади та займатися певною діяльністю до 3 років з конфіскацією майна [1].

Отже підсумовуючи вище сказане, законодавець передбачає вид покарання за незаконне використання гуманітарної допомоги. Можемо погодитися із думками Р. О. Мовчана, який досліджував дану статтю кримінального правопорушення та переконаний у неправильності правової кваліфікації кримінального провадження. Тому, що розтрата в значних розмірах повинна каратися м'якше, якщо порівняти її із статтею 191 КК України. То виникає питання щодо даних двох статей, чи це не конкуренція норм? Тоді за якою статтею слід кваліфікувати дане правопорушення, аби не порушувати права підозрюваного, обвинувачуваного? Він запевняє, що все ж таки за нецільове використання гуманітарної допомоги слід кваліфікувати за ст. 201–2 КК України, бо вона за часом є новою нормою. Отже теоретично думки різняться, але все ж таки дана стаття матиме ще ряд змін та доповнень, які виникають за настання юридичних фактів.

Використані джерела

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
3. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2 (98). С. 99–115.

4. Муравська Н. Як покарати тих, хто використовує гуманітарну допомогу та благодійні пожертви не за призначенням. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/yak-pokarati-tih-to-vikoristovue-gumanitarnu-dopomogu-ta-blagodiyni-pozhertvi-ne-za-priznachennyam.html>

Кубінець І. М.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — PhD, доцент Мусиченко О. М.*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З приходом війни наше життя змінилося на «до» та «після». Повномасштабне вторгнення супроводжується застосуванням терору, нападу на населення, грабуванням, вбивством, зґвалтуванням малолітніх та неповнолітніх, ракетними обстрілами по цивільній інфраструктурі та багато інших кримінальних правопорушень, які на сьогодні залишаються безкарними. Але хто буде відповідати за скоєне, чи все таки це залишиться нерозкритою проблемою?

Питання організаційних проблем досудового розслідування досліджували багато науковців та дослідників. Найвідоміші є праці таких учених, практичних фахівців, як: Ю. П. Аленін, І. В. Басиста, Л. Ю. Грекова, Л. М. Лобойко, І. Б. Стасів, Г. Д. Музика.

На сьогодні під поняттям «досудове розслідування» слід розуміти діяльність органів, які здійснюють досудове розслідування задля забезпечення завдань кримінального провадження, яке розпочинається з моменту внесення відомостей до єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР) та закінчується в рамках однієї з статей передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (далі КПК України) [1].

Органи, які здійснюють досудове розслідування, слід розуміти чітко визначені КПК України органи, на які покладено обов'язки провадити відповідне розслідування. Згідно зі статтею 216 КПК України досудове розслідування здійснюється: слідчим органів Національної поліції; слідчими органів безпеки; слідчими органами ДБР; детективами НАБУ; детективами БЕБ [1].

Так, досудове розслідування проводиться слідчим або слідчою групою, які, проводячи розслідування, мають встановити факт вчинення кримінального правопорушення згідно законодавства. Але

коли працівники не можуть дістатися до місця вчинення кримінального правопорушення, де ведуться активні бойові дії, чи на окуповані території, це стає великою проблемою.

Під організаційними проблемами досудового розслідування в умовах воєнного стану слід виділити такі проблеми, що матимуть відношення не до правових аспектів в діяльності органів, які провадять досудове розслідування, а стосуватимуться організації їх діяльності, що безперечно позначається на повному, швидкому та неупередженому здійсненні досудового розслідування.

До основних організаційних проблем досудового розслідування можна віднести:

- проблеми фіксації перебігу справи органів досудового розслідування;
- неспроможність дістатися місця вчинення кримінального правопорушення;
- корумпованість працівників;
- скорочення штату працівників в органах досудового розслідування [4].

Основною проблемою в організації досудового розслідування є неспроможність дістатися до місця вчинення кримінального правопорушення в умовах, які ми сьогодні переживаємо. Однак, збирання доказів та матеріалів можливо за допомогою фіксування доступними технічними засобами, які допоможуть наполовину проаналізувати, що саме було вчинено. Наприклад, застосування відеозапису під час обшуку місця вчинення кримінального правопорушення, що буде здійснюватися без залучення понятих під час воєнного стану. Це полегшить розгляд справи та надасть можливість скоротити час на залучення понятих, бо під час обстрілу є надвеликі ризики для них. Та й відео фіксація буде основним доказом, який засвідчує правильність застосування заходів та не порушує повноваження органів досудового розслідування, оскільки дане положення унормовано на законодавчому рівні (абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України).

Наступною проблемою є фіксація перебігу справи. Матеріали розгляду справи мають конфіденційну інформацію, яка містить в собі певні докази, допити свідків за наявності, документи, переписки та ін. Але під час вторгнення почалися масові обстріли по містах та населених пунктах, що спричинило знищення матеріалів справи. Але відбулось багато змін та доповнень до Кримінального процесуального кодексу, де є полегшення з приводу відновлення втрачених матеріалів чи надання матеріалів в електронному вигляді, але за умови, якщо вони будуть зберігатися в дізнавача, слідчого або прокурора. Це спростить процедуру розгляду та допоможе в швидкому передачі матеріалів справи [4].

Корумпованість працівників, які здійснюють розслідування, несе негативні аспекти діяльності роботи. Це питання було актуальним ще до початку війни, а на сьогодні це дає можливість заплутати слідство взагалі. Передумовою виникнення сприяє підкуп слідчого чи прокурора аби розгляд справи затягнути, або взагалі закрити за підвищення чи матеріальну винагороду. Корумпованість проявляється в наступному. По-перше, надання неправдивої інформації до справи чи сфабриковані докази, які в першу чергу несуть вплив на дії підозрюваного або обвинуваченого. По-друге, не відкриття кримінального провадження, при безпосередньому виявленні ознак кримінального правопорушення. По-третє, неналежне проведення слідчих дій, в тому числі затягування їх проведення, а відповідно і строків досудового розслідування По-четверте, приховування певних фактів, що можуть свідчити про винуватість особи, або ж її невинуватість [3, с. 25].

На сьогодні спостерігаємо скорочення штату працівників органів досудового розслідування. Через повномасштабне вторгнення багато хто пішов добровольцем на захист нашої держави від загарбників. Другою причиною спостерігаємо зменшення заробітної плати. Чому так, в кожного з цього думки різні, але розуміючи, що ти кожний день проживаєш в страху за власне життя, ризикуючи, ти маєш збирати докази на окупованій території, де немає гарантії, що все буде добре і ти залишишся живим. Третьою причиною є просто виїзд за кордон, думаючи, що в подальшому все буде добре і там можна заробити більше, ніж в себе в дома [2, с. 20].

Підводячи підсумки вище сказаного, організаційні проблеми досудового розслідування треба вирішувати негайно, бо від них залежить в майбутньому подальша доля не тільки правопорушника, а й працівників слідства. Хто захоче працювати, знаючи, що в майбутньому його дії будуть сфабриковані, або ж навпаки будуть працювати за мізерну зарплатню, ризикуючи життям. Хто буде поважати їх, знаючи, що постраждала невинна людина, бо їх підкупили. Ось ці всі проблеми повинні вирішуватися з моменту їх виникнення, аби не порушувати права та обов'язки не тільки зловмисника а й працівників слідства.

Використані джерела

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 5 лютого 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: науково-практичний семінар. Вип. 6. Х.: Право, 2014. 26 с.
3. Музика Д. Г. Організаційно-правові проблеми досудового розслідування / Д. Г. Музика, О. І. Недзеленко. Одеса, 2018. 37 с.

4. Особливості досудового розслідування в умовах воєнного стану: про що варто знати. *Юрист&Закон*. 2022 р. № 33. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA015971

Кубінець І. М.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Фасій Б. В.*

ВИЗНАННЯ ОСОБИ ПОМЕРЛОЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогоднішні події, які проживає народ України в першу чергу навчило цінувати життя. Перший тиждень після повномасштабного вторгнення країни-агресора кількість загиблих почала стрімко зростати. Більшість українців стрімко почали покидати рідні домівки та виїжджати за кордон або ближче до нього аби вберегти своє життя та рідних і близьких. Але фактично більшість смертей не зареєстровано через постійні обстріли по цивільних та окупацію населених пунктів чи неможливість належним чином ідентифікувати особу.

Відповідно до статті 46 Цивільного кодексу України де визначено, що оголошення фізичної особи померлою судом, можливо у тих випадках, якщо:

- в місці її постійного проживання немає відомостей про її місце перебування протягом трьох років;
- пропала безвісті за обставин, що загрожували смертю або дають підстави припускати її загибель від нещасного випадку протягом шести місяців;
- вважати її загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайного техногенного та природного характеру, протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- пропала безвісті у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяці [1].

Першочергові дії про визнання фізичної особи померлою внаслідок бойових дій є подання заяви до суду за місцем проживання заявника або за останнім місцезнаходження особи або майна. Заявни-

ком може бути подружжя, діти, батьки, рідні чи зацікавлені особи, які востаннє спілкувалися чи бачилися з даною особою. В заяві повинно зазначатись відповідна інформація, підстави, докази які можуть припускати загибель фізичної особи від воєнних дій чи нещасного випадку. Після чого суд розглянувши відповідну заяву та допитавши родичів та свідків, які востаннє бачили чи спілкувалися з особою, може ухвалити рішення про оголошення фізичної особи померлою. Але під час воєнного стану законодавець звертає увагу щодо звернення із такою заявою. Можна звернутися навіть до іншого суду на території України, якщо фактично особа знаходилась востаннє на окупованій території. Але на практиці дуже важко з'ясувати та довести загибель особи після звільнених територій від окупації. Факт знущання, понівечення тіл бомбардування тяжко впізнати та неможливо провести судово-медичну експертизу. Ще саме найгірше коли немає документів, які посвідчують дану особу та немає рідних чи знайомих аби якимось чином можна було б зареєструвати факт смерті. В даному випадку можна скласти колективний акт про настання смерті особи та звернутися до суду за місце знаходження заявника. Додавши докази, які можуть бути у вигляді опису загиблого, прикмети за наявності та фотографії трупа [1].

Після прийняття та розгляду заяви та винесення рішення про оголошення фізичну особу померлою, суд надсилає це рішення, яке вже набрало законної сили (протягом тридцяти днів), до органу державної реєстрації актів цивільного стану аби зареєструвати смерть даної особи та надсилає нотаріусу відповідного округу за місцем відкриття спадщини, а у окремих випадках, де немає нотаріуса, то вже до органів місцевого самоврядування для вжиття заходів з охорони спадкового майна. Судове рішення, яке підтверджує факт смерті відсутньої особи шляхом оголошення її померлою, з моменту набрання законної сили є підставою для припинення правосуб'єктності такої фізичної особи [1]. У свою чергу оголошення особи померлою тягне наслідки щодо відкриття спадщини. Коло спадкоємців, які прийняли спадщину не мають права протягом п'ятих років відчужувати нерухоме майно. Право нотаріуса накласти заборону відчуження на дане майно та вносить заборону до Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна.

На практиці щодо отримання свідоцтва про смерть особи повинно бути зазначено дата смерті, але що робити якщо дата невідома? Законодавець зазначає, що днем смерті фізичної особи можна вписати день, коли судове рішення набрало законної сили або хоча б припустити той день, коли можемо вважати фактично день та час смерті.

Отже, підводячи вище сказане маємо враховувати, що оголошення фізичної особи під час воєнного стану має свої нюанси. По-перше, це стосується кола суб'єктів, які можуть навести докази та обґрунтувати

зникнення та втрата інформації щодо місце знаходження особи. По-друге, зафіксувати смерть на окупованих територіях, до яких важко дістатися. По-третє, протягом тривалого часу понівеченого тіла неможливість його ідентифікувати та провести судово-медичну експертизу. Всі ці проблеми, з якими стикаємося сьогодні. Кожен з нас не мав уявлення, щодо воєнного стану у XXI столітті. Народ України жив своїм життям та буденністю, яка згодом стала лише спогадами тих днів, без повітряних тривог та постійними обстрілами по цивільній інфраструктурі. Але питання фіксування смертей є проблемним не лише, що стосується цивільних, але й військовослужбовців. На сьогодні точної статистичної інформації немає, думки різняться. Оголосити військового померлим можливо лише за наявності тіла загиблого. В інших випадках це буде зазначено, як зниклого безвісті у зв'язку з воєнними діями. І після чого родина загиблого може подати заяву до суду про визнання військовослужбовця померлим, якщо протягом 2 років у зв'язку з воєнними діями немає ніяких відомостей про місце перебування та взагалі чи ця людина на даний час є живою. Але законодавець зменшив час з двох років до шести місяців. Якщо до спливу шести місяців про військовослужбовця немає відомостей і є інформація що він брав участь у воєнних діях (загинув під час бою), то суд прийме дану заяву та винесе рішення про визнання військово-службовця померлим а не безвісно зниклим.

Використані джерела

1. Оголошення людини померлою під час воєнного стану: процедура та правові наслідки / Jurfem. URL: <https://jurfem.com.ua/oholoshennya-luidyny-pomerloyu-pid-chas-voennoho-stanu/>

Мартишко І. П.

*студент 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Василяка О. К.*

НЕОБХІДНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ ПРО ЗАЙНЯТТЯ ПРИВАТНОЮ ДЕТЕКТИВНОЮ (РОЗШУКОВОЮ) ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

Питання законодавчого закріплення правового статусу приватних детективів в Україні є актуальним вже тривалий час. Хоча ця тема активно досліджується науковцями та практикуючими юристами, єдиного твердження на теперішній час не сформовано. Втім вони

дотримуються думки, що доцільною є легалізація приватної детективної діяльності у нашій державі, взявши за приклад практику європейських держав. Саме тому актуальним є аналіз законопроекту стосовно приватної детективної діяльності та визначення перспектив розвитку даної сфери в Україні.

У своїх роботах цю проблему розглядали такі науковці як Бугайчук К., Бесчастний В., Заєць А., Назимко Є., Даниленко С. Волинська А., а також адвокати Дитинко О., Іванець А., Сербін Я., Толкачов Я.

Гришко І. В. на підставі дослідження історико-правових даних виокремив такі етапи становлення недержавної правоохоронної діяльності:

1) недержавна правоохоронна діяльність до формування поліційних органів (до XVIII ст.);

2) недержавна правоохоронна діяльність після утворення професійних поліцейських органів та до Жовтневої революції 1917 р.;

3) недержавна правоохоронна діяльність радянського періоду (1917–1991 рр.);

4) недержавна правоохоронна діяльність у період роздержавлення правоохоронних функцій (кінець XX ст. — теперішній час) [1, с. 149].

У європейських країнах професія приватних детективів закріплена директивою Європейського Співтовариства 1967 р., що надає гарантії свободі підприємництва в усіх країнах, які входять до складу ЄС. Ніхто не наділений правом на заборону або обмеження права приватного підприємця.

Приватна детективна діяльність аналогічна діяльності правоохоронних органів. Як правило, детективами стають ті, хто тим чи іншим чином був причетний до органів оперативної діяльності, державної безпеки, правоохоронних органів та розвідувальних служб. Поряд з цим, варто зазначити, що діяльність детективних структур не повинна переймати функції державних органів та певним чином замінювати їх.

Ще до початку XXI ст. були здійснені перші спроби законодавчо закріпити детективну діяльність. Так, народний депутат Ю. Кармазін перший вніс пропозицію щодо створення проекту Закону України «Про приватну детективну діяльність» від 05 квітня 2000 року. У 2004 році було розроблено декілька проектів вищевказаного Закону [2, с. 85]. В подальшому, у 2008 та у 2012 роках були зареєстровані нові законопроекти [3, с. 82].

Поняття приватної детективної діяльності закріплено у проекті Закону «Про приватну детективну діяльність» № 3010 від 04.02.2020 р. Так, приватна детективна діяльність — це незалежна професійна діяльність приватного детектива або діяльність детективного агентства щодо надання замовникам приватних детективних послуг з метою забезпечення захисту їх прав та законних інтересів на платній дого-

вірній основі у порядку, визначеному цим Законом. Суб'єктом приватної детективної діяльності є приватний детектив або детективне агентство [4].

Слід підкреслити, що в Законі визначені основні принципи діяльності приватних детективів в Україні як способи захисту законних прав та інтересів громадян. В нашій країні даний вид діяльності довгий час не був визнаний офіційно та відповідно не був врегульований на законодавчому рівні, хоча за неофіційними даними в Україні діють понад декілька тисяч приватних детективів та приватних детективних агентств. До них часто звертаються за допомогою такі категорії населення як політики, адвокати та бізнесмени. Основною метою діяльності приватних детективів виступає безпечна робота підприємств клієнта, допомога його керівнику у зборі інформації про певну особу або організацію, а також визначення або підтвердження факту правопорушення [5].

Серед позитивних моментів прийняття Закону «Про приватну детективну діяльність» слід виділити те, що діяльність приватних детективів, дозволить підвищити рівень відповідальності системи державних правоохоронних органів, їх своєчасного та професійного реагування на суспільні потреби. Також це надасть можливість розвантажити правоохоронців, звільнивши їх від виконання малозначних функцій; сприятиме покращенню криміногенної обстановки в країні. Вищезазначене підтверджується практичним досвідом іноземних держав, де приватна детективна діяльність законодавчо врегульована та забезпечує можливість фізичних та юридичних осіб на отримання належного захисту їх прав та інтересів.

Можна виділити такі найбільш розповсюджені послуги, що надаються приватними детективами: розшукування осіб, місцезнаходження яких невідоме; пошук майна та домашніх тварин, що зникли; визначення факту зради одного з подружжя; збір інформації стосовно можливих партнерів; гарантування безпеки бізнесу; здійснення перевірки способу життя дітей; встановлення фактів правопорушень, а також проведення різного роду розслідувань, таких як: порушення права інтелектуальної власності, незаконне використання товарних знаків, інтернет-шахрайств та ін [6].

Робота детективів значною мірою спостить діяльність органів досудового розслідування, особливо, у справах приватного обвинувачення, таких справ, як порушення недоторканності життя без обтяжуючих обставин, умисне легке тілесне ушкодження, незаконне розголошення лікарської, тощо.

У тому числі, законодавче врегулювання приватної детективної діяльності сприятиме продовженню загальної тенденції до «приватизації» сфер, які раніше були виключно державними.

Серед негативних рис прийняття даного Закону можна виділити відсутність гарантій можливості детектива реалізувати свої права без сприяння державних органів. Законопроектом передбачено здатність детективів звертатися із запитами до органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб, не підкріплена скороченими строками надання відповідей на такі запити, наприклад, як у адвокатів. До того ж, певною мірою така діяльність забезпечить більше втручання в особисте життя людей.

Необхідно зауважити, що певні види діяльності детективів як, наприклад, аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних інформаційних систем, стеження за певною особою, предметом або місцем, спостереження за банківськими рахунками, контроль за вчиненням кримінального правопорушення, практично здійснювати неможливо, через те, що, дані дії наділені ознаками негласних розшукових дій, що можуть бути проведені виключно правоохоронцями на підставі рішення суду.

Поряд з цим, деякі види діяльності, з урахуванням специфіки їх проведення, не матимуть належного рівня ефективності. Наприклад, якщо особа не надала письмову згоду, то її фото- та відеофіксація не дозволяється. У разі необхідності відстеження особи, яка здійснила крадіжку та підтвердження цього кримінального правопорушення з метою доказування в суді, детектив не зможе отримати докази вчинення кримінального правопорушення, оскільки факт надання згоди злочинця на фіксування процесу крадіжки зводиться до нуля.

Отже, можна зробити висновок, що прийняття Закону України «Про приватну детективну діяльність» є необхідністю, яка спричинена сучасними вимогами суспільства. Він сприятиме широкому зростанню приватної детективної діяльності на державному рівні та забезпечить можливість приватним детективам офіційно, вільно та безпечно працювати у своєму напрямку. Правомірна детективна діяльність забезпечуватиме реальну, а не декларативну змагальність сторін на досудовому провадженні а також може стати найбільш прийнятною сферою застосування, накопиченого працівниками правоохоронних органів, досвіду боротьби зі злочинністю.

Плідна співпраця приватних детективів та правоохоронних органів, в межах закріплених чинними законодавством повноважень, посприє розвитку єдиної та ефективної системи захисту інтересів фізичних та юридичних осіб в державі. Даний Закон покликаний забезпечувати узгоджену державну політику в детективній діяльності, що надасть змогу започаткувати умови для розвитку сучасного ринку послуг, які надаватимуться детективами, сприяти зменшенню кількості некваліфікованих та недобросовісних детективів, захист прав

і законних інтересів громадян. Крім того, легалізація детективної діяльності дозволить закласти законодавчу основу для створення нових робочих місць. Діяльність приватних детективів підвищить рівень розкриття злочинів та ефективність розшуку осіб, зниклих безвісти.

Використані джерела

1. Гришко В. І. Розвиток недержавної правоохоронної діяльності в Україні: історико-правове дослідження. *Держава та регіони*. Сер. Право. 2018. Вип. 3. С. 146–150.
2. Даниленко С. К. Поняття, зміст детективних послуг та перспективи їх розвитку в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 84–86.
3. Волинська А. М. Правова доктрина щодо надання детективних послуг. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. №. 12. С. 81–86.
4. Про приватну детективну діяльність: Проект Закону України від 04.02.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68051
5. Француз А. Й., Істоміна А. С. Приватна детективна діяльність: міжнародний досвід та національні перспективи. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/download/302/245>
6. Про детективів у сучасній Україні / Юридичний портал «Протокол». URL: https://protocol.ua/ua/pro_detektiv_u_suchasniy_ukraini/

Мартишко І. П.

*студент 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Лазарєва Н. М.*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ СУДІВ В УКРАЇНІ

Належне визначення судової юрисдикції має вкрай важоме значення для оперативного вирішення тих чи інших спорів та захисту прав й законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Через недосконалість судової системи України була розроблена Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, метою якої було покращення ефективності правосуддя, тому здійснено загальний перегляд структури судової системи України за допомогою визначення чітких критеріїв і механізмів розмежування судових юрисдикцій, а також категорій справ з

метою зменшення кількості стадій оскарження, єдність практики та досконалість роз'яснення судових рішень та ін. [1]

Деякі питання розмежування судових юрисдикцій досліджували у своїх працях такі вчені як Дем'яненко В., Штефан М., Степанова Т., Резнікова В., Шадура Д.

У ч. 2 ст. 22 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі — Закон) закріплено повноваження місцевих загальних судів. Так, ці суди розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення у випадках та в порядку, визначених процесуальним законом.

Виходячи з вищезазначеного, можна побачити, що порівняно з іншими місцевими судами, місцеві загальні суди мають доволі широку компетенцію, оскільки місцевим господарським судам підвідомчі справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інших справ, віднесених законом до їх юрисдикції.

Аналізуючи це положення, можна зробити висновок, що до юрисдикції загальних місцевих судів відноситься більш значна кількість категорій справ, ніж до місцевих господарських судів. Даний факт визначає в місцевих господарських судах кількість справ значно менша, тому що юрисдикція обумовлюється розглядом справ господарського характеру. Якщо звернути увагу на судову статистику, яка існувала до 2022 року, то можна звернути увагу, що на розгляді місцевих загальних судів знаходилося 685,1 тис. позовних заяв, заяв, скарг, подань, клопотань, судових доручень та справ, що розглядаються виключно в порядку цивільного судочинства [2]. Поряд з цим, місцеві господарські суди за вказаний період загалом мали у провадженні 109,5 тис. звернень для вирішення спорів, які виникли у сфері господарської діяльності [3]. Враховуючи дані судової статистики, а також те, що місцеві загальні суди, окрім цивільних справ, розглядають ще кримінальні справи, справи про адміністративні правопорушення, а також деякі категорії адміністративних справ, з впевненістю можна стверджувати, що на місцеві загальні суди припадає основне судове навантаження.

Як слушно зазначає Дем'яненко В., той факт, що до компетенції місцевих загальних судів відноситься розгляд різних категорій справ має певні плюси та мінуси. До плюсів можна віднести те, що розгляд в даних судах переважної більшості категорій справ є запорукою доступності правосуддя для громадян. Головним мінусом є те, що справи, які розглядається місцевими загальними судами є доволі різними за процедурою розгляду, предметом спору, суб'єктним складом, а тому рівень розгляду таких спорів не може бути однаково високим [4, с. 23].

Штефан М. зазначає, що компетенція суду в здійсненні правосуддя з розгляду і вирішення визначеної певної категорії питань має

назву судова юрисдикція або підвідомчість судових органів, та фактично прирівнює дані поняття [5, с. 189]. Степанова Т. зауважує, що якщо мова йде про юрисдикцію, то мається на увазі підсудність певної справи (за предметом, суб'єктним складом та ін.) конкретному суду. До того ж, юрисдикцію тієї чи іншої справи слід визначати враховуючи ознаки та особливості спору [6, с. 97]. Виходячи з цього, слід зазначити, що в доктрині процесуального права судова юрисдикція переважно розглядається як інститут права, покликаний розмежовувати компетенцію як різних ланок судової системи, так і видів судочинства цивільного, кримінального, господарського та адміністративного.

Як вже зазначалось, в українському законодавстві відсутня єдина методика визначення критеріїв розмежування юрисдикцій судів. Через це наявна потреба у її доктринальному закріпленні, використовуючи суб'єктні та предметні критерії. Відповідно до предметного критерію юрисдикцію можна поділити на конституційну, цивільну (в т. ч. господарську та адміністративну), а також кримінальну. За суб'єктним критерієм можна виділити цивільну, господарську та адміністративну юрисдикцію. Господарські справи виникають між юридичними особами та підприємцями, а також з приводу створення та припинення юридичних осіб (корпоративні спори), а адміністративні — за участю суб'єкта владних повноважень. Всі інші справи вирішуються в порядку цивільного судочинства [7, с. 11]. А тому, якщо законодавством визначено, в межах якої юрисдикції повинен розглядатись той чи інший спір, то це повинно бути застосоване в першу чергу, тільки потім — всі інші критерії. Так, закон чітко вказує, що спори, які випливають із публічної служби, розглядаються адміністративними судами.

Отже, можна зробити висновок, що правильність визначення юрисдикції справи має доволі вагоме значення, аби кожна фізична або юридична особа мала змогу реалізувати своє право судовий захист. Поряд з цим, хоча процесуальне законодавство містить норми, де закріплені загальні правила віднесення того чи іншого спору до юрисдикції певного суду, саме практичне застосування відповідних норм вимагає уточнення критеріїв розмежування судової юрисдикції. Усе це стане запорукою забезпечення сталості та єдності судової практики, реалізації принципів правової визначеності, доступу до правосуддя, зменшення випадків прийняття до свого провадження аналогічних справ судами різних юрисдикцій, прискоренню вирішення спорів.

Використані джерела

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 року № 276/2015 (втратив чинність 15.06.2021 року). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (дата звернення: 23.03.2023).
2. Аналітичний огляд стану здійснення цивільного судочинства у I півріччі 2020 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/KCS_analiz_i_pivr_2020.pdf (дата звернення: 24.03.2023).
3. Аналіз стану здійснення правосуддя при розгляді господарських справ у I півріччі 2020 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/KGS_analiz_i_pivr_2020.pdf (дата звернення: 24.03.2023).
4. Дем'яненко І. В. Організаційно-правові основи діяльності місцевих загальних судів в Україні : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.10. Харків, 2017. 235 с.
5. Штефан О. О. Цивільне процесуальне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 360 с.
6. Степанова Т. В. Поняття, види та правила визначення підсудності господарських справ. Одеса: БАХВА, 2008. Т. 11.
7. Шадура Д. М. Цивільна юрисдикція : автореф. дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.03. Харків, 2008. 22 с.

Мартишко І. П.

*студент 4 курсу Миколайівського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Минькович-Слободяник О. В.*

ПРОГАЛИНИ І НЕДОЛІКИ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Захист та забезпечення прав та свобод людини і громадянина є основним завданням міжнародних організацій. Міжнародне законодавство в галузі прав людини спрямоване на захист всіх прав, в тому числі соціальних, які забезпечують вільне, безпечне, спокійне і здорове життя. З середини ХХ століття соціальні права були закріплені в ряді міжнародних нормативних актів, тим самим отримавши значну увагу міжнародного співтовариства. На теперішній час, роль та місце міжнародного права зростає, оскільки міжнародні принципи та норми, які врегульовують соціальні права і свободи людини, більш уточнюються. Поряд з цим, з'являються міжнародні органи з контролю за виконанням зобов'язань, взятих на себе державами. В тому

числі це має відношення і до забезпечення та захисту прав людини на міжнародному рівні. Але незважаючи на це, існують певні недоліки міжнародної системи захисту прав людини.

Деякі аспекти захисту прав людини на міжнародній арені вивчали такі науковці як Алексєєва С., Головатий С., Денисов В., Задорожний О. Шемшученко Ю., та ін.

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року стала наслідком плідної праці світового співтовариства [1]. Хоча вона і мала рекомендаційний характер, проте являлась першим універсальним міжнародним нормативним актом, в якому чітко систематизовано та проголошено права і свободи людини і громадянина. До них належать і право на життя, свободу й особисту недоторканність, рівність перед законом, свобода думки, слова, совісті та релігії та ін. Декларацією також були закріплені соціально-економічні права: право на працю і на відпочинок, на соціальне забезпечення і на гідний життєвий рівень [2].

На міжнародному рівні Декларація отримала центральне місце у системі універсальних міжнародних актів з прав людини в рамках ООН. Вона є основою для прийняття великої кількості регіональних міжнародних договорів, наприклад, Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р., Американської конвенції про права людини 1969 р., Африканської Хартії прав людини і народів 1981 р. тощо.

Сутність прав та свобод людини відображена у тому, що немає значення у якій країні людина знаходиться та де вона проживає. Вона перебуває під міжнародним захистом, а також під захистом країни громадянства. Якщо права людини передбачені нормативно-правовими актами та залежать від публічної влади, то стан свободи не дарується органами державної влади й належить від народження кожній особі незалежно від її раси, статі, релігійних переконань, етнічного походження та ін.

Головними рисами основних прав та свобод людини є те, що вони:

- рівні та єдині для кожного;
- належать громадянам за фактом приналежності до громадянства, та не набуваються і не відчужуються за волею громадянина;
- невід’ємні від правового статусу і можуть бути втрачені тільки з втратою громадянства [3].

Виходячи з цього, можна сформулювати таке визначення прав та свобод людини і громадянина: це невід’ємні права і свободи, що належать кожній особі без винятку з моменту народження, є основоположні правового статусу, закріплені в законодавстві окремих держав та в міжнародних нормативних актах і мають юридичний захист з боку державних та міжнародних органів.

Серед міжнародних нормативно-правових актів, які визначають міжнародно-правові стандарти захисту прав можна виділити такі:

- Загальна декларація прав людини, затверджена і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.;

- Конвенція про попередження злочинів геноциду і покарання за нього (1948 р.);

- Європейська конвенція про захист прав і фундаментальних свобод людини з протоколами (1950 р.);

- Конвенція про статус біженців (1951 р.);

- Конвенція про політичні права жінок (1952 р.);

- Європейський соціальний статут (1961 р.);

- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, схвалений ООН 16 грудня (1966 р.);

- Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.);

- Конвенція про права дитини (1989 р.) та ін.

Слід зазначити, що сама ідея свободи людини завжди залежала від державної влади, яка заміняла стару еліту, позиції якої ставали більш слабкими. Прийдешня нова влада частіше за все рідко реалізує на практиці свої передвиборчі обіцянки, тим самим порушуючи фундаментальні демократичні принципи. Виходячи з цього реалізація основоположних прав і свобод не займає головне місце у державній політиці, існуючи більшим чином де-юре, а не де-факто.

В країнах, з неефективною організацією державної влади, з великою кількістю колізійних норм у законодавстві та безліччю закріплених конституційних прав, що в свою чергу не мають дієвого механізму реалізації, діє у більшій мірі «право сили». Вирішення даної проблеми повинна покладатись не лише на здібності політиків та запропонованої ними програми. В цій ситуації доволі важливе місце займає теоретичний аналіз, що повинен застосовуватися до політичної стратегії діяльності державної влади. Становлення правової держави, де панує демократія, важко зіставити зі свавіллям політичної еліти, високим рівнем корупції, наявності в більшості випадків «права сили». У даному аспекті постає проблема гарантування прав та свобод людини і громадянина фактично та юридично [4].

Роблячи аналіз загальності та рівності прав людини, слід звернути увагу на суттєві зміни, що внесені розвитком сучасних суспільних відносин у даний фундаментальний принцип побудови інституту прав людини. Практично, реалізація прав людини, закріплення юридичними засобами рівних і загальних можливостей для усіх суб'єктів, не завжди є гарантією реалізації відповідного права людини за однакових формально рівних можливостей. Наприклад, якщо наявний запит на працевлаштування, у випадку одночасного

звернення осіб чоловічої та жіночої статі, на практиці, у більшості випадків таку роботу надають саме чоловікові. На перший погляд, у формально юридичному аспекті, вагомих питань не виникає, проте статистичні дані показують, що «рівні юридичні можливості» можуть і не бути дійсно дієвими на практиці. Саме тому, законодавство деяких розвинутих країн світу, в першу чергу тих, що входять до складу ЄС, передбачає ряд юридичних заходів, що спрямовані не лише на забезпечення формально рівних юридичних можливостей для реалізації прав і свобод людини, а й на створення рівних умов саме на практиці.

Отже, можна зробити висновок, що питання дотримання та захисту прав людини, на сьогоднішній день, займають вагоме місце. Беручи до уваги достатньо високий ступінь регулювання прав людини на міжнародному рівні, доцільним є надання пріоритного значення нормам міжнародного права, поєднавши їх практичне застосування з нормами національного права, які регулюватимуть та відповідатимуть проблемам сьогодення.

Використані джерела

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Шамраєва В. М. Права людини у сучасних міжнародних відносинах: еволюція розвитку, проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Серія: «Право». Випуск 30. 2020. С. 174–183. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/16332/15435>
3. Яцковина В. В. Міжнародні стандарти у сфері захисту прав людини. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 49–53. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1–2/11.pdf>
4. Железов О. Є. Права людини: міжнародно-правовий аспект. *Міжкафедральний круглий стіл до Дня Соборності України*. Харків. 2017. С. 47–52. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/20_01_2017/pdf/11.pdf

Мартишко І. П.

*студент 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — PhD, доцент Мусиченко О. М.*

ВИПРАВДОВУВАННЯ, ВИЗНАННЯ ПРАВОМІРНОЮ, ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ, ГЛОРИФІКАЦІЯ ЇЇ УЧАСНИКІВ ЯК НОВЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України, незаконна окупація, грубе порушення всіх норм міжнародного права посприяли створенню новел в українському законодавстві, в тому числі і в Кримінальному кодексі України. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» від 3 березня 2022 року № 2110-IX (далі — Закон) [1], було введено кримінальну відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників, зокрема шляхом виготовлення та поширення матеріалів, у яких наявне виправдовування збройної агресії.

Варто зазначити, що проект даного Закону було зареєстровано у Верховній Раді України ще 18.02.2021. Він більше року знаходився у стані «надано для ознайомлення», але з початком повномасштабного вторгнення рф, в березні 2022 р. протягом двох днів був розглянутий комітетами Верховної Ради та прийнятий в цілому без жодних змін.

Оскільки дані зміни в законодавстві відбулись досить нещодавно, то стан дослідження цієї тематики є недостатньо розкритим науковцями, а тому вбачається доцільним проаналізувати вказану новелу.

Дані нововведення спрямовані на протидію ворожій інформацій пропаганді в умовах війни РФ з Україною за допомогою засобів кримінально-правового впливу. Ця пропаганда може здійснюватися шляхом виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі, представлення збройної агресії Російської Федерації проти України, як «внутрішнього конфлікту», «громадянського конфлікту», «громадянської війни», заперечення тимчасової окупації частини території України, як визначено у статті 436–2 Кримінального кодексу України [2].

Щодо покарання, то дії, передбачені ч. 1 ст. 436–2 КК України, караються виправними роботами на строк до 2 років або арештом на строк до 6 місяців, або позбавленням волі на строк до 3 років. Частини-

ною 2 ст. 436—2 КК України закріплено, що виготовлення і поширення матеріалів, у яких виправдовується агресія чи окупація, карається обмеженням волі на строк до 5 років або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією майна або без такої. Відповідно до ч. 3 ст. 436—2 КК України якщо вищезазначені дії були вчинені спеціальним суб'єктом, тобто службовою особою, або вчинені повторно, або організованою групою, або за допомогою ЗМІ, то за це передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 5 до 8 років з конфіскацією майна або без такої.

Оскільки дана стаття є новелою у кримінальному законодавстві, то доцільним є надання визначення деяких термінів, використаних у ній:

- виправдовування — доведення нібито своєї правоти, невинності;
- визнання правомірною — аргументація того факту, начебто агресія чи окупація відповідають нормам права;
- заперечення — повідомлення про своє непогодження з тим, нібито агресія чи окупація насправді здійснюється;
- глорифікація — прославлення, схвалення дій учасників на боці рф;
- виготовлення, поширення матеріалів — створення, а також наступне розповсюдження примірників відповідної інформаційної продукції;
- іррегулярні незаконні збройні формування — формування осіб-комбатантів, які належать до озброєних сил сторони у внутрішньому чи міжнародному збройному конфлікті, проте не входять до складу її регулярних військ, діють на власній території або за її межами [3].

Що стосується особливостей дії закону, то оскільки відповідно до ч. 2 ст. 5 КК України, закон про кримінальну відповідальність не має зворотної дії в часі, то за діяння, визначені ст. 436—2 КК України, не несуть відповідальність особи, які вчинили їх до 16 березня 2022 р, тобто до набрання чинності Закону № 2110-ІХ.

Згідно зі ст. 8 КК України, якщо зазначені діяння вчинені за межами України іноземцем чи особою без громадянства, що не проживає постійно в Україні, відповідальність за них настає лише за ч. 3 ст. 436—2 КК України, тобто, якщо такі діяння були вчинені службовою особою, або повторно, або організованою групою, або з використанням ЗМІ [4].

Необхідно звернути увагу, що переслідування тих, хто спростовує видимі прояви агресії, вчинення воєнних злочинів, ставлення на меті знищення цілих народів під час війн, широко використовується у міжнародному законодавстві.

Закони, що встановлюють пряму заборону публічного применшення, підтримання або виправдання злочинів, здійснених нациста-

ми, зокрема Голокосту, набрали чинності та діють в Австрії, Бельгії, Німеччині, Литві, Люксембурзі, Молдові, Польщі, Словенії, Франції, Швейцарії, Канаді, Ізраїлі, Ліхтенштейні, Португалії, Чехії, Словаччині та Угорщині.

Також варто зазначити, що широкомасштабну, чітко сплановану діяльність громадянина України, організацію та керівництво мережею осіб, які здійснюють дії, передбачені ст. 436–2 КК України, тобто виправдовування і визнання правомірною збройної агресії РФ проти України, слід кваліфікувати за статтею 111 КК України як державну зраду у формі надання допомоги у здійсненні підривної діяльності.

Отже, виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, глорифікація її учасників є наслідком дії ворожої пропаганди, що є потужним засобом ведення гібридної війни проти України. Зважаючи на це, будь-які дії осіб, що розповсюджують подібні думки та настрої, є прямою загрозою суверенітету та територіальній цілісності української держави, адже серед населення поширюються страхи та сумніви щодо доцільності й можливості супротиву ворожому нападу. Тому необхідним є реагування на збройну агресію РФ у нормах вітчизняного кримінального права, втім дії законодавця повинні бути послідовними, обміркованими та виваженими.

Використані джерела

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції: Закон України від 03.03.2022 № 2110-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20> (дата звернення: 08.05.2023).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv> (дата звернення: 08.05.2023).
3. Boczek B. A. International law: a dictionary. Scarecrow Press, 2005.
4. Хавронюк М. За виправдовування збройної агресії РФ проти України — кримінальна відповідальність. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/vypravdovuvannya-zbrojnoyi-agresiyi-rf-protuy-ukrayiny-kryminalna-vidpovidalnist/> (дата звернення: 08.05.2023).

Мартишко І. П.

*студент 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Лазарева Н. М.*

БОРОТЬБА ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ НА МІЖНАРОДНОМУ І НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Розвиток міжнародної злочинності обумовлює потребу залучення механізмів надання та отримання міжнародної правової допомоги, а також підвищує значення співпраці держав у протидії у даному напрямі. Зважаючи на той рівень, на якому наразі перебуває злочинність, а також те, що вона все більше виходить за межі контролю держави, набуває транснаціональних та транскордонних форм — усе це визначає потребу об'єднання та зміцнення зусиль міжнародних організацій, окремих країн та їх систем правоохоронних органів у здійсненні спільних заходів, що будуть забезпечувати ефективність боротьби з міжнародною злочинністю.

Деякі аспекти міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю у своїх роботах досліджували такі науковці як Виноградова О., Гавриш Т., Галенська Л., Пронюк Н., Тимченка Л., Зелінська М. та інші.

Що стосується поняття міжнародної злочинності, то слід зазначити, що для формулювання основних цілей Інтерполу його почали визначати як злочин або злочинну діяльність, яка виходить за межі кордонів держави, або у випадку скоєння певного кримінального правопорушення поза межами країни, відображається на інших країнах [1, с. 198].

Новий етап розвитку співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю можна вважати з затвердження Статуту ООН. Крім зазначеного Статуту, ці питання регулюються Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р., Декларацією про принципи міжнародного права 1970 р., а також було визначено принцип співробітництва держав.

Ще у середині XX ст., стосовно поняття міжнародної злочинності дав ґрунтовне роз'яснення Генеральний секретар Інтерполу, вказавши, що на сьогодні, майже усі злочини, передбачені загальним кримінальним правом, мають міжнародну поширеність, а тому, широко розповсюджений термін «міжнародна злочинність» не можна обмежуватись якоюсь специфічною категорією правопорушень, визначених у праві [2, с. 229].

Крім міжнародного нормативного регулювання, в національному законодавстві також є норми, присвячені цій проблемі. Так,

згідно зі ст. 542 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України), міжнародне співробітництво закріплюється як діяльність уповноважених органів під час кримінального провадження, що полягає у застосуванні необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків [3].

Хоча у КПК України для позначення правової допомоги у кримінальних справах використовується термін «міжнародна правова допомога», то у нормах міжнародного кримінального права можуть використовуватись інші поняття. Так, у назві Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року [4] вжито термін «взаємна допомога». У Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року [5] використовується поняття «взаємна правова допомога», аби акцентувати на обсяг поведінки суб'єктів міжнародного права та підкреслити потребу здійснення державами певного комплексу дій з метою забезпечення міжнародного співробітництва.

Норми міжнародного кримінального права визначають принципи міжнародного співробітництва із надання правової допомоги у даній сфері, направлені на боротьбу зі злочинністю. На думку Костенко М. потреба правового оформлення міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю спричинена характером міжнародних злочинів, що за своєю суттю є небезпечними не лише для окремих країн, а й для світової спільноти в цілому [6, с. 243].

Загалом міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю разом з його складовою — наданням правової допомоги — ґрунтується на принципах міжнародного кримінального права, що в свою чергу закріплені в конвенціях, договорах, пактах, деклараціях, а також в національному законодавстві окремих країн. Так, Зелінська Н. доречно зауважує, що необхідність протидії злочинності, яка все більше інтернаціоналізується, обумовлює потребу прийняття відповідних конвенцій, які передбачають спеціальні умови міжнародного співробітництва у протидії певним видам злочинності [7, с. 198].

Серед найбільш розповсюджених форм міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю слід виокремити такі:

1. Взаємна правова допомога та сприяння в кримінальних справах (урегульована нормами міжнародного і національного права узгоджену діяльність окремих держав із захисту інтересів особи, суспільства та держави).

2. Видача фізичних осіб, що вчинили кримінальні правопорушення, з метою притягнення їх до кримінальної відповідальності або виконання судового вироку.

3. Передача засуджених до позбавлення волі з метою відбування покарання у країні їхнього громадянства або постійного місця проживання.

4. Виконання доручень з міжнародного розслідування.

5. Взаємообмін оперативною, правовою або іншою інформацією.

6. Забезпечення прав і свобод громадян певної держави під час здійснення правосуддя в іншій державі.

7. Надання експертних та консультативних послуг, спеціальних науково-технічних засобів та здійснення іншої матеріально-технічної допомоги.

8. Підготовка кадрів, обмін досвідом роботи правоохоронних органів різних держав у боротьбі з міжнародною злочинністю.

9. Детальне вивчення та аналіз проблем злочинності та боротьби з нею, її прогнозування; участь в офіційних заходах та наукових конференціях, тематикою обговорення яких являються питання міжнародного співробітництва у попередженні злочинності.

Поряд з цим, слід зауважити, що дані заходи можуть здійснюватися як на підставі багатосторонніх міжнародних договорів з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні (наприклад, Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р. з Додатковим протоколом 1975 р. та Другим додатковим протоколом 1978 р. тощо), так і на основі багатосторонніх міжнародних договорів, що стосуються боротьби зі злочинами міжнародного характеру (наприклад, Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.; Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 р.; Конвенція про кіберзлочинність 2001 р. з Додатковим протоколом 2003 р.; Конвенція ООН проти корупції 2003 р., тощо). До того ж, остання група міжнародних договорів, беручи до уваги особливості злочинів міжнародного характеру, передбачає додаткові заходи співробітництва.

Отже, можна зробити висновок, що міжнародне співробітництво держав та неухильне додержання принципів міжнародного кримінального права вкрай необхідні для боротьби з міжнародною злочинністю та її попередження. З метою закріплення універсального та дієвого правового регулювання боротьби з міжнародними злочинами головною задачею є формування міжнародних стандартів на практиці окремих держав, поліпшення рівня співробітництва у наданні правової допомоги, узгодження роботи державних правоохоронних органів. Через наявність у міжнародних конвенціях норм, що ма-

ють загальний характер, можна говорити про те, що їх регулятивні можливості певним чином обмежені. А тому, дієве міжнародне співробітництво є можливим виключно у випадку взаємодії норм національного законодавства окремих держав з нормами міжнародного кримінального права. Зазначене питання є більш, ніж актуальним, бо на території нашої країни зараз вчиняються міжнародні злочини.

Використані джерела

1. Овсянский В. С. Интерпол (в вопросах и ответах). М., 2001 р. 198 с.
2. Криминальная юстиция: проблемы международного сотрудничества. М., 1994. 229 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv> (дата звернення 23.03.2023).
4. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789
6. Костенко Н. И. Международное уголовное право: современные теоретические проблемы. М.: Юрлитинформ, 2004. 448 с.
7. Зелінська Н. А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: монографія / Одеська національна юридична академія. Одеса: Юридична література, 2006. 568 с.

Мартишко І. П.

*студент 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Минькович-Слободяник О. В.*

УНІКАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ

Український конституціоналізм на даному етапі розвитку має вкрай вагомe значення, що зумовлене крахом авторитарних режимів у пострадянських країнах. Через це спостерігається певна суперечність між суспільством та державою у сучасних умовах конституційного розвитку України. З метою зменшення кількості тих чи інших неузгодженостей у конституційних положеннях, важливим є доктринальне підґрунтя його розвитку, в якості якого виступає сам конституціоналізм.

Проблеми та особливості українського конституціоналізму досліджували у своїх працях такі вчені як Бориславська О. М., Крусян А. Р., Савчин М. В., Шевчук С. В. та інші.

Важливим, по-перше, є вивчення самого поняття «конституціоналізм». Шевчук С. В. наголошує на тому, що конституціоналізм — це режим функціонування державної влади відповідно до Конституції, причому термін «конституція» у суспільстві, в якому існує конституційна держава (діяльність держави спрямовується тільки для забезпечення певних, нормативно визначених суспільних цілей згідно із загальновизнаними правовими принципами та нормами) розуміється у широкому сенсі — як Конституція, що заснована на ідеології конституціоналізму» [1]. Дана дефініція підкреслює те, що конституціоналізм неможливий без наявності конституційної держави. Про існування конституціоналізму слід казати не там, де існує Конституція як нормативний акт, а там, де існує так звана «фактична Конституція» — реальний стан суспільних відносин, що передбачає певні механізми організації влади. Саме тому конституціоналізм слід розглядати широко, не лише як позитивне право писаних Конституцій, але і як систему фундаментальних правових і політичних норм і практик, які є конститутивними щодо держави.

Отже, під конституціоналізмом слід розуміти політико-правову категорію, що опосередковує роль та місце Конституції України у правовій системі, суспільстві та державі, а також впливає на суспільні відносини. Іншими словами, конституціоналізм за своєю суттю — це перш за все верховенство Конституції України як Основного Закону.

У широкому значенні даний феномен є системою взаємовідносин між людиною, суспільством та державою, у яких дійсно втілюються права та свободи людини і громадянина, а органи державної влади обмежені конституційними засобами.

Конституціоналізм за своєю сутністю не обмежується впливом Конституції України на правову систему. Він характеризує вплив Конституції України на політику, економіку, духовну та соціальну сфери. А тому, конституціоналізм — це й конституційність внутрішньої та зовнішньої політики держави, конституційність політичної, економічної, соціальної та духовної систем.

Конституціоналізм виражає нормативні положення про основні засади конституційного ладу, права та свободи людини й громадянина, пряму демократію, організацію та здійснення державної влади й місцевого самоврядування, територіальний устрій держави та ін. Конституціоналізм за своїм змістовним наповненням опосередковує перш за все суверенітет народу та держави, визнає народ як єдине джерело влади.

Разом з тим, конституціоналізм — це й передбачена Конституцією України організація державної влади як певний порядок і здійснення її шляхом поділу на законодавчу, виконавчу та судову, а також встановлення певних меж, відомих як система стримувань і противаг [2, с. 135–136].

Сутність конституціоналізму становлять його принципи. До загальних принципів українського конституціоналізму слід віднести:

- принцип суверенітету Українського народу;
- принцип верховенства Конституції у правовій системі;
- принцип народовладдя;
- принцип пріоритету прав і свобод людини, їх реальності, охорони, непорушності, гарантованості;
- взаємної відповідальності держави і особи;
- принцип верховенства права у суспільстві та державі;
- принцип поділу публічної влади на державну владу та місцеве самоврядування;
- принцип поділу державної влади на три гілки: законодавчу, виконавчу і судову за наявності системи стримувань і противаг;
- відкритого громадянського суспільства.

Варто зазначити, що, якщо дані принципи містяться у джерелах права і поряд з цим реалізуються на практиці, можна казати про те, що у державі справді існує конституціоналізм.

Режим конституціоналізму не стоїть на одному місці, оскільки він завжди знаходиться у процесі переробки та змін. Крусян А. Р. тому і зазначає, що конституціоналізм ґрунтується на конституційних положеннях (статика), а конституційні правовідносини перетворюють його з теоретично-статичної догми на динамічну систему, на процес побудови конституційної держави та громадянського суспільства [3].

Що стосується саме принципів конституціоналізму, то слід звернути увагу, що на зміну старим принципам приходять нові, їх зміст повсякчас деталізується, доповнюється, уточнюється та трансформується з метою відповідності сучасним реаліям правової держави.

Безперервний розвиток принципів конституціоналізму ускладнює закріплення їх повного переліку в Основному Законі, оскільки однією з ознак даного нормативно-правового акту є його жорсткість, коли йдеться мова про внесення змін до нього. Через це існування у державі режиму конституціоналізму не пов'язане з наявністю або відсутністю Основного Закону, оскільки дані принципи можна побачити не виключно у тексті Конституції або у тексті нормативних актів, а у будь-яких джерелах права.

Дослідники, які не ототожнюють поняття «Основний Закон» і «Конституція», зазначають, що принципи конституціоналізму наявні у Конституції, але не завжди у нормах Основного Закону. Арановський К. В. підкреслює, що конституція — це комплекс норм, змістом

яких є принцип народного суверенітету; основні (фундаментальні) права і свободи людини; принцип законності (правомірності), який є обов'язковим для держави та інших суб'єктів; основи державного устрою... Основний Закон являє собою не стільки змістовне, скільки формальне поняття, яке дозволяє визначити місце і роль цього нормативного акту в системі національного правового регулювання. Під Основним Законом розуміється систематизований нормативний акт, що має вищу юридичну силу, з правовою базою для інших законів, комплексно врегульовує основні державно-правові відносини» [4].

Виходячи з цього, принципи конституціоналізму зафіксовані у чинному законодавстві роз'яснюються при офіційному тлумаченні норм Основного Закону у випадку, якщо певний принцип не закріплено у тексті буквально, але він впливає з його змісту. Питання постають, якщо у тексті Основного Закону наявні розбіжності у послідовному викладенні того чи іншого принципу.

Передусім доволі вагомим є фактичне існування конституційних принципів поряд з їх дійсним дотриманням. Перш за все, тут розуміється саме верховенство права та обмеження влади. Неухильне дотримання цих принципів свідчить про реальне існування конституціоналізму в його інституційному аспекті, а саме створенні системи організації влади, яка була б насправді «конституційною».

Отже, сучасний український конституціоналізм в цілому відповідає сучасним об'єктивним умовам розвитку нашої країни, а також завданням демократичних перетворень соціально-політичних інститутів. Конституційно-правова свобода як мета сучасного українського конституціоналізму є можливою виключно за умови існування громадянського суспільства через його здатність до обмеження публічної влади в інтересах людини з метою забезпечення свободи громадян. Український конституціоналізм має на меті забезпечити реалізацію та захист принципів конституціоналізму, що закріплені у конституційному законодавстві: верховенства права, демократії, конституційної законності пріоритету прав людини перед іншими соціальними цінностями та інтересами.

Використані джерела

1. Шевчук С. В. Основи конституційної юриспруденції. Київ: Український центр правничих студій, 2001. 302 с.
2. Погорілко Ф. В. Конституційне право України. Київ: Наукова думка, 1999. 373 с.
3. Крусян А. Р. Конституційні правовідносини у системі сучасного конституціоналізму в Україні. *Юридичний вісник*. 2007. № 1.
4. Арановський К. В. Государственное право зарубежных стран: учеб. пособ. М.: ФОРУМ — ИНФРА-М, 1999.

Мусиченко В. О.

*студент 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК І ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОБРОВІЛЬНОГО І ПРИМУСОВОГО ОСВІДУВАННЯ

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» № 2462-IX від 27.07.2022 стаття 241 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) [1] зазнала суттєвих редакційних змін. Зміни процесуального порядку проведення освідчування тягнуть за собою і зміни в тактиці проведення цієї слідчої дії, тому дана тема сьогодні є актуальною.

Освідчування — це слідча (розшукова) дія, яка полягає в тому, що слідчий, прокурор оглядає підозрюваного, свідка або потерпілого з метою виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу [2, с. 224]. Відповідно до вказаного визначення можемо вказати: по-перше, освідчування — це один із видів огляду, тільки тіла живої особи; по-друге, освідчування проводиться щодо учасників, які мають процесуальний статус підозрюваного, свідка або потерпілого; по-третє, мета освідчування — знайти на тілі сліди кримінального правопорушення або особливі прикмети; по-четверте, освідчування не проводиться, коли потрібна судово-медична експертиза (наприклад, коли потрібно встановити ступінь тяжкості тілесних ушкоджень).

Сьогодні законодавець чітко встановив юридичні підстави для проведення добровільного і примусового освідчування: для добровільного — це постанова дізнавача, слідчого або прокурора, а для примусового освідчування — виключно постанова прокурора.

У наукових джерелах неодноразово піднімалася проблема примусового освідчування щодо таких суб'єктів як свідок та потерпілий і пропонувалося виключити примус до таких суб'єктів [3, с. 71–76; 4, с. 60]. На нашу думку, треба виключити примус лише до такого учасника кримінального провадження як потерпілий. Свідок інколи набуває статусу підозрюваного пізніше, тому з метою збереження слідів кримінального правопорушення на його тілі, може проводитись примусове освідчування. А потерпілий — це особа, яка і так зазнала шкоди, то додаткові страждання, пов'язані з примусом, будуть зайвими,

адже примусовий огляд тіла такої особи може принижувати гідність особи.

Однак, на сьогодні в законодавстві чітко визначаються два види освідування до усіх перерахованих суб'єктів, тому при проведенні освідування потерпілого найголовніше так організувати проведення освідування, використовуючи тактико-психологічні прийоми, щоб потерпілий добровільно пройшов освідування. Наприклад, пояснити потерпілому, що результати цієї слідчої (розшукової) дії можуть стати ефективними доказами для розслідування кримінального правопорушення, вчиненого щодо нього, пояснити, що зафіксовані зображення, які можуть бути образливими для особи, будуть зберігатися в опечатаному вигляді і надаватимуться лише суду під час безпосереднього судового розгляду.

Зміни в процесуальному порядку освідування зумовлюють й іншу тактику проведення освідування цієї слідчої дії. Традиційно в криміналістиці розрізняють такі етапи проведення освідування: підготовчий етап, безпосередньо робочий етап та заключний етап. На першому етапі треба чітко встановити цілі освідування (чи виявлення особливих прикмет, чи слідів кримінального правопорушення). Встановлюється це на основі вже зібраних доказів, які є в справі (показання, фото-, відеоматеріали). Крім цього, слід визначити коло учасників. Освідування відповідно до ч.7 ст. 223 КПК України, проводиться за участю не менше двох понять. Слід підкреслити, що краще залучати понять тієї ж статі, що і освідувана особа, оскільки якщо освідування потребуватиме оголення особи, то закон чітко передбачає, що особи іншої статі не можуть бути присутніми, винятком є залучення лікаря. Підкреслимо, що в попередній редакції статті було зазначено наступне: «...за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується». В чинній редакції законодавець прибирає фразу «за згодою особи». Відповідно, якщо залучається лікар іншої статі з освідуваною особою її згода не потрібна. На нашу думку, це ще більш поглиблює проблему забезпечення прав людини під час проведення освідування, на яку й раніше звертали увагу науковці [3; 4]. Вважаємо, що і в сучасному суспільстві не для всіх людей лікар є «особою без статі», тому плануючи залучення лікаря, бажано, щоб він теж був однієї статі з освідуваним.

На підготовчому етапі слід враховувати і новели стосовно юридичних підстав для добровільного і примусового освідування, адже може виникати ситуація, коли слідчий або дізнавач винесли вмотивовану постанову, але освідуваний відмовився добровільно пройти освідування. В такому разі воно проводиться не може, бо примусово ця слідча дія проводиться виключно на підставі постанови прокурора. Щоб уникнути таких ситуацій слідчий має бути впевненим у добро-

вільності особи на проведення такої слідчої дії, а у разі будь-яких сумнівів, краще відразу звернутися до прокурора.

Робочий етап в освідуванні — це вже безпосередній етап огляду тіла особи. Освідкування — це досить складна слідча (розшукова) дія, в ній бере участь велика кількість осіб (можлива присутність захисника, законного представника, понятих, судово-медичного експерта, лікаря), тому перш за все потрібно роз'яснити права та обов'язки, порядок проведення цієї дії учасникам. Оскільки закон чітко передбачає, що при освідуванні не можуть бути порушеними честь та гідність особи, слід забезпечити в приміщенні, де проводиться ця слідча дія, тільки присутність осіб, які беруть участь у ній. Бажано зачинити двері та цим не допустити вільного або необережного входу інших осіб. Перед безпосереднім оглядом особі пропонується добровільно його пройти, а у випадку примусового освідкування пред'являється постанова прокурора. Навіть при примусовому проведенні освідкування не можна допускати приниження честі й гідності, а також дій небезпечних для життя і здоров'я особи. Примус допускається тільки в межах, необхідних для цілей освідкування (ч. 3 ст. 241 КПК України). Тактика безпосереднього огляду тіла залежить від цілей освідкування, від локалізації на тілі особливої прикмети або слідів кримінального правопорушення. Може освідуватись тільки частина тіла, а може і все тіло. Якщо треба встановити велику кількість слідів на різних частинах тіла, то треба обстежити все тіло зверху вниз, при тому обстежуються спочатку відкриті частини тіла, а потім закриті. Якщо це особлива прикмета (татуювання, родима пляма), вона детально описується і бажано її сфотографувати. Оскільки вказівка в законі «зображення, демонстрація яких може розглядатися як образлива» може оцінюватися так (як образлива для неї) тільки особою, яка підлягає освідуванню, саме вона має вирішувати питання стосовно того, які саме зображення мають бути опечатаними, зберігатись окремо і надаватись лише до суду під час судового розгляду. Тому в цьому плані має забезпечуватись взаємодія між слідчим і освідуваною особою.

На заключному етапі проведення освідкування складається протокол, в якому зазначаються дані про час, місце проведення, учасників освідкування, детально описується проведений огляд тіла особи, на якій частині тіла і які саме виявлені сліди кримінального правопорушення з детальним описом їх розмірів, кольору, стану, локалізації. В цьому велику допомогу може надавати судово-медичний експерт або лікар. Якщо це особлива прикмета, вона також детально описується з метою порівняння попередніх показань або інших даних про цю прикмету з виявленою та тілі освідуваного. В попередній редакції ст. 241 КПК України зазначалося, що копія протоколу освідуваній особі треба було надавати тільки при примусовому освідуванні. Сьогодні ж

в ч. 4 ст. 241 КПК України вказано про обов'язкове надання протоколу, незалежно від того, добровільно особа проходила освідування чи примусово. На наш погляд, це краще — особа має змогу в будь-якому випадку отримувати копію протоколу тієї слідчої дії, яка проводилася особисто щодо неї.

Підсумовуючи, зазначимо, що особливості тактики освідування прямо залежать від зміненого процесуального порядку його проведення. Однак процесуальний порядок, на нашу думку, незважаючи на зміни в КПК України, ще не в повній мірі удосконалений, не є таким, що повністю збалансовує права освідуваної особи і ефективність проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Використані джерела

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 04.05.2023).
2. Козаченко О. В., Мусиченко О. М. Основи кримінального процесуального права України : конспект лекцій. Миколаїв : МІП НУ «ОЮА», 2022. 367 с.
3. Кучинська О. П., Шиголь О. В. Гарантії прав особи при проведенні освідування: сучасний стан, актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 4. С. 54–62.
4. Маринів В. Правові засади освідування особи. *Вісник прокуратури*. 2003. № 12 (30). С. 71–76.
5. Ряшко О. В., Демків М. О., Корпан І. М. Освідування у кримінальному провадженні: суть та межі процесуального примусу. *Право і суспільство*. 2019. № 1. С. 159–164.

Нєживова Т. Ю.

*студентка 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Мущенко О. В.

*студентка 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Василяка О. К.*

ПОНЯТТЯ ЕЛЕКТРОСАМОКАТІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

XXI століття подарувало нам чисельні витвори розвитку мікромобільності, такі як: електросамокати та електровелосипеди, а також моноколеса, гіроскутери та сегвеї.

Пандемія COVID-19 лише прискорила процес популяризації пересування з використанням легких електрифікованих транспортних засобів. По-перше, прагнення та об'єктивна необхідність уникати скупчення людей, зокрема громадського транспорту. По-друге, уникнення автомобільних заторів, що добре знайомі жителям великих міст та не покращують якість життя. Таким чином власний легкий електротранспорт стає дієвим рішенням, що здатне подолати ряд нагальних проблем.

Тому важливо, для початку, визначити місце особи, що керує легким електротранспортом, в системі учасників дорожнього руху. Обов'язковість цього кроку обумовлена тим, що сам по собі гаджет, без участі людини не створює ніяких наслідків.

Згідно з п. 1.10 Правил дорожнього руху України (далі — ПДР України) учасник дорожнього руху — це особа, яка бере безпосередню участь у процесі руху на дорозі як пішохід, водій, пасажир, погонич тварин, велосипедист, а також особа, яка рухається в кріслі колісному. Розберемось чи підпадає особа, що керує, у нашому випадку, електросамокатом, під якусь з перерахованих категорій.

На перший погляд, така особа є водієм. Але відповідно до п. 1.10 ПДР України водій є особою, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії. Особа, яка навчає керуванню транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі; п. 1.10 ПДР. По-перше, для керування електросамокатами особа не потребує жодних документів: посвідчень, довідок, ліцензій, талонів і т. д. По-друге, такий спосіб пересування не передбачає інструктора на самому гаджеті. Тому робимо висновок, що учасник відносин, що керує таким видом електротранспорту, не є водієм.

Чи можна особу, що керує електросамокатом, прирівняти до пішохода? За положенням ПДР України пішохід — це особа, яка бере участь у дорожньому русі поза транспортними засобами і не виконує на дорозі будь-яку роботу. Також до цієї категорії учасників дорожнього руху прирівнюються особи, які рухаються в кріслах колісних без двигуна, ведуть велосипед, мопед, мотоцикл, везуть санки, візок, дитячу коляску чи крісло колісне. Саме поняття легкого електротранспорту, зокрема електросамокату, ще не фігурує. Тому наступним кроком спробуємо відповісти на запитання: «До якої категорії транспортного засобу можна віднести електросамокат?». Таким чином ми плануємо прирівняти електросамокат до автомобіля, мопеда чи велосипеда, що допоможе встановити його місце у системі в цілому — раз. Можна буде вести мову про регулювання руху осіб на

легкому електротранспорті, за допомогою вже діючих відповідних норм — два.

Транспортний засіб — пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів. Тобто електросамокат ми вважаємо таким, що є транспортним засобом.

Активне використання електросамокатів спричиняє, що їх водії порушують правила дорожнього руху та потрапляють в дорожньо-транспортні пригоди (ДТП), але не можна заявити, що вони кермували транспортними засобами і не несуть відповідальність за статтею 124 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУПАП) або статтею 286 Кримінального Кодексу (ККУ).

На законодавчому рівні наразі не встановлено правовий статус електросамокатів та, відповідно осіб, які керують ними. Однак, суди на сьогоднішній день визнають їх повноцінними учасниками дорожнього руху, тобто водіями транспортних засобів, яким заборонено пересуватись тротуарами, а також на них покладається обов'язок дотримуватись правил, які встановлені для проїзних частин. За порушення Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306, водії електросамокатів можуть бути притягнуті до адміністративної та кримінальної відповідальності, так і виплатити моральну і матеріальну шкоду на користь потерпілих від ДТП.

Одним із прикладів є обвинувальний вирок Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 19 квітня 2021 року у справі № 336/7734/20 щодо особи, яка керувала електросамокатом та завдала тілесних ушкоджень пішоходу. Похідним є рішення суду, а саме визнання особою винною у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого статтею 291 КК України.

На жаль, кількість дорожньо-транспортних пригод, рівень травматизму та летальні випадки в результаті пересування на е-транспортістають все вищі, через їх популяризацію. Через що необхідність врегулювання відносин з цими учасниками дорожнього руху стає все більш актуальною та обґрунтованою. Доказом цього може стати статистика, що була проведена некомерційною організацією охорони здоров'я Henry Ford Health System, що знаходиться у штаті Мічиган (США). За їх даними, з моменту більш-менш розвиненої роботи сервісів з оренди електросамокатів, було взято 2017 рік, рівень травматизації шиї та голови зріс. Такі травми стали становити 28 % від усіх звернень до закладів охорони здоров'я. Було визначено ряд найпоширеніших травм зазначених ділянок тіла в результаті використання е-транспорту: пошкодження внутрішніх органів, зокрема і черепно-мозкові травми — 32 %; струс мозку — 11 %; переломи — 8 %; забої та садна — 15 %; рвані рани — 25 %.

Підсумовуючи, можна сказати, що електротранспорт, що ми досліджуємо, це нова категорія, для якої треба вносити поправки до законодавства. У 2020 році Верховна Рада прийняла законопроект № 3023 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки окремих категорій учасників дорожнього руху (користувачів персонального легкого електротранспорту, велосипедистів та пішоходів)». Цей законопроект фактично прирівняв правовий статус електросамокатів до велосипедів, однак зважаючи на те, що законопроект прийнятий у першому читанні, його повинні були розглянути на другому, але фактично він «загублений» в процесі підготовки.

Використані джерела

1. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Про правила дорожнього руху: Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо організації дорожнього руху для осіб, які рухаються за допомогою портативних транспортних засобів на електричній тязі: Проект Закону. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68192
5. Обвинувальний вирок Шевченківського районного суду. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/94714965>

Осадча А. Д.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська Юридична академія»
Науковий керівник — ст. викладач Данильченко О. В.*

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах сьогодення все більшого значення набувають неюрисдикційні методи врегулювання спорів. Одним із таких є медіація, яка являє собою позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт шляхом переговорів [1].

Медіація застосовується для врегулювання сімейних, цивільних, трудових, господарських, адміністративних спорів. Дослідженнями в

сфері медіації займалися такі вчені як Ю. Розман, В. Землянський, Ю. Притика, О. Козляковський, Н. Мазаракі, Г. Єрьоменко.

Медіаційна процедура має багато переваг і в мирний час, але після початку збройної агресії Російської федерації, вона набуває все більшого значення. Зокрема завдяки можливості розвантаження судової системи, також деякі особливості її здійснення допомагають більш ефективно вирішувати спори.

Варто зазначити, що медіація не є здобутком нинішнього суспільства. Багато різних народів залучали третіх осіб для вирішення конфлікту. Вони вирізнялися своїми стійкими моральними якостями та базувалися на принципах неупередженості, незалежності та нейтральності [2].

Якщо уважно дослідити кількість справ та матеріалів, які щорічно надходять до місцевих та апеляційних судів України, то можна помітити тенденцію до зростання. Враховуючи зменшення штатного розміру суддів та їх недофінансування проблема перенавантаження судової системи набуває все більшого значення. Після початку повномасштабного вторгнення на територію нашої держави у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя було змінено територіальну підсудність близько 195 судів, яку було лише частково відновлено.

У свою чергу медіація надає можливість сторонам спору самостійно обирати спосіб та місце вирішення спорів. Завдяки ведення відкритого діалогу та пошуку такого рішення, що задовільнить вимоги обох сторін спору значно підвищується рівень добровільного виконання рішення без застосування примусу. Також це допомагає вирішити проблему затримки при виконання судових рішень, що ще більше ускладнюється військовими діями.

Співпраця сторін у медіаційній процедурі та спрямованість на пошук рішення, що відповідає потребам кожної із сторін робить медіацію набагато швидшим способом вирішення спорів ніж юрисдикційні. До іншої проблеми, яку на мою думку можливо вирішити посиленням позицій медіації, належить відсутність доступу до правосуддя значної кількості громадян, через велику кількість внутрішньо переміщених осіб та тих хто виїхав за межі країни.

Широке плумачення права на доступ до правосуддя та закріплення правового інституту медіації дозволяє з одного боку розвантажити судову систему, а з іншого базуючись на інтересах сторін протягом розумного строку вирішити спір та виконати угоду за результатами процедури, внаслідок чого буде досягнута мета правосуддя. Медіацію потрібно розглядати як допоміжний інститут правової системи, що покликаний утверджувати верховенство права та служити справедливості. [3].

Отже, медіація має значну кількість переваг для швидкого та оптимального вирішення спорів, що забезпечує добровільне виконання домовленостей досягнутих у результаті переговорів, а також розвантажує судову систему. В умовах війни поширення інституту медіації забезпечить можливість вирішення правових спорів для значної кількості населення. Варто відмітити, що медіація є більш м'яким способом вирішення спорів, так у випадку сімейної медіації врегулювання конфлікту шляхом медіаційної процедури є менш травмованим для дітей, тим паче з огляду на події сьогодення. Таким чином розвиток медіації як альтернативного способу вирішення спорів є доволі перспективними напрямком, який допомагає захищати права та інтереси сторін конфлікту. Для подальшого поширення цього інституту він потребує розширення нормативної бази її регулювання, забезпечення медіації більшої кількості кваліфікованих кадрів, а також підвищення обізнаності населення про переваги медіаційної процедури.

Використані джерела

1. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року (чинний). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
2. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у цивільно-правових відносинах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 143–145
3. Розвиток інституту медіації в умовах воєнного стану в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 3. С. 130–134.

Отбар Д.-К. Е.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — ст. викладач Данильченко О. В.*

УКЛАДАННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВІЙНИ

З 24 лютого 2022 року на території України йде повномасштабна війна. Саме 24 лютого на територію України вторглися ворожі війська Російської Федерації. У зв'язку з цим в Україні було введено воєнний стан. Це призвело до значних змін у суспільстві та державі загалом. На час воєнного стану держава розробила механізм реєстрації шлюбу для певних категорій осіб. Адже на сьогоднішній день кожен замислюється над своїм майбутнім та прагне реалізувати певні відносини.

На сьогоднішній день тему укладання та розірвання шлюбних стосунків в умовах воєнного стану досліджували такі вчені як: О. Ю. Би-

кової, О. А. Гавриленко, І. А. Ганчева, К. М. Глиняної, О. М. Калітенко, О. І. Сафончик, Л. Литвиненко, А. Кірсанов, С. Спектр, З. Ромовська та інші.

На сьогоднішній день дещо спрощена процедура укладання шлюбу, через введення воєнного положення на території України.

Взагалі дивлячись на поняття шлюбу та сім'ї Законодавець вважає ці поняття доволі складним явищем та виконує роль соціального осередку і є саме джерелом відтворення соціуму та продовження поколінь. Згідно зі статтею 21 сімейного кодексу України (далі — СК України), шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Відповідно до статті 36 СК України саме шлюб є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя [3].

Згідно зі статтею 34 Сімейного кодексу визначено, що нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою, реєстрація шлюбу через представника не допускається. Це залишилося незмінним у законодавстві навіть у період воєнного положення [3].

За звичайних умов правове регулювання процедури подачі заяви на реєстрацію шлюбу та порядок державної реєстрації відбувалося відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 01.07.2010 р. № 2398-VI. Згідно зі ст. 14 цього Закону встановлено, що чоловік та жінка особисто мають подати заяву до відповідного органу ДРАЦС, який вони обирають самостійно, за власним бажанням. Відповідному органу необхідно ознайомити майбутнє подружжя з умовами, правами та обов'язками реєстрації шлюбу [2].

Загалом державна реєстрація шлюбу проводиться після спливу одного місяця з дня подання заяви до ДРАЦС нареченими. Державна реєстрація шлюбу проводиться у день подання відповідної заяви або у будь-який інший день за бажанням наречених протягом одного місяця. Така процедура є дійсною і у випадку коли наречена вагітна, народження нею дитини та якщо є безпосередня загроза для життя нареченої або нареченого [2]. Та у зв'язку з введенням воєнного положення законодавець вирішив спростити процедуру укладання шлюбу для певних категорій населення. У зв'язку з цим Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 213 від 07.03.2022 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану» [1]. Ця постанова буде діяти до моменту скасування воєнного стану на території України. За прискореною процедурою сьогодні є можливість укласти реєстрацію шлюбу у день звернення до відповідного органу.

Процедура подання заяви до ДРАЦС може здійснюватися онлайн, завдяки розвитку технологій. Процедура здійснюється онлайн, окрім моменту письмової заяви майбутнього нареченого чи нареченої в ор-

ган державної реєстрації актів цивільного стану, також є можливість подання заяви дистанційно на веб-порталі «Звернення у сфері державної реєстрації актів цивільного стану». Дистанційно може відбуватися і реєстрація шлюбу, якщо не має можливості бути присутнім особисто.

Державна реєстрація шлюбу в умовах воєнного стану має наступні особливості: якщо один із наречених є військовослужбовцем, то відповідна реєстрація може проводитись без особистої присутності такого нареченого (нареченої). Водночас заява військовослужбовця щодо державної реєстрації шлюбу, яка й виступає підтвердженням факту надання ним згоди на шлюб, подається безпосередньому командиру, «яким засвідчується справжність підпису на відповідній заяві та забезпечується його передання до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, до якого подано особисто нареченим (нареченою) заяву про державну реєстрацію шлюбу» [1].

Та на жаль сьогодні доцільно говорити не лише про реєстрацію шлюбу, а й розірвання, тобто розлучення. Коли люди читають новини сьогодення, або ж самі знаходяться у проблематичному становищі, то на фоні стресу і виникають думки щодо розлучення. Кожна людина по-різному переживає стрес та реагує на стресову ситуацію загалом, люди починають замислюватися над своїм життям та визначати свої особисті пріоритети і це є однією з причин розлучення, бо люди менше думають за відносини ніж за самореалізацію та пріоритети життя.

Сімейним кодексом передбачено два шляхи розірвання шлюбу це — через органи державної реєстрації актів цивільного стану (далі — ДРАЦС) та суд. У першому випадку відповідно ст. 106–107 Сімейного кодексу України, коли подружжя не має спільних дітей та досягло згоди щодо розірвання шлюбних відносин, то таке розірвання шлюбу можливо через спільну письмову заяву до органу ДРАЦС з однієї з сторін в разі якщо один з подружжя за поважних причин не може з'явитися, або з двох сторін. У разі, якщо один з подружжя не може з'явитися для подання заяви, то інший може принести нотаріально засвідчену заяву від нього.

Відповідно до ст. 109–112 Сімейного Кодексу України, якщо подружжя має неповнолітніх дітей, або ж один з подружжя відмовляється під подання заяви про розірвання шлюбу, то у такому випадку шлюб може бути розірваний у судовому порядку. Якщо шлюб розірвано відповідно судовому порядку, то шлюб припиняється у день набрання чинності рішення суду про розірвання шлюбу. Якщо розірвання шлюбу здійснюється в судовому порядку, свідоцтво про розірвання шлюбу не видається, а підставою є судові рішення, яке надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення для внесення відомостей до Державного

реєстру актів цивільного стану громадян та проставлення відмітки в актовому записі про шлюб [3].

У разі, якщо шлюб було розірвано у відділах ДРАЦС, такий шлюб перестає існувати у день занесення даних до Державного реєстру актів цивільного стану громадян. Заявникам видається Свідцтво про розірвання шлюбу.

Отже, на сьогоднішній день тема укладання та розірвання шлюбу в умовах воєнного стану є дуже актуальною, бо кожна людина наразі може опинитися у будь-якому становищі, бо невідомо що буде завтра. Тому полегшення та прискорення умов укладання і розірвання шлюбу є великим кроком, який полегшує особам створити сім'ю, новий осередок суспільства.

Можливість розірвання шлюбу є проявом свободи, тому в умовах війни важливим є врахування життєвих обставин кожної особи, бо можуть з'являтися різні життєві проблеми.

Використані джерела

1. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 213 / База даних «Законодавство України»; Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/213-2022-%D0%BF> (дата звернення: 18.05.2023).
2. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI / База даних «Законодавство України»; Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2398-17> (дата звернення: 18.05.2023).
3. Сімейний кодекс України : Закон від 10.01.2002 № 2947-III / База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2947-14> (дата звернення: 18.05.2023)

Радукан С. С.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Василяка О. К.*

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ

Забезпечення прав людини на свободу, честь і гідність — це одна з головних місій сучасного правосуддя. Стаття 3 Конституції України закріплює ці соціальні цінності як найвищу мету суспільства [1]. Щоб забезпечити захист цих цінностей від кримінальних посягань, укра-

їнський законодавець передбачив у Кримінальному кодексі розділ, який містить статті про злочини, що порушують волю, честь і гідність особи. Такі діяння мають велике суспільне значення, оскільки вони не тільки наносять шкоду конкретній особі, але й підривають довіру суспільства до правосуддя та державних інституцій. У цьому контексті важливо дотримуватись принципів справедливості та правової держави, аби забезпечити захист прав і свобод кожної людини.

Родовими об'єктами кримінальних правопорушень, що розглядаються є воля, гідність та честь особи. Воля — це свобода людини, яка залежить від умов її існування. Гідність — це абсолютна цінність, яку не можна позбавити людини, і яка залежить як від самооцінки, так і від суспільної оцінки. Честь — це сукупність морально-етичних характеристик людини, які відображають її сутність під різними кутами соціальної адаптації. Обезчестити людину означає позбавити її честі, яка є суб'єктивною категорією і залежить від індивідуальної оцінки.

Із погляду об'єктивної сторони кримінальних правопорушень, які стосуються волі, честі та гідності людини, вони зазвичай вчиняються шляхом активної поведінки, тобто дій. Для деяких злочинів є обов'язковою характеристикою спосіб вчинення (наприклад, використання обману, шантажу або вразливого стану потерпілої особи згідно зі ст. 149 КК), або місце вчинення (наприклад, психіатричний заклад згідно зі ст. 151 КК) [2].

Щодо суб'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень, їх можуть вчинити лише з прямим умислом. Для деяких кримінальних правопорушень обов'язковою характеристикою вчинення є мотив (наприклад, корисливий або інший особистий мотив згідно зі ст. 148 КК) або мета (отримання прибутку згідно зі ст. 150 КК) [2].

Загалом, фізична особа, яка досягла 16-річного віку, є суб'єктом кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності людини. Однак, за вчинення злочину, передбаченого ст. 147 КК (захоплення заручників), відповідальність може настати з 14 років. Також деякі з групи злочинів можуть бути вчинені лише спеціальним суб'єктом (наприклад, статті 150—1, 151 КК) [2].

Аналізуючи матеріали кримінальних проваджень та спеціальної літератури, можна встановити головні причини злочинів проти волі, честі та гідності особи. Ці причини можна класифікувати на соціально-економічні, суспільно-політичні, морально-психологічні, медичні, правові та організаційно-управлінські.

До соціально-економічних причин належать постійна економічна криза в Україні, безробіття, бідність та значне соціальне нерівність.

Серед суспільно-політичних причин можна виділити агресію Російської Федерації проти України, прояви сепаратизму та відчуження влади від народу.

Морально-психологічні причини включають деформацію суспільної моралі, девальвацію загальнолюдських цінностей, прагнення до збагачення будь-якою ціною та зневажливе ставлення до прав і свобод інших осіб.

Медичні причини пов'язані зі зростанням кількості людей з психічними розладами, а також збільшенням числа хворих на алкоголізм та наркоманію.

Правові причини включають недоліки кримінального законодавства та інших законодавчих актів, що регулюють відповідальність за злочини проти волі, честі та гідності особи.

Організаційно-управлінські причини пов'язані з перевантаженням судів та правоохоронних органів, низьким рівнем професіоналізму деяких правоохоронців та суддів, недостатнім рівнем розкриття злочинності [3, с. 375].

Отже, можна стверджувати, що злочини проти волі, честі та гідності особи є результатом взаємодії численних факторів, які можна класифікувати на соціально-економічні, суспільно-політичні, морально-психологічні, медичні, правові та організаційно-управлінські. Ці фактори включають такі проблеми, як економічну кризу, безробіття та бідність, агресію Російської Федерації, деформацію суспільної моралі та девальвацію загальнолюдських цінностей, зростання кількості людей із психічними розладами, недоліки кримінального законодавства та організаційно-управлінські проблеми в системі правоохоронних органів та судів.

Таким чином, щоб запобігти злочинам проти волі, честі та гідності особи, необхідно розв'язати ці багатоаспектні проблеми. Це може бути досягнуто шляхом ефективної роботи правоохоронних органів, поліпшення соціально-економічної ситуації в країні, покращення стану медичної допомоги та збільшення уваги до моральної та етичної освіти в суспільстві. Лише тоді можна очікувати вагомих результатів у боротьбі з злочинністю проти волі, честі та гідності особи.

Для запобігання злочинам проти волі, честі та гідності особи існує система суб'єктів запобіжного впливу, яка складається з державних органів, службових осіб, громадських організацій, соціальних груп та окремих фізичних осіб. Їх діяльність спрямована на виявлення, усунення та нейтралізацію причин і умов, що обумовлюють існування та відтворення злочинів проти волі, честі та гідності особи, а також профілактичний вплив на осіб, які потенційно схильні до вчинення таких злочинів.

Аналіз показав, що суб'єкти запобігання вказаним посяганням досить різноманітні. У загальному контексті запобігання таким діянням слід звернути увагу на суб'єктів загальної компетенції, такі як законодавчі органи влади, які формують законодавчу основу у сфері запобі-

гання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи, затверджують програми протидії торгівлі людьми, домашньому насильству та насильству за ознакою статі, контролюють та координують їх виконання, здійснюють управлінські функції щодо запобігання злочинам проти волі, честі та гідності особи, організовують і координують роботу відповідних суб'єктів системи запобігання. До них належать Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші центральні і місцеві органи виконавчої влади [3, с. 378].

До спеціалізованих суб'єктів запобігання злочинам проти волі, честі та гідності особи відносять Національну поліцію України, Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, органи охорони державного кордону, судові органи, громадські організації, та заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми.

Отже, кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності людини є серйозною проблемою в сучасному світі. Ці злочини можуть мати різноманітні форми, такі як торгівля людьми, сексуальна експлуатація, насильство в сім'ї, зґвалтування та інші. Для запобігання цим злочинам і захисту прав потенційних жертв необхідно мати ефективну систему спеціалізованих суб'єктів, таких як поліція, судові органи, органи охорони державного кордону та громадські організації. Окрім цього, важливо проводити просвітницьку роботу серед громадськості та підвищувати свідомість людей про ці злочини. Тільки спільними зусиллями можна боротися з кримінальними правопорушеннями проти волі, честі та гідності та забезпечити захист прав людини.

Використані джерела

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text)
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Андрушко А. В. Злочини проти волі, честі та гідності особи (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): дис. ... доктора юридичних наук: спеціальність 12.00.08 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2021.

Рибалко С. В.

*студент 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Мазіна О. О.*

МЕДІАЦІЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що альтернативні способи вирішення спорів, завжди набагато бажаніші для судової системи, ніж проведення судового розгляду. На те є дві причини: по-перше, на здійснення всіх стадій судового процесу з будь-якої цивільної справи витрачаються великі кошти з бюджету суб'єкта чи держави, ніж на проведення процедури медіації, по-друге, цей спосіб вирішення цивільних суперечок значно розвантажує судову систему, звільняючи суд від зайвої роботи, завдяки чому може сфокусуватися на вирішенні інших справ.

За своєю суттю медіація є механізмом альтернативного вирішення спору. Найчастіше його учасники мають на меті збереження взаємовідносин і вибирають медіацію як менш руйнівний спосіб вирішення конфліктної ситуації. Цьому сприяє нейтральна третя сторона у вигляді медіатора, що забезпечує конфіденційність обговорення та вирішення питань, що виникають у процесі примирення. Таким чином, суттєвою особливістю процедури медіації у цивільному процесі є збереження та структурування відносин між сторонами.

Загалом відповідно до ст. 1 Закону України «Про медіацію»: *Медіація* — це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [1].

Цивільним процесуальним кодексом України передбачено, що у разі якщо під час підготовчого судового засідання сторони домовляться провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, суд може оголосити перерву. Також суд зобов'язаний зупинити провадження у справі, у разі звернення обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації. Якщо за результатами процедури буде досягнуто згоди, суд поверне позивачу 60 % сплаченого судового збору [2].

Медіація відповідає потребам не лише правової системи, оскільки сприяє зменшенню кількості судових справ та скороченню витрат на їх розгляд, але й дає можливість позивачу та відповідачу з урахуванням їх інтересів дійти прийняттого рішення, дозволяє сторонам контролювати процедуру розгляду спору та його підсумки.

Роль посередника може полягати у кількох аспектах вирішення спору. Наприклад, медіатор створює приватне та конструктивне середовище для проведення переговорів, сприяє та спрямовує обговорення, регулює поведінку сторін та дає роз'яснення та правильну юридичну оцінку тим чи іншим доводам, намагається нівелювати перешкоди, що виникають на шляху до вирішення спору.

Якщо сторони погоджуються на вирішення спору процедурою медіації, тоді настає етап підготовки, який включає в себе встановлення дати, місця та часу проведення медіації, призначення медіатора, розсилку повідомлень учасникам медіації. Після визначення представників сторін кожна з них дає згоду на виключно конфіденційне проведення даної процедури. Також варто враховувати, що адвокати за бажанням сторін також можуть брати участь у процесі медіації.

У процес медіації входить: відкриття засідання під головуванням медіатора, у присутності та під контролем якого кожна сторона викладе свою позицію у спорі, проведення закритого засідання між сторонами та медіатором, подальші засідання відбуваються лише у тому випадку, якщо медіатор буде впевнений, що вони можуть бути корисними для вирішення будь-яких питань або уточнення будь-яких деталей. Якщо домовленості було досягнуто, то складається та підписується документ, в якому будуть викладені умови укладання угоди.

Актуалізація процесу медіації в Україні обумовлена тим, що результати медіаційного процесу задовольняють інтереси кожної зі сторін. Учасники цивільного процесу все частіше звертаються до допомоги медіаторів для вирішення конфліктних ситуацій. За статистикою, у 80 % випадків медіатор успішно вирішує суперечки, а добровільність виконання таких рішень у два рази вища, ніж рішень судових. Таким чином, за довгий час існування інституту медіації він зарекомендував себе як ефективне вирішення конфліктів між людьми.

Можна виділити декілька факторів ефективності медіації:

По-перше, медіація здатна привести сторони до найвірнішого, прийнятного, альтернативного варіанта закінчення конфліктних подій. У ході судового розгляду суддя приймає рішення на підставі норми закону, тоді як унікальною особливістю медіації є те, що при пошуку рішення приймаються всілякі методи, в основі яких не лише закони, а й здоровий глузд.

Дивно, але в результаті у виграшній ситуації нерідко виявляються всі сторони конфлікту, хоча це можна вважати парадоксом. Важливим аспектом медіації є задоволення інтересів кожної із сторін процесу. Ще раз зазначимо, що в порівнянні з традиційним судочинством, медіація відрізняється цілим рядом позитивних особливостей. Медіатор може працювати незалежно від сфери конкретного питання,

вирішувати будь-які види конфліктів, виходячи не зі своїх законних інтересів, а з інтересів аргументуючих, що захищають свої моральні, економічні, політичні, сімейні погляди, виходячи з принципів етики, традицій та особистого досвіду присутніх.

По-друге, медіація високоефективна. Спір вирішується у короткій проміжок часу, процес характеризується меншими витратами.

Безсумнівно, володіючи диспозитивним і гнучким характером, медіація як спосіб вирішення спорів та конфліктів не тільки здатна зберегти дружні або ділові відносини між учасниками спору, але й легітимно врегулювати проблему, що виникла між позивачем і відповідачем.

Не можна не відзначити й антикорупційний потенціал медіації, оскільки медіатору немає сенсу будь-кого переконувати у правоті опонента.

Базовою відмінністю медіації від інших способів вирішення конфліктів є те, що в процесі вирішення спору немає правої чи винної сторони. Головна мета даної процедури полягає у знаходженні компромісного взаємовигідного рішення.

Однак слід зазначити, що в Україні не вживаються достатні заходи для стимулювання використання сторонами медіаційних процедур. По-перше, громадяни не знають про медіацію та її можливості, не мають досвіду роботи з нею.

По-друге, медіаційні процедури здебільшого є платними для сторін. Ми вважаємо, що повне звільнення від оплати витрат на медіацію сприятиме її активному використанню сторонами. Для цього доцільно створити за рахунок коштів державного бюджету незалежну службу судових медіаторів, до компетенції яких включити проведення примирних процедур у цивільних, кримінальних та інших категоріях справ [3].

Підсумовуючи усе вищезазначене ми можемо зробити висновки, що медіація у цивільному процесі може бути ефективним та перспективним методом вирішення спорів. Цей метод дозволяє сторонам знайти компроміс та мирне рішення, яке задовольняє інтереси обох сторін. Порівняно з традиційним судовим процесом, медіація є більш швидким, менш витратним та може принести більш справедливий результат для сторін. Тому, використання медіації у цивільному процесі має великий потенціал і повинно бути розглянуте як важливий інструмент у сучасній системі правосуддя.

Використані джерела

1. Про медіацію: Закон України № 1875-IX від 16.11.2021 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

2. Цивільний процесуальний кодекс № 1618-IV від 18.03.2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40—41, 42. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
3. Мамницький В. Ю., Белей О. В., Дулепа В. П. Медіація в цивільному процесі: перспективи запровадження в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 59—63.

Синиченко К. О.

*студентка 2 курсу Миколаївського юридичного фахового коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Дудукіна А. О.*

ВПРОВАДЖЕННЯ ФІТНЕСУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Спорт, як аспект загальної культури, багато в чому визначає поведінку людини на роботі, у навчанні, вдома та спілкуванні. Розвиток фізичної культури і спорту є однією з найважливіших складових сильної соціальної політики, яка забезпечує реальне втілення гуманістичних ідеалів, цінностей і норм.

У наш час спорт все більше стає частиною життя людей. Поглиблене вивчення фізіології людини дає теоретичну основу для занять фізичними вправами.

Останнім часом у стінах вищих закладів освіти все частіше запроваджуються фітнес-технології, котрі підвищують інтерес студентів до навчання та позанавчальної мотивації до занять фізичною культурою. Акцентується увага на вимогах вивчення фітнес-технологій та особливостях планування навчальних занять. На основі аналізу науково-методичної літератури в галузі фізичної культури та здоров'я встановлено, що розробка та застосування сучасних фітнес-технологій можуть бути ефективними у вирішенні проблеми підвищення фізичної активності, оздоровлення та інтеграції цих технологій серед студентів є перспективним напрямком для вдосконалення. У ході дослідження було показано, що заняття з використанням фітнес-технологій підвищують інтерес до занять фізкультурою, музичний супровід покращує емоційний фон занять і настроїв, тренує основні життєво важливі рухові навички та можливості для самостійного виконання фізичних вправ. Результати дослідження свідчать про можливість практичного застосування розроблених інноваційних занять і комплексів вправ у сучасному процесі фізичної культури.

Аеробіка. Аеробні вправи характеризуються фізичними вправами під музичний супровід. Основними вправами аеробіки є різні види ходьби, бігу, підстрибування і стрибків, ударів ногами, присідань і випадів. Ці вправи використовуються в поєднанні з рухами рук, поворотами, для надання цілісного впливу на організм людини, яка займається аеробікою.

За напрямком різні види аеробіки діляться на такі категорії: I-аеробна витривалість;

II-силова витривалість і м'язова сила, корекція фігури; III-Координаційні та музично-ритмічні навички [1, с. 7; 2, с. 25].

Степ-аеробіка. Тренування на спеціальних платформах висотою 10–30 см. Навантаження коректуються обраною висотою платформи, темпом і складністю рухів, кількістю стрибків, використанням різного роду обтяжень: гантелі, пояси, накладки. Використовується до 250 способів підйому на платформу в поєднанні з різними варіантами та комбінаціями, кількість способів значно збільшується при тренуванні на двох степ-платформах одночасно. [1, с. 27; 2, с. 28].

Аквааеробіка. Різноманітні фізичні вправи виконуються у воді з використанням спеціального обладнання (водні гантелі, обладнання для підвищення опору води, крути або жилети для покращення водної рівноваги). Водне середовище забезпечує природний масаж тіла, покращує кровообіг і знімає навантаження з хребта [1, с. 28].

Слайд-аеробіка. Тренування на спеціальних килимках площею 183 x 61 см із плоскою еластичною поверхнею, що забезпечує оптимальну опірність при ковзанні. Під час заняття на взуття надівають спеціальні бахали, які дозволяють виконувати вправи, що імітують рух лижника або ролера [1, с. 27; 2, с. 28].

Пілатес — один із найбезпечніших видів тренування, ніякі інші вправи не мають такого ж м'якого впливу на тіло, одночасно тренуючи його. Тренування настільки безпечне, що її використовують для відновної терапії після травм, вона також допомагає покращити контроль над тілом, перетворюючи його на гармонійне ціле [3, с. 1].

Основні принципи:

Релаксація. Допомагає підготувати тіло до подальших тренувань і знімає напругу і стрес як фізично, так і розумово.

Концентрація. Цей принцип полягає в тому, що тіло створюється розумом. Вміння концентрувати думку на тій частині тіла, над якою йде робота, допомагає досягти максимального ефекту.

Вирівнювання. Принцип полягає в тому, що тіло створюється розумом. Уміння зосередитися на тій частині тіла, яка виконується, допомагає досягти максимальних результатів. Під час занять пілатесом слід звертати увагу на правильне взаємне розташування різних час-

тин тіла, особливо суглобів. Постійно коригуючи тіло та формуючи гарну поставу, забезпечується безпека тіла під час занять.

Центрування. У науковій термінології це прямі та поперечні м'язи живота. Саме з цієї зони бере початок енергія.

Дихання. Необхідно навчитися робити вдих на спині в районі малих ребер. Це не повинно розширювати грудну клітку і живіт, а повинно зосереджуватися на заповненні нижньої частини легенів.

Плавність виконання. Всі вправи виконуються в повільному темпі, але без зупинки, без фіксації. При цьому постійно підтримується велика напруга м'язів. Рух плавно протікає до сильного центру.

Витривалість. Поступово займаючись пілатесом, ви помітите, наскільки зростає ваша витривалість. Зміцнення глибоких м'язів тулуба дозволить вам з легкістю справлятися з будь-якою діяльністю, так як ви перестанете витратити енергію на зайві навантаження і марні рухи, м'язи почнуть працювати за своєю природною програмою.

Координація. Уміння зосереджувати увагу нерозривно пов'язані з здатністю координувати свої дії [2, с. 36].

Високий ступінь оздоровчої ефективності аеробних та аеробно-силових тренувань, фітнесу, зацікавленість більшості студентів ними, свідчить про доцільність їх використання в ході організації фізкультурно-оздоровчих заходів зі студентами вищої освіти. Новітні технології в організації навчальної та виховної роботи можуть не тільки підвищити ефективність навчального процесу, але й посилити мотивацію до занять з фізичного виховання, бажання вести здоровий спосіб життя, фізично розвиватись та вдосконалюватись.

Реалізація занять фітнесом спрямовується на формування здоров'я. Вплив фітнесу на організм людини надзвичайно великий. Існує багато напрямів

фітнесу, які дають змогу обрати для себе той вид діяльності, якій їй до вподоби.

Використані джерела

1. Череповська О. А., Палагнюк Т. В. Аеробіка: методичні вказівки до проведення занять з танцювальної аеробіки зі студентками I-II курсів ВНЗ. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. 40 с.
2. Воловик Н. І. Сучасні програми оздоровчого фітнесу : навчальний посібник. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 48 с.

Скляренко К. Н.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ВИКРИТТЯ ОСІБ, ЩО ДАЮТЬ НЕПРАВДИВІ ПОКАЗАННЯ

У кримінальному процесі для реалізації принципу справедливості необхідно встановити у справі істину. Відповідно до статті 2 Кримінальний процесуальний кодекс передбачає, що встановити істину — це притягнути до кримінальної відповідальності кожного хто вчинив кримінальне правопорушення, та не допустити щоб невинний поніс покарання [1]. Встановити істину у справі можливо лише на основі певних фактичних даних, тобто доказів. Одним з найпоширеніших та основних джерел отримання доказів є допит підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого та свідків.

Проблемним є питання чи можна вважати такі докази достовірним джерелом при прийнятті рішення та коли не можна через те, що вони не відповідають реальним подіям через помилку або обман особи яку допитують. Визначити помилки або неправду у показаннях лише за ознаками дуже важко через те, що частина показань може містити неправду, а частина помилки.

Доказати прямий намір неправдивості поданих показань дуже важко через те, що жодна особа не визнає, що спеціально надавала неправдиві показання, а просто буде посилатися на те, що погано пам'ятає певні події або слідчий чи дізнавач неправильно їх зрозуміли чи записали.

У науці криміналістики є декілька основних поглядів на визначення сутності тактичного прийому. Один з них це визначення тактичних прийомів як певну наукову рекомендацію, а інший як певну лінію чи спосіб поведінки.

До ознак тактичного прийому відносять раціональність і ефективність способу його застосування, тобто для різних випадків має бути використано не будь який, а найбільш доцільний прийом. Нажаль це не відокремлює тактичний прийом від інших способів дії. Відокремлення тактичного прийому відбувається за допомогою його психологічної сутності.

Реалізація тактичних прийомів передбачає його психологічну спрямованість яка пов'язана з розкриттям неправдивих показань, відтворенням події яка трапилася у точності, взаємодією між слідчим та особою яку він допитує.

Також визначення поняття тактичних прийомів передбачає врахування ознаки ситуаційної зумовленості, тобто коли слідча ситуація

наносить значний вплив на обрання та відповідність застосування тактичних прийомів у певних умовах. Тобто тактичний прийом являє собою певний спосіб виконання процесуальної дії, який спрямований на отримання певного результату, є найраціональнішим та найефективнішим у деяких випадках та заснований на психологічному механізмі його реалізації [2, с. 2–3].

Однією з проблем у криміналістичній тактиці є визначення взаємного зв'язку і відмежування тактичних прийомів від процесуального порядку провадження слідчих та судових дій. Прихильники першої теорії вважають, що у законодавстві можуть міститися такі прийоми і не зважаючи на те, що вони стануть нормою закону, вони не втратять свого криміналістичного змісту. Прихильники ж другої теорії вважають, що у Кримінально процесуальному кодексі не може міститися жодних тактичних прийомів чи рекомендацій.

Деякі вчені відносять до тактичних прийомів роз'яснення негативних наслідків через відмову давати показання, використання протиріч між співучасниками кримінальних правопорушень, використання конкретизуючих запитань, приховування поінформованості або створення уявлення про інформованість слідчого від осіб яких він допитує та багато інших.

До найпоширеніших тактичних прийомів відносять встановлення психологічного контакту, викладання показань у формі вільної розповіді, постановку запитань, створення напруги, використання різних темпів допиту, спостереження за поведінкою особи та його реакцією [4, с. 164].

Встановлення психологічного контакту проводиться за допомогою використання психологічних даних, логіки та інших наук. Встановити такий контакт можливо за допомогою проявлення інтересу до іншої особи, усмішки, бути хорошим слухачем та дати особі відчуття своєї важливості. Такий контакт встановлюється частіше за все під час бесіди, а слідчий повинен продумати та змодельовати свою поведінку перед допитом [3, с. 3].

Викладання показань у формі вільної розповіді представляє собою певний тактичний прийом, який настає після успіху у встановленні психологічного контакту. Використання такого прийому допомагає слідчому вивчити особу, встановити рівень інформації якою володіє допитуваний щодо обставин справи та отримати нові факти, які були невідомі. Під час такого тактичного прийому потрібно використовувати звуко чи відеозапис, не рекомендується заносити показання до протоколу у момент розповіді допитуваного та переривати його. Інформація до протоколу у такому разі заноситься одразу після допиту [4, с. 171].

Постановка запитань являє собою можливість слідчого з'ясувати певні неточності чи прогалини у показаннях. Відповідно до змісту та

мети такі запитання поділяють на основні, які спрямовані для встановлення предмету вчинення кримінального правопорушення та відомостей справи по суті, додаткові, які встановлюють фактичні обставини, що не були розкриті під час викладання показань у формі вільної розповіді, нагадуючи, тобто ті, що викликають асоціації чи відтворюють обставини у пам'яті, які не були встановлені, конкретизуючи, тобто такі, що детально встановлюють окремі обставини справи та контрольні, такі, що перевіряють об'єктивність наданих показань за допомогою зіставлення отриманих фактів по справі [4, с. 172].

Якщо допитувана особа відмовляється від дачі показань, обманює або дає неправдиві свідчення, слідчий може за допомогою використання доказів або певної інформації ввести допитуваного у стан емоційної напруги.

Використання різних темпів допиту може викликати напругу у спілкуванні, зменшити кількість неправдивих показань, які надає допитуваний, а також позбавляє осіб, що підлягають допиту, можливості обдумати свої показання та поведінку [4, с. 174].

Спостереження за поведінкою особи та її реакцією це тактичний прийом, який допомагає виявити недостовірність, перекознення або брехню у показаннях допитуваної особи. Слідчий повинен слідкувати не лише за реакцією допитуваного, а і за своєю мімікою чи жестами, щоб не видати свій успіх чи промах, усмішкою або смутком.

Узагальнивши все зазначене, можна прийти до таких висновків, що джерелом тактичних прийомів, їх поняття, сутність та ознаки, досліджує наука криміналістика та закріплює свої результати у вигляді тактичних рекомендацій. Алгоритм створення тактичного прийому може бути різний, як і використання кожного тактичного прийому відповідно до ситуації та допитуваної особи.

Використані джерела

1. Кримінально процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI / Верховна Рада України.
2. Давченко Т. Тактика допиту у кримінальних провадженнях доведення до банкрутства (ст. 219 КК України): *Підприємництво, господарство і право, криміналістика*: навчальний посібник. 2020. С. 2–3.
3. Єфімов М. М. Особливості встановлення психологічного контакту при проведенні допиту під час розслідування злочинів проти моральності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. С. 3.
4. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ, 2006. С. 160–180.

Скляренко К. Н.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Фасій Б. В.*

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ОТРИМАННЯ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ПОШКОДЖЕНЕ ЧИ ЗРУЙНОВАНЕ МАЙНО В УМОВАХ ВІЙНИ

Стаття 310 Цивільного кодексу України визначає, що будь яка фізична особа має право на місце проживання та на його вільний вибір чи зміну. Відповідно ж до ст. 311 ЦК України житло фізичної особи є недоторканим, а проникнення до житла може проводитись лише за рішенням суду.

Країна агресор Росія використовуючи активні артилерійські та ракетні обстріли, недотримуючись усіх положень про закони війни активно знищує не тільки об'єкти військової інфраструктури, а й масивно руйнує житловий фонд Українських міст. Найбільше страждають міста які знаходяться біля лінії фронту, тисячі людей втратили свої домівки та були вимушені евакуюватись.

Джерела компенсації пошкодженого чи зруйнованого майна є досить різноманітними, але для отримання компенсації потрібно притримуватись деяких правил. Відповідно до Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» отримати компенсацію за пошкоджене чи знищене майно має право будь яка фізична особа, яка має українське громадянство, є власником такого майна або замовником будівництва, власником спеціального майнового права на неподільні житлові об'єкти незавершеного будівництва, членом житлово-будівельних кооперативів, які викупили квартиру або спадкоємцем осіб які були власниками чи членом житлового кооперативу [1].

Пріоритетне право на отримання компенсації за знищене чи пошкоджене майно мають учасники бойових дій, особи з інвалідністю, яка було отримана внаслідок бойових дій, громадяни, які були призвані на військову службу під час мобілізації, особи з інвалідністю першого та другого ступеню, багатодітні сім'ї, батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу, прийомні батьки, патронатні вихователі, діти сироти та діти позбавлені батьківського піклування, а також опікуни чи піклувальники [2].

У випадках пошкодження чи знищення майна необхідно за можливості викликати представників Національної поліції України та Державної служби з надзвичайних ситуацій, які допоможуть та офіційно зафіксують шкоду яку було завдано. Також можна самостійно зафіксувати завдану шкоду та стан майна за допомогою фото та відеозйомки [3, с. 2].

Для отримання компенсації необхідно скласти заяву про надання такої компенсації за знищені чи пошкоджені об'єкти нерухомого майна та подати її до Комісії з розгляду питань щодо надання такої компенсації на відповідній території. Заяву можна подати протягом дії воєнного стану та протягом одного року після його припинення чи скасування на території де знаходиться майно. Подаватися така заява може в електронному форматі через Єдиний державний портал електронних послуг або у письмовому форматі через центр надання адміністративних послуг, нотаріуса чи органу соціального захисту населення. До заяви додаються копія договору чи іншого документу, який підтверджує придбання, інвестування чи фінансування об'єкта, копія свідоцтва про спадщину у разі подання заяви спадкоємцем, матеріали фото- та відеофіксації об'єкта після його знищення чи пошкодження [1]/

Комісія з розгляду питань про надання компенсації має право проводити засідання у режимі реального часу та використовувати потрібні технічні засоби. Рішення комісії приймається більшістю голосів її членів, які беруть участь у засіданні і мають право голосу. Якщо виник рівний розділ голосів то у такому разі рішення приймає голова засідання. Рішення про відмову або про надання компенсації затверджується рішенням уповноваженого органу протягом п'яти календарних днів з дня його прийняття. Уповноважена посадова особа завантажує копію рішення до Реєстру пошкодженого та знищеного майна й накладає електронний кваліфікований підпис, який базується на сертифікаті відкритого ключа протягом п'яти робочих днів [2].

Для відбудови знищеного чи пошкодженого майна необхідні значні інвестиції. Побудова нового житла для осіб, що його втратили передбачає дотримання сучасних стандартів до яких належить безпека, тобто наявність бомбосховищ та пожежних виходів, дотримання вимог теплоізоляції та інклюзивність, наявність пандусів, ліфта і так далі [4, с. 30].

Відмовити у наданні компенсації можуть особі, яка не може бути отримувачем компенсації, не має повноважень для подання заяви або у разі виявлення неправдивих даних, які були зазначені у заяві про надання компенсації за пошкоджений об'єкт [2].

Узагальнюючи усе зазначене, можна зробити висновок, що механізм отримання компенсації за пошкоджене чи зруйноване майно

вимагає дотримання певних правил, має різноманітні джерела та допомагає певним менш захищеним верствам населення отримати допомогу для відновлення втрачено майна.

Використані джерела

1. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23 лютого 2023 року № 2923-IX.
2. Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги «ЄВідновлення»: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 381.
3. Компенсація збитків, завданих воєнними діями: Legal Alliance law firm.
4. Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Аудиту збитків, понесених внаслідок війни»: Національна рада з відновлення України від наслідків війни від липня 2022 року.

Скляренко К. Н.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — PhD, доцент Мусиченко О. М.*

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАХИСНИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття 3 Конституції України визначає людину найвищою соціальною цінністю, її права та свободи визначають зміст і діяльність органів держави. У свою чергу держава намагається якнайбільше забезпечити своїх громадян кваліфікованою правовою допомогою, яка гарантується нормами Конституції України та іншими нормативно-правовими актами. Відповідно до статті 62 Конституції України кожна особа має право на захист у суді або в інших органах, тобто кожен має право на залучення захисника [1].

Воєнний стан на території України вплинув на процес кримінального провадження, права підозрюваних та обвинувачених осіб. Деякі з таких прав були змінені чи тимчасово призупинені, однак це не сто-

сується права на захист, навпаки — це право пов'язане тепер з виникненням додаткових гарантій.

Частина 5 ст. 22 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) встановлює, що правова допомога підозрюваному чи обвинуваченому надається його захисником або законним представником. Адвокат може залучатися до участі у кримінальному провадженні підозрюваним, обвинуваченим або їх законними представниками, іншими особами на прохання підозрюваного й обвинуваченого чи за їх згодою у будь-який момент. В частині 1 статті 48 КПК України встановлено, що слідчий, прокурор, суддя повинні утримуватися від надання рекомендацій по залученню конкретного адвоката, але при цьому повинні допомогти встановити зв'язок з ним [2].

Згідно з Основними положеннями про роль адвоката прийнятими від 1 серпня 1990 року VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам, уряд зобов'язаний забезпечити можливість кожному бути проінформованим компетентною особою про право отримати правову допомогу за вибором при арешті, затриманні, поміщенні у камеру або обвинуваченні у кримінальному правопорушенні. Якщо особа не має захисника, а інтереси правосуддя вимагають щоб він був, в такому разі особі повинна бути надана допомога захисника, який має досвід та компетенцію у веденні таких справ, для забезпечення ефективної та безоплатної допомоги з боку держави [3].

До чинного КПК України були внесені певні зміни, а саме до розділу IX-1 особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану. Ч. 12 ст. 615 КПК України визначає, що дізнавач, слідчий, прокурор повинні забезпечити участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії. Тобто, фактично вони самі можуть обрати конкретного захисника, який буде представляти інтереси обвинуваченого чи підозрюваного. Якщо ж захисник не має можливості з'явитися, дізнавач, слідчий чи прокурор повинні забезпечити дистанційну участь захисника за допомогою технічних засобів аудіо- чи відеозв'язку.

Умови залучення захисника у кримінальне провадження дистанційно залежать від конкретної ситуації та вимог законодавства. До загальних умов залучення захисника дистанційно можна віднести: згоду сторін, тобто захисник та його клієнт повинні дати згоду на дистанційне залучення захисника для представлення інтересів клієнта у кримінальному провадженні; технічні можливості, тобто для залучення захисника дистанційно необхідно щоб були наявні відповідні технічні засоби зв'язку — такі як телефон, мобільний зв'язок, відео зв'язок, електронна пошта та інші; забезпечення надійності зв'язку, тобто технічні засоби зв'язку повинні забезпечити якісний зв'язок між захисником та особою, яку він захищає; конфіденцій-

ність — у випадках дистанційного залучення адвоката у кримінальне провадження дистанційно необхідно забезпечити конфіденційність розмов адвоката та його клієнта; забезпечення права на захист, тобто дистанційне залучення не повинно заважати захиснику здійснювати захист свого клієнта; дотримання вимог законодавства — дистанційне залучення повинно здійснюватися з дотриманням чинного законодавства.

Підсумовуючи, зазначимо, що надання слідчому, дізнавачу чи прокурору можливості на власний розсуд визначати захисника призведе до систематичного порушення прав та свобод людини і громадянина під час здійснення кримінального провадження. Також залучення захисника у режимі відео- чи аудіозв'язку встановлює неможливість виконання адвокатом своїх обов'язків у повній мірі, прикладом може слугувати те, що у разі відсутності захисника на місці події не можливо зібрати усі докази об'єктивно.

Такі зміни законодавства призводять до можливості певного обмеження прав сторони захисту, порушення прав підозрюваного, підсудного чи обвинуваченого, порушення Конституції України та інших законодавчих актів.

Використані джерела

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України: Закон України від 28 червня 1996 року / Верховна Рада України.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (із змін. та доп.). 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
3. Основні положення про роль адвокатів: Прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам від 1 серпня 1990 року.

Сорочук Д. С.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення в Україну загарбницької країни — росії. Тисячі смертей, воєнних злочинів та страждань. Війна доторкнулася до кожного сантиметра української землі. Воєнний стан — це правовий режим, який вводиться на

території всієї держави, або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії на державний суверенітет та територіальну цілісність держави. Відповідно введення воєнного стану передбачає надання певним державним органам спеціальні повноваження, спрямовані на забезпечення національної безпеки країни та відверненню загрози, яка виникла внаслідок збройної агресії.

Кримінальне провадження навіть в умовах воєнного стану повинно відповідати загальним засадам кримінального провадження. Для стабілізації та ліквідації прогалин у законодавчому регулюванні кримінального провадження, набрав чинності Закон України № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [1]. Доповнення стосуються різних фактичних обставин, які виникають в кримінальному провадженні під час воєнного стану. Зокрема це і особливості внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. ЄРДР — головний інструмент працівника правоохоронного органу, так як саме в цій електронній системі містяться всі відомості про певні кримінальні провадження. Через можливі технічні проблеми, пов'язані зі збройною агресією країни-терориста, законодавець визначив, що у разі відсутності можливості доступу до ЄРДР, рішення про початок досудового розслідування приймається дізнавачем, слідчим, прокурором, про що виноситься відповідна постанова. Відомості, що підлягають внесенню до ЄРДР, вносяться до нього за першої можливості. Також у пункті 2 ст. 615 КПК України передбачено розширення правових повноважень прокурора через делегування йому окремих повноважень слідчого судді щодо вирішення окремих питань, через відсутню об'єктивну можливість виконання слідчим суддею повноважень, саме про:

- здійснення приводу (ст. 140 КПК України);
- тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 163, 164 КПК України);
- накладення арешту на майно (ст. 170, 173 КПК України);
- загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини (ст. 206 КПК України);
- строки досудового розслідування (ст. 219 КПК України) тощо [2].

Зміни та доповнення правових аспектів кримінального провадження дають право уповноваженій службовій особі затримати особу без ухвали слідчого судді, якщо є підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності підозрюваної особи у вчиненні кримінального правопорушення і за наявності випадків, що передбачені статтею 208 КПК України. Строк затримання без ухвали слідчого судді не може перевищувати 72 години з моменту

затримання. В умовах воєнного стану досить часто виникають не-врегульовані нормами законодавства питання в ході кримінального провадження. Ці питання можуть виникати за різних обставин, наприклад, якщо відсутня реальна можливість доставити підозрювану особу до суду, чи до слідчого судді у строк, встановлений нормами КПК України, то розгляд клопотання про обрання запобіжного заходу проводиться із застосуванням дистанційних технологій відеозв'язку. Якщо ж затриману особу неможливо доставити до суду або забезпечити її дистанційну участь під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу, така особа підлягає негайному звільненню.

В змінах статті 615 КПК України регламентовано питання строку дії постанови прокурора, або ухвали слідчого судді про тримання під вартою, зокрема строк дії постанови чи ухвали може бути продовжений до одного місяця за відповідним клопотанням прокурора або слідчого. Якщо ж виникли обставини, що не дозволяють суду розглянути питання про продовження строку тримання під вартою, якщо закінчився строк дії ухвали суду про тримання під вартою, то даний запобіжний захід продовжується на відповідний термін, але не більше ніж на 2 місяця.

Зміни стосуються і використання показань свідків, отриманих під час допиту, проведення огляду або обшуку житла чи іншого володіння особи та обшуку особи. Зокрема показання, отриманні під час допиту в умовах воєнного стану мають змогу бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Досить цікавий правовий аспект слідчих-розшукових дій в умовах воєнного стану. Адже, наприклад, в такій слідчо-розшуковій дії як обшук або огляд можуть виникати певні проблеми, які виникають внаслідок війни. Візьмемо до уваги етап залучення понятих. Якщо залучення до кримінального провадження понятих неможливе, наприклад, якщо це буде створювати небезпеку для життя та здоров'я понятих, то відповідні слідчі-розшукові дії проводяться без залучення понятих. Але досить важливою вимогою в даній ситуації є обов'язкове та безперервне відеофіксування технічними засобами.

Беручи до уваги процес отримання показань під час допиту свідка чи потерпілого, який провадиться в умовах воєнного стану, слід зауважити, що такі показання можуть бути використанні в суді як докази, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. Також, показання, які були отриманні під час допиту підозрюваного в певному кримінальному провадженні, можуть використовуватися як докази в суді, якщо в даному допиті брав участь захисник і весь процес фіксувався за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Участь перекладача в певному кримінальному провадженні може бути унеможливлена з об'єктивних обставин. Тому законодавець, врегулювавши дані аспекти визначив, що дізнавач, слідчий, прокурор має право здійснювати переклад пояснень, показань або документів особисто, якщо він володіє мовою, якою володіє підозрюваний чи потерпілий.

Якщо виникли обставини, що унеможливають вручення письмового повідомлення про підозру у строки, передбачені КПК України, такий строк може бути продовжено до 48 годин. Строк досудового розслідування в кримінальному провадженні може зупинитися згідно з постановою прокурора за умови відсутності можливості подальшого проведення, закінчення досудового розслідування та з подальшим зверненням до суду з обвинувальним актом чи відповідним клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності та про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та підлягати поновленню, якщо підстави для зупинення будуть відсутні.

Приймаючи рішення у випадках та порядку передбаченого чинним законодавством, прокурор повинен невідкладно повідомити про це прокурора вищого рівня та суд, а також надати копії відповідних документів не пізніше 10 днів з дня повідомлення. І що стосується скарг на рішення, дії або бездіяльність прокурора чи слідчого, то такі скарги можуть бути подані до суду, з подальшим розглядом слідчого судді суду, в межах територіальної юрисдикції якого проводиться досудове розслідування. Також, у разі неможливості розгляду скарги слідчим суддею окремого суду, такий розгляд здійснює найбільш територіально близький до нього слідчий суддя суду.

Отже, підводячи підсумки зауважимо, що дана тема нажаль особливо актуальна в умовах сьогодення, в умовах жорстокої війни та боротьби українського народу за честь, гідність та свободу. Зміни у кримінальному провадженні є важливими в умовах воєнного стану, адже органи правосуддя повинні докласти всіх зусиль для забезпечення правового та аналітичного процесу кримінального провадження, аби уникнути порушення прав і свобод людини і громадянина особливо в умовах воєнного стану.

Використані джерела

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX / Офіц. Веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 18.04.2010 р. / Офіц. Веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України.

Сорочук Д. С.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Василяка О. К.*

АДМІНІСТРАТИВНИЙ АРЕШТ ЯК ВИД АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ

Передумовою адміністративного стягнення виступає адміністративне правопорушення. Адміністративному правопорушенню властиві певні ознаки, а саме: діяльність особи; суспільна шкідливість; винність; протиправність; адміністративна караність. Сукупність всіх цих ознак дає змогу виявити адміністративне правопорушення. За кожне правопорушення законодавством передбачена санкція.

Досліджуючи проблему адміністративної відповідальності, такі вчені як Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, В. В. Богущкий та ін. визнали, що роль адміністративної відповідальності в боротьбі з правопорушеннями постійно та швидко зростає, збільшується кількість складів адміністративних правопорушень, суворішими стали санкції за проступки. Встановлюється відповідальність за дії, які раніше взагалі не належали до правопорушень [5, ст. 173].

Згідно зі статтею 23 Кодексу України про адміністративні правопорушення, адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [2].

Відповідно до законодавства існують різні види адміністративних стягнень, декілька з них це : попередження; штраф; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; громадські роботи; виправні роботи; суспільно корисні роботи; адміністративний арешт; арешт з утриманням на гауптвахті тощо.

Адміністративний арешт вважається найсуворішим заходом адміністративного стягнення, так як правові аспекти застосування даного виду адміністративного стягнення застосовується в окремих випадках. Особливістю адміністративного арешту є те, що його жорсткість порівняно з іншими видами адміністративного стягнення обумовлюється вчиненням особою адміністративного правопорушення, яке найбільш наближене до кримінального правопорушення та несе за собою суспільно — небезпечні наслідки.

Адміністративний арешт застосовується до особи строком до 15 діб. Звичайно існують і заборони призначення адміністративного арешту,

щодо окремих осіб. Досліджуючи питання призначення покарання, можна детально відслідкувати та проаналізувати пом'якшувальні обставини. Такі виключення стосуються неповнолітніх; вагітних жінок; жінок, які мають дітей віком до 12 років та осіб з інвалідністю 1–2 груп.

Досить складний процес аналізу призначення адміністративного арешту, так як це питання містить в собі значну кількість правових аспектів. Для уникнення правових прогалин під час призначення адміністративного стягнення, законодавцем створено Проект Закону України від 27.08.2020 р. № 3047а, «Про правила відбування адміністративного арешту».

Зокрема, в даному нормативно — правовому акті висвітлено права та обов'язки заарештованих осіб, що є досить важливим питанням в процесі виконання адміністративного покарання. Заарештовані особи в обов'язковому порядку мають законне право на безоплатну правову допомогу. Ненадання особі правової допомоги є порушенням прав засудженої особи з боку службових осіб. Восьмигодинний сон у нічний час доби — гарантійне право особи. Законодавцем гарантовані й інші права засуджених осіб, зокрема користуватися книгами, іншими друкованими виданнями, тобто зайняття самоосвітою, не порушуючи правила ізолятора тимчасового тримання.

Відповідно є й обов'язки засуджених осіб. Це стосується обов'язкового дотримання порядку та умов відбування адміністративного арешту; дотримання правил пожежної безпеки; не порушувати права та свободи інших осіб; виконувати правові вимоги керівництва і так далі.

Отже, адміністративний арешт досить складний за своєю правовою природою вид адміністративного стягнення.

Питаннями адміністративного стягнення займалась значна кількість видатних вчених, це такі як: Є. Додіна, В. Заросила, Т. Коломощ, В. Колпакова, Т. Кравцов, О. Кузьменко, О. Остапенка, В. Петкова, С. Петкова, О. Рябченко, М. Тищенко. Саме адміністративна відповідальність є можливістю виключення кримінальних правопорушень, які за своїм характером не містять високої суспільної небезпечності, тим самим поєднує в собі законність та жорсткість для протидії незаконних посягань на охоронювальні законом цінності.

Використані джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073¹-Х від 07.12.1984 (зі змінами та доповненнями в редакції від 20.03.2023 р.) / Офіц. Веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12 травня 2015 року (зі змінами та доповненнями в редакції від 24.05.2022 р.) / Офіц. Веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України.
4. Про правила відбування адміністративного арешту : Проект Закону України від 27.08.2020 № 3047а / Офіц. Веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України.
5. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гарашук, В. В. Богуцький та ін.: за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, В. В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Х.: Право, 2012. 656 с.

Спицька Н. Р.

*студентка 2 курсу Миколайівського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ТА ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Протягом значного періоду історії зберігається негативна тенденція, основою якої є аксіома, що війни, на жаль, є крайнім проявом агресії та ескалації напруженості серед країн, народів, племен. Люди, які далекі від сфери вивчення права, вважають, що війна — та риса, за якою будь-яке регулювання суспільних відносин, у тому числі і правове, безсиле і неефективне, проте це судження помилкове та безпідставне.

Очевидно, що повномасштабне вторгнення росії в України порушила всі можливі норми і правила ведення війни. Зараз в Україні триває справжня національно-визвольна війна, під час якої Збройні Сили нашої держави мають повне право захищатися від ворога та просити військової, гуманітарної та фінансової допомоги в інших держав.

Існує велика кількість норм міжнародного права, які на сьогоднішній день регулюють принципи та правила щодо засобів та методів ведення військових дій, гуманітарного захисту цивільного населення, хворих та поранених військовослужбовців, а також військовополонених. Вони ж, своєю чергою, становлять основу предмета такий галузі міжнародного права, як міжнародне гуманітарне право.

Починаючи з 1864 року, коли було ухвалено першу Женевську конвенцію про поліпшення участі поранених у полі бою, кожна війна у світі регулюється законами та нормами міжнародного гуманітарного права. Ці обмеження було запроваджено насамперед для того, щоб знизити жорстокість і смертоносність воєн. Переважна більшість таких норм з часом набула універсального характеру.

Людство втратило мільйони життів, перш ніж прийшло до усвідомлення того, що навіть війнам потрібні правила, яких слід дотримуватись усім. На перший погляд, війни не мають нічого спільного із законом, а скоріш є проявом тотального хаосу та анархії. Але є приклади військових операцій, під час яких сторони зважали на закони та звичаї ведення війни. Так, країни визнають світовий порядок та свою приналежність до цивілізованого світу. Водночас, є країни, які цих законів не дотримуються. Однією з них росія, що яскраво демонструється в умовах сьогодення.

Правила війни були вперше прописані в Гаазьких та Женевських конвенціях. Ці міжнародні договори мають універсальний характер, тобто є обов'язковими для всіх без винятку держав і застосовуються під час будь-яких збройних конфліктів. Вони не забороняють ведення війни, але встановлюють чіткі рамки дозволеного у них. Ігнорування цих міжнародних нормативно-правових актів дорівнює добровільному виходу країни-порушника з цивілізованого світу.

Гаазькі конвенції стали першими багатосторонніми міжнародними договорами, які стосувалися процесу ведення війни (вони встановили дозволені методи та зброю). Першу конвенцію було прийнято у 1899 році на конференції в Гаазі. 1907-го деякі пункти конвенції змінили та розширили її новими темами, зокрема, про війну на морі. Так виникла друга Гаазька конвенція.

Друга світова війна ще більше наголосила на необхідності у всебічному захисті людей — цивільних, комбатантів (військових, які беруть участь у збройних діях) і військовополонених. Тому в 1949 році було прийнято чотири Женевські конвенції. Перша присвячена покращенню долі поранених та хворих у діючих арміях [1]. Друга стосується долі військових, поранених на морі [2]. Третя встановлює правила поводження з військовополоненими [3]. Четверта захищає цивільних під час війни [4].

У 1977 році до Женевських конвенцій ухвалили два Додаткові протоколи що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів та жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру [5; 6].

Найважливішим аспектом четвертої Женевської конвенції, як і міжнародного гуманітарного права, є захист цивільних під час війни, зокрема під час окупації [4].

Цим правилом нехтують російські військові, свідомо обстрілюючи цивільну інфраструктуру українських міст та гуманітарні коридори, проводячи масові розстріли на захоплених територіях та примушуючи українських громадян до служби у російській армії. Російські окупанти свавільно вбивають і катують цивільних, гвалтують жінок та дітей, розстрілюють лікарів, священнослужителів та журналістів. В оточених чи захоплених росією містах немає води, їжі, ліків та елек-

троенергії. Окупанти обстрілюють продуктові бази, школи, лікарні, не пропускають гуманітарні конвої, спустошують цілі регіони та доводять їх до гуманітарної катастрофи.

Такі дії є свідомим порушенням Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни та відповідних вимог звичайного міжнародного гуманітарного права.

Атака та захоплення Чорнобильської та Запорізької атомних електростанцій є грубим порушенням Договору про нерозповсюдження ядерної зброї та Міжнародної конвенції щодо боротьби з актами ядерного тероризму та звичайного міжнародного гуманітарного права [7; 8]. Крім того, у багатьох регіонах України окупанти обстрілюють нафтобази та газопроводи. Такі дії становлять екологічну загрозу для людства.

Іншим зобов'язанням у рамках третьої Женевської конвенції є дотримання прав військовополонених. Норми цього міжнародного договору забороняють фізичні та психологічні тортури та негуманне поводження з полоненими, незалежно від дій, які вони робили в минулому. Полонені мають право на їжу, воду, контакт із рідними. Жінки-військовослужбовці у полоні повинні утримуватися окремо від чоловіків, за ними має спостерігати персонал жіночої статі, повинні забезпечуватись їх особливі санітарно-гігієнічні та медичні потреби. Російські загарбники неодноразово чинили тяжкі злочини проти українських полонених, що є порушенням правил та звичаїв війни.

Згідно з Женевськими конвенціями, медичним працівникам має бути забезпечена можливість виконувати їхні обов'язки, а пораненим і хворим — отримувати медичну допомогу. З початку повномасштабного вторгнення російські війська цинічно завдають ударів по медичним установам.

Гаазькі та інші спеціальні конвенції обмежують методи та засоби воєнних дій. Деякі види озброєння особливо небезпечні, тому що завдають надмірних фізичних ушкоджень або мають невибіркову дію, тобто знищують все живе на своєму шляху. Використання росією касетних, термобаричних «вакуумних» бомб, протипіхотних мін в українських містах є порушенням Гаазьких конвенцій та міжнародного гуманітарного права.

Застосування російськими військовими в Україні фосфорних боеприпасів та запальних авіабомб порушує Конвенцію про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію [9].

Всі подібні факти набувають широкого міжнародного розголосу і неодмінно стануть обтяжуючими обставинами в міжнародних судах над російськими військовими злочинцями.

Женевські конвенції 1949 року та звичайне міжнародне гуманітарне право забороняють нападати на цивільні об'єкти, розміщувати військові об'єкти поряд із цивільними, атакувати історичні пам'ятки.

Пам'ятники архітектури, яких росіяни знищили десятки, знаходяться під захистом Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту [10]. Їхнє бомбардування є порушенням норм міжнародного гуманітарного права.

У разі військових злочинів та злочинів проти людяності передбачено не лише індивідуальну, а й командну відповідальність, тобто відповідальність командира за злочини своїх підлеглих. Історія знає багато прикладів.

Консолідація українських влади та суспільства, а також об'єднання навколо України міжнародної коаліції цивілізованих держав дозволять досягти основної мети — перемоги України над росією та притягнення винних осіб країни-агресора до відповідальності за порушення законів та звичаїв війни, що визначені та адаптовані на міжнародному рівні.

Використані джерела

1. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях: прийнята в Женеві 12 серпня 1949 року : ратифікована Указом Президії Верховної Ради СРСР від 03.07.1954 р. № 114а-03; набрання чинності в Україні від 03.01.1955. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
2. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі: прийнята в Женеві 12 серпня 1949 року : ратифікована Указом Президії Верховної Ради СРСР від 03.07.1954 р. № 114а-03; набрання чинності в Україні від 03.01.1955. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text
3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: прийнята в Женеві 27 липня 1929 року : ратифікована Указом Президії Верховної Ради СРСР від 03.07.1954 р. № 114а-03; набрання чинності в Україні від 03.01.1955. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a153#Text
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: прийнята в Женеві 12 серпня 1949 року : ратифікована Указом Президії Верховної Ради СРСР від 03.07.1954 р. № 114а-03; набрання чинності в Україні від 03.01.1955р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року: прийнятий в Женеві 8 червня 1977 року : ратифікований Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18.08.89 р. № 7960-XI; набрання чинності в Україні від 25.07.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року: прийнятий в Женеві 8 черв-

- ня 1977 року : ратифікований Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18.08.89 р. № 7960-XI; набрання чинності в Україні від 25.07.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
7. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року: про приєднання до Договору та застереження до нього Закон № 248/94-ВР від 16.11.94 р.; набрання чинності для України від 05.12.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text
 8. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму: ратифіковано Законом № 3533-IV від 15.03.2006 р.; набрання чинності для України від 25.10.2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d68#Text
 9. Конвенція про заборону або обмеження використання конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що наносять надмірні пошкодження або мають невідбіркову дію: прийнята 10.10.1980 р. Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй; набрання чинності для України від 01.06.2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_266#Text
 10. Другий Протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року: від 26 березня 1999 року; набрання чинності для України 30.06.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text

Спицька Н. Р.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Фасій Б. В.*

ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Договір страхування є юридичним документом, який укладається між страхувальником та страховиком з метою захисту від фінансових втрат, пов'язаних з певними ризиками. У разі виникнення заявленого страхового випадку страхувальник має право на отримання відшкодування згідно з умовами договору [1].

Предметом договору страхування може бути майно, життя, здоров'я, відповідальність за шкоду, підприємницький ризик та інші ризики. У договорі страхування мають бути визначені об'єкти страхування, страхові ризики, страхові виплати та інші умови договору. Наприклад, в договорі страхування майна страхувальник зобов'язується виплатити страхову суму у разі настання певних подій, таких як пожежа, повінь, крадіжка тощо. У разі настання таких подій страховик виплачує страхову виплату страхувальнику. Отже, предметом догово-

ру страхування є передбачення можливих ризиків і угода сторін щодо виплати страхової суми в разі їх настання.

Початок війни, яку розпочала росія проти України, відчутно змінила всі сфери взаємовідносин між двома країнами та внесла свої корективи у звичне для нас правове регулювання. У результаті указу Президента України «Про введення воєнного стану» № 64/2022 від 24 лютого 2022 року в Україні було оголошено воєнний стан, який продовжує діяти й донині. Очевидно, що нові умови життєдіяльності не могли не відобразитися на ринку страхування.

У зв'язку зі зростаючою кількістю шкоди для життя, здоров'я та майнових інтересів громадян внаслідок військової агресії, багато застрахованих осіб звертаються до страхових компаній з проханням відшкодувати збитки. Однак умови договорів про страхування повинні бути розглянуті окремо в умовах воєнного стану. Зазвичай, в укладених на території України договорах страхування зазначається, що страховий захист не поширюється на збитки, що виникли внаслідок військової агресії, конфіскації, вилучення, ревізії майна за рішенням влади, або пошкодження майна внаслідок влучання бомби, снаряду або іншого засобу ведення війни. Проте це не означає, що договір страхування анулюється або що компенсація збитків під час дії воєнного стану неможлива. Головним фактором у цьому випадку є причинно-наслідковий зв'язок між збитками та подією, яка їх викликала. Якщо цей зв'язок існує, то можливо отримати компенсацію за збитки, хоча вони і виникли внаслідок страхового випадку, що не покривається договором страхування. Тому важливо звернутися до своєї страхової компанії та визначити можливість отримання компенсації у випадку завдання шкоди життю, здоров'ю та майновим інтересам.

Якщо виникла шкода внаслідок військової агресії, то це не підлягає відшкодуванню, оскільки вона не визначена як страховий випадок у договорі. Але якщо наслідком цієї події є інший страховий випадок, не пов'язаний з війною, то договір страхування залишається чинним для таких випадків, і маєте право на отримання відшкодування відповідно до умов договору. Наприклад, якщо майно зазнало шкоди внаслідок стихійного лиха або природного катаклізму, то договір буде діяти як до війни, так і після неї. Сам факт введення воєнного стану не може стати підставою для відмови відшкодування згідно з договором страхування.

У випадку воєнних дій, страхова компанія може відмовитися від відшкодування збитків, тільки якщо вони сталися внаслідок форс-мажорних обставин, до яких і відносяться воєнні дії. Форс-мажорні обставини — це надзвичайні та невідворотні обставини, які призводять до неможливості виконання зобов'язань, передбачених догово-

ром, законодавчими та іншими нормативними актами. Якщо війна є форс-мажорною обставиною, страховик може відмовитися від виконання своїх зобов'язань по страховому полісу. Торгово-промислова палата України визначає перелік подій та явищ, які можуть бути форс-мажорними обставинами відповідно до законодавства України. Торгово-промислова палата України підтвердила, що росія здійснила повномасштабне вторгнення в Україну, що послужило причиною введення воєнного стану з 24 лютого 2022 року з форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили). Проте, важливо розуміти, що у випадку, якщо страховик відмовить у виплаті компенсації через форс-мажорні обставини, він повинен довести причинно-наслідковий зв'язок між воєнними діями та наслідками, які перешкоджають виплаті компенсації. Наприклад, якщо через військову агресію було зруйновано центральний офіс страховика, а разом з ним були пошкоджені всі фізичні носії інформації про клієнтів та укладені договори, то це може бути визнано як форс-мажорну обставину. Наступ форс-мажорних обставин не звільняє автоматично від виконання зобов'язань, а лише може бути підставою для звільнення від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань (наприклад, звільнення від штрафу або пені).

Для спрощення процедури підтвердження страхових випадків, Національний Банк України випустив роз'яснення від 27.02.2022 р., в якому рекомендує страховикам спростити процес врегулювання випадків, що підпадають під страхування [2]. У цьому роз'ясненні НБУ рекомендує максимально використовувати електронні документи, копії необхідних документів у разі неможливості або ускладнення можливості отримання оригіналів документів, а також інші засоби дистанційного врегулювання страхових випадків. Це дозволить страховикам простіше врегулювати страхові події за всіма видами страхування та для всіх типів контрагентів, забезпечуючи при цьому страховий захист споживачів за спрощеною процедурою врегулювання.

Крім того, НБУ зобов'язався спілкуватися з Державною фіскальною службою щодо незастосування штрафних санкцій до страховиків на період воєнного стану в Україні. Це стосується використання копій документів (у паперовій або електронній формі), які підтверджують факт настання страхового випадку (п. 4 роз'яснення НБУ від 27.02.2022 р.).

Відповідно до рішення Кабінету Міністрів України від 26 березня 2022 року під назвою «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації», фізичні та юридичні особи, які зазнали збитків у результаті воєнних дій, терористичних актів, диверсій або військо-

вої агресії Росії, можуть надіслати інформаційне повідомлення до спеціального реєстру, що містить детальну інформацію про об'єкти, які були знищені або пошкоджені. Зазначена постанова стосується тільки випадків пошкодження нерухомого майна, включаючи оселі, будівлі підприємств, установ та організацій. Проте саме подання інформації до реєстру не гарантує миттєвого отримання компенсації, адже ця процедура є лише першим етапом для підтвердження завданих збитків, а процес державного відшкодування ще знаходиться на етапі розробки та узгодження. Подання інформації до реєстру може бути здійснене незалежно від місцезнаходження фізичних чи юридичних осіб.

Підсумовуючи вищезгадане, можна зробити висновок, що договір страхування життя, здоров'я або приватної власності не скасовується в разі введення воєнного стану на території України. Навіть якщо страховий випадок стався на території, яка перебуває під окупацією чи на території ведення воєнних дій, страхувальник все ще має право на відшкодування шкоди за договором, якщо він не пов'язаний з воєнними діями.

Незважаючи на воєнний стан, страхування залишається важливим для забезпечення безпеки життя та майна. Більше того, компанії повинні продовжувати працювати та надавати можливість клієнтам укладати договори та змінювати їх умови дистанційно, щоб забезпечити безпеку та комфорт своїх клієнтів. Умови воєнного стану не зменшують ризику захворювань, аварій та інших непередбачуваних подій, тому страхування залишається важливим для громадян навіть у складних часах.

Використані джерела

1. Страхові послуги: практикум для студентів економічних спеціальностей першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / М. А. Дем'янчук. Одеса: Одес. нац. ун. ім. І. І. Мечникова, 2021. 106 с.
2. Що потрібно знати небанківським фінансовим установам під час воєнного стану. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/scho-potribno-znati-nebankivskim-finansovim-ustanovam-pid-chas-voyennogo-stanu>

Спицька Н. Р.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Василяка О. К.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах, коли продовжується збройна агресія Росії проти України, стає нагальною необхідність змінити та вдосконалити сферу державного управління таку як оборона, яка є критично важливою у наш час.

Державна воєнна політика націлена на відсіч агресії шляхом застосування оборонної реформи, яка спрямованна посилення регулювання та вдосконалення сил оборони, їх підготовку до виконання завдань, передбачених їх призначенням, а також активну участь у проведенні бойових дій (операцій). Очевидно, що збройна агресія росії проти України порушила всі можливі міжнародні норми та правила, які регулюють ведення війни. Поточну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як справжню війну, під час якої Збройні Сили нашої держави мають виключно повне право на самозахист від ворога і зверненні до інших держав з проханням військової, гуманітарної та фінансової допомоги, дотримуючись при цьому законів і звичаїв війни зі свого боку.

Захист держави є невід'ємною частиною та основним елементом національної безпеки України. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» [2], ці положення чітко визначають захист як основну складову національної безпеки, не зводячи його до підрозділу оборони. Закон також визначає ключові сили та ресурси для забезпечення національного захисту, які можуть бути розділені на сили безпеки та сили оборони.

Для регулювання адміністративно-правових питань у сфері оборони застосовуються нормативно-правові акти, які складають систему військово-адміністративного законодавства. Ці акти приймаються суб'єктами публічної влади в рамках їх повноважень, визначених законом, з метою забезпечення конституційної функції оборони держави. Важливо постійно оновлювати та удосконалювати нормативно-правову базу у сфері оборони з урахуванням змін, що виникають у зв'язку із загрозою безпеці держави.

Відповідно до цього О. О. Резнікова та В. Ю. Цюкало стверджують, що комплексним характером сучасних загроз і докорінними змінами безпекового середовища, безліччю нових проблем, з якими стикаються особа, суспільство і держава, обумовлена необхідність

прийняття суспільних узгоджених рішень на основі постійної оперативної взаємодії і чіткої координації зусиль [5], зокрема у сфері забезпечення національної безпеки держави та його адміністративно-правового регулювання.

Для досягнення ефективного забезпечення оборони держави та покращення діяльності органів публічної влади в цій сфері, велике значення мають дослідження теоретичних проблем та обговорення різних теоретичних підходів, що стосуються розуміння сутності оборони держави, її ролі у системі забезпечення воєнної та національної безпеки, а також теоретичні аспекти правового регулювання оборони та системи законодавства в цій галузі. Ці дослідження та дискусії сприяють подальшому вдосконаленню законодавства та формуванню науково обґрунтованого підходу до сфери оборони держави.

Враховуючи вказані обставини, на перший погляд може здатися, що адміністративно-правове регулювання у сфері оборони України знаходиться на належному рівні та позбавлено глибоких структурних проблем. Закон України «Про оборону України» [3] містить, зокрема спеціальну норму — ст. 4, яка називається «Відсіч збройній агресії проти України», яка має певні неточності у своїх формулюваннях.

Відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про оборону України» визначається, що «органи державної влади та органи військового управління, не чекаючи оголошення стану війни, вживають заходів для відсічі агресії.» [3] Однак, варто зауважити, що це формулювання є загальним та не зобов'язує конкретних суб'єктів до дій і не передбачає юридичної відповідальності за бездіяльність. Варто говорити про не конкретність цієї статті, оскільки не можна встановити, які саме органи, які конкретно заходи та в який строк вони повинні бути вжиті.

Фактично, ці положення є декларативними і не мають нормативної сили. Внаслідок цього виконання заходів для відсічі агресії є формальним завданням, і практично неможливо чітко встановити, чи були вони виконані повністю тим чи іншим органом. Оскільки ці положення можуть бути тлумачені різними способами, це створює умови для суб'єктивних підходів до їх обсягу, змісту, форм, методів та строків виконання.

Слід звернути увагу на те, що положення цього закону містять численні суперечності з відповідними нормами Конституції України, а також характеризуються термінологічною невизначеністю та абстрактністю. Така «негативна» правотворчість не тільки формалістична, але має можливість мати фатальні наслідки для суспільства та держави в цілому. Зважаючи на назву статті та її положення, можна зробити певні висновки.

У разі, якщо Україна стикається з нападом або загрозою такого нападу, Президент має право тільки на одне рішення — виконання низ-

ки заходів для боротьби зі збройною агресією. Ці заходи включають мобілізацію, введення воєнного стану, а також застосування Збройних Сил України та інших військових формувань, що були створені відповідно до законів України. Якщо відбувається збройна агресія проти України, то виконання цих заходів є невід'ємною частиною процесу захисту країни. Зважаючи на синтаксичну конструкцію цього речення, можна зробити висновок, що Президент має прийняти рішення про введення цих трьох заходів одночасно, шляхом видання указу.

Натомість у приписах п.п. 19, 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України [1] розмежовуються підстави (умови) прийняття згаданих рішень. Так, у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності — Президент України приймає відповідно до закону рішення про мобілізацію та введення воєнного стану; при цьому рішення про використання (а не застосування, що не є тотожним) Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань може бути прийняте лише у разі збройної агресії проти України.

У сфері оборони існують значні проблеми адміністративно-правового регулювання, які потребують уваги та вирішення. Деякі з цих проблем включають потребу в реформуванні законодавства, нестабільне фінансування та недостатнє ресурсне забезпечення, необхідність модернізації та розвитку оборонних сил, а також кадрові проблеми. Питання нормативно-правового регулювання у сфері забезпечення національної (державної) безпеки завжди перебуватиме у стані, який потребує постійного вивчення й удосконалювання, і залежить від багатьох чинників, у тому числі політичних, міжнародних, воєнних, інформаційних, технологічних, гуманітарних тощо [4].

На сьогоднішньому етапі проблеми адміністративно-правового регулювання у сфері оборони є важливими для забезпечення безпеки та обороноздатності країни. У нормотворчій діяльності необхідні докорінні зміни, спрямовані на аналіз та удосконалення наявної нормативно-правової бази з метою ефективного протистояння військовій агресії Росії в умовах запровадженого в Україні правового режиму воєнного стану. Це також передбачає створення належних умов для відновлення української держави, відновлення секторів економіки та промисловості, які серйозно постраждали, а також надання соціальної підтримки громадянам, що постраждали від військової агресії. Для досягнення цих цілей необхідно розробити систематизовану, логічну та взаємопов'язану нормативну базу у сфері національної (державної) безпеки.

Використані джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96>
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-VIII#Text>
3. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
4. Удосконалення нормативно-правового регулювання сфери безпеки і оборони в умовах військової агресії / О. В. Ткаченко, І. В. Євтушенко. URL: <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2022/3/82/267179>
5. Резнікова О. О. Формування системи стратегічного планування і прогнозування у сфері національної безпеки України. Аналітична записка / О. О. Резнікова, В. Ю. Цюкало. URL: <https://niss.gov.ua/articles/1847/>

Тарабанова А. А.

*студентка 1 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ

Тема «Функції прокуратури» є досить актуальною, оскільки функції прокуратури України мають особливі призначення і завдання, та їх виконання сприяє утвердженню законності в державі, забезпеченню конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також державних інтересів.

Взагалі поняття «функція» тлумачиться як «робота, яку виконує орган, обов'язки, коло діяльності, призначення, роль» [4, с 54]. Функції ж прокуратури — це є основні напрями діяльності, що характеризує прокурорську діяльність, саме що має робити прокурор, які повноваження на нього покладаються.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», на прокуратуру покладаються такі функції, як: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді в випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України; нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [2].

В той же час, Конституція України доповнена статтею 131¹ згідно з якою в Україні діє прокуратура, яка здійснює: підтримання публічного обвинувачення в суді; організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [1].

Одночасно Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 1401-VIII від 02.06.2016 р. встановлено, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції, а також функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, — до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій [3].

Підтримання державного обвинувачення в суді, заключається в тому, що лише працівники органів прокуратури мають право підтримувати державне обвинувачення в суді, крім випадків приватного обвинувачення. У процесі підтримання державного обвинувачення прокурори зазвичай привселюдно обвинувачують підсудного і наполягають на застосуванні до нього правомірного покарання, допомагають суду у кваліфікованому вирішенні справи. Збирають докази, викладають їх перед судом, беруть участь у допитах підсудного, потерпілого та свідків, у дослідженні висновків експертів тощо. Прокурор бере участь у судових дебатах у кримінальній справі, виступаючи з обвинувальною промовою і висловлюючи міркування з питання призначення покарання. Прокурор у суді має обов'язок діяти об'єктивно і незалежно, що передбачає право змінити обвинувачення чи відмовитися від підтримки обвинувачення, якщо докази, представлені під час судового слідства, не підтверджують заявлені обвинувачення. У разі відмови прокурор повинен викласти мотиви своєї відмови. Відмова від обвинувачення означає, що прокурор вважає, що підсудний має бути виправданий. Після того, як суд виніс вирок, прокурор зобов'язаний діяти відповідно до закону, щоб виправити будь-які судові помилки, які були допущені. Він також може висловити свою незгоду з мірою покарання, встановленою судом, якщо вважає, що вона не відповідає ступеню тяжкості злочину шляхом оскарження судового рішення у вищестоящій судовій інстанції. Отже, підтримання державного обвинувачення — це процес, у якому прокурор, дотримуючись кримінального процесуального закону, аналізує матеріали

справи та доводить вину особи у суді, з метою винесення законного, обґрунтованого і справедливого вироку.

Представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України. Завдяки цій функції, прокуратура України має можливість бути залучена представником в судовій інстанції. Прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина, іноземця або особи без громадянства, які не можуть самотійно захистити свої права через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а їх законні представники не здійснюють або неналежним чином здійснюють їх захист. Також прокурор представляє інтереси держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо відповідний орган чи суб'єкт владних повноважень не здійснює або неналежним чином здійснює захист цих інтересів, а також у разі відсутності такого органу. Беручи участь у судовому процесі прокурор може представляти докази та аргументи від імені держави, просити захист прав людини і громадянина. Прокурор може представляти інтереси громадян або держави в суді лише після того, як суд встановить підстави для такого представництва. Під час виконання цієї ролі прокурор має право звертатися до суду з позовом, вступати у справу, яка порушена проти іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження, ініціювати перегляд судових рішень, брати участь у розгляді справи, подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках, передбачених кримінальним процесуальним законом, брати участь у виконавчому провадженні, що стосується рішень, у яких прокурор здійснював представництво інтересів громадянина або держави тощо.

Нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Сутність цієї функції проявляється в тому, що прокуратура має можливість здійснювати нагляд за органами досудового розслідування, дізнання, оперативно-розшукової діяльності, для того щоб не було зловживань та винна особа була притягнена до відповідальності. Прокурор може вимагати від органів, які проводять дані заходи, надання необхідної інформації, а також перевіряти правомірність їх дій. Якщо під час нагляду виявляються порушення законодавства, прокурор може вживати заходів, передбачених законом, щоб забезпечити правильне проведення оперативно-розшукових заходів, дізнання або досудового слідства та запобігти зловживанням з боку органів, які їх проводять. Письмові вказівки прокурора, надані органам, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, виконуються обов'язково та негайно в межах їх повноважень. Генеральний прокурор та керівники прокуратур координують діяльність право-

охоронних органів у боротьбі зі злочинністю. Це відбувається через проведення координаційних нарад з керівниками правоохоронних органів, де обговорюється інформація про їх діяльність у цій сфері. Рішення, що прийняті на цих нарадах, є обов'язковими до виконання. Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений: розпочинати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України, проводити слідчі (розшукові) дії та залучати оперативні підрозділи для здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, відсторонити слідчого від проведення досудового розслідування та призначити іншого слідчого, якщо прокурор вважає, що слідчий неефективно проводить досудове розслідування чи є підстави для його відводу, повідомляти особі про підозру, скасовувати незаконні рішення та необґрунтовані постанови слідчих та інше. Нагляд прокурора за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності проявляється через такі дії: вимагати надання розпоряджень, наказів, інструкцій для перевірки щодо оперативно-розшукової діяльності, надання згоди на продовження строку проведення оперативно-розшукової діяльності, отримання пояснень щодо порушень вимог закону від посадових осіб органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність тощо.

Нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Функція полягає в тому, що прокурорам надається право відвідувати місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, установи, де перебувають особи, щодо яких застосовані примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-які інші місця, до яких доставлено осіб чи в яких особи примусово тримаються, опитувати осіб, які перебувають у вищезазначених місцях, знайомитися з документами, перевіряти законність дій і вимагати їх скасування, усунення порушень та притягнення винних осіб до відповідальності, знайомитися з матеріалами виконавчого провадження та оскаржувати рішення державного виконавця. Реалізація функції нагляду здійснюється шляхом проведення регулярних перевірок, а також розгляду скарг, звернень які надходять від громадян. Якщо особа перебуває у місцях тримання затриманих чи у вищезазначених місцях незаконно, прокурор звертається з вимогою негайного її звільнення.

Окремо можна звернути увагу, що виділяють ще таку функцію прокуратури, як міжнародне співробітництво. Сутність цієї функції полягає в тому, що прокуратура залучається до міжнародної спів-

праці, в якості суб'єкта процесу досудового розслідування для виявлення, розслідування відповідних кримінальних правопорушень. В межах своєї компетенції прокуратура взаємодіє із спеціалізованими міжнародними органами, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань права, законності та захисту прав і свобод громадян. Міжнародне співробітництво прокуратури включає в себе обмін інформацією, звернення із запитом про правову допомогу для отримання доказів, затримання осіб, екстрадицію осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за межі країни, виконання запитів та доручень компетентних органів інших держав, перейняття кримінального провадження, виконання окремих процесуальних дій тощо.

Реалізуючи кожну з покладених на прокуратуру функцій, її працівники мають діяти суворо в межах повноважень, передбачених законом. Будь-які інші функції на прокуратуру України не покладаються, крім вище перерахованих.

Підсумовуючи, варто зауважити, що належне надання та створення умов для виконання прокуратурою своїх функцій, забезпечить правопорядок та захист прав і свобод громадянина, захист інтересів держави та суспільства.

Використання джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. С. 141. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80) (дата звернення: 07.05.2023).
2. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 07.05.2023).
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 07.05.2023).
4. Мудров А. М. Про деякі проблеми прокурорської незалежності. *Актуальні проблеми захисту прав і свобод людини в Україні*: матеріали наук.- практ. конференції. К., 2000. С. 52–57.

Тимова А. О.

*студентка 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Минькович-Слободяник О. В.*

ШКОДА, ЗАВДАНА ДОВКІЛЛЮ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЇ

Конституція України визначає, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України є обов'язком держави [3]. Однак внаслідок збройної агресії Росії на території України вкрай складно говорити про це, оскільки наше довкілля, а саме землі, атмосферне повітря, водні ресурси, об'єкти рослинного та тваринного світу, природоохоронні території, зазнало непоправної шкоди. Країна-агресор чинить справжній екоцид, тому надважливо дослідити та зафіксувати усі порушення, щоб згодом отримати належну компенсацію за завдані збитки.

Екоцидом, відповідно до Кримінального кодексу України, є масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу [4]. Це справжній злочин міжнародного рівня. Римський статут Міжнародного кримінального суду відносить дані діяння до сфери воєнних злочинів і також передбачає відповідальність за умисне скоєння агресії з усвідомленням зокрема того, що вона призведе до довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу.

Станом на березень 2023 рік Державна екологічна інспекція України прорахувала, що збитки, завдані довкіллю повномасштабним вторгненням Росії, становлять майже \$52 млрд [5]. Зрозуміло, що найбільших збитків зазнали області, де велися і продовжують вестися активні бойові дії. Також значну шкоду отримали окуповані території, негативні наслідки якої оцінити реально ще важко через факт окупації, тому з впевненістю можна стверджувати про ще більший масштаб завданих збитків. Однак вплив збройної агресії Росії проти України як-ніяк відчуває уся країна, а згодом — і увесь світ, оскільки зокрема повітря, води та землі є частиною єдиної екосистеми світу.

Так, випускаючи сотні снарядів та ракет по мирному населенню, росія чинить екоцид наступним шляхом: влучання в нафтобази — викид в атмосферне повітря продуктів згорання, як-от бензину та дизпалива; влучання у інші об'єкти інфраструктури, наприклад, у резервуар зберігання хімічних сполук ПАТ «Сумихімпром» — витік аміаку; потрапляння вбивчих знарядь у степи чи поля — утворення шкідливих речовин у ґрунті, які згодом переходять в ґрунтові води,

криниці та насамперед потрапляють у наш організм через пиття; розрив ракети, а разом з ним і викид ракетного палива, що є дуже токсичним, — отруєння будь-кого, хто приблизиться без спеціальних засобів захисту; викид морських мін у Чорне море — масова загибель сотень представників водної фауни вже не тільки в Україні, а й в інших країнах, що межують з причорноморським узбережжям; потрапляння бомб у житлові будинки — пожежі, внаслідок яких у повітря також виходять специфічні гази від згорання порохів, що містять безліч небезпечних для здоров'я речовин.

Окремо слід виділити лісові пожежі внаслідок російських бомбардувань, особливо у Чорнобилі. Згадаємо, як важка ворожа техніка проїжджала тією зоною, тим самим піднявши разом з пилом радіоактивні частки. Все це миттєво розповсюджувалося територією вітром. Крім того, окупанти здійснюють терор із Запорізькою АЕС, зокрема обстрілявши перший енергоблок та продовжуючи підривати поряд боеприпаси. За оцінками фахівців, техногенна аварія на Запорізькій станції може в 10 разів бути більшою, ніж Чорнобильська катастрофа, ураження зазнає в тому числі територія країни загарбника аж до Уралу та країни Чорноморського узбережжя [1].

До речі, внаслідок загального переміщення важкої техніки утворюються різноманітні типи деградації ґрунтового покриву: перемішування ґрунтових горизонтів, порушення верхнього родючого шару, переуцільнення ґрунтових горизонтів, хімічна деградація, вигорання (пірогенна деградація) ґрунтів, фортифікаційна деградація тощо [1].

Логічно, що винищуючи довкілля, так чи інакше винищуються його мешканці. Тварини також п'ють з забруднених водойм, їдять рослини, які ввібрали шкідливі речовини, страждають від пожеж та зазнають стресів від постійних обстрілів, як зокрема тварини у заповіднику «Асканія-Нова», що на Херсонщині. До того ж, російські війська чинять екоцид, просто вбиваючи беззахисних тварин. Так, у двох чернігівських селах ворог влаштував жорстокі «сафарі» на свійських тварин. Місцевий фермер, який повернувся після деокупації додому, нарахував 110 вбитих корів і телят [5]. Також через руйнацію та розграбування Чорнобаївської птахофабрици сталася загибель кількох мільйонів курей; внаслідок обстрілів відбувалося повне знищення не однієї кінської ферми. Доходило й до вивезення нашого тваринного надбання. Все це є одними з багатьох проявів екологічної катастрофи, яка настає і шириться у масштабах внаслідок збройної агресії РФ, та, відповідно, також є порушеннями Статуту ООН та I Протоколу Женевської конвенції.

Україна, відповідно до Основного закону, має забезпечувати екологічну безпеку і підтримувати екологічну рівновагу на території держави, однак, як ми з'ясували, робити це повно у період повно-

масштабного вторгнення вкрай важко, саме тому відповідними органами залишається тільки фіксувати кожне правопорушення, додаючи фото- та відеодокази, обраховувати збитки і звертатися до міжнародних установ, адже міжнародне екологічне право розглядає зокрема і тварин під час війни як частину природи, збереження якої пріоритетне над воєнними діями [2].

Слід додати, що наразі прокурори екологічних прокуратур долучені до процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про 104 воєнних злочини, якими спричинено шкоду навколишньому середовищу, 11 з яких розслідуються за фактом спричинення екоциду [5]. І це, на жаль, не кінець.

Таким чином, злочини проти довкілля завдають непоправної та значущої шкоди людям та тваринам. Ми вже відчуваємо той негативний вплив на здоров'я через війну. Однак біда екоциду, який вчиняє Росія, в тому, що наслідки його будуть ширитися ще досить довго і після завершення бойових дій. Саме тому ми маємо обов'язково покарати ворога, зібрати якнайбільшу доказову базу та активно боротися, в тому числі і на екофронті!

Використані джерела

1. Екоцид: наслідки і ціна російської агресії / eco.rayon.in.ua — 2023. URL: <https://eco.rayon.in.ua/topics/506221-ekotsid-naslidki-i-tsina-rosiyskoi-agresii>
2. Злочини проти тварин під час війни / justtalk.com.ua — 2023. URL: <https://justtalk.com.ua/post/zlochiny-proti-tvarin-pid-chas-vijni>
3. Конституція України від 28 червня 1996 року № 30 / 96 — ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. Ст. 141.
4. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 28.04.2023 року № 25—26 / 2001 — ВР / *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. Ст. 131.
5. Оперативним штабом при Держекоінспекції було розраховано збитки завдані довкіллю внаслідок збройної агресії РФ на загальну суму майже \$52 млрд / dei.gov.ua — 2023. URL: <https://dei.gov.ua/post/operativnim-shtabom-pri-derzhekoinspektii-bulo-rozrahovano-zbitki-zavdani>

Тітова А. О.

*студентка 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Лазарєва Н. М.*

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

З прийняттям нової редакції Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК), додалися і нові вимоги до учасників провадження. Однією з таких, як основна засада господарського судочинства, є неприпустимість зловживання процесуальними правами учасниками судового процесу.

У правовій доктрині однозначної та чіткої дефініції стосовно зловживання процесуальними правами не надано, однак, проаналізувавши законодавство, можна дійти висновку, що ним є нецільове використання процесуальних прав, їх свідоме перекручення, застосування не за призначенням, що деструктивно впливає на процес і нівелює його мету [1]. Основною ознакою зловживання є наявність причинно-наслідкового зв'язку між здійсненням особою суб'єктивного права та шкодою, що заподіюється внаслідок неправомірної його реалізації, а також прямий умисел такої особи.

Відповідно до ст. 43 ГПК, учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами, а зловживання ними не допускається [2]. Як наголошує професорка Інна Спасибо-Фатєєва: «Зловживання правом не є прямим деліктом і не є нормальним здійсненням права» [3]. Воно, скоріш за все, схоже на використання права у своїх цілях.

Законодавець визначає, що зловживанням процесуальними правами залежно від конкретних обставин можуть бути визнані різноманітні дії, зокрема скарга на судові рішення, яке не підлягає оскарженню; подання клопотань та заяв щодо вирішень тих питань, які вже вирішені судом; заявлення безпідставних відводів або вчинення схожих дій, які направлені на затягування та перешкодження розгляду справи або виконання судового рішення; подача завідомо безпідставного позову, так званого пустого позову; вчинення дій з метою зміни підсудності справи, як-от необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог; завдання шкоди правам третіх осіб через укладення специфічної мирової угоди тощо. Додамо, що до зловживання також відноситься так звана маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями, що полягає зокрема у поданні кількох позовних заяв до одного й того самого відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав [2].

Проте судова практика в перелік зловживань ще додає подачу кількох скарг на різні судові рішення, але у межах однієї справи; подачу скарг, які за змістом суперечать процесуальному законодавству; подачу скарги без оплати судового збору; подачу скарг, що містять ненормативну лексику [3].

Очевидно, що за такі неправомірні дії з боку учасників господарського процесу настають відповідні наслідки. Так, суд може вживати таких заходів для припинення зловживання правами та задля усунення завад у здійсненні судочинства, як залишення без розгляду скарги, заяви, клопотання; повернення скарги, заяви, клопотання; окремі заходи процесуального примусу (попередження та штраф у розмірі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб); направлення окремої ухвали, забезпечення судових витрат [3]. Конкретизуючи дослідження, треба наголосити, що штраф може збільшуватися в залежності від повторного чи неодноразового зловживання процесуальними правами. При цьому, враховуючи конкретні обставини справи, суд вправі стягнути штраф як з учасника справи, так і з його представника.

Слід додати, що суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами адвокатами й прокурорами. Наприклад, у справі № 916/1573/18, що датована 2019 роком, окрема ухвала проілюструвала, як КГС ВС для цілі подальшого запобігання порушень надіслав до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області ухвалу для вирішення питання щодо притягнення такого адвоката до дисциплінарної відповідальності [3].

Отже, суди зобов'язані вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. Однак, вони не наділені абсолютним правом відносити те чи інше діяння до зловживання процесуальним правами, оскільки можуть бути ситуації, коли те, що суддя вважає зловживанням, таким не є відповідно до висновку Вищої ради правосуддя, який був зроблений на подання стороною відповідної скарги. У такому випадку Вища рада правосуддя визнає це лише реалізацією учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав, а на суддю, що вважав навпаки, очікує дисциплінарна відповідальність. Але цей приклад демонструє ненавмисно негативну поведінку судді, оскільки в будь-якому разі прийняття таких рішень завжди супроводжується ризиком для служителів Феміди.

Проте, дійсно, існують випадки, коли судді неправомірно застосовують заходи процесуального примусу, передбачені за зловживання процесуальними правами. Наприклад, коли особа подає позов, який хоч і містить певні правові дефекти, однак не має мети зловживання,

суд може застосувати в обґрунтування відхилення такого позову або ж підключення санкцій до позивача власний суб'єктивний погляд, який не буде правильним за жодних обставин.

Тому, судді мають з більшою уважністю ставитися до випадків зловживання процесуальними правами, попередньо ретельно проаналізувавши поведінку учасників та конкретні обставини. Тільки так можливо відділити правомірну реалізацію учасниками їхніх прав від діаметрально протилежного явища.

Таким чином, доповнення ГПК новелою, що стосується розкриття явища зловживання процесуальними правами є важливою для господарського судочинства, а заходи, які спрямовуються на боротьбу з ним покращують як діяльність суду, так і результат, за яким сторони звернулись до суду. З введенням у ГПК даної новації правосуддя дійсно стало доступнішим, якіснішим та швидшим для добросовісних учасників господарського процесу.

Використані джерела

1. Александрович Ю. І. Зловживання процесуальними правами у цивільному і господарському процесі: шляхи вирішення проблеми. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22314/1/A5.pdf>
2. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України від 15.04.2023 року № 6 / 1992 — ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. Ст. 56.
3. Зловживання процесуальними і матеріальними правами — судді ВС розповіли про судову практику / supreme.court.gov.ua — 2021. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1114247/#:~:text=B8>

Тітова А. О.

*студентка 4 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Лазарєва Н. М.*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Права людини є основоположними у системі загальнолюдських цінностей. Основний Закон визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [2]. Усіма державами світу має здійснюватися їхній належний захист та цілковите дотримання, навіть у період збройних конфліктів.

Збройний конфлікт — це збройне протистояння, що відбувається між державами, або тривале збройне протистояння між урядовою владою та організованими збройними угрупованнями або ж лише між організованими збройними угрупованнями [1]. Збройні конфлікти можуть бути внутрішніми та зовнішніми. Таку класифікацію та дефініцію надає Міжнародний комітет червоного хреста. Зрозуміло, що будь-які воєнні дії так чи інакше нівелюють демократичні здобутки людства, тим самим унеможлиблюючи повну реалізацію природних прав людини, особливо права на життя.

Відповідно до статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — ЄКПЛ), нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання. Крім того, відступати від права на життя, відповідно до статті 15 цієї ж Конвенції, не допускається. Хоча, якщо казати про інші права, то війна, звичайно, є тою обставиною, що загрожує життю нації і, відповідно, виправдовує відступ держави від виконання окремих зобов'язань. Але як бачимо, навіть збройний конфлікт не може виступати підставою для скасування саме права на життя. Але, на жаль, це відбувається. І, на жаль, прямо зараз, в Україні.

Країна-агресор, ведучи війну проти мирного населення України, повністю ігнорує та порушує норми міжнародного гуманітарного права, зокрема ЄКПЛ та Женевські конвенції, які якраз і були прийняті міжнародною спільнотою у 1949 році з метою більшого врегулювання питання захисту прав людини в умовах збройних конфліктів.

Так зване «Женевське право» включає в себе чотири окремі документи: Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у регулярних арміях; Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що постраждали в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі; Конвенція про поводження з військовополоненими; Конвенція про захист цивільного населення під час війни. Всі вони об'єднані постулатом: війни ведуться проти збройних сил супротивника, а воєнні дії проти цивільного населення, хворих, поранених, військовополонених тощо забороняються [3].

Додамо, що в усіх чотирьох Конвенціях є спільною стаття 3, яка передбачає обов'язкове гуманне поводження без ворожої дискримінації, причиною якої слугують раса, колір шкіри, релігія чи вірування, стать, походження чи майновий стан тощо щодо військовополонених, хворих та загалом цивільних. Жінкам і дітям гарантується особливий захист. Саме тому стосовно зазначених осіб, як обов'язкове мінімальне положення, є забороненими та недопустимими усі види вбивств, каліцтво, катування, жорстоке поводження, спалювання

людської честі й гідності, захоплення заручників, здійснення будь-якого виду провадження з відповідними наслідками без попереднього судового рішення. Крім того, дана стаття зобов'язує конфліктуючі сторони підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу. Ці положення, як зазначає Міжнародний Суд ООН, відображають елементарні міркування гуманності та є фундаментальними у сфері захисту прав людини під час будь-яких збройних конфліктів [1].

Можна підкреслити, що спільна третя стаття досить яскраво ілюструє принципи звичаєвого міжнародного права, до яких доктрина відносить зокрема гуманізм, добropорядність, законність. Як відомо, звичаєве міжнародне право базується на практиці держав і відповідно також є обов'язковим для їх народів.

Україна дотримується прийнятих на себе зобов'язань. На підтвердження цього можна навести Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України», який дублює та конкретизує усе те, що визнано світовою спільнотою.

Наприклад, згідно зі статтею 22 Конвенції про захист цивільного населення під час війни, літальні апарати, призначені виключно для транспортування поранених і хворих цивільних осіб, інвалідів та породіль або для транспортування медичного персоналу й санітарного майна, не можуть бути атаковані, натомість користуються повагою, коли вони летять на висоті, в час та за маршрутами, які спеціально погоджені всіма заінтересованими сторонами конфлікту. Це ж положення зустрічається у частині 4 пункту 18 глави 2 згаданого вище Наказу.

Також, під сферу захисту в умовах збройних конфліктів підпадає не тільки людина, а й об'єкти, які є необхідними для її виживання. Так, міжнародне гуманітарне право забороняє знищувати, вивозити або приводити в несправність склади з продуктами харчування, місця, в яких вони виготовляються, будови для поставки питної води тощо.

На додаток, воюючі суб'єкти також мають дотримуватися норм положень окремих міжнародних договорів, як-от Протоколу про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв 1996 року та Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення.

Слід також зазначити, що кожна людина, чиї права та свободи були нівельовані, може звернутися до Європейського суду з прав людини із заявою про порушення державою її зобов'язань у контексті війни.

Таким чином, забезпечення та захист прав людини під час збройних конфліктів є ядром міжнародного гуманітарного права. Цей факт

підкреслює те, що не зважаючи на протиріччя, які завжди виникають між державами та групами осіб, людина та її життя, фізична та психічна недоторканність є найвищими соціальними цінностями, захист яких посідає найперше місце. Звичайно, якщо держави не дотримуються загальновизнаних принципів, то на них очікують відповідні наслідки.

Так, відповідальність за порушення норм права збройного конфлікту може застосовуватися колективна та/або індивідуальна відповідальність. На зразок міжнародних норм, Україна у своєму кримінальному законодавстві ввела в дію норми, що забезпечували б ефективне кримінальне переслідування осіб, які скоїли або наказали скоїти ті чи інші серйозні порушення, що передбачені Конвенціями [4]. Кримінальний кодекс згадує такі злочини, як екоцид, геноцид, незаконне носіння знаків Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та зловживання ними, пропаганду війни тощо.

Отже, на захист прав і свобод людини під час збройних конфліктів спрямоване як національне, так і міжнародне законодавство. Кожна держава має пам'ятати, що захист прав людини так чи інакше буде дотриманий якщо не превентивними заходами, то конкретними правовими інструментами відповідальності, які наздоженуть згодом.

Використані джерела

1. Булгак Д. В. Захист прав людини під час збройних конфліктів. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/8787/1/%B8_p246-248.pdf
2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 30 / 96 — ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. Ст. 141.
3. Права людини у міжнародному праві : підручник / за заг. ред. А. В. Войціховського; Бакумов О. С., Варунц Л. Д., Войціховський А. В., Гудзь Т. І. та ін.; передм. А. В. Войціховський. Харків : ООО «Планета-Принт», 2021. 404 с.
4. Ситняківська С. Права людини під час війни, збройного конфлікту. URL: http://eprints.zu.edu.ua/23743/1/%D0%A1%D0%B8%D1%82%D0%BD%D1%8F%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%A1..PDF

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ

Договір про надання послуг є одним з найбільш поширених видів договорів у сучасному бізнесі, оскільки він все більше та більше використовується майже у всіх сферах економіки. Договір має свої особливості, які варто більш детально розглянути зважаючи на його відносну невизначеність в законодавчих нормах.

Дане дослідження ми проводимо з метою визначення особливостей договору про надання послуг за допомогою нормативної бази та її практичного застосування у судовій практиці, що дозволить розкрити його сутність та вирішити актуальні питання, що виникають у практиці його укладання, виконання і підтвердження наданих послуг.

Так відповідно до ч. 1 ст. 901 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором.

Аналізуючи дану норму, яку ввів законодавець стосовно визначення договору про надання послуг, нам потрібно зрозуміти, у чому саме полягає вираз послуги, що є її предметом та що відрізняє її від договору підряду, оскільки в ЦК України наданий дуже скудний опис даного виду договорів, який не дає розуміння специфіки цього договору.

Відтак в Ухвалі від 14.01.2021 року по справі № 923/1067/19 Верховний Суд вказав, що «предметом договору про надання послуг є вчинення виконавцем певних дій або здійснення певної діяльності. Предметом договору є надання послуг різного роду за завданням замовника. Специфічні характеристики послуги відрізняють її від товару. Для послуги характерна непомітність (її не можна взяти в руки, зберігати, транспортувати, складувати); послуга є невичерпною (незалежно від кількості разів її надання її власні кількісні характеристики не змінюються). Всім послугам властива одна спільна ознака — результату передують здійснення дій, які не мають матеріального змісту, тобто під час надання послуг продається не сам результат, а дії, які до нього призвели. Послуги відрізняються також від робіт. Якщо у зобов'язаннях підрядного типу результат виконаних робіт завжди має речову форму, то у зобов'язаннях про надання послуг результат діяльності виконавця не має речового змісту. Корисний ефект від діяль-

ності з надання послуги полягає не у вигляді певного осяжного матеріального результату, як це має місце при виконанні роботи, а полягає в самому процесі надання послуги. Сама ж послуга споживається у процесі її надання, тому її визначають як діяльність, спрямовану на задоволення будь-яких потреб. До того ж необхідно звернути увагу на умову про ризик: відповідно до статті 837 ЦК України підрядник зобов'язується виконати певну роботу на власний ризик, а конструкція статті 901 ЦК України такого застереження не містить».

Узагальнюючи дану думку суду ми розуміємо, що особливістю даного виду договору є те, що результат надання послуг не має матеріального характеру, тобто є неосяжним і ефективність цього договору полягає у споживанні послуг під час процесу їх надання для задоволення будь-яких потреб замовника, саме це відрізняє його від інших видів договорів.

Не менш важливим для нас є й те, що договір про надання послуг містить певні ризики у зв'язку з такою специфікою, які полягають у тому, що законодавча норма в ст. 901 ЦК України не містить застереження щодо зобов'язання виконання певної роботи на власний ризик на відміну від норми, передбаченої у ст. 837 ЦК України.

Однак у зв'язку з вищевикладеним постає питання про підтвердження фактичного виконання передбачених в договорі послуг, наприклад, з консультування з питань комерційної діяльності чи юридичних послуг.

Відтак ВС у постанові від 11.12.2018 року у справі № 826/19299/15 зазначає, що у представлених актах здачі-прийняття наданих послуг міститься лише найменування наданої послуги, з них неможливо встановити обсяг проведених робіт, кількість витраченого часу, використані інформаційні матеріали, а також ідентифікувати участь контрагентів у виконанні робіт/наданні послуг. Подані звіти не розкривають спектр наданих послуг (які дії включали в себе послуги), як і не визначають відповідальних осіб щодо їх надання та отримання.

Отже аналізуючи дану думку суду ми розуміємо, що для підтвердження факту виконання послуг нам необхідно у актах здачі-прийняття наданих послуг надавати звіти щодо дій, які включали в себе послугу, тобто вказувати дані, які повинні перелічувати обсяг проведених робіт, кількість часу, який було витрачено для надання послуги та також визначати відповідальних осіб за виконання послуги.

Виходячи з вищевикладеного ми розуміємо, що договір про надання послуг є важливим інструментом для забезпечення ефективної взаємодії між суб'єктами цивільного права. І незважаючи на його відносну невизначеність нормами ЦК України, судова практика доповнює їх своїми правовими висновками та практичним застосуванням законодавчих норм з цього питання, що надає нам можливість зрозуміти цілісну картину про особливості договору про надання послуг.

Устіченко О. Р.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Василяка О. К.*

ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ОБЛІКУ ЖІНОК

Рік назад, 24 лютого 2022 року, почалося повномасштабне вторгнення з боку Російської Федерації, яке потягнуло за собою порушення територіальної цілісності України, посягнуло на державний суверенітет України та життя мільйонів людей, які жили мирним життям і навіть не могли подумати, що в 21 столітті можливе таке грубе порушення міжнародного права.

Внаслідок чого 24 лютого 2022 року указом Президента України № 64/2022 на всій території України було введено воєнний стан [4], одночасно з яким указом Президента України № 65/2022 було оголошено про проведення загальної мобілізації, яка проводиться на території Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей, міста Києва [5].

З аналізу норм Закону України «Про мобілізацію та мобілізаційну підготовку» № 3543-ХІІ від 21.10.1993 року (Далі — ЗУ «Про мобілізацію та мобілізаційну підготовку») ми можемо розуміти під мобілізацією певні заходи, що здійснює планомірне переведення різних секторів державного та приватного життя задля функціонування в умовах особливого періоду, а органів силового блоку (Збройні Сили України, інші військові формування та Оперативно-рятувальні служби цивільного захисту), в свою чергу, задля того, щоб здійснити організацію та штати воєнного часу. Мобілізація може бути загальною або частковою та проводиться відкрито чи приховано [3].

Відповідно до абз.1 ч.1 ст.22 ЗУ «Про мобілізацію та мобілізаційну підготовку» Громадяни повинні з'являтися за викликом до територіального центру комплектування та соціальної підтримки (військовозобов'язані, резервісти Служби безпеки України — за викликом Центрального управління або регіонального органу Служби безпеки України, військовозобов'язані, резервісти Служби зовнішньої розвідки України — за викликом Служби зовнішньої розвідки України) для взяття на військовий облік військовозобов'язаних чи резервістів, визначення їх призначення на особливий період [3].

Як зазначається в Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу» № 2232-ХІІ від 25.03.1992 року військовозобов'язаними є особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави [2].

Від 30 грудня 2022 року КМУ своєю постановою № 1487 затвердив новий порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів (далі — Порядок), який у п. 21 передбачає, що взяттю на військовий облік підлягають жінки, які мають медичну або фармацевтичну спеціальність, а також за власним бажанням жінки, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю, перелік яких затверджений Міністерством оборони [1].

З вивчення норм Порядку ми розуміємо, що жінки, які навчаються у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти, які здійснюють підготовку за медичною або фармацевтичною спеціальністю, за два місяці до завершення навчання за відповідною освітньою (науковою) програмою подається список щодо таких жінок до районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, на території відповідальності яких вони розташовані [1]. Дані списки є підставою для отримання жінкою тимчасового посвідчення військовозобов'язаного та включення її до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів [1].

Дані тимчасові посвідчення військовозобов'язаного видаються на 30 днів районним територіальним центром комплектування та соціальної підтримки (далі — РТЦК та СП). Після отримання даних посвідчень жінки повинні протягом семи днів з'явитися у відповідний РТЦК та СП за місцем проживання та взяття на військовий облік після визначення їх придатності до військової служби [1].

Дуже цікавим, на мою думку є те, що жінки, які здобули медичну чи фармацевтичну спеціальність та не стали на військовий облік до набрання чинності Порядку, можуть влаштовуватися на роботу як невійськовозобов'язані до кінця 2026 року, оскільки це дає нам зрозуміти, що ситуація наразі не є критичною та не передбачає такої величезної необхідності в мобілізації жінок, які мають медичну чи фармацевтичну спеціальність, а є саме стратегічним уявленням про можливу необхідність певних спеціалістів у майбутньому для Збройних Сил України.

Керуючись вищевикладеним ми можемо зробити висновок, що наразі для подолання зовнішньої загрози було зроблено оновлення порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, а також було додано особли-

вості військового обліку жінок, який наразі передбачається тільки для тих жінок, які навчаються за медичною та фармацевтичною спеціальністю.

Використані джерела

1. Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів: затверджений постановою КМУ від 30 грудня 2022 року № 1487 / БД «Законодавство України»; ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-%D0%BF#Text>
2. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України № 2232-ХІІ від 25.03.1992 року / БД «Законодавство України»; ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
3. Про мобілізацію та мобілізаційну підготовку: Закон України № 3543-ХІІ від 21.10.1993 року // БД «Законодавство України»; ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 року // БД «Законодавство України»; ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>
5. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України № 65/2022 від 24.02.2022 року // БД «Законодавство України»; ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text>

Чернюк В. В.

*студент 1 курсу магістратури Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Лазарєва Н. М.*

ФІКСАЦІЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Майже 9 місяців Україна героїчно протистоїть та захищає свої землі, свій народ, свій суверенітет від збройного вторгнення Російської Федерації. З моменту повномасштабного вторгнення, російські війська, кожен день вчиняють такі міжнародні злочини як: масові вбивства, катування, авіаудари по цивільній та критично важливій інфраструктурі, застосування зброї, провокування, відносно ядерних об'єктів та багато інших. Всі ці звірства прямо заборонені нормами міжнародного гуманітарного права та відносяться до категорії воєнних злочинів, що вважаються серйозним порушенням міжнародного права, тобто порушення законів і звичаїв ведення війни.

Реакція від світу не заставила нас чекати. Відразу країни почали всіляко допомагати Україні: постачання зброї, впровадження санк-

цій, закривання повітряного простору, включення Російської Федерації до переліку ворожих країн, а зараз — країна спонсор тероризму. Також необхідно врахувати те, що багато країн світу допомагають українським біженцям. Всі ці показники допомогли українському народові зупинити просування російських військових.

Міжнародний кримінальний суд, згодом, розпочав розслідування тих воєнних злочинів та злочинів проти людяності, які були скоєні у зв'язку з агресивною війною, яка почала Російська Федерація проти України. Прокурор Міжнародного кримінального суду мав нагоду особисто відвідати одне з місць скоєння воєнних злочинів, а саме місто України — Буча, та на власні очі побачити те, що коять російські військові [5].

Після візиту Міжнародний суд Організації Об'єднаних Націй (далі — ООН) в Гаазі засудив дії російської федерації та зобов'язав її негайно припинити те, що вона розв'язала збройний конфлікт у лютому на території України.

За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини з 24 лютого 2022 року, коли розпочалося повномасштабне вторгнення армії Російської Федерації в Україну, до 14 серпня 2022 року зафіксовано 13 212 жертв серед цивільного населення в країні. Серед них 5 514 убитих та 7 698 поранених мирних жителів України [2].

Ситуація вимагала від державних органів відреагувати та врегулювати питання фіксування та запобігання скоєння злочинів. Також постала необхідність створити комісію, що буде займатися саме цим напрямом або, як альтернатива, делегувати повноваження певному органу державної влади.

Так, Офіс Генерального прокурора разом з українськими та міжнародними партнерами створив ресурс, в якому особа, яка стала свідком або постраждала від воєнних злочинів Росії, мала змогу заповнити анкету для належного документування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних російською армією в Україні [1].

Надана особами інформація та її фіксування, в подальшому, буде використана для притягнення до відповідальності винних в найтяжчих міжнародних злочинах. Не тільки в українських судах, але й у Міжнародному кримінальному суді в Гаазі та в спеціальному трибуналі після його створення.

Загалом варто пам'ятати, що чим детальніше будуть зафіксовані факти воєнних злочинів, тим більша вірогідність, що вони будуть прийняті в якості доказів та використані при засудженні винних осіб.

Відповідно до чотирьох Женевських конвенції від 12 серпня 1949 року та відповідно до Додаткового протоколу від 8 червня 1977 року держави зобов'язані криміналізувати серйозні порушення, щодо міжнародного гуманітарного права в національному законодавстві.

Держава Україна, в свою чергу, виконує цю вимогу шляхом внесення змін до конкретних законодавчих актів, а саме, внесення до Кримінального кодексу України статті 438 «Порушення законів та звичаїв війни» [4].

Також багато питань виникає фіксування у випадку пошкодження або зруйнованого майна особи. Що у цьому випадку робити людині, яка втратила свій дім?

Вирішення цього проблемного питання знаходимо у конкретних законопроектах. Верховна Рада винесла на розгляд читання законопроект стосовно компенсації українцям за пошкоджене або втрачене внаслідок війни житло. Йдеться про законопроект № 7198 «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації», що був прийнятий Верховною Радою за основу 1 квітня 2022 року [3].

Відповідно до змісту законопроекту передбачає надання компенсації громадянам у певному вигляді. Зокрема: грошова компенсація; об'єкта нерухомого майна шляхом фінансування його будівництва; фінансування виконання будівельних робіт, щодо відновлення пошкодженого або зруйнованого майна.

Звісно, щоб отримати компенсацію, необхідно зафіксувати факт пошкодженого або зруйнованого майна. Відповідну заяву можливо надіслати через «Дію» або в паперовій формі через Центр надання адміністративних послуг, нотаріуса, органів соціального захисту. Багато правок повинно ввестись, щоб вдосконалити, але маємо надію, що законопроект знайде своє відображення й запрацює.

Підсумовуючи, зазначимо, що збройна агресія росії проти України, ті воєнні злочини, що вчиняють російські військові, забрали життя у десятки тисяч ні в чому не винних людей. Сотні тисяч людей залишилось без домівок, багато діточок залишились без батьків, деякі знаходяться на окупованій території та не мають змоги виїхати звідти, залишаючись під терором. Реакція світу повинна й надалі відображатись у підтримці України, співпрацювати з нею, робити все можливе, щоб зупинити те жахіття, яке вчиняє росія й створення трибуналу, задля притягнення до відповідальності усіх, хто причетний до цих злочинів.

Використані джерела

1. Документуємо воєнні злочини Російської Федерації в Україні / Офіс Генерального прокурора — 2022. URL: <https://warcrimes.gov.ua/>
2. Жертви війни в Україні: скільки загинуло та поранено мирних жителів внаслідок пів року війни з Росією / delo.ua. — 2022. URL: <https://delo.ua/ru/society/zertvy-voyny-v-ukraine-skolko-pogiblo-i-raneno-mirnyx-zitelei-za-polgoda-voyny-s-rossiei-403074/>

3. Проект закону про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації : від 24.03.2022 р. № 7198.
4. Хто має карати за воєнні злочини? / ZMINA. URL: [//zmina.info/instructions/shho-take-voynni-zlochyny-vyznachennya-istoriya-vynyknennya-zakony-ta-yurysdykciya/](https://zmina.info/instructions/shho-take-voynni-zlochyny-vyznachennya-istoriya-vynyknennya-zakony-ta-yurysdykciya/)
5. Що таке воєнні злочини: визначення, історія виникнення, закони та юрисдикція / ZMINA — 2022. URL: <https://zmina.info/instructions/shho-take-voynni-zlochyny-vyznachennya-istoriya-vynyknennya-zakony-ta-yurysdykciya/>

Чумаченко І. О.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — PhD, доцент Мусиченко О. М.*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

Для ефективного розслідування кримінальних справ важливо запобігти певним ризикам, що можуть виникнути в процесі кримінального провадження. Саме з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також попередження певних ризиків, законодавством передбачено відповідні запобіжні заходи. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі — КПК України) містить систему таких заходів, до яких належить і домашній арешт.

Розуміння сутності домашнього арешту є важливим як для працівників правоохоронних органів, так і для підозрюваного, обвинуваченого. Застосовуючи певний захід, уповноважена особа повинна чітко знати підстави та процедуру, що передбачені чинними нормативними актами. З іншого боку, заарештована особа, що розбирається в даному питанні, має можливість не допустити порушень своїх прав та свобод. Для того, щоб прийти до висновку стосовно значення досліджуваного запобіжного заходу, а також відмежовувати його від інших, необхідно виокремити характерні йому ознаки.

КПК України надає визначення поняття домашнього арешту, а також регламентує процедуру його застосування. Іншим нормативним актом, що регулює дане питання, є наказ МВС України № 654 від 13.07.2016 «Про затвердження Інструкції про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання

запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту».

Згідно процесуального законодавства, домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому, залишати житло цілодобово або у певний період доби [2]. Тлумачення поняття «житло» надано в раніше вже зазначеній Інструкції, під яким розуміється «...будь-яке приміщення, яке знаходиться в постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також усі складові частини такого приміщення» [3].

Відповідно до системи, наведеної КПК України, домашній арешт є достатньо суворим запобіжним заходом. Законодавством передбачено, що «слідчий суддя, суд відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини, є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, передбачених частиною першою цієї статті, не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам» [2]. Проаналізувавши дане положення та систему запобіжних заходів, можна зазначити, що домашній арешт застосовується в тому випадку, коли застава та тримання під вартою є недоцільними. Порівняно з триманням під вартою, досліджуваний запобіжний захід є менш стресовим для заарештованої особи, адже вона тримається в звичних для себе умовах. Ще одним позитивним аспектом є те, що особа має можливість спілкуватись з сім'єю, адже в випадку тримання особи під вартою, розлука з рідними травмуючи впливає на її психіку.

Загалом під час обрання будь-якого запобіжного заходу повинні враховуватися певні обставини, що передбачені ст. 178 КПК України. Так, наприклад, врахування віку особи має значення у разі застосування домашнього арешту до неповнолітньої особи. Психічне здоров'я дитини є достатньо хитким, тому тримання під вартою може суттєво йому зашкодити. Недоцільним є застосування домашнього арешту, зокрема, до таких осіб, які не мають постійного місця проживання або якщо вони проживають в одному приміщенні з потерпілими від скоєного протиправного діяння. Іншою обставиною, яку слід врахувати є, наприклад, якщо підозрюваний є єдиною особою, що фінансово забезпечує сім'ю через певні обставини, адже застосувавши до нього цілодобовий домашній арешт його рідні залишаться без засобів існування.

Варто акцентувати й на тому, що даний запобіжний захід обмежує конституційне право людини на особисту свободу. Конституція України передбачає: «Ніхто не може бути заарештований або трима-

тися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку встановлених законом» [1]. Тобто на підставі відповідної ухвали слідчого судді або суду можливо заборонити особі покидати власне житло.

Важливим є й питання, до кого саме може бути застосовано досліджуваний запобіжний захід. Відповідно вищенаведеного визначення, домашній арешт застосовується до підозрюваного або обвинуваченого. Також в ч. 2 ст. 181 КПК України передбачено, що домашньому арешту підлягає особа, що скоїла діяння, за вчинення якого законом передбачено покарання у виді позбавлення волі. Тобто, якщо санкція статті, за якою обвинувачується особа, передбачає менш суворе покарання, то в такому випадку даний запобіжний захід не застосовується.

Стосовно строків, протягом яких особа може триматися під домашнім арештом, то цей термін не має перевищувати двох місяців. Законодавством передбачено можливість продовження цього строку, у разі необхідності, за клопотанням прокурора в тому ж порядку, що передбачений для продовження строку тримання під вартою. Однак, в результаті, загальний термін не може бути більшим ніж шість місяців [2].

Важливо дослідити й те, як саме здійснюється контроль за підозрюваною особою. По-перше, про постановлення ухвали про застосування відповідного запобіжного заходу невідкладно повідомляється орган Національної поліції за місцем проживання підозрюваного. Початком здійснення контролю за особою вважається момент фіксування факту початку виконання підозрюваним покладеного на нього обов'язку. Така фіксація здійснюється шляхом внесення відомостей в рапорт працівником Національної поліції під час під час першого відвідування приміщення зазначеного в ухвалі. Особі, до якої застосовують домашній арешт, обов'язково роз'яснюється сутність запобіжного заходу, а також повідомляється про її обов'язки та наслідки їх невиконання. Облік осіб, до яких застосовано домашній арешт здійснюється шляхом ведення відповідної бази даних, до якої заносяться, зокрема, такі відомості, як час поставлення підозрюваного на облік, особисті дані про особу, приміщення, яке не можна залишати, дані про особу, яка постановила ухвалу та інша інформація передбачена Інструкцією [3]. Загалом з метою здійснення контролю за виконанням покладених на особу обов'язків, працівники поліції мають право з'являтися до житла особи, вимагати надати певні пояснення, а також застосовувати електронні засоби контролю [2].

Проблемним питанням є застосування електронних засобів контролю до особи, що тримається під домашнім арештом. Так, можливість використання електронних браслетів з метою здійснення контролю за підозрюваними особами передбачено, насамперед, наказом МВС України № 480 від 08.06.2017 «Про затвердження Поряд-

ку застосування електронних засобів контролю» [4]. Беззаперечно використання електронного моніторингу за підозрюваною особою є ефективним методом контролю, однак необхідно враховувати певні ризики. По-перше, вартість електронних браслетів є достатньо високою, тому їх кількість є відносно обмеженою. Наступним проблемним питанням є можливість технічної несправності та недосконалості таких браслетів, через що якість контролю за підозрюваними значно погіршується, що може призвести, як наслідок, до втечі заарештованої особи. Тобто підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок, що використання електронних засобів контролю є ефективним рішенням лише у випадку точного врегулювання процедури їх використання, а також врахування можливих недоліків.

Доцільно розглянути й питання місця домашнього арешту в системі запобіжних заходів. Проаналізувавши статистичні дані, а саме Звіт про роботу органів прокуратури за 2022 рік, потрібно зазначити, що загалом за цей період до суду було подано 30 423 клопотань про застосування запобіжних заходів, серед них про домашній арешт — 6785, що становить приблизно 22 % від загальної кількості. В 2021 році чисельність клопотань про застосування домашнього арешту становила 26 % від усіх клопотань про застосування запобіжних заходів. Тобто, враховуючи наведені дані, робимо висновок, що домашній арешт займає достатньо вагоме місце в структурі запобіжних заходів.

Отже, домашній арешт — запобіжний захід, що застосовується до особи, що підозрюється, обвинувачується у вчиненні діяння, за яке законодавством передбачено покарання у вигляді позбавлення волі. Сутність даного заходу полягає у встановленні заборони підозрюваній особі покидати житло певний період часу, що зазначений в ухвалі. Законодавством регламентовано порядок застосування домашнього арешту, строки, а також процедуру здійснення контролю за заарештованою особою. Застосування даного запобіжного заходу характеризується, зокрема такими позитивними моментами, як можливість тримання особи в звичних для неї умовах, а також спілкування з сім'єю. З метою об'єктивного та правильного застосування домашнього арешту під час розгляду відповідного клопотання повинні враховуватись певні обставини, що передбачені законодавством.

Використані джерела

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80) (дата звернення 02.05.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 02.05.2023).

3. Про затвердження Інструкції про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.07.2016 № 654, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 03.08.2016 за № 1087/29217.
4. Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.06.2017 № 480, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 14.07.2017 за № 860/30728.

Чумаченко Т. О.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

ВИКОРИСТАННЯ ЗНАТЬ ПСИХОЛОГІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ

Актуальність дослідження психологічних аспектів проведення слідчих дій полягає в тому, що вони є невід'ємною частиною досудового розслідування кримінальних правопорушень. Застосування психологічних знань в слідчій діяльності є важливим, насамперед, в тому, що вони дають можливість не тільки правильно кваліфікувати злочин, але й висувати та перевіряти обґрунтовані слідчі версії, підвищувати ефективність тактики проведення слідчих дій та методичних рекомендацій, а також встановлювати причини протиправних дій.

На початку дослідження даної теми, необхідно з'ясувати, що саме є слідчою дією. Слідча дія — це діяльність слідчого органу, спрямована на збір, перевірку, фіксацію та оцінку доказів у кримінальному провадженні. До слідчих дій чинним процесуальним законодавством, зокрема, віднесено такі, як: огляд місця події, допит, обшук, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання. Важливо зазначити й те, що завдяки проведенню вищезазначених слідчих-розшукових дій правоохоронні органи мають можливість об'єктивно дослідити усі обставини кримінального правопорушення, від повноти яких залежить справедливості винесеного в подальшому судового рішення.

Підготовка та проведення будь-якої слідчої дії включає як правові, так і психологічні аспекти. Для того щоб з'ясувати зв'язок між знаннями психології та проведенням слідчих-розшукових дій, доцільно надати визначення поняттю «спеціальних знань в галузі психології». Проаналізувавши літературу, що присвячена даній темі, можливо прийти до висновку стосовно суті досліджуваного терміну. Тобто спеціальні

знання в галузі психології — це певні теоретичні та практичні знання, якими володіє обізнана особа, що використовуються під час розслідування кримінальних справ та спрямовані на встановлення, пошук та доказування певних обставин, що мають значення для кримінального провадження. Метою використання знань психології під час розслідування справ є, зокрема, забезпечення виконання головного завдання кримінального провадження, а саме здійснення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1].

Досліджуючи дану тему доцільно розглянути випадки застосування знань психології в процесі проведення конкретних слідчих-розшукових дій.

Одним з найінформативнішим способом збору інформації про скоєне діяння, беззаперечно, є проведення допиту. Знання психології в даному випадку відіграють суттєву роль, адже важливим завданням слідчого є налагодження контакту з допитуваною особою. До початку проведення допиту слідчий повинен попередньо ознайомитись з особистістю допитаного та визначити прийоми, що дозволять якнайбільш повно отримати необхідну інформацію. Особливе значення має й те, як саме поставленні запитання, а також тональність з якою слідчий їх озвучує. Особа, що проводить допит може певним чином впливати на обсяг інформації, що надається допитуваним шляхом поставлення таких запитань, як доповнюючі, уточнюючі, нагадуючі, контрольні та викриваючі. Так, наприклад, якщо очевидно, що підозрюваний надає неправдиві показання слідчий може пред'явити наявні докази, що їх спростовують. Інший психологічний спосіб впливу, спрямований на актуалізацію забутого — допит на місці події. Такий метод є досить ефективним, адже особа перебуваючи на території, де відбувалася подія, має можливість відновити в пам'яті її обставини та надати слідчому більш повну, достовірну інформацію [4].

Кримінальним процесуальним кодексом передбачено, що під час проведення допиту неповнолітньої особи доцільно залучати психолога. Це насамперед, зумовлено необхідністю забезпечення підвищеного захисту такої особи. Оскільки психіка дитини є достатньо вразливою, проведення такого допиту потребує професійного підходу. Психолог надає певні рекомендації стосовно тактики проведення слідчої дії, яка забезпечить мінімальний вплив на психіку неповнолітнього. Особливого характеру дане питання набуває в випадку допиту осіб, що стали жертвами насилля.

Самостійною слідчою дією, яку також слід розглянути є одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. З психологічної точки зору, цікавим в даній процедурі є саме наявність розбіжностей в показаннях, що надаються особами. На отримання правдивої інформації, суттєво впливає час проведення даної слідчої дії. Важливо акцентувати, що вона повинна бути раптовою для осіб, що планується одночасно допитати. Це пояснюється тим ризиком, що наприклад, підозрювані можуть попередньо звірити власні показання та домовитись про інформацію, що надаватимуть під час допиту. Іншими прийомами, що може застосовувати слідчий, є наприклад приховування факту поінформованості про ті чи інші обставини або мети, що переслідується допитом. Загалом до психологічних особливостей даної процедури можна віднести такі, як:

- розширений склад її учасників, що ускладнює процес обміну інформацією;
- сильний психологічний вплив учасників одночасного допиту один на одного;
- можливість зміни показань [3, с.187].

Наступною слідчою дією, що безпосередньо пов'язана із психологією є пред'явлення для впізнання. Дослідивши дане питання, можна стверджувати, що сутність даної процедури полягає в ототожненні особою предметів, що потрібно впізнати з його уявним образом, відображеним у пам'яті того, хто впізнає. Сам процес впізнання залежить від суб'єктивних та об'єктивних чинників. До першої групи факторів, що впливають на якість сприйняття особою певних об'єктів можна віднести, наприклад, душевний стан, хвилювання, стрес, хворобу. Стосовно другої групи то до неї належать, такі як освітленість об'єкта, відстань на якій впізнають предмет, погодні умови та ін. Враховуючи достатньо велику кількість факторів, що можуть вплинути на можливість правильного сприйняття особою обставин, слідчий повинен обрати найбільш доцільний час, обстановку та місце проведення даної слідчої дії.

Доцільно зазначити й певні дискусійні питання, що стосуються проведення слідчого експерименту. Кримінальним процесуальним кодексом передбачено: «З метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань.». Загалом дана слідча дія є достатньо ефективною, оскільки таким чином можна перевірити істинність тих чи інших фактів. Проблемним питанням, що виникає під час проведення слідчого експерименту є неможливість відтворення емоційного стану осіб, що причетні до кримінального

правопорушення, адже відтворити страх, тривожність, певні душевні хвилювання, що безумовно впливають на дії людини, є достатньо складною задачею. Важливим є й те, що під час прийняття рішення про доцільність проведення слідчого експерименту, необхідно враховувати те, що дана слідча дія може зашкодити психічному здоров'ю особи. Так, наприклад, проведення слідчого експерименту за участі дівчини, що стала жертвою зґвалтування та гвалтівника може призвести, як наслідок, до сильного душевного хвилювання потерпілої особи.

Певні психологічні особливості притаманні й таким слідчим-розшуковим діям, як огляд місця події та обшук. Стосовно огляду місця події, то з психологічної точки зору він включає в себе емпіричне спостереження, активну розумову діяльність спрямовану на: сприйняття обстановки місця події, уявний аналіз виявлених слідів і речових доказів, установлення причинного відношення виявленого до події злочину, створення уявної моделі події, що сталася. Якість огляду місця події суттєво залежить від таких психологічних особливостей слідчого, як спостережливість, професійний та життєвий досвід, рівень розвитку мислення, уяви та інтуїції [2, с. 7]. Розглядаючи психологічні особливості обшуку, слід зазначити, що вони включають в себе такі дві частини, як: психологічні особливості діяльності слідчого під час обшуку і психологічні особливості поведінки обшукуваного під час обшуку. Тобто, в даному випадку, потрібно враховувати, той факт, що зацікавлена особа може намагатись спотворити, знищити речові докази з метою приховання своєї причетності до події. Також складність даної слідчої дії може полягати й в тому, що територія, що обшукується, зазвичай включає достатньо велику кількість об'єктів. Тому слідчий повинен обрати певну тактику, що дозволить ефективно зібрати необхідні речові докази для винесення справедливого рішення.

Отже, можна зробити висновок, що знання психології мають велике значення для слідчої діяльності. Їх використання підвищує ефективність проведення слідчих дій, зокрема, таких, як огляд місця події, обшук, допит, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання. Крім того, психологічні знання можуть допомогти уникнути помилок та недоліків, пов'язаних з неправильним розумінням поведінки та мотивів осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення. Знання психології є невід'ємною частиною професійної підготовки слідчих та інших представників правоохоронних органів. Використання психологічних знань може допомогти забезпечити більш точні та обґрунтовані рішення в кримінальних справах.

Використані джерела

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Алексейчук В. І. Огляд місця події: тактика і психологія: автореф. дис. ... к. ю. н.: спеціальність 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2007. 25 с.
3. Мухіна Г. В. Юридична психологія : навч. посібник. К.: ВД «Дакор», 2019. 235 с.
4. Ряшко О. В. Психологічні особливості допиту підозрюваного під час судового слідства. URL: <http://radnuk.info/statti/556-protses/15092-2011-01-21-05-53-45.html>

Шепель Д. О.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Фасій Б. В.*

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року наша держава зазнала найбільшого у світі повномасштабного вторгнення на територію нашої країни. У зв'язку з цим Президент України прийняв Указ № 64/2022 про введення воєнного стану на всій території держави, який у подальшому змінювався кілька разів.

З початку збройної агресії РФ проти України, суспільство та держава зазнали великих змін у політичній, соціально-економічній, психоемоційній сферах. Не винятком є також і судова сфера. Адже війна не може впливати на здійснення правосуддя. Тому, хоч ці зміни і внесли свої корективи у судову діяльність, проте суд і надалі продовжує захищати конституційні права людини, тому що навіть в умовах війни її права на судовий захист не можуть бути обмежені. Не беручи до уваги ті права, які на початку повномасштабного вторгнення були обмежені Основним Законом України. Тому, згідно із Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод кожна особа має право на справедливий суд.

Відповідно до ч. 2 ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» скорочення або прискорення будь-яких форм судочинства в умовах війни забороняється. Водночас діяльність судів на всій території України є неможливою, через те, що за даними Вер-

ховного Суду більшість судів залишилися під окупацією. Якщо на території, де знаходиться суд, введено воєнний стан, за яким він не може здійснювати правосуддя, то на підставі законів України може бути змінено його місцезнаходження або територіальна підсудність судових справ.

У зв'язку з тим, що 22 лютого 2022 року Вища рада правосуддя України припинила свою діяльність, не гаючи часу, до роботи приступила Рада Судів України. В терміновому порядку вони запланували засідання на якому обговорили всі актуальні питання та прийняли важливі рішення про вжиття невідкладних заходів для забезпечення судової влади в Україні у зв'язку з припиненням повноважень Вищої ради правосуддя та збройною агресією з боку РФ.

У зв'язку із військовими діями на території нашої держави, як такої можливості здійснювати правосуддя не було. Через численні повітряні тривоги, учасники правосуддя не мали змоги прийти на засідання, що є вкрай важливим, а також 1/5 населення України з початку повномасштабного вторгнення виїхала за кордон, тому здійснювати правосуддя в рамках територіальної цілісності було неможливим, а також нестабільна робота мережі Інтернет не давала суддям здійснювати свою роботу у вигляді відеоконференції.

Згодом населення та держава почали звикати до сучасних умов війни, не виключенням є також і суди. Система правосуддя пришвидшила свою адаптацію та запропонувала декілька додаткових заходів щодо здійснення своєї діяльності в умовах війни. Так, Рада Судів України на скликані запропонувала важливі рекомендації для ефективного здійснення діяльності судів в Україні. По-перше, вона запропонувала розглядати тільки ті заяви, які є невідкладними, та за письмовою згодою заявника. По-друге, пояснювати позивачам, що в умовах воєнного стану справи можуть відкладатись або проводитись у форматі відео-конференції. По-третє, справи можуть бути відкладеними, через загрозу збройного конфлікту, щоб не наражати людей та працівників суду на небезпеку. По-четверте, обмежити керівництво суду у здійсненні прийому громадян, та обмежити доступ до певних ресурсів, що дають змогу відстежити стан документів. По-п'яте здійснюючи графік роботи керуватися поточною обстановкою, а у разі невідкладних дій швидко реагувати на них [1].

Отже, підводячи підсумки можна вважати, що незважаючи на агресію з боку рф, система правосуддя за цивільним законодавством не припинила свої повноваження, а навпаки намагалася зробити свою роботу більш точною та ефективною, попри те, що вона і досі потребує створення відповідних норм законодавства, щоб вдало здійснювати свої зобов'язання.

Використані джерела

1. Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2022 р.) / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2022. 155 с.

Шепель Д. О.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Василяк О. К.*

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ — ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Починаючи з 1991 року Українська держава зазнала великих змін — ухвалення Верховною Радою Української РСР 21 червня 1991 року резолюції «Про вибори Президента Української РСР». А вже пізніше, 5 липня 1991 року, було ухвалено новий Закон під назвою «Про вибори Президента України». З цього моменту в історію Української держави увійшло дуже багато так званих «реконструкцій»: нових термінів, нових облич, нових поглядів. Початок нового правління — це розпад СРСР, створення нового інституту президентства. Його було запроваджено після того, як наша держава набула статусу незалежної країни.

У процесі становлення інституту президентства пройшло кілька етапів змін конституційно-правового статусу Президента України.

Перший етап базується на тому, що закладається підґрунтя президентства в новій Незалежній Україні.

Другий етап змін конституційно-правового статусу президентства характеризувався на тому, що 28 червня 1996 року була прийнята Конституція України і з її створенням країна набула характерних рис президентсько-парламентської республіки.

Третій етап змін ґрунтувався на прийнятті нового Закону від 8 грудня 2004 року «Про внесення змін до Конституції України», де даним законом передбачалося внести зміни у керуванні країною з президентсько-парламентської республіки на парламентську, тобто відсторонити Президента від деяких його повноважень. Але, згідно з Конституцією України саме Президент є главою держави, у нього є більше повноважень у виконавчій, законодавчій та судовій сферах.

Четвертий етап зміни конституційно-правового статусу полягав у тому, що Конституційний Суд України за рішенням депутатів, ви-

знав Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року не чинним.

Судячи з висновків деяких аналітиків з початку створення президентства в Україні, парламент поділився на дві так звані категорії: одні вважали, що з приходом людини на пост Президента все буде йти в кращу сторону, будуть зміни в політичній системі, які призведуть до нормального життя суспільства в цілому, інші вважали, що радянська система, навпаки, була кращою та ефективною у політичному механізмі держави. Так звісно, країна набуває нового статусу, стає незалежною державою, з'являються зміни як в політичній так в економічній сфері і до всього треба пристосовуватися. Але саме через такі труднощі виникали суперечки між тодішнім новообраним Президентом України та Верховною Радою. На їхню думку, Президент не був «главою держави, її представником та представником інтересів народу».

Взагалі призначення Президента «главою» та «гарантом» держави дає нам певне обґрунтування щодо його ролі в системі держави та з'ясування його конституційно-правового статусу. Правовий статус Президента та його роль у здійсненні державної влади залежить від низки певних чинників, а саме: нова форма правління, визначення характеру політичного режиму, що існує в державі та багато інших обставин та конституційних традицій, які склалися в інших країнах [3].

Україна є змішаною формою правління, в юридичній літературі її називають президентсько-парламентською республікою, де Президент відіграє важливу роль у формуванні державної влади і де його конституційно-правовий статус суттєво відрізняється від парламентської та президентської республік.

Згідно зі ст. 102 Конституції України на Президента України покладено такі три важливі функції, як:

1. Він є главою держави;

2. Виступає від її імені;

3. Є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності та додержання прав і свобод людини та громадянина [1].

Згідно із ст. 106 Конституції України, Президент здійснює такі функції:

Президент — глава держави і це означає, що він є одноособовим органом державної влади та має повні повноваження виступати від її імені перед всім українським народом. Він може виступати з посланням до народу, врученням певних нагород, приймати рішення щодо прийняття та припинення громадянства України.

Пункт 1, 17–21 ч. 1 ст. 106 КУ визначає функції та повноваження Президента України у сфері національної безпеки. Він є Верховним Головнокомандуючим Збройних Сил України. Є одним із перших,

хто повідомляє про вторгнення на нашу територію, про початок загальної мобілізації, збройної агресії, вводить на певних територіях надзвичайний або військовий стан у разі вторгнення.

Не менш важливим органом, який існує при Президентові України, є РНБО (Рада Національної безпеки і оборони України). Він є координаційним органом з питань національної безпеки. Їх правовий статус визначається Конституцією України та Законом України «Про Раду Національної безпеки і оборони України». Президент є головою РНБО і рішення, які пропонує координаційний орган РНБО, вводяться в дію указами Президента України [2].

Пункт 9–14 ст. 106 КУ закріплює кадрові повноваження Президента України. До цієї групи повноважень відноситься призначення Прем'єр-Містра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначає та звільняє Генерального прокурора України, половину Ради Національного банку України і т. д. Тобто, Президент формує персональний склад державних органів, підбирає кандидатури, призначає та звільняє з посад в органах державної влади.

Пункт 15, 23 ст. 106 КУ полягає в установчих повноваженнях Президента України. Інакше кажучи, він може реорганізовувати органи виконавчої влади, при цьому не змінюючи їх назви та цільового призначення.

Пункт 16 ст. 106 КУ дає право Президенту України скасовувати акти Кабінету Міністрів України та акти Автономної Республіки Крим, лише в тому разі, якщо вони не будуть відповідати Конституції України.

Пункт 24 ст. 106 КУ зазначає, що Президент може присвоювати вищі звання, ранги та чини.

Також одними з пріоритетних повноважень Президента є:

- його співпраця з іноземними державами, укладення міжнародних договорів, керування зовнішньополітичною діяльністю;

- звільнення та призначення на посаду представників дипломатичних відносин України в інших державах і при міжнародних організаціях;

приймає рішення про визнання іноземних держав, представляючи країну у міжнародних відносинах. Ось тут Президент виступає суб'єктом міжнародних відносин як держави [1].

Його ціннісно — функціональне значення в державі та суспільстві визначається такими характеристиками. По-перше, Президент, будучи главою держави та виступаючи від її імені, за законодавством не може належати до будь-якої гілки влади, але має певні повноваження для контролю їх діяльності. Те, що Президент України не належить до будь-якої гілки влади, не дає нам права вважати відсутністю його

конституційно-правового статусу. Його місце та роль у державній владі повинно визначатися не «над», а «між» гілками влади як інтеграційний чинник їх співпраці. По-друге, він є носієм суверенітету, що визначає його владу похідною від влади народу. По-третє, Президент повинен діяти в межах Конституції та Законів України. По-четверте, Президент забезпечує єдність держави. По-п'яте, Президент є рівноправним суб'єктом в системі державної влади [5].

Президент України має конституційно-правовий статус у вигляді гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності, дотримання прав та свобод людини та громадянина, додержання Конституції, однак в одноосібному порядку не може вирішувати всі проблемні питання, які можуть виникати між гілками влади. Якщо проблемні питання буде систематизовано, а вся система буде цілісно і комплексно функціонувати, то вони зможуть забезпечити ефективну роботу в органах державної влади [4].

Отже, можна дійти висновку, що Президент України є особливим суб'єктом публічної адміністрації. Йому відведено особливе місце серед суб'єктів публічної адміністрації, яких не віднесено до органів державної влади та місцевого самоврядування, але яких наділено деякими повноваженнями щодо забезпечення управлінського впливу у сфері публічної адміністрації, поряд з Верховною Радою України, Радою безпеки і оборони України, Національним банком України і т. д. На основі конституційно-правового статусу, формується адміністративний статус Президента України, зміст та повноваження якого визначенні у ст. 106 Конституції України.

Використані джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
3. Крусян А. Президент України: особливості конституційно-правового статусу та тенденції його удосконалення. *Юридичний вісник*. 2001. № 2. С. 49–57.
4. Малишкіна Н. О. Президент України та судова влада: основні форми та правові засоби взаємодії. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Вип. 82 / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) та ін. Одеса: Гельветика, 2019. С. 112–119.
5. Мацелик Т. О. Президент України як суб'єкт адміністративного права. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Право. 2011. № 2 (7). С. 68–72.

Шепель Д. О.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Чорнозуб Л. В.*

ПОНЯТТЯ СТАНУ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ, ЙОГО ВПЛИВ НА КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСОБИ

Основний Закон України говорить нам, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність та недоторканність є найвищою соціальною цінністю [1]. Тому кримінальне законодавство України покликане захищати права та інтереси осіб від кримінальних посягань. Особливе місце у розслідуванні кримінального правопорушення посідає виявлення стану сильного душевного хвилювання у злочинця.

Стан сильного душевного хвилювання є факультативною ознакою суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, але в деяких видах кримінального правопорушення набуває статусу обов'язкових, це проявляється у ст. 116 КК України «Умисне вбивство вчинене в стані сильного душевного хвилювання» та ст. 123 КК України «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання». Також дане поняття знайшло своє відображення і в інших статтях кримінального законодавства, а саме у ч. 3 ст. 39 КК «Крайня необхідність», ч. 4 ст. 36 КК «Необхідна оборона» та ч. 1 ст. 66 КК «Обставини, що пом'якшують покарання» та ін. Відповідно до статті 66 КК України вчинення кримінального правопорушення у стані сильного душевного хвилювання, яке викликано жорстоким поведінням або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведіння є пом'якшуючою обставиною. При зіткненні обтяжуючих та пом'якшуючих обставин, завжди будуть лідирувати пом'якшуючі обставини [2].

Стан сильного душевного хвилювання виник дуже давно, але і досі це питання залишається дискусійним. Варто зазначити, що категорія стану сильного душевного хвилювання є юридично визначеним і має свою структуру. Воно не належить до психічної літератури, що і викликає постійні суперечки між науковцями.

Досить часто деякі науковці стверджують, що стан сильного душевного хвилювання варто ототожнювати із поняттями «фізіологічний афект» [4]. Інші вчені вважають, що поняття «стан сильного душевного хвилювання» більш широке та охоплює поняття «фізіологічного афекту», але не вичерпується ним. З приводу першого твердження у багатьох науковців виникають думки змінити кримінальне законодавство України, із подальшою заміною терміну «сильне ду-

шевне хвилювання» на «фізіологічний афект». Цієї думки дотримуються Г. В. Назаренко та М. Й. Коржанський. Вони вважають, що жоден емоційний стан людини, не зрівняється із фізіологічним афектом. Тому що, на думку науковців, ніякий емоційний стан людини, окрім фізіологічного афекту, не може настільки вплинути на особу, щоб вона при вчиненні кримінального правопорушення не змогла усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. Будь-яка подія може спричинити у особи стан сильного душевного хвилювання, натомість, фізіологічний афект — це сильний емоційний вибух, що спричинить затьмарення особи. Але, не всі вчені-науковці погоджуються із даною думкою. Тому, на даний момент збережено поняття «сильного душевного хвилювання», але водночас, його було доповнено та деталізовано поняттям «афект».

Загалом стан сильно душевного хвилювання прийнято поділяти на три групи:

До першої групи відносяться погляди В. В. Сташиса та М. І. Бажанова, які зазначають, що стан сильного душевного хвилювання — це стан фізіологічного афекту;

До другої групи відносяться науковці, які засвідчують, що — це просто стан «афекту»;

До третьої групи відносяться науковці, що вказують, що поняття «стан сильного душевного хвилювання» охоплює не тільки стан афекту, але й інші стани, наприклад, емоційний стан, психічний стан та ін.

Стан сильного душевного хвилювання у п. 23 Постанови Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 № 2 характеризується емоційним станом винного, який значною мірою знижував його здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними [3].

У юридичній практиці фізіологічний афект слід відрізнити від патологічного афекту. Патологічний афект — визначається як тимчасовий розлад психіки, при цьому, якщо особа вчинила кримінальне правопорушення у стані патологічного афекту її суд може визнати неосудною, і тому вона не може бути притягнена до кримінальної відповідальності. Щоб відрізнити фізіологічний афект від патологічного, винній особі призначають комплексну психолого-психіатричну експертизу [6].

Стан сильного душевного хвилювання характеризується певними ознаками, зокрема до них належать:

А) цей емоційний стан чинить істотний вплив на психіку особи, внаслідок чого вона втрачає можливість усвідомлювати власні дії та керувати ними;

Б) входить до обов'язкових ознак суб'єктивної сторони кримінального правопорушення [5].

Таким чином, стан сильного душевного хвилювання — це емоційно-психічний стан особи, спричинений протиправною поведінкою потерпілої особи, за яких особа частково або повністю втрачає можливість усвідомлювати власні дії та керувати ними [5].

Якщо особа вчинила кримінальне правопорушення за ст. 123 КК України та ст. 116 КК України, вона підлягатиме кримінальній відповідальності, але якщо у нас буде мати місце стану сильного душевного хвилювання за ст. 36 КК України умисне заподіяння шкоди під час перевищення меж необхідної оборони або за ст. 39 КК України умисне заподіяння шкоди під час крайньої необхідності, то це може слугувати підставою звільнення від кримінальної відповідальності, що свою чергу може бути підтверджено експертизою [2].

Отже, аналізуючи стан сильного душевного хвилювання, можна зробити висновок, що він і надалі потребує вдосконалення, наукових розробок, з метою досягнення єдності думок вчених-науковців, законодавчого закріплення поняття «стану сильного душевного хвилювання», зокрема зазначити, що це емоційний стан, спричинений жорстоким поведінням або таким, що принижує честь, гідність особи. До того ж, на нашу думку буде доречним, щоб у ст. 116 КК та ст. 123 КК повернути вказівку на диспозицію про раптовість виникнення стану сильного душевного хвилювання.

Використані джерела

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-94#Text> (дата звернення: 24.03.2023).
4. Бурдін В. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сильного душевного хвилювання: монографія. Львів: ПАІС, 2006. 200 с.
5. Вереша Р. В. Сильне душевне хвилювання: поняття та кримінально-правове значення. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1(13). С. 182–193.
6. Саградян М. Убивство у стані сильного душевного хвилювання. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого*. 2019. С. 250–253.

Шепель Д. О.

*студентка 2 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — к. ю. н., доцент Прогонюк Л. Ю.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Питання реформування пенсійної системи виступає важливою гарантією економічного становища в державі. Це визначається тим, що держава повинна забезпечити економічну, соціальну та моральну відповідальність перед особами, які через закінчення трудової діяльності пішли на пенсію за віком. Тому, можна вважати, що пенсійна система повинна бути правильно організованою та ефективною для стабільного економічного становища країни та благополуччя громадян.

Питання про пенсійне забезпечення досліджували такі вчені як: Павлюк Є. О., Лібанова Е. М., Женчак О. В. та багато інших.

Метою даної статті є вирішення проблем пенсійного забезпечення та з'ясування стану системи пенсійного забезпечення в Україні.

Походження терміну «пенсія» виникло ще в I столітті до н. е. Юлій Цезар, на знак вдячності військовослужбовцям, запровадив державне забезпечення після закінчення їхньої державної служби. Пізніше, у 1889 році канцлер Німеччини Отто фон Бісмарк вже офіційно запровадив солідарну державну пенсію для всіх працюючих. СРСР надав людям право на пенсію за віком для працюючих лише у 1956 році. На той момент в країні існувала солідарна пенсійна система (її ще називають принципом солідарності поколінь), тобто гроші рухаються від молодого покоління до старого. Близько 30 років тому таку ж ідею підхопили і Велика Британія та Австралія. Натомість, США прийшли до соціального забезпечення ще у 30-х роках XX ст. [5].

За останні роки в нашій державі відбулися значні зміни в політиці та економіці, що призвело до погіршення стану соціального забезпечення незахищених верств населення. Відповідно до міжнародних стандартів, саме держава повинна забезпечувати соціальний захист населення, тим самим зробити доступним для всіх громадян законодавчо встановлену сукупність пільг, пенсій та соціальних виплат. І серед зазначених видів соціального захисту саме пенсія є одним із основних джерел забезпечення громадян.

В умовах розвитку ринкової економіки, одним із пріоритетних завдань соціальної політики є урегулювання системи соціального забезпечення, де найбільш вразливим є пенсійне забезпечення. У 2017 році система пенсійного забезпечення вимагала глибинного перетворення, щоб відповідати сучасному ринку економіки та у повній мірі

функціонувати ринковим принципам. Цілком очевидно, що у 2017 році система пенсійного забезпечення не в змозі була забезпечити гідне життя суспільству і тому вимагала належного реформування.

Новими кроками до реформування пенсійного забезпечення стали результати партнерства України з Міжнародним валютним фондом, у результаті чого було укладено Меморандум про співпрацю. Відповідно до нього Уряд України зобов'язаний був розробити законодавчу базу пенсійного забезпечення та підготувати її до адміністрування. Для нашої країни це питання є досить важливим та актуальним і змінитися воно може лише за ефективної політики зайнятості.

До речі, щодо структури системи пенсійного забезпечення то законодавство, поділило її на:

Рівень	Вид	Джерело забезпечення	Функції
Перший	Солідарна система	Здійснюється за рахунок обов'язкового відрахування у роботодавців та застрахованих осіб	Здійснює виплату пенсій та надає соціальні послуги
Другий	Накопичувальна система	Частково здійснюється відрахування у роботодавців та застрахованих осіб	Накопичення коштів у накопичувальному фонді
Третій	Накопичувальна система	Здійснюється за рахунок добровільних відрахувань у роботодавців та застрахованих осіб	Поєднання стимулюючої та відтворювальної функцій

Створено на основі [4].

Реформування пенсійної системи почалося ще з 2003 року, а саме з дня прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1]. Відповідно до цього, на базі даного Закону повинно стати формування трирівневої системи пенсійного забезпечення, яке було створено на ґрунті соціального страхування і з переходом від солідарної до солідарно-накопичувальної системи.

Аналізуючи положення вітчизняних науковців, їх судження щодо пенсійної реформи, то вони вважають, що більш доцільним є запровадження саме третього рівня пенсійного забезпечення в Україні. Як зазначає Женчак О. В., то якраз дана тенденція прогнозується і у інших країнах Європи [2]. Але є деяка відмінність: на даному етапі у них вже сформувалась система недержавного пенсійного забезпечення, а в Україні вона тільки-но почала формуватися і формується повільно.

Незадовго до другої фази війни, 2021 року влада знову почала задумуватися над здійсненні пенсійної реформи та питаннями як зробити її ефективною. Головним результатом здійснення такої реформи була поява пенсійних накопичувальних систем. Тобто громадяни примусово повинні були сплачувати податки з власних до-

ходів на пенсійну накопичувальну систему, але як ми бачимо законодавець пропонував нам інше твердження щодо накопичувальної системи, це повинно було бути або добровільно або частково відраховувати від роботодавця або застрахованої особи відсотки для покращення економічного стану накопичувальної системи та держави. Створення накопичувальної системи було обумовлено тим, що у подальшому ці кошти примножуються та інвестуються. Але в даний час продовжувати реалізовувати дану реформу є неможливим у зв'язку з війною. Цьому є певний ряд причин, а саме: інфляція, нестабільний демографічний стан, майже всі кошти з Державного бюджету йдуть зараз на оборону та захист країни, але в 2023 році держава здійснила підвищення пенсії на 400 гривень, незважаючи на такий стан в країні, а також сама вартість такої реформи та недовіра громадян через минулий досвід з Ощадбанком. Аналіз нинішньої ситуації в країні, дає підстави нам вважати, що Україна з початку запровадження пенсійної системи не зробила великого прогресу на шляху до розвитку недержавного пенсійного забезпечення та накопичувальної системи. Але, якщо досліджувати систему пенсійного забезпечення країн Європи, то там також чітко можна побачити всі плюси та мінуси даної системи. Наприклад, найбільшим мінусом Франції за даними журналістів за останні роки — є загострення протестів та страйків щодо пенсійної реформи. Еммануель Макрон, вирішив внести деякі корективи до пенсійної реформи, тим самим збільшити пенсійний вік виходу на пенсію з 62 до 64 років. Це обурило громадян і призвело до такої ситуації в країні, тому, що деякі працівники особливих професій (напр., працівники залізничних колій, енергетики, газовики, шахтарі і т. д.) не захотіли втрачати свої пільги та привілеї, обгрунтовуючи це тим, що держава наступає на їх права. Але з нашої точки зору, глобальним мінусом ми вважати це не можемо, через те, що Франція на п'ятому місці найнижчого показника виходу на пенсію серед 35 розвинених країн. Серед плюсів, які можна зазначити у пенсійній системі Франції так це те, що там ледве не найвищі пенсії у співвідношенні із зарплатою — 74 % у порівнянні з Німеччиною — 48 % та Швецією — 45 % [3].

Підсумовуючи, можна сказати, що наразі система пенсійного забезпечення перебуває у досить складному становищі та не може забезпечити громадян належним чином. Якщо дивитися у майбутнє, то це може призвести до ще більшого загострення в системі пенсійного забезпечення. На нашу думку, ефективним рішенням щодо вирішення даної ситуації є підвищення пенсійного віку та покращення накопичувальних пенсійних систем. Нараз, вийти на пенсію можна у 60, 63 та 65 років, але з відповідним стажем роботи, на нашу думку було б доречним додати також і вік з 70 років. Особи, які вийшли на пенсію

з 70 років, можуть отримувати компенсаційні виплати у розмірі 300–500 гривень, але за умови, що їхня пенсія становить не більше 10000 грн. Для досягнення таких результатів потрібно знизити рівень безробіття шляхом створення нових робочих місць, підвищити заробітну плату, а також виховувати молоде покоління щодо запровадження накопичувальної пенсійної системи та доводити до їхнього відома наскільки така система є важливою для країни та самих громадян.

Використані джерела

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49. Ст. 376.
2. Женчак О. В. Розвиток пенсійного забезпечення та його вплив на економіку України на основі європейського досвіду. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. Вип. 682. С. 278–287.
3. Супрун Я. Небезпечніша за «жовті жилети»: куди заведе Францію Пенсійна реформа Макрона. *Європейська правда*. 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/01/15/7105154/>
4. Павлюк Є. О. Реформування системи пенсійного забезпечення України: передумови та основні засади. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2014. Вип. 2. С. 88–94.
5. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації: колективна монографія / за ред. Е. М. Лібанової. К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2010. 270 с. URL: http://idss.org.ua/monografii/pensija_vupr_16_09_2011.rar

Шкодич К. Ю.

*студентка 3 курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Науковий керівник — PhD, доцент Мусиченко О. М.*

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ПОКАЗАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Показання є одним з найбільш розповсюджених джерел, що слугують для формування доказової бази в кримінальному провадженні, а в широкому розумінні — для вирішення його основних завдань. Саме за допомогою показань вбачається можливим одержання фактичних даних, які мають значення для провадження і підлягають доказуванню. Воєнний стан вносить певні корективи в процес оцінки зазначеного виду доказів, а саме тому, ми вважаємо за необхідне приділити увагу дослідженню даної теми. Зважаючи на актуальність

цього питання, серед науковців воно дедалі частіше стає предметом дискусій. Зокрема, такій тематиці присвятили свої дослідження Гло-вюк І. В., Зінченко В. М., Зіньковський І. П., Смирнов В. А. та інші.

Здійснивши аналіз норм Кримінального процесуального кодексу України, можна стверджувати, що під показаннями варто розуміти відомості, які надаються підозрюваному, обвинуваченому, свідком, потерпілим, експертом в усній або письмовій формі під час допиту щодо обставин, що стали їм відомі і мають значення для кримінального провадження.

З огляду на суб'єкта, що надає певні фактичні дані, вони бувають 5 видів, а саме показання: підозрюваного; обвинуваченого; свідка; потерпілого; експерта.

Зазначимо, що зміни, які мали місце в умовах особливого режиму, торкнулися всіх зазначених осіб, окрім експерта. Вони стосуються такого критерію, як безпосередність отримання показань. Отож, за загальним правилом суд має право у своїх висновках спиратися тільки на ті показання, які сприймалися ним безпосередньо під час судового засідання. Суд не може обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилаючись на них. Але існують винятки з даного правила, які діють за наявності таких умов:

1) обов'язкова фіксація ходу та результатів допиту, під час якого отримувались показання, засобами відеофіксації. Дане правило поширюється на всіх зазначених суб'єктів, що підлягають участі у вищезазначеній слідчій розшуковій дії;

2) участь захисника у випадку, якщо допиту підлягає підозрювана особа.

На нашу думку, такі зміни є досить вдалимими, тому що спрямовані на забезпечення одних з основоположних засад кримінального провадження — законності та права на захист. Що стосується першої, то в даному випадку враховується, що особа в судовому засіданні може змінити свої показання і заперечувати з приводу вже наявних показань, яких вона нібито не надавала, тобто простіше кажучи, перекручувати факти. Але саме дослідивши відеозапис, суддя матиме змогу переконатися в достовірності факту надання конкретних відомостей, а також дотримання процесуального порядку проведення допиту, який безпосередньо має взаємозв'язок з принципом законності. Щодо обов'язкового залучення захисника до участі в допиті, то це є додатковою гарантією не порушення прав підозрюваного.

Також було розширено межі допиту слідчим суддею на досудовому розслідуванні в порядку, передбаченому ст. 225 КПК України, про що свідчить можливість його проведення щодо особи, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого. З цього приводу Зіньковський І. П. вказує на те, що

особа, щодо якої уповноважений орган прийняв рішення про обмін як військовополоненого, — будь-яка особа, яка наділена процесуальним статусом підозрюваного, обвинуваченого, засудженого та яка включена відповідним уповноваженим органом до списку для обміну як військовополонений, тобто суб'єктний склад розширено підозрюваним, але лише якщо він є військовополоненим [4, с. 515].

Важливе значення у процесі надання оцінки будь-якому виду доказів, у тому числі й показань, є встановлення відповідності їх критеріям належності, допустимості та достатності. Розпочнемо з допустимості, під якою мається на увазі можливість використати доказ з метою з'ясування усіх обставин, що відіграють роль у вирішенні кримінального провадження, доведення вини конкретної особи у вчиненні суспільно-небезпечного діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України. Тобто, доказ можна використати лише за умови дотримання певних вимог, що стосуються процедури його отримання [5, с. 17].

Належність — характеристика доказу, яка полягає в його можливості прямо чи непрямо встановити наявності або відсутності обставин, які необхідно довести в рамках кримінального провадження для його вирішення. Також належність доказу передбачає його безпосередній взаємозв'язок з предметом доказування [2, с. 233], а також проміжними доказовими фактами.

Достовірність доказів передбачає їх відповідність об'єктивній дійсності, тобто включає в себе їх змістовну перевірку.

Ми погоджуємося з поняттям, що було наведено в дисертації Зінченка В. М., згідно з яким достатність доказів є системна процесуальна характеристика, яка полягає в наявності сукупності належних, допустимих і достовірних доказів та ґрунтується на внутрішньому переконанні особи, що здійснює доказування [3, с. 24].

Підсумовуючи вищезазначене, підкреслимо, що показаннями є відомості, що надаються в процесі допиту особи. Вони, як і всі інші докази, повинні бути наділені певними критеріями: належність, достатність, допустимість та достовірність. З приводу особливостей оцінки показань, що зумовлені воєнним станом, то вони стосуються безпосередності їх отримання та розширення суб'єктного складу. Отож, показання необхідно фіксувати за допомогою технічних засобів відеофіксації, а якщо вони отримані від підозрюваного, то додатково необхідно залучити до участі в допиті захисника.

Використані джерела

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17> (дата звернення 11.05.2023).

2. Декайло П., Різник Г. Окремі аспекти визначення властивостей доказів у кримінальному процесі. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 4 (20). С. 232–234.
3. Зінченко В. М. Достатність доказів у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2020. 231 с.
4. Зінковський І. П. Трансформація отримання вербальної інформації від особи у кримінальному провадженні під час воєнного стану. 2022. С. 513–518.
5. Смирнов В. А. Допустимість як критерій оцінки доказів у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 // МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2021. 24 с.

Яковенко А. О.,

*студентка 2 курсу Миколаївського юридичного фахового коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Височин Д. О.*

МОЛОДЬ ПРОТИ НІКОТИНУ, АЛКОГОЛЮ ТА НАРКОТИКІВ

Проблема вживання наркотиків, алкоголю та куріння є актуальною та серйозною, особливо серед молоді. Залежність від цих речовин може мати негативні наслідки для здоров'я, розумової діяльності, поведінки та соціального життя людини. Це може призвести до руйнування сімейних взаємин, втрати роботи, проблем з законом та інших серйозних проблем. Важливо навчити молодь розуміти ризики, пов'язані з вживанням наркотиків, алкоголю та куріння, та надати їм інформацію та підтримку, щоб зберегти своє здоров'я та добробут.

Молодь — це група людей у віці, коли вони перебувають у процесі формування своєї соціальної та економічної зрілості, пристосування до дорослого світу та очікування майбутніх змін. Ця група є важливим елементом в політичному та економічному житті країни, оскільки молоді люди постійно поповнюють активне населення і можуть займати відповідальні посади у різних сферах діяльності, таких як підприємництво, юриспруденція, банківська справа, а також брати участь у соціальних рухах та молодіжних організаціях. Проте, молодь також може бути незахищеною соціальною групою, яка стикається з різними факторами впливу на своє життя та самовизначення в суспільстві [1, с. 65].

Соціальна профілактика — це один із напрямів реалізації соціальної політики, який здійснюють шляхом прийняття відповідного

законодавства, економічними заходами, діяльністю установ освіти, охорони здоров'я, соціальної роботи культури, правоохоронних органів, засобів масової інформації тощо [4, с. 207].

Нікотин, який міститься в тютюні, може призвести до розвитку хвороб серця, легенів та інших органів. Крім того, куріння може викликати залежність, що може призвести до довготривалих проблем зі здоров'ям та поведінкою.

Алкоголь також може мати шкідливий вплив на здоров'я молоді. Вживання алкоголю великою кількістю може призвести до розвитку цирозу печінки, онкологічних захворювань, а також сприяти виникненню депресії та інших психічних проблем.

Наркотики, зокрема, можуть призвести до розвитку залежності, яка може бути надзвичайно складною для подолання. Багато наркотиків можуть також мати шкідливий вплив на органи та системи організму, призводити до сильного стресу та психологічного розладу.

Згідно з дослідженням ESPAD про вживання алкоголю та наркотичних речовин серед учнівської молоді в Європі, 85,7 % опитаних підлітків випробували алкогольні напої хоча б раз у своєму житті. При цьому, майже половина опитаних (46,3 %) вживала алкоголь десять разів або більше [3].

Для того щоб зменшити такі показники, батьки перш за все повинні слідкувати за підлітками. Підлітковий вік це дуже складний період, який батьки повинні пройти разом зі своїми дітьми. Також не менш важливим є профілактичні бесіди які можуть провести і батьки і вчителі.

Молодь повинна бути обізнана про наслідки вживання нікотину, алкоголю та наркотиків. Це можна зробити шляхом залучення до освіти, проведення інформаційних кампаній та використання медіа-ресурсів. Також важливо виховувати молодь у дусі здорового способу життя та забезпечувати її підтримкою у важких життєвих ситуаціях.

Молодь, яка живе в бідних громадах та має малу підтримку сім'ї, частіше схильна до ризику. Це також стосується дітей, окремих осіб і спільнот, які перебувають у зоні конфлікту або війни. Люди з емоційними та поведінковими розладами мають більшу ймовірність стати користувачами наркотиків у підлітковому віці. Тому дуже важливо починати просвітницьку роботу з батьками, щоб допомогти дітям з емоційними й поведінковими проблемами.

Щоб захистити молодь від вживання наркотиків та інших небезпечних форм поведінки, рекомендується виховувати дітей у доброзичливій атмосфері, де батьки встановлюють правила прийнятної поведінки, уважно стежать за вільним часом та дружбою, що служить прикладом для наслідування.

Щоб боротися з домашнім насильством та захистити права людей, які стали жертвами такого насильства, необхідно проводити превен-

тивні заходи та реагувати на факти насильства. Заступники директорів з навчально-виховної роботи, класні керівники та інші педагогічні працівники повинні звернути увагу на Методичні рекомендації щодо виявлення та реагування на випадки домашнього насильства, а також на взаємодію з іншими органами та службами, затверджені Міністерством освіти і науки України [2].

Запобігання шкідливим звичкам:

1. Залишайтеся свідомими того, що ви їстимете, п'єте та вдихаєте. Будьте уважні до кількості алкоголю, який ви вживаєте, і не використовуйте наркотики чи тютюн.

2. Розвивайте здорові звички щодо здорового способу життя. Уникайте людей та місць, де часто вживають алкоголь, наркотики чи тютюн.

3. Приймайте знаки свого тіла. Якщо ви відчуваєте, що ви вже перевищили межу з алкоголем чи наркотиками, зупиніться.

Важливо надавати молодим людям інформацію про наслідки вживання нікотину, алкоголю та наркотиків, навчати їх навичкам прийняття рішень та допомагати знайти альтернативи шкідливим звичкам. Підтримка молоді в їхніх зусиллях протидіяти шкідливим звичкам — це важлива складова успішної стратегії збереження здоров'я та благополуччя нашого суспільства.

Використані джерела

1. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні. *Політичний менеджмент*. 2005. № 4 (13). С. 63–69.
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами: Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2018 № 1047. URL: <https://cutt.ly/7J56qtr>
3. Результати міжнародного дослідницького проекту «Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні» (ESPAD). URL: <https://cutt.ly/DJ6skn6>
4. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І. Д. Зверєвої. К.: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.

Яковенко А. О.

*студентка 2 курсу Миколаївського юридичного фахового коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник — викладач Височин Д. О.*

ПОБУТОВИЙ ТРАВМАТИЗМ, ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ДІЇ У РАЗІ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ У ПОБУТІ

Негативним чинником, що впливає на стан здоров'я людей, є травматизм. Травматизм є актуальною темою в сучасному світі, оскільки він є однією з найпоширеніших причин смерті та інвалідності в усьому світі. Травматичні події можуть статися будь-де і будь-коли — на роботі, вдома, на дорозі, в спортзалі або на війні.

Дослідження в цій галузі допомагають покращувати методи лікування і профілактики травм, знижують рівень смертності та інвалідності, а також сприяють покращенню якості життя людей. Тому, можна сказати, що травматизм є актуальною темою на сьогоднішній день і збереже свою актуальність у майбутньому.

Травма — це негативний вплив зовнішніх факторів на людський організм, який може призвести до пошкодження тканин, порушення їх структури та фізіологічних функцій. Травматизм — це загальна кількість травм, які сталися серед певних груп населення за визначений період часу [3, с. 418].

Якщо говорити про побутовий травматизм, то він описує травми, які можуть виникнути в повсякденному житті, такому як вдома, на вулиці або на роботі. Це можуть бути різні типи травм, такі як порізи, опіки, забої, вивихи, переломи кісток, отруєння, укуси тварин або комах та інші.

За оцінками фахівців, побутовий травматизм є основною причиною смерті дітей в Україні. Так, серед дітей віком до 14 років найбільша кількість нещасних випадків зі смертельними наслідками сталося внаслідок удусення — 258 дітей (22 % загальної кількості), транспортних подій 251 дитина (21 %). Найбільша кількість померлих дітей віком до 14 років від нещасних випадків зареєстровано в Донецькій (104 особи), Дніпропетровській (99 осіб), Одеській (82 особи) областях, а найменшу — у м. Києві (29 осіб), Тернопільській (26 осіб), Черкаській (30 осіб), Херсонській (31 особа) та Сумській (32 людини) областях. Зростання травматизму за 2015 рік склав 11,3 % [4, с. 1].

Побутові травми можуть виникати з-за різних причин, таких як порушення правил та інструкцій з безпеки, відмова від виконання вимог безпеки, або неможливість їх виконати [2, с. 320].

Часто трапляються побутові травми у дітей на критичних вікових етапах: 3 роки, 7 і 11–12 років. У ці періоди діти та підлітки можуть

проявляти неспокійливість, роздратування та конфліктність зі своїм оточенням. Їм можуть стати не прийнятні певні вимоги, що раніше виконувалися без обговорення, що може призвести до затягування та негативного ставлення до правил поведінки та в результаті — до травм [1, с. 234].

Існує багато причин побутового травматизму, але найчастіше він виникає через недбалість батьків. Наприклад, може здатися, що залишені у доступному для дітей місці голки, цвяхи, леза бритв — це дрібниці, але насправді вони можуть призвести до травм та навіть смерті. Те ж саме стосується газових плит, оголених проводів електромережі, відчинених вікон та сходів. Батьки повинні бути дуже уважними і обережними, щоб уникнути травм та витратити на це багато грошей.

Щоб запобігти травмам в побуті, існує багато принципів, але головний з них полягає в тому, що дорослі мають постійно піклуватися про безпеку своїх дітей вдома. Старші повинні навчати дітей бути обережними і уважними, особливо коли вони мають справу з вогнем та небезпечними приладами. Треба попереджати дітей про небезпеку пустощів на балконах, драбинах та деревах.

Проте, батьки не повинні забороняти дітям гратися у рухливі ігри, або постійно обмежувати їх. Важливо збалансувати обережність з можливістю для дітей весело проводити час, щоб не завдали шкоди своїй психології. Необхідно час від часу розповідати дітям про різні нещасні випадки, але не потрібно їх залякувати.

З малюками необхідно бути завжди обережними, прибирати з їхнього шляху небезпечні предмети. Старшим дітям потрібно пояснювати небезпеку необдуманих вчинків і спростувати їхні помилкові уявлення про героїзм. Допомогти в цьому можуть підібрана література, фільми та телепередачі.

Однак, потрібно уникати загальних та неконкретних закликів, таких як «не стій в небезпечному місці» чи «використовуй засоби індивідуального захисту», оскільки вони не ефективні та не дають чітких настанов. Краще використовувати конкретні інструкції, наприклад, «не піднімай важкі предмети без допомоги», або «відключай електроприлади перед їх чищенням» [3, с. 419].

Нещасні випадки у побуті можуть статися в будь-який час, тому важливо знати, як діяти в цих ситуаціях.

Основні поради для попередження побутового травматизму включають:

1. дотримання правил експлуатації техніки та приладів відповідно до інструкції;
2. зберігання небезпечних речовин та предметів (ліків, гострих ножів тощо) в недоступному для дітей місці;
3. встановлення на вікна захисних сіток та дитячих замків;

4. утримання підлоги та сходів у чистоті та сухості для запобігання ковзанню;

5. користування протизосувними килимками та поручнями на сходах.

Побутовий травматизм є серйозною проблемою, яка може призвести до травм та навіть загибелі людей. Проте, багато з таких випадків можна уникнути шляхом дотримання простих правил безпеки в побуті. У разі нещасного випадку в побуті, важливо викликати швидку допомогу, якщо потрібно, і не самотійно переносити потерпілого. До прибуття медичної допомоги можна надати першу допомогу, яка може врятувати життя людини. Загалом, побутовий травматизм можна уникнути шляхом врахування основних принципів безпеки та обережності в побуті. Це допоможе зберегти здоров'я та життя, як для вас, так і для вашої родини.

Використані джерела

1. Баиров Г. А. Детская травматология. СПб: Медицина, 2000. 384 с.
2. Девислов В. А. Охрана труда. М.: Форум, 2009. 496 с.
3. Назарова С. К., Тухтаєва Д. М., Тиллабоєва А. А. Динаміка дитячого травматизму та попередження ранньої інвалідності. *Молодий вчений*. 2016. № 8. С. 417–421.
4. Статистика смертності і травматизму в Україні. URL: <http://insurance-life.com.ua/articles/191>

ЗМІСТ

<i>Ківалов С. В.</i> Вступне слово	3
<i>Козаченко О. В.</i> Соціальна обумовленість сучасної системи заохочувальних кримінально-правових заходів	4
<i>Фасій Б. В.</i> Розсуд, воля та волевиявлення учасників цивільних відносин у приватному праві	7
<i>Мусиченко О. М.</i> Статус військовополоненого в кримінальному провадженні	9
<i>Мусиченко О. М., Чернюк В. В.</i> Вплив воєнного стану в країні на зміну «обличчя злочинності» ...	13
<i>Чорнозуб Л. В.</i> Підтримка та захист жертв російської агресії: підхід Європейського Союзу	17
<i>Данильченко О. В.</i> Здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання обов'язків під час війни	20
<i>Ананьєва О. В.</i> Соціально-психологічні чинники вітимності неповнолітніх	23
<i>Височин Д. О.</i> Правове регулювання імпорту лікарських засобів	26
<i>Fasii A.</i> Criminal Law in EU Countries	28
<i>Афанасьєва К. Ю., Ткаченко В. В.</i> Порушення прав людини під час військової агресії РФ	30
<i>Афанасьєва К. Ю., Ткаченко В. В.</i> Право засуджених на особисту безпеку	33
<i>Афанасьєва К. Ю., Ткаченко В. В.</i> Умовно-достокове звільнення від відбування покарання: практика застосування та новели	35
<i>Афанасьєва К. Ю., Ткаченко В. В.</i> Приватна детективна діяльність: в Україні та за кордоном	38

Величко А. С. Роль державного регулювання у забезпеченні безпеки життєдіяльності та цивільного захисту в Україні	41
Величко А. С. Електронні докази в судовому процесі: юридичні та технологічні аспекти	44
Величко А. С. Законодавчі гарантії реалізації права на освіту в умовах війни	47
Володічев О. В. Неосудність особи в кримінальному плані та примусові заходи медичного характеру	50
Володічев О. В. Культурні цінності у цивільному обороті України	53
Володічев О. В. Соціальний захист ветеранів та учасників бойових дій	57
Гентош С. М. Корупція як вид кримінального правопорушення, способи її подолання	61
Гентош С. М., Володічев О. В. Публічне адміністрування у сфері економіки в умовах воєнного стану	64
Гентош С. М. Цивільно-правова відповідальність в умовах воєнного стану	71
Добрянська Є. Є. Особливості нотаріальної діяльності у період воєнного стану	74
Добрянська Є. Є. Окремі аспекти спадкового договору: переваги та ризики	76
Добрянська Є. Є. Мародерство та інші кримінальні правопорушення проти власності в умовах воєнного стану	79
Дяченко А. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України	81
Заржицька В. М. Місце прокуратури в системі органів державної влади	84

Казарян М. М.

Кримінальна відповідальність за екоцид: національні та міжнародні аспекти 87

Казарян М. М.

Захист права інтелектуальної власності: національний та міжнародний аспекти 91

Казарян М. М.

Особливості вчинення нотаріальних дій за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором 95

Козлов В. В.

Інститут звільнення від покарання за проєктом нового Кримінального кодексу України 98

Колодій Д. І.

Порядок підготовки та проведення огляду місця події у випадках вчинення кримінальних правопорушень із застосування вибухових пристроїв 101

Крюк Ю. В.

Галузі криміналістичної техніки 104

Кубінець І. М.

Аналіз кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги під час воєнного стану 107

Кубінець І. М.

Організаційні проблеми досудового розслідування в умовах воєнного стану 110

Кубінець І. М.

Визнання особи померлою під час воєнного стану 113

Мартишко І. П.

Необхідність прийняття закону про зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю в Україні 115

Мартишко І. П.

Деякі питання розмежування юрисдикції судів в Україні 119

Мартишко І. П.

Прогалини і недоліки міжнародної системи захисту прав людини у сучасних реаліях 122

Мартишко І. П.	
Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, глорифікація її учасників як новела Кримінального кодексу України	126
Мартишко І. П.	
Боротьба зі злочинністю на міжнародному і національному рівнях	129
Мартишко І. П.	
Унікальність українського конституціоналізму та його складові елементи	132
Мусиченко В. О.	
Процесуальний порядок і тактичні особливості проведення добровільного і примусового освідчування	136
Неживова Т. Ю., Мущенко О. В.	
Поняття електросамокатів через призму кримінального законодавства України	139
Осадча А. Д.	
Переваги застосування медіації в умовах війни	142
Отбар Д.-К. Е.	
Укладання та розірвання шлюбу в умовах війни	144
Радукан С. С.	
Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності	147
Рибалко С. В.	
Медіація у цивільному процесі	151
Синиченко К. О.	
Впровадження фітнесу на заняттях з фізичної культури	154
Склярченко К. Н.	
Тактичні прийоми викриття осіб, що дають неправдиві показання	157
Склярченко К. Н.	
Правовий механізм отримання компенсації за пошкоджене чи зруйноване майно в умовах війни	160
Склярченко К. Н.	
Проблеми залучення захисника в умовах воєнного стану	162
Сорочук Д. С.	
Кримінальне провадження в умовах воєнного стану	164

Сорочук Д. С. Адміністративний арешт як вид адміністративного стягнення . . .	168
Спицька Н. Р. Порушення законів та звичаїв війни в умовах сьогодення	170
Спицька Н. Р. Договір страхування та особливості його застосування в умовах воєнного стану	174
Спицька Н. Р. Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання у сфері оборони України	178
Тарабанова А. А. Функції прокуратури	181
Тітова А. О. Шкода, завдана довкіллю збройною агресією Росії	186
Тітова А. О. Зловживання процесуальними правами у господарському судочинстві	189
Тітова А. О. Захист прав людини у період збройних конфліктів	191
Устіченко О. Р. Особливості договору про надання послуг	195
Устіченко О. Р. Особливості військового обліку жінок	197
Чернюк В. В. Фіксація воєнних злочинів на території України	199
Чумаченко І. О. Особливості застосування домашнього арешту як запобіжного заходу	202
Чумаченко Т. О. Використання знань психології під час проведення слідчих дій	206
Шепель Д. О. Особливості цивільного судочинства в умовах воєнного стану . . .	210
Шепель Д. О. Президент України — як суб'єкт адміністративного права	212

Шепель Д. О.

Поняття стану сильного душевного хвилювання, його вплив на кримінальну відповідальність особи 216

Шепель Д. О.

Актуальні проблеми пенсійного забезпечення в Україні та шляхи їх вирішення 219

Шкодич К. Ю.

Особливості оцінки показань у кримінальному провадженні умовах воєнного стану 222

Яковенко А. О.,

Молодь проти нікотину, алкоголю та наркотиків 225

Яковенко А. О.

Побутовий травматизм, попередження та дії у разі нещасних випадків у побуті 228

Приватне та публічне право в умовах війни : матер. кругло-
П752 го столу (20 травня 2023 р., м. Миколаїв) #stopwarinukraine /
відп. за вип. Б. В. Фасій ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академ.». —
Одеса : Юридична література, 2023. — 240 с.
ISBN 978–966–419–413–3

Збірник містить матеріали наукових доповідей, присвячених загальнотеоретичним, методологічним та практичним питанням приватного та публічного права в умовах війни.

Збірник адресовано юридичній громадськості для ознайомлення з дослідженнями фахівців у сфері права та молодих науковців. Він може бути корисним як для навчального процесу, так і для практичної діяльності.

УДК 340(063)

Наукове видання

**ПРИВАТНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ ПРАВО
В УМОВАХ ВІЙНИ**

**Матеріали
круглого столу**

**20 травня 2023 року
м. Миколаїв**

#stopwarinukraine

**Відповідальний за випуск
Б. В. Фасій**

Збірник видано в авторській редакції

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 13,95.
Тираж 100 прим. Зам. № 42 (6).

Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Одеса, вул. Академічна, 7
Тел.: (048) 777-48-79

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4284 від 23.03.2012 р.

